

Rita Dahl:

Vanhasuomalaisuutta uusintamassa

Ulko- ja turvallisuuspoliittinen retoriikka Kokoomuksen ja SDP:n ryhmäpuheenvuoroissa 1995-2000

Valtio-opin pro gradu, Helsingin yliopisto, toukokuu 2001.

Tiivistelmä

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää kokoomuksen ja SDP:n eduskuntaryhmien Euroopan unionin jäsenyyden aikaisissa ulko- ja turvallisuuspoliittisissa ryhmäpuheenvuoroissa käytettyjen retoristen perustelujen logiikkaa perelmanilaisen uuden retoriikan käsitteiden avulla. Näitä täydennetään kirjallisuustieteilijä Kenneth Burken kehittämän identifikaation käsitteellä, jonka avulla tarkastellaan ryhmäpuheenvuoroissa ilmeneviä puhujarakenteita. Näin mahdollistuu Perelmanin teoriarakennelman täydentäminen puhujan ja yleisöjen välisten suhteiden tarkastelemiseksi. Perelmanin kritiikkiä osakseen saaneen universaaliyleisön käsitteen epämääräisyyttä korjataan "kuvitteellisen yleisön" käsitteellä. Retorisen analyysin lisäksi tarkastellaan barthesilaisen myyttianalyysin kautta ryhmäpuheenvuoroissa ilmeneviä turvallisuuskäsityksiä. Retoriikka-analyysin ja myyttianalyysin löydöksistä etsitään mahdollista vastaavuutta 1800-luvulta peräisin olevan vanhasuomalaisen ajattelun kansallisten yhtenäistämisaajatusten ja niille 1900-luvulla jatkoa merkinneiden Paasikiven ja Kekkonen kansalliseen eheyttämiseen liittyvien ajatusten ja ulkopoliittisten näkemysten kanssa. Tutkimus merkitsee samalla yritystä testata, tuotetaanko perinteisenä konsensuaalisen puhunnan alueena toiminutta ulko- ja turvallisuuspoliittista puhetta uusilla konsensuaalisuuden ehdoilla EU-jäsenyyden aikana vai saako se aikaan mielipide-eroja.

Tutkimuskohteina ovat olleet kokoomuksen 14 ja SDP:n 12 ulko- ja turvallisuuspoliittista ryhmäpuheenvuoroa vuosilta 1995-2000. Kontekstina on tuotu esiin EU:n poliittisen ulottuvuuden kehittymisen historia, vanhasuomalaisen ajattelun perusteet 1800-luvulta 1900-luvulle ja eduskuntaryhmien ryhmäsihteereiden näkemykset ryhmäpuheenvuorojen laatimisen prosessista. Näistä tutkimuksen vertailuasetelman kannalta keskeisin on luonnollisesti vanhasuomalaisen ajattelun perusteiden esittely. Teoreettisen taustan työlle muodostaa kielen poliittisuuden pohtiminen, politiikan kielen erityispiirteiden esittely sekä Perelmanin uuden retoriikan keskeisten käsitteiden ja Barthesin myyttitutkimuksen valottaminen.

Tutkimuksessa on havaittu retoristen esisopimusten ja perusteluiden toimivan toisiaan vahvistavasti sekä kokoomuksella että SDP:llä. Keskeisenä esisopimuksena esitetty uusi turvallisuustodellisuus epävarman ontologian hallitsemana olemuksena varmuullistetaan perustelutason turvallisuuspoliittisen kokonaisuuden ajatuksen avulla. Suomi velvoitetaan osallistumaan tämän kokonaisuuden osana toimimiseen rauhanturvaosaamisensa nojalla. Perustelut ovat molempien puolueiden osalta yllättävän yhdenmukaisia ja vanhasuomalainen ajattelu heijastuu uuteen muotoon puettuna sekä kokoomuksen että SDP:n puhunnassa. Vanhasuomalainen "kansan kokonaisuuden tahtoon" vetoaminen on muuntunut tärkeydeksi toimia "idealisoitujen kansojen kokonaisuuden" jäsenenä, jossa kansallisuuden arvo muodostuu onnistuneesta kokonaisuuden osana toimimisesta.

Myyttitasolla heijastuvat selkeimmin erot kokoomuksen ja SDP:n turvallisuuskäsityksissä EU-jäsenyyden aikaisessa todellisuudessa. Kokoomus korostaa "ekonomisoitujen turvallisuuden" vaurauden tyyntävää vaikutusta. SDP puolestaan painottaa "moraalistetun turvallisuuden" merkitystä. Kokoomuksen EU-jäsenyyden aikainen turvallisuuskäsitys on luonteeltaan dedusioitu, ylärakenteiden ja erityisesti taloudellisen hyvinvoinnin leviämisen merkitystä korostava, kun SDP puolestaan nojaa redusoidun turvallisuuden käsitteeseen. Redusioitu turvallisuuskäsitys rakentaa turvallisuudesta moraalisen suureen, joka on ruohonjuuritason toimijoiden maksuttava. Myyttitason puheessa on piileviä jäänteitä kansalaissodan jälkeisestä, monarkistisen oikeiston "lujan hallitusvallan" korostuksesta (kokoomus) sekä "kansanvaltaisesta valtioelämästä" (SDP).

Keskeisinä lähteinä tutkimuksessa ovat toimineet mm. Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan *The New Rhetoric*, Perelmanin Retoriikan valtakunta ja Barthesin Mytologioita.

1 JOHDANTO	1
1.1. Tutkimusongelma ja -aineisto	1
1.2 Retoris-myyttinen näkökulma ja keskeiset käsitteet	4
1.3 Tekstualismi ja kontekstualismi	9
1.4 Työn kulusta ja sisällöstä	11
2 TUTKIMUKSEN KONTEKSTI	13
2.1 EU:n poliittisen ulottuvuuden kehittyminen: poliittinen unioni	13
2.2 Euroopan turvallisuusrakenne	15
2.3 Vanhasuomalaisuuden perusteet ja Suomen ulkopoliittinen linja 1900-luvulla sen sovellutuksena	17
2.4 Ryhmäpuheenvuoro kollektiivisena kannanilmaisuna	29
3 TEOREETTINEN TAUSTA	37
3.1 Kielen poliittisuus	37
3.2 Poliitiikan kieli	42
3.3 Retoriikan tutkimus kielen politisoidun aspektin erittelijänä	48
3.3.1 Uuden retoriikan tutkimuksen lähtökohtia	51
3.4 Myyttianalyysi kielen depolitisoidun aspektin paljastajana	56
4 RETORIikka-ANALYYSI	62
4.1 Eetos/logos	62
4.1.1 Puhuja edistyksellisenä päätöksentekijänä ja kansakokonaisuuteen vetoavat puhujaposition muodot	62
4.1.2 Maailmayhteisöön upotettu SDP: moraalinen maailmayhteisö	70
4.2 Paatos/logos	76
4.2.1 Kuvitteellisen yleisön muodot: politiikan toimintakonventioiden noudattajat (kokoomus, SDP) vs.rikkurit (keskusta)	76
4.2.2 Kuvitteellisen yleisön muoto: abstrahoitu Suomi, joka pitää sisällään puolueet ja kansalaiset (kokoomus ja SDP)	82
4.3 Logos/logos: ryhmäpuheenvuorojen esisopimukset	85
4.3.1 Perelmanilaiset lokuksen muodot	85
4.3.2 Olemuksen lokus: perinteinen vs.uusi turvallisuustodellisuus	88
4.3.3 Abstraktit arvot: Suomen vastuullistaminen tai velvollistaminen kokonaisuutta palvelemaan	94
4.3.3 Ihmisarvon lokus SDP:llä	98
4.4 Logos/logos: sisällölliset perustelut	101
4.4.1 Perustelutekniikan yleiset periaatteet	
4.4.2 Eurooppa-yhteisö turvallisuuspoliittisena kokonaisuutena (kokoomus) tai turvallisuus yhteistyövaraisena rakenteena (SDP)	105

4.4.3 Poliittika osapolitiikoista koostuvana yhteiskunnallisena sektorina	109
4.4.4 Suomalaisten erityisosaaminen kokonaisuuden tueksi (kokoomus, SDP)	110
4.4.5 Dissosiativinen argumentaatio	113
4.4.6 Yhteenvetoa: ajatus turvallisuuspoliittisesta kokonaisuudesta vahvistaa epävarmaa turvallisuustodellisuutta	115

5 MYTTINEN TURVALLISUUSPOLIITTINEN EUROOPPA: RAJOJEN YHTEISÖ

5.1 Deduktiivinen, ekonomisoitu turvallisuuskäsitys (kokoomus) vs.reduktiivinen, moraalistettu turvallisuuskäsitys (SDP)	120
5.2 Rajojen Eurooppa: sisä- ja ulkopuolen piirteitä	124

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

LÄHTEET

AINEISTO

1 JOHDANTO

1.1. Tutkimusongelma ja -aineisto

Tutkimuksessani selvitän SDP:n ja kokoomuksen eduskuntaryhmien tapaa rakentaa eurooppalaista ulko- ja turvallisuuspoliittista todellisuutta tekstuaalisella tasolla, ulko- ja turvallisuuspolitiikka koskevissa ryhmäpuheenvuoroissaan, merkittävän ulkopoliittisen murroksen jälkeen, jota EU:hun liittyminen (1995) on merkinnyt. Tämän seurauksena itsenäinen kansallinen ulkopoliittinen päätöksenteko on täytynyt sopeuttaa yhteisen päätöksenteon vaatimuksiin. Tutkimuksen aineisto alkaa ajallisesti vuodesta 1995, jolloin Suomi liittyi Euroopan unionin jäseneksi ja yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka ilmestyi puolueiden agendalle ja kannan ottaminen siihen tuli aiheelliseksi. Aineisto päättyy vuoden 2000 huhtikuuhun.

SDP:n ja kokoomuksen olen valinnut tutkimukseni keskiöön, koska suhtautumisessaan vallitsevaan järjestelmään, esimerkiksi maan valtiojärjestykseen, taloudelliseen yrittämismvapauteen ja yksityiseen omistusoikeuteen, puolueet sijoittuvat periaatteessa vasemmisto-oikeisto-akselin ääripäihin, edustavat eri päitä puoluekartalla. Yksittäisissä asiakysymyksissä sosialidemokraattien ja kokoomuksen kannat toki voivat lähestyä toisiaan tai olla jopa samanlaiset. Erityisesti 80-luvulta lähtien monet tutkijat ovat havainneet puolueideologioiden yhdenmukaistuneen; merkittäviä puolueiden välisiä eroja ei enää löydy, entisenlaisia politisoivia asiakysymyksiä. Tutkimukseni on yritys testata sitä, millaisin ehdoin perinteisesti yksimielisyyden alueena pidetty ulko- ja turvallisuuspolitiikka tuotetaan EU-jäsenyyden aikaisessa yhteisötodellisuudessa: jatkuuko konsensuaalisuus ja millä ehdoin. Mahdollista konsensuaalisuutta tai mielipiteiden politisoitumista testataan nostamalla puheissa käytettyjä retorisia keinoja ja myyttisen tason arvolatauksia ja etsimällä niiden yhtymäkohtia 1800-luvulta peräisin oleviin vanhasuomalaisiin teemoihin ja 1900-luvun ulkopoliittiseen vanhasuomalaisuuden konkretisoitumaan, Paasikiven-Kekkosen linjaan ja molempien ajatuksiin kansallisesta eheytyemisestä ja sen toteutumisen tavoista.

Tarkoituksena on selvittää, millaisten arvojen ja turvallisuuskäsitysten varaan tämä uusi Eurooppa

rakentuu yhteisöjäsenyyden alettua ja Suomen aseman muututtua askelta kansainvälisemmäksi. Millaista ulko- ja turvallisuuspoliittista Eurooppa-kuvaa parlamentaarisisissa teksteissä rakennetaan EU-jäsenyyden alusta vuoden 2000 alkuun saakka? Ajatellaanko yhteisö-Eurooppaa vanhoista ulkopoliittikan käsittämistavoista vapaana? Edustaako ulko- ja turvallisuuspolitiikka asiakysymystä, joka saa aikaan eroja puolueiden puheeseen vai rakennetaanko tietynlaista konsensusta, minkälaista? Millaisena vanhasuomalaisuuden jäänteet kenties eduskuntaryhmissä tekstuaalisella tasolla ilmenevät? Löytyykö teksteistä jäänteitä vanhasuomalaisesta poliittisesta realismista, missä muodossa vai rakennetaanko täysin uudenlaista realismia (jossa kenties vanhasuomalaisuus ilmenee jollain tavoin muuntuneena)? Moisio (2000, 293) esittää ajatuksen Suomen EU-jäsenyydestä länteen suuntautuneen kansallisen identiteettipoliittikan huipentumana, erottautumisena idän vaikutusvallasta, johon kansallinen identiteettiprojekti on tähdännyt jo 1700-luvulta. Länteen identifioitumisen perinne on läsnä Harlen ja Moision mukaan myös EU-vastustajien ja -kannattajien perusteluissa, vaikka molemmat suhtautuvat eri tavoin maantieteen rautaiseen lakiin (Harle & Moisio 2000, 209). Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää myyttianalyysin avulla sijoittuuko EU-Suomi myyttisen lännen alueelle ja mitkä ovat tämän alueen tunnusmerkit.

Todellisuuskuvan käsitteen valinta merkitsee tutkimusmaailmankuvallista valintaa ja selventää tapaan hahmottaa puolueiden todellisuuskäsitystä: tutkin eduskuntaryhmien tapaa tuottaa maailma kielen avulla. Kieli ei ole neutraali kommunikaation väline, vaan se mahdollistaa merkityksillä pelaamisen, merkityspelin, jolle tyypillistä on tiettyjen merkitysten korottaminen yli toisten. Tätä erityyppisten kielten, myös politiikan kielen, kykyä merkityksillä pelaamiseen kutsun kielen politiikaksi. Kielen politiikan vaikutus ilmenee parhaiten juuri myytteihin nojaavassa (poliittisessa) kielenkäytössä, joka perustuu oletuksiin luonnollistuneista, kaikkien saman kulttuuriyhteisön jäsenten hyväksymistä, merkityksistä. Toisaalta poliittinen kieli erityiskielenä perustuu tällaisiin kaikkien jakamiin käsityksiin, mutta se voi myös horjuttaa ja siirtää merkitystä pois perinteiseltä paikaltaan. Tästä esimerkkinä toimivat poliitikkojen käsittämättömät lausunnot, jotka mielivaltaisuudessaan eivät vahvista perinteisiä myyttisiä käsityksiä vaan horjuttavat niitä. Ryhmäpuheenvuorot, kuten puolueohjelmat, paljastavat jotakin kirjoittajien maailmankuvasta ja todellisuuskäsityksistä ja keinoista, joilla puhuja pyrkii saamaan yleisönsä puolelleen (Pekonen 1991, 18). Näitä vakuuttamisen keinoja, todellisuuskäsityksiä ja

maailmankuvaa tuon tutkimastani aineistosta esille retoriikan tutkimuksesta ja myyttianalyysistä lainattujen käsitteiden avulla.

Tutkimusaineistonani ovat molempien puolueiden eduskuntaryhmien EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa käsittelevät ryhmäpuheenvuorot, joista etsin kokoomuksen ja SDP:n tapaa luoda ulko- ja turvallisuuspoliittisen Euroopan kuvaa 1990-luvun lopulla. Ryhmäpuheenvuorot ulottuvat Suomen EU-jäsenyyden voimaantulosta 1.1.1995 vuoden 2000 maaliskuuhun. Kokoomuksella puheenvuoroja on yhteensä 14 ja SDP:llä 12 kappaletta. Puheenvuoroissa ilmenee laaja temaattinen variaatio: niitä on pidetty turvallisuuspoliittisista selonteista, rauhanturvajoukkojen lähettämisestä, EU:n kriisinhallinnasta, valmiusjoukkojen perustamisesta, EU-poliittisesta selonteosta, rauhanturva- ja humanitaaristen valmiuksien kehittämistä, puolueen HVK-kannoista, WEU:sta ja ulkopoliittisen päätöksenteon käytännöstä.

Taustan tutkimukselle muodostaa EU:n poliittisen ulottuvuuden ja erityisesti yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan (YUTP) kehittyminen, jota valaisen tutkimukseni kannalta relevanttia poliittista kontekstia esittelevässä toisessa luvussa. Eurooppalaisen turvallisuusrakenteen lisäksi hahmottelen taustalle “vanhasuomalaisen mentaliteetin” 1800-luvulta J.V.Snellmanilta ja (vanha)suomalaiselta puolueelta peräisin olevat tärkeimmät periaatteet, jotka 1900-luvulla konkretisoituivat Paasikiven ja Kekkonen paradigmaattiseen asemaan kohonneeksi ulkopoliittiseksi linjaksi. Esittelen Paasikiven ja Kekkonen ulkopoliittisen realismin perusajatukset ja molempien näkemykset uusista tavoista saavuttaa kansallinen eheytyminen 1900-luvulla sekä Suomen ulkopoliittisen nykydiskurssin keskeisiä piirteitä Risto Karisen tutkimuksen perusteella. Vanhasuomalaisen ulkopoliittisen ajattelun temaattiset periaatteet tiivistyvät Venäjä-suhteen merkityksen korostamiseen (Snellman), historiallisten ja maantieteellisten tosiasioiden huomioimiseen (Paasikivi) sekä puolueettomuuspolitiikan harjoittamiseen (Kekkonen) (Karinen 1998, 67). “Vanhasuomalaisuus mentaliteettina” tarkoittaa laajemmin tätä pohjimmiltaan kansan yhtenäistämiseen eri keinoin pyrkivää ajattelutapaa, joka siis on eri aikakausina saanut erilaisia ilmenemismuotoja. Kontekstiosuuteen sijoittuvat myös kokoomuksen ja SDP:n eduskuntaryhmien ryhmäsihteereiden näkemykset ryhmäpuheenvuorojen tuotantoprosessista.

Tutkimuskysymykseni kuuluvat: *Millaista ulko- ja turvallisuuspoliittista Eurooppa-kuvaa rakennetaan eduskuntaryhmien teksteissä, ketkä puhuvat kenelle, millaisena hahmotetaan EU-*

aikaista todellisuutta ja sen yleistä luonnetta? Miten toisaalta tämä turvallisuustodellisuus tehdään haltuunotettavaksi perusteluiden tasolla? Mitä yhtäläisyyksiä ja eroja puheista löytyy suhteessa “vanhasuomalaiseen mentaliteettiin” ja 1900-luvulla Paasikiven-Kekkosen poliittiseen realismiin ja molempien ajatuksiin kansallisesta eheytymisestä? Millaista Suomea luodaan myyttisellä tasolla; millaiset turvallisuuskäsitykset ovat puhunnan pohjana?

1.2 Retoris-myyttinen näkökulma ja keskeiset käsitteet

Tutkimukseni on puhdasta kielen analyysiä, ja metodisina apuvälineinäni toimivat Chaïm Perelmanin uuden retoriikan käsitteet ja barthesilainen myyttianalyysi. Analyysiosuus painottuu (myös sivumäärällisesti) retoriikan tutkimukseen, joka auttaa paljastamaan tekstin perustelurakenteen yleisen luonteen. Perustelurakenteen yleisen luonteen kuvailun lisäksi barthesilaisen myyttianalyysin avulla tuodaan esiin perustelurakenteen takana piilevien, laajempien turvallisuuskäsitysten luonne ja annetaan analyysille ikään kuin viimeinen silaus. Retoriikan tutkimus politisoivana analyysitapana auttaa pureutumaan puhujan ja yleisön välisiin toimijasuhteisiin, argumentaation pohjana toimiviin esisopimuksiin ja niitä vahvistaviin perusteluihin. Toisaalta retorinen kieli toimii depolitoivasti pyrkimyksessään kätkeä oma retorisuutensa, vaikuttamaan ja yleisön viettelyyn tähtäävä luonteensa. Myyttianalyysi puolestaan paljastaa, millaiset turvallisuuskäsitykset myyttitasolla vaikuttavat EU-aikaisessa Euroopassa. Molemmat lähestymistavat täydentävät hedelmällisesti toisiaan.

Puhujan käsitettä Perelman ei itse varsinaisesti käytä, mutta hänen työkalupakkiaan voi mielestäni varsin onnistuneesti täydentää toiselta retoriikan tutkijalta, kirjallisuustieteilijä Kenneth Burkelta lainatulla puhujan käsitteellä (Burke 1962/1969, 19-22). Retoriikan tutkimuksen kannalta puhujan (eetos) ja yleisön (paatos) välinen suhde on keskeinen, sillä puhuja toimii välttämättä vuorovaikutuksessa tavoittelemansa yleisön kanssa ja on valmis muuttamaan perusteluitaan aina tarpeen vaatiessa. Laajemman kokonaiskuvan tekstissä tai puheessa käytettävistä retorisista keinoista saa käsittelemällä puhujan ja yleisön välistä suhdetta sen sijaan että keskittyisi perelmanilaisittain pelkästään yleisöjen tarkasteluun. Perelmanin uudesta retoriikasta lainatut työvälineet auttavat paljastamaan ulko- ja turvallisuuspoliittisen puheen yleiset toimintaperiaatteet, joita on mahdollista tarkastella syvällisemmin Barthesin myyttitutkimuksen

avulla. Myytit toimivat eri kulttuureittain vakiintunutta merkityskuvastoa vahvistavasti, sillä ne perustuvat luonnollisiin ja kyseenalaistamattomiin merkityksiin. Esimerkiksi Suomi-myytin luominen on ollut erityisen tarpeellista 1800-luvulla kansakunnan perustamisen aikoihin. Myyttiä ylläpidettiin kansalliseepos Kalevalan, Runebergin Hirvenhiihtäjien ja Vänrikki Stoolin tarinoiden ja Maamme-laulun avulla. Kaikki olivat yleistajuisia kertomuksia Suomen historian synnystä. (Klinge 1999, 88.) Omassa tutkimuksessani on tarkoitus paljastaa tällaiset myyttiset rakenteet ulko- ja turvallisuuspoliittiseen puheen taustalta.

Myyttianalyysi metodisena työkaluna toimii politisoivasti yrityksessään paljastaa tekstin takana piilevien merkitysten tapa tehdä itsensä luonnollisiksi. Se on oivallinen aputyökalu tutkijalle, joka haluaa tuoda esiin tekstissä piileviä jännitteitä. Myyttien toimintapa itsessään on vahvasti depolitisoitunut: myytit perustuvat usein kulttuurissa luonnollisen aseman saavuttaneisiin, usein kyseenalaistamattomiin merkityksiin, joita käytetään automatisoituneesti. Joulukuusi edustaa esimerkiksi tällaista myyttistä käsitettä, jonka yhteiskunnallinen käyttö ja merkitys on vakiintunut kulttuureittain.

Tutkimukseeni en ole valinnut diakronista tutkimusasetelmaa, jossa analysoisin aineistoja kahdelta eri aikakaudelta, vaan olen rakentanut tutkimusasetelmani pelkästään EU-jäsenyyden jälkeisen materiaalin ja vanhasuomalaisuuden osalta kirjallisuuslähteiden varaan. Tämän asetelman oikeuttaa se tosiasia, että EU-jäsenyys on jotain niin uutta ja ennustamatonta, että tällaisessa kontingentissa tilanteessa perinteisten vertailujen tekeminen on erityisen hankalaa. Euroopan unionista puhun sekä Euroopan yhteisönä että unionina riippuen lähteeni tekovuodesta. Euroopan unioni-nimitys omaksuttiin käyttöön Maastrichtin sopimuksen myötä vuonna 1993, ja tämän jälkeisessä lähdemateriaalissa yhteisö-nimitys on lähes säännönmukaisesti hylätty, jos ei siihen viitata perioditerminä.

Lähestyn kieltä ennen kaikkea *sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta* eli asetan *kielen todellisuutta tuottavan luonteen* sen todellisuutta heijastavuuden edelle. Tämä on samalla tutkimusmetodinen valinta kielen sisäisyyden hyväksi kielen ulkoisuuden sijasta: kieli itsessään on merkittävä todellisuuden rakentamisen tapa, vaikka asioiden ymmärtämistapoja ihminen omaksuu ympäröivästä maailmasta. Poliittiset tekstit ryhmäpuheenvuorojen muodossa asettuvat

tutkimukseni keskiöön. Erilaisten poliittisten tekstien “Suomi” ja “Eurooppa” eivät ole muuttumattomia ja pysyviä vaan ne tuotetaan tekstuaalisesti joka kerta uudestaan: käsityksemme Suomesta ja Euroopasta ovat sosiaalisesti rakentuneita tulkintoja (Harle & Moisio, 2000, 56). Tutkimuksen analyttisessä keskiössä sijaitsee poliittinen kieli kuten se ryhmäpuheenvuoroissa ilmenee, mutta taustalle hahmotellaan tutkimusaiheen kannalta relevantti konteksti. Konteksti merkitsee Kari Palosen mukaan tekstin viitteenomaista osaa, joka koostuu toisaalta tekstin kirjoittamiseen ja sen lukemiseen liittyvistä tuotannon ehdoista: tekstillä on olemassa alkuperä- ja käyttökontekstit (Palonen 1988, 61). Eurooppalaisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kohdalla relevantti historiallinen konteksti ulottuu kirjoittamisajankohtaa kauemmaksi ja palaa historiassa taaksepäin aina Euroopan yhteisön syntyaikoihin ja poliittisen unionin kehittymiseen. Tutkijan teksteistä tekemässä tulkinnassa on saavutettava tasapaino tekstualismin ja kontekstualismin välillä, muuten tulkinta on arvoton. Tulkitseminen on tasapainottelua ilmitekstin ja kontekstin välillä, liikkumista hermeneuttisessa kehässä, eikä aina ole helppo tehdä eroa ilmiön ja kontekstin välillä. (Palonen 1988, 61, 63.)

Sosiaalis-konstruktionistinen kielikäsitelmä korostaa kielenkäyttöä itsessään tekemisenä, joka rakentaa oman tekstuaalisen maailmansa. Tämä tekstuaalinen maailma perustuu omaan koherenttiin kuvaansa maailmasta; kieli ei ole pelkästään passiivinen väline maailman haltuunottamiseksi vaan aktiivinen, kokonaisen maailman itsessään sisältävä todellisuuden jäsentämisen tapa. Ymmärrettäväksi tekemisen tavat kielenkäyttäjät ammentavat kuitenkin ympäröivästä sosiaalisesta maailmasta. (Jokinen & Juhila & Suoninen 1999, 20.) Lähtökohtani on siis ajatus kielestä yhtenä tärkeänä poliittista todellisuutta luovana elementtinä. Kieli on merkittävä todellisuuden hahmotusväline, ja usein se esittää maailman yhdenmukaisena, mistä syystä sen toimintamekanismeja on syytä tutkia ja niistä on hyvä olla perillä.

Kielen yhteisöllinen luonne merkitsee sitä, että poliittiset yhteisöt ammentavat samankaltaisesta merkitysvarastosta ja nojaavat yhtenäiseen, itselleen läheiseen todellisuuskuvaan. 1980- ja 90-luvun poliittista ilmapiiriä kuvaa, että jokaisen puolueen taustalla esiintyvä yhteinen ideologinen merkitysvarasto tai puhunta on muuttunut samankaltaiseksi eikä ideologisia eroja puolueiden välillä löydy ainakaan helposti (Clayton Thomas 1980, 348). Ideologioiden kuoleminen ja samankaltaistuminen on ilmiö, joka kuvaa laajemminkin poliittisen kentän muutosta.

Ulkopolitiikka on perinteisesti edustanut laajan konsensuksen aluetta Suomessa, joten on relevanttia tutkia, pystyykö se aiheuttamaan eriäviä mielipiteitä yhteisötodellisuudessa vai jatkuuko konsensuksen tuottaminen uusilla ehdoilla. Tutkimuksen taustalla piilee ajatus politiikasta yhä epäpoliittisempänä toiminnan alueena, josta on tullut lähes kasvatustoiminnan kaltaista. Nykypolitiikka on yhä epäpolitisoituneempaa, ja perustuu pikemminkin konsensuksen kuin eturistiriitojen luomiseen. Onko näin myös ulko- ja turvallisuuspolitiikan osalta: analyysin tuloksena voi olettaa löytyvän joko ideologisten erojen tai kokonaan uudenlaisen konsensusdiskurssin. Tutkimusasetelmani on eräänlainen pistokoe, jonka avulla testaan sitä, onko ideologisuus todella menettänyt merkitystään vai löytyykö puolueiden väliltä enää eroja tavassa luoda ulko- ja turvallisuuspoliittista todellisuuskuvaa tekstin tasolla.

Pitkin työtä käytän kielitieteilijä Ferninand de Saussuren kehittämän *langue* ja *parole* -oppositioparin *parole*-käsitettä, jonka korvaan suomenkielisellä vastineella *puhunta*. *Languen* de Saussure määrittelee eräänlaisena sosiolektisena, kaikille ihmisille yhteisenä kielioppina tai kielijärjestelmänä. *Parole* puolestaan merkitsee hänelle idiolektista, yksilön tai yhteisön henkilökohtaisempaa ja persoonallisempaa puhetapaa. (De Saussure 1916/1995, 25, 30.) Puolueiden ryhmäpuheenvuorot ovat eräs esimerkki poliittisesta puhunnasta. De Saussuren jaottelu kaikille yhteiseen *langueen* ja yksilölliseen *paroleen* on saanut osakseen kritiikkiä jälkipolvilta. Esimerkiksi Jonathan Culler kritisoi jaottelua siitä, ettei se ota huomioon sitä mahdollisuutta, että kielenkäyttäjät yhdistää kielijärjestelmän säännöt ja luovan, yksilöllisesti vaihtelevan puhunnan. Erityisesti tämä ilmenee kielenkäyttäjän kykynä rikkoa syntaktisia sääntöjä. Vasta Noam Chomsky yhdisti Cullerin mielestä kielijärjestelmän ja yksilöllisesti luovan puhunnan mahdollisuuden. (Culler 1994, 87.)

Uuden retoriikan käsitteiden avulla selvitän tekstissä rakennettua puhuja-yhteisösuhdetta, siinä vaikuttavia esisopimuksia sekä perusteluiden logiikkaa ja niiden kytkeytymistä esisopimuksiin. Erityisesti esisopimukset edustavat kuitenkin potentiaalisesti tekstissä vaikuttavasta “kulttuurisesta esiyymmärryksestä” kieliviä löydöksiä, jotka saattavat tässä mielessä vertautua jopa myytteihin. Retoriikan tutkimus tekee mahdolliseksi tutkia poliittista puhetta tai tekstiä tietynlaisena vaikuttamaan pyrkivänä muotona. Lähtökohtanani on, että poliittinen puhe ei ole neutraalia vaan sillä pyritään vaikuttamaan vastapuoleen. Vastapuoli (hän voi olla myös saman

puolueen edustaja) pyritään voittamaan argumentoinnin avulla argumentoijan puolelle. Poliittinen puhuja valitsee sanansa vastaanottajayleisönsä mukaan saadakseen mahdollisimman paljon kannatusta puheelleen. Retoriikan analyysissä käytän löyhästi Kari Palosen yksinkertaista retorisen tekstintulkinnan kehyskuviota, jonka perusta löytyy Aristoteleelta. Palosen kuvio selvittää puhujan (eetos) suhdetta yleisöön (paatos) sekä sitä, millaisen argumentaation (logos) turvin hän pyrkii yleisönsä vakuuttamaan. Perelmanin ajatuksia puhuja-yleisösuhteesta, argumentoinnin esisopimuksista ja perusteluketjun etenemisestä käytän tarkentamaan retorisen analyysini tuloksia. Tekstissä ilmeneviä puhujapositioneja tarkastelen Kenneth Burken identifikaation eli samaistamisen käsitteen avulla, jonka avulla yleisön yhteistyöhalukkuus pyritään voittamaan puhujan puolelle (Palonen & Summa 1996, 56). Puhujaposition mukaanottaminen täydentää uutta retoriikkaa, joka muutoin keskittyy yksipuolisesti yleisöjen tarkasteluun.

Ranskalaisajattelija Roland Barthesin kehittämän myyttianalyysin avulla etsin tekstin luonnolliseksi tekemää ulko- ja turvallisuuspoliittista todellisuutta. Myyttianalyysi pohjautuu paljolti semiotiikkaan, jonka johtoajatuksena on, että tekstistä on löydettävissä ilmitason lisäksi syvätaaso. Tekstin syvätaaso on eräänlainen jähmetetty kuva todellisuudesta, jossa jokaiselle asialle ja instituutiolle muodostuu oma luonnollinen paikkansa. Myyttianalyysi mahdollistaa tekstin syvärakenteeseen pureutumisen: sen avulla on mahdollista selvittää millaista ulko- ja turvallisuuspoliittista todellisuuskuvaa puolueet tekevät luonnolliseksi EU-todellisuudessa. On kuitenkin muistettava, että myös retorinen kieli saattaa toimia myyttien avulla ja toisaalta myytteihin nojaavassa kielessä myytit saattavat ilmentyä jo kielen ilmitasolla: jako on joustava. Euroyhtenäisyys on luonut uudenlaisen ympäristön, jossa ulko- ja turvallisuuspolitiikka on saatettu yhteisöpolitiikan alaksi, vaikka se säilyy edelleen hallitustenvälisen päätöksenteon alueena.

Aineiston luonne oikeuttaa metodivalintani: ryhmäpuheenvuorot ovat parlamentaarisia puheenvuoroja, jotka pidetään eduskuntaryhmän nimissä, vaikka konkreettisessa puheen esitystilanteessa puhujana on vain yksi ryhmän valtuuttama henkilö. En yritäkään työssäni ottaa haltuun koko parlamentaarisen todellisuuden kenttää, jolloin olisi aiheellista ottaa tutkimuksen piiriin mukaan ainakin puolueen viralliset kannanotot, puolueohjelmat sekä hallituksen selonteot.

Työstä tulisi uuvuttava. Koko diskursiivisen kentän haltuunottaminen edellyttäisi myös metodinvalinnan harkintaa: tällöin foucault’lainen vallan koko kenttään ja valtasuhteiden väliseen problematiikkaan perustuva lähestymistapa saattaisi olla relevantimpi. Keskittymällä ryhmäpuheenvuoroihin, joita analysoin retoriikan ja myyttianalyysin synteeseilläni, on silti mahdollista päästä kiinni tekstin syvärakenteisiin. Nämä ovat tulkinnan kannalta kiinnostavimpia ja hedelmällisimpiä löydöksiä.

1.3 Tekstualismi ja kontekstualismi

Tutkimukseni pohjautuu tekstuaaliseen aineistoon, josta luen auki ulko- ja turvallisuuspoliittista Eurooppaa rakentavia merkityksiä retoriikan ja myyttianalyysin avulla. Teksti ei kuitenkaan koskaan elä suvereenina merkitysyksikkönä, riippumattomana ulkomaailmasta, vaan sillä on aina tekstin ulkopuolinen referenttinsä. Uskottavan tekstin on luotava ainakin illuusio vastaavuudesta ulkomaailman kanssa. Poliittinen teksti, joka ei toimi dialogissa ulkomaailman tai muiden poliittisten toimijoiden kanssa, ei ole uskottava. Eduskuntaryhmien pitämät ryhmäpuheenvuorot ovat yleisesti olleet vastauksia hallituksen laatimiin selontekoihin. Kyse on parlamentaarista dialogista hallituksen ja eduskunnan välillä, mutta myös kielen tasolla tapahtuvasta tekemisestä, eri puolueille tyypillisen tekstuaalisen merkitysavarouden luomisesta.

Kuilu tekstin sisäisen ja ulkoisen todellisuuden välillä kuitenkin säilyy: ryhmäpuheenvuoroissa kuten puolueohjelmissa saavat ilmaisunsa puolueen ideaalit, tavoiteltu todellisuuden tila, joka ei aina ole yhteneväinen poliittisten tekojen kanssa. Toisaalta tekstin todellisuus reflektoi aina ulkoista todellisuutta eikä ole siitä riippumaton. Ulkomaailma tapahtumineen muodostaa tavallaan tekstinmuodostuksen ehdot ja mahdollisuudet ja sieltä ovat peräisin kielenkäyttäjien tavat käsitteellistää sosiaalista todellisuutta. Sosiaalisen konstruktionismin periaatteiden mukaan kieltä tutkitaan omana merkitysyksikkönään, joka toisaalta ammentaa ymmärrettäväksi tekemisen tapansa sosiaalisesta todellisuudesta, mutta toisaalta rakentaa täysin omaehtoisen maailmansa. Poliittinen kieli esittää asioita usein kehotuksen muodossa ja on sävyiltään vahvempi kuin toivomus, se ikään kuin asettaa puolueyhteisön jäsenille velvoitteen toimia tekstissä ilmaistujen ideaalien mukaisesti.

Kari Palonen on puhunut politiikasta pelivarana, joka merkitsee ensinnäkin valinnan mahdollisuuksia merkityksenmuodostuksen suhteen. Puolueet valitsevat poliittisella toimintakentällä omaan aatetaustaansa ja maailmankuvaansa sopivat käsitteet ja puhuntatyylin. Esimerkiksi kokoomuksen riveistä löytyy sekä perinteisen sosiaalisen konservatismiin kannattajia, joiden mielestä kaikista yhteiskunnan jäsenistä on pidettävä huolta, mutta myös yksilöllisyyttä korostavan uusliberalistisen puhuntatyylin kannattajia. Poliitiikka pelivarana merkitsee myös sitä, että esimerkiksi puolueohjelmien laatiminen auttaa oppimaan politikoinnin taitoja (Palonen 1992, 372). Kirjattaessa ylös puolueen näkemystä toivottavista asiainiloista maailmassa selkiytyvät samalla poliitikon näkemykset erilaisista toiminnan mahdollisuuksista. Poliitiikka pelitilana merkitsee samalla myös valintoja rajaavaa tilaa, jossa kaikilla merkityksillä pelaaminen ei ole mahdollista tai pikemmin niin, että merkitysvalinnat ovat tilannekohtaisia ja siinäkin mielessä kontingenteja. Poliittiset tekstit perustuvat kaikki omaan tilannekohtaiseen poliittikkäkäsitykseensä, ja tämän poliittisuuden aukilukemisen tärkeyttä Palonen korostaa (mm. Palonen 1997, 5). Palonen edustaa kantaa, jonka mukaan sanomatta jättäminen on merkityksellisempää kuin se mitä sanotaan. Ruotsin sosialidemokraattien *90-talsprogrammetissa* on keskeisempää tutkia, ketkä rajataan ihmisen kategorian ulkopuolelle. Ne ovat niitä, jotka eivät demarien hienon kuuloisia tavoiteluetteloita allekirjoita. (Palonen 1992, 372-373.) Palonen on läpi koko tuotantonsa korostanut sitä, että poliittisuus on ilmiö, joka ei ole pelkästään politiikan ja poliittisten tekstin ominaisuus vaan laajemminkin kaikelle inhimilliselle toiminnalle tyypillistä. Esimerkiksi jokapäiväinen ostoksilla käyntimme on valintojen tekemistä ja siinä mielessä väistämättä poliittista.

Kontekstin työssäni muodostaa toisaalta EU:n poliittisen ulottuvuuden kehittäminen poliittisen unionin muodossa. Poliittisen unionin ensisijaisina ilmentyminä pidetään yhteistä rahaliittoa (EU:n kohdalla EMU) ja ulko- ja turvallisuuspoliittista ulottuvuutta. Molemmat ehdot EU täyttää jo, joskin tehokkaat toimintakeinot puuttuvat. Työni kannalta toinen kontekstia täsmentävä ulottuvuus on “vanhasuomalaisen mentaliteetin” kansakunnan yhtenäistämistä koskevien ajatusten esittely aina 1800-luvulta 1900-luvulle Paasikiven ja Kekkonen kansallisuuden merkityksen esiinnostaviin pohdintoihin. Kontekstia täsmennetään mikrotasolla vielä puolueiden ja eduskuntaryhmien välisten suhteiden osalta. Tutkimusta varten on haastateltu eduskuntaryhmien ryhmäsihteereitä, jotka kertovat ryhmäpuheenvuorojen laatimisen prosessista. Työni

kannalta relevantin poliittisen kontekstin esittely etenee yleisestä yksityiseen eli EU:n poliittisesta ulottuvuudesta kohti ryhmäpuheenvuorojen laatimisen arkipäivän esittelyä ryhmäsihteerien silmin. Vanhasuomalainen ajattelu muodostaa perustan ja vertailukohdan varsinaiselle tekstuaaliselle aineistolleni, jota kuljetetaan mukana läpi analyysin.

Tutkimuksellisenä premissinäni on tulkinnallinen relativismi eli tulkintojen suhteellisuus. Tämä ei tarkoita sitoutumista äärirelativismiin, jolloin mikä tahansa tulkinta olisi mahdollinen ja hyväksyttävä. On mahdollista eksplikoida tutkimukselliset kriteerit, joiden mukaan jokin tulkinta on selkeästi toista parempi ja tutkimuskohteeseensa pätevämpi. Tulkinnallinen pätevyys kohteeseen nähden on kiinni myös perusteluiden johdonmukaisuudesta ja loogisuudesta suhteessa teoreettiseen taustaan. Toisaalta tulkinta on aina subjektiivinen ja yhdestä näkökulmasta tehty. Tämä johtaa Kari Palosen eksplikoimiin läpitulkinvaraisuus- ja tyhjentyttömyysteeseihin, jotka kuuluvat seuraavasti:

“Jokainen tulkinta on kiistettävissä, jokaiselle tulkinnalle voidaan esittää vastaväitteitä ja vaihtoehtoja. Mikään tulkinta ilmiöstä ei anna siitä tyhjentyvää käsitystä.” (Palonen 1988, 15)

Palosen teesit johtavat tutkijan paitsi tutkimukselliseen relativismiin, myös epistemologiseen moniarvoisuuteen. Varmalle tiedolle ei ole asetettavissa yhtä ainoaa oikeaa selitysmallia. Jokainen tulkinta voi olla kiistettävissä toisesta näkökulmasta katsottuna. Liikutaan hermeneuttisessa kehässä. Tutkija on aina välttämättä kiinni omassa arvomaailmassaan ja valinnoissaan; hän arvioi ja tulkitsee tekstiä aina omasta näkökulmastaan ja taustastaan käsin. Hyväksyn tämän tulkinnallisen relativismin ajatuksen, jonka mukaan omat tulkintani ovat yksi muiden joukossa. Myös vaihtoehtoisten tulkintojen esittäminen on aina mahdollista.

1.4 Työn kulusta ja sisällöstä

Luvussa 2 esittelen työn kontekstuaalisen taustan, joka palvelee lähinnä tutkimuksen aikaan ja paikkaan sijoittamista. Esittelen Euroopan unionin poliittisen ulottuvuuden kehittymisen lyhyesti sekä aiheeseen liittyvää keskeistä käsitteistöä kuten HVK (hallitusten välinen konferenssi), laajentumiskysymyksen, pohjoisen ulottuvuuden käsitteen ja Euroopan turvallisuusrakenteen tällä

hetkellä. Kuvailen myös vanhasuomalaisen mentaliteetin perusteiden ja sille 1900-luvulla jatkumoa merkinneen Suomen ulkopoliittisen linjan yleispiirteitä toisesta maailmansodasta näihin päiviin sekä kahden merkittävän vanhasuomalaisen hahmon, Paasikiven ja Kekkonen ajatuksia kansallisesta eheyttämisestä. Lisäksi käsittelen ryhmäpuheenvuorojen asemaa parlamentaarisessa kentässä ja niiden konkreettista laatimisprosessia.

Luvussa 3 keskityn teoreettisen taustan esittelyyn. Ensin käsittelen näkemyksiäni kielen poliittisuudesta ja politiikan kielestä esimerkiksi Kari Palosen, Murray Edelmanin ja Michael Shapiron ajatusten pohjalta. Poliittinen kieli nojaa vahvoihin merkityksiin ja on perusluonteeltaan retorista, vaikuttamaan pyrkivää. Palosen kielikäsitteiden taustalla on James Austinin eksplikoima ajatus kielestä tekoina, kielen perusluonteeseen kuuluu olennaisesti pyrkimys vaikuttaa.

Neljännessä luvussa esitän analyysini, jossa retorisella tasolla pyrin paljastamaan tekstin puhuja- ja vastaanottajasuhteet sekä argumentatiivisen logiikan. Viidennessä luvussa pääsen kiinni myyttitasolle teksteissä, ja siellä syvennän retorisen analyysin avulla tehtyjä löydöksiä tuoden esiin puolueiden luonnollistamia ulko- ja turvallisuuspoliittisia maailmankuvia. Viimeisessä luvussa kokoan yhteen edellä esittämäni ajatukset eli käyn johtopäätösten kimppuun. Samalla on tarkoitus miettiä, luodaanko teksteissä täysin uudenlaista todellisuuskuvaa, joka on levinnyt parlamentaarisen keskustelun kannalta merkittävimpien toimijoiden huulille?

2 TUTKIMUKSEN KONTEKSTI

2.1 EU:n poliittisen ulottuvuuden kehittyminen: poliittinen unioni

EU:n poliittisen ulottuvuuden kehittämisessä on kyse kahden tekijän yhteisvaikutuksesta: rahaliitto EMU:n ja yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan (YUTP). Jos EMU:n kolmannen vaiheen lisäksi yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka ajautuu kohti yhä tiivimpää puolustusellista yhteistyötä, ollaan jo lähellä poliittisen unionin täydellistä toteutumista. Kun Euroopan unioni on vähitellen kehittynyt kattamaan eri politiikkalohkot, on herännyt kysymys siitä, missä päätöksenteko todella tapahtuu. Ovatko kansalliset hallitukset vain toimeentoma sätkynukkeja ja heiluttavatko todellista vallan kahvaa unionin keskeiset instituutiot, komissio etunenässä? Kysymys on samalla periaatteellinen ja koskee EU:n perusrakennetta, josta vallitsee erilaisia mielipiteitä. Kansallista päätöksentekovaltaa puoltavat haluaisivat säilyttää EU:n hallitustenvälisenä yhteistyönä, federalistiset tai liittovaltio-orientoituneemmat näkemykset luovuttaisivat päätöksentekovallan yhteiseurooppalaisille instituutioille. Syvenemisen käsitteellä kuvataan siirtymää kohti jäsenmaitaan sitovampaa ja velvoittavampaa poliittista unionia, jonka konkreettisia edellytyksiä ovat talous- ja rahaliitto ja yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka.

Euroopan yhteisön alkuperäisenä tavoitteena oli elvyttää sotatilasta kärsineet kansalliset taloudet ja vahvistaa rauhantilaa Euroopassa. Ulkopoliittinen yhteistyö liitettiin yhteisön agendalle vuonna 1969, josta lähtien se on harjoittanut poliittista yhteistyötä (European Political Cooperation) (Antola 1989, 6). Poliittinen yhteistyö ei toiminut kuitenkaan toivotulla tavalla, sillä yksittäiset jäsenvaltiot saattoivat sanoutua irti yhteisestä toimintalinjasta. Esko Antola näkee kuitenkin Euroopan puolustusliiton (EDC), Euroopan poliittisen yhteisön (EPC), Euroopan neuvoston ja Euroopan taloudellisen yhteistyön järjestön (OEEC) merkkeinä siirtymästä kohti Euroopan liittovaltiota, federaatiota (Antola 1997, 9).

50-luvun federatiivisten edistysaskeleiden jälkeen liittovaltiokehitys pysähtyi ja edistyi jälleen vasta vuonna 1971, jolloin Wernerin raporttiin oli sisällytetty ajatus Euroopan valuuttakurssijärjestelmän luomisesta vuoden 1973 alusta. Tämä merkitsi ensimmäistä askelta

kohti taloudellista unionia. Raha- ja talousliiton kohdalla tärkein ratkaistava kysymys oli, kuinka sitä tavoitellaan: pienten askelten (*petit pas*) vai kertarysäyksen (*grand bond*) kautta. Ensimmäisissä mallissa edetään kiinteisiin kurssiin yhteisen rahan sijasta, jälkimmäisessä siirrytään mahdollisimman lyhyen ajan kuluessa yhteiseen keskuspankkiin ja yhteiseen rahaan. Vuonna 1978 luotu Euroopan rahajärjestelmä merkitsi siirtymää kertarysäyksen malliin, jonka tarkoituksena oli vakauttaa mukana olevien maiden oikeudet pariteetin ylläpitämisessä. Oikeuksien vakiinnuttaminen epäonnistui, sillä 80-luvulla ajaututtiin Saksan liittotasavallan keskuspankin ylivaltaan. Jännitteitä syntyi erityisesti Ranskan ja Saksan välille. Saksan vaikutusvalta kasvoi suhteellisesti enemmän kuin muiden jäsenmaiden ja Ranska vaati vastapainoksi talous- ja rahaliiton luomista. Madridin huippukokouksessa päätettiin EMU:n ensimmäisen vaiheen käynnistyvän 1.7.1990. (Antola 1997, 2-3). Vuoden 1999 alusta jäsenmaat ovat siirtyneet EMU:n viimeiseen, kolmanteen vaiheeseen, jonka konkreettisenä tavoitteena on siirtymä yhteisvaluutan käyttöön. EMU:n kolmas vaihe merkitsee samalla merkittävää askelta kohti todellista poliittista unionia, jossa jäsenmaat suhteuttavat omat etunsa yhteisiin päämääriin. Antolan mielestä yhteisvaluutta lisää jäsenmaiden yhteenkuuluvuutta monilla tavoin ja saattaa laajentaa integraation vaikutuksia kokonaan uusille alueille (Antola 1997, 19). Talousunionilla on vaikutuksensa myös EU:n turvallisuuspoliittisen ulottuvuuden kehitykseen.

Euroopan unioni asetettiin virallisesti tavoitteeksi vasta 1972 Pariisin huippukokouksessa. Tästä sai alkunsa Belgian pääministerin Leo Tindemansin hanke Euroopan unionista. (Lehtomäki 1993, 3-4.) Vuonna 1974 laadittu raportti sisälsi ehdotuksia yhteisestä talous- ja rahapolitiikasta, alue- ja sosiaalipolitiikasta, institutionaalisesta reformista ja Euroopan neuvoston roolista (Holland 1993, 41). Se pyrki tekemään yhteisöstä hyväksyttävän instrumentin myös kansan keskuudessa (Antola 1989, 4). Vasta Genscher-Colombo-aloite asetti tavoitteeksi ulkopoliittisen yhteistyön liittämisen osaksi Euroopan yhteisön toimintaa, institutionaaliset uudistukset ja etenemisen kohti raha- ja talousunionia. Krokotiili-kerhon tapaamisten tuloksena syntyi 1984 sopimusluonnos Euroopan unionista: tuli luoda vallitsevan yhteisörakenteen perustalle federalistinen rakenne. Ylikansallinen päätöksenteko ja jäsenvaltioiden yhteistyö oli erotettava toisistaan. Hankkeilla haettiin ratkaisua euroskleroosiin, Länsi-Euroopan aseman heikentymiseen poliittisesti ja taloudellisesti. (Lehtomäki 1993, 4-5.)

Konkreettisia edistysaskelia yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehittymisen osalta sai aikaan Yhtenäisyysasiakirja vuodelta 1987, joka kytki ulkopoliitiikan osaksi Euroopan yhteisön integraatiota. Yhtenäisyysasiakirja toi ulko- ja turvallisuuspolitiikan lähemmäksi EY:tä ja tavoitteiksi asetettiin EY:n päätöksentekojärjestelmän uudistaminen ja toimialueen laajentaminen. (Lehtomäki 1993, 7-8.) Rooman huippukokouksessa vuonna 1990 käsiteltiin Euroopan yhteisön kehittämistä poliittiseksi unioniksi. Päämääräksi asetettiin yhteisen toimivallan laajentaminen ja ulkopoliittisen roolin lisääminen (Lehtomäki 1993, 15-16.) Ulko- ja turvallisuuspoliittinen yhteistyö muutettiin konkreettiseksi yhteispolitiikaksi (YUTP) Maastrichtin sopimuksen voimaantulon myötä, ja se on sisällytetty Maastrichtin sopimuksen toisen pilarin yhteyteen, mikä on Teija Tiilikaisen mielestä osoitus unionin federalismiluonteesta. YUTP:n edellytyksenä on päämäärien harmonisointi, joka merkitsee päämäärien määrittelyä samankaltaisesti. Yksittäiset valtiot eivät voi poiketa yhteisön linjasta YUTP:tä koskevissa kysymyksissä. (Tiilikainen 1995, 24-25.) Federalismin yhtenä tunnusmerkkinä voikin pitää päätösten sitovuutta. Unioni-kysymys on herättänyt vastakaikua erityisesti federalismia vastustavien pienten jäsenmaiden keskuudessa. Niiden epäluulon ymmärtää käytännön politiikan opetusten perustella. Unioniluonteiset hallintomallit ovat perinteisesti johtaneet kohti yksittäisiä jäseniään sitovampaa politiikkaa.

Toisaalta monet ovat sitä mieltä, että yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka toimii tehottomasti ja siltä puuttuvat vaikutusmekanismit, joiden avulla toiminta muuttuisi tehokkaaksi. Unionin rakenteen uudistaminen ja yleisten suuntaviivojen määrittely tapahtuu epäsäännöllisin väliajoin järjestettävissä hallitusten välisissä konferensseissa (HVK), joihin osallistuvat kaikki EU:n jäsenmaat. Näissä määritellään esimerkiksi laajenemisen myötä ajankohtaisiksi tulevat unionin instituutioiden rakenteelliset uudistuskysymykset ja muut yleisiin toimintaperiaatteisiin liittyvät mahdolliset muutostarpeet. Weidenfeldin mukaan unionin on tulevaisuudessa lisättävä toimintakykyään YUTP:n alalla. Haasteena on erityisesti yhteisten linjausten tekeminen, jotta ne miellyttäisivät kaikkia jäsenvaltioita. (Weidenfeld 1994, 40.) Antola toteaa, että ulkopoliittinen yhteistyö katsotaan erityisen hyväksymättömäksi liittoutumattomille maille, koska se merkitsee alistumista liittosuhteeseen. (Antola 1989, 7). Unionin mahdollinen laajeneminen tulevaisuudessa asettaa sen instituutiot ja toimintaperiaatteet kovien muutospaineiden alle. Näihin paineisiin olisi HVK:ien vastattava.

2.2 Euroopan turvallisuusrakenne

Euroopan turvallisuusrakenne elää murroksen ja epävarmuuden vaihetta sotilasliittojen purkaututtua ja kommunismin hajottua. Ei ole enää yksipuolisesti vahvoja toimijoita, jotka päihittäisivät muut. Etyk ja YK ovat menettäneet jalansijansa 2000-luvun Euroopassa ja niiden tilalle tärkeiksi turvallisuuspoliittisiksi toimijoiksi ovat kehittyneet WEU ja NATO, joille rauhanturvaoperaatioiden toteuttaminen on yhä keskeisempi tehtävä. Tutkijat eivät ole uskaltaneet hahmotella tulevaisuuden turvallisuuspoliittista Eurooppaa kuin hämärin ääriviivoin. Esko Antola jakaa Euroopan tulevaisuuden turvallisuusskenaariot kahtia: atlanttinen ratkaisu merkitsee nojautumista NATO:on eurooppalaisen turvallisuuden perusratkaisuna, europeanistinen malli rakentuu puolestaan Euroopan unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan varaan. Vähemmän vartenotettava vaihtoehto, joka on jäänyt lähes kokonaan tulevaisuuden turvallisuusratkaisua hahmottelevan keskustelun ulkopuolelle, on ETYK:iin nojaava paneurooppalainen malli. (Antola 1984, 24.)

Atlantismien käsite on peräisin Toisen Maailmansodan jälkeiseltä ajalta, jolloin Yhdysvaltain läsnäolo Euroopassa oli välttämätöntä taloudellisen jälleenrakentamisen ja rauhanjärjestyksen turvaamisen kannalta. Taloudellinen jälleenrakennus tapahtui lähinnä Marshall-avun turvin ja Bretton Woods-valuuttajärjestelmän avulla. Turvallisuuspoliittiseksi kulmakiveksi muotoutui NATO, joka perustettiin vuonna 1949. Sen tärkeimmäksi tehtäväksi määriteltiin tuolloin Neuvostoliiton uhan torjuminen ja rauhan ylläpitäminen Euroopassa. NATO omisti ydinaseita, joiden käyttöä koskevat päätökset olivat Yhdysvaltain vallassa. Sittemmin atlantismi on ajautunut kriiseihin useaan otteeseen sekä turvallisuuspoliittisessa että talouspoliittisessa mielessä. Bretton-Woods-järjestelmä, joka oli osoitus Yhdysvaltain taloudellisesta hegemoniasta Euroopassa, romahti vuonna 1971. (Antola 1984, 7-8, 13.)

Atlantismi Euroopan turvallisuuspoliittisena ratkaisuna merkitsee siis Yhdysvaltojen läsnäoloa eurooppalaisessa turvallisuusrakenteessa, europeanismi puolestaan nojautumista puhtaasti eurooppalaiseen ratkaisuun. Molemmat ovat keskeisiä sanoja tulevaisuuden eurooppalaisen turvallisuusrakenteen kannalta, sillä jompi kumpi tai atlantismien ja europeanismien välimuoto tulee toimimaan Euroopan turvallisuuteen liittyvänä pohjaratkaisuna, joka samalla merkitsee joko

Yhdysvaltojen läsnäoloa Euroopassa tai sen poissaoloa. NATO ja EU käyvät keskenään kamppailua siitä, kumpi niistä on atlantismin eurooppalainen pilari. Euroopan turvallisuuspoliittisen identiteetin suunnanmäärittäjä on ennen kaikkea yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka. Kysymys puolustuslottuvuuden suhteesta ulkopoliitiikan toimintakenttään tulee myös ajankohtaiseksi: Antola uskoo puolustuslottuvuuden lähes vääjäämättä tulevan osaksi EU:n ulkopoliittikkaa. (Antola 1984, 25, 27.) Epävarmuus vallitsee siitä, tuleeko puolustuslottuvuus suoraan unionin yhteyteen vai toteutuuko se WEU:n kautta.

WEU eli Länsi-Euroopan Unioni perustettiin 1955 ja se ilmentää NATO:lle vastakkaista eurooppalaisuuden henkeä. Tarkoituksena oli alunperin valvoa Saksan liittotasavallan varustelua ja se onkin ollut kolmenkymmenen vuoden ajan WEU:n tärkein tehtävä. Se on tarjonnut foorumin käsitellä turvallisuuspoliittisia kysymyksiä monenkeskisesti, mutta integraatioprosessissa sen rooli on jäänyt vähäiseksi. Käytännössä NATO on huolehtinut WEU:n sijasta sotilaallisista tehtävistä. Antola ehdottaa, että WEU:n henkiin herättämisellä olisi mahdollista aktivoida turvallisuuspoliittiset kysymykset omaksi erilliseksi kokonaisuudekseen poliittisen yhteistyön järjestelmässä. (Antola 1984, 59, 61, 64.) EU:n piirissä on ilmennyt selkeä halu miettiä uudelleen eurooppalaisia turvallisuusjärjestelyjä ja perinteisten turvallisuusinstituutioiden roolia siinä. WEU:n roolin uudelleenarvioinnille tuntuu olevan erityisen suurta tarvetta. Kylmän sodan jälkeen NATO:n yksioikoinen voima-asema on kyseenalaistettu ja on haluttu voimistaa Euroopan profiilia omasta turvallisuudestaan huolehtijana nimenomaan WEU:n kautta. Tämä heijastanee samalla halua löytää puhtaasti eurooppalainen ratkaisu turvallisuuden ylläpitämiseksi, jossa Yhdysvaltain rooli on minimoidumpi. Turvallisuusorganisaatioiden tulevaisuuden haasteisiin kuuluu myös Itä-Euroopan maiden mahdollinen halukkuus liittyä niihin. NATO:n laajeneminen Itä-Euroopan maihin ei ole neutraali kysymys, sillä Venäjän suhtautuminen laajenemiseen saattaa olla vihamielinen (Heiberg 1998, 190). Vuonna 1994 alullepantu NATO:n rauhanturvaohjelma Partnership for Peace (PFP) takaa NATO:lle mahdollisuuden ottaa uusia jäseniä myöhemmin (Heininen, Jalonen & Käkönen 1995, 79). Myös EU:n laajeneminen Itä- ja Keski-Euroopan maihin on ajankohtaista, mutta toteutunee vasta 2005-2010 välillä. Heinäkuussa 1997 EU-komissio ilmoitti aloittavansa jäsenneuvottelut Puolan, Tsekin tasavallan, Unkarin, Slovenian ja Viron kanssa. Vuoden 1996 HVK:ssa Amsterdamissa suunniteltiin EU:n instituutioiden valmistautumista laajenemista varten. (Heiberg 1998, 188.)

2.3 Vanhasuomalaisuuden perusteet ja Suomen ulkopoliittinen linja 1900-luvulla sen sovellutuksena

(Vanha)suomalaisen puolueen ja ideologian juuret löytyvät jo 1800-luvulla vaikuttaneelta suomalaiselta puolueelta (fennomaanit), joka korosti Suomen kansan tahdon merkitystä kehityksen moottorina. Vanhasuomalaisuuden teemat ja poliittisen realismin juuret ovat peräisin J.V.Snellmanin ajatuksista, snellmanilais-hegeliläisestä valtiokeskeisestä ajattelusta, joka korostaa yksittäisen valtiotoimijan intressejä. Puolueen johtohahmo Yrjö Sakari Yrjö-Koskisen ajattelussa yhdistyi kristillinen ajattelu, näkemys Jumalasta pienen kansan tulevaisuudesta huolehtijana ja järkevän valtioajattelun kannattaminen, mikä merkitsi hyvien suhteiden ylläpitämistä Venäjän keisariin päin. Skandinaavinen liberalismi edusti hänelle suomalaisen kansanhengen tukahduttajaa ja Suomen ja Venäjän suhteiden potentiaalista vaarantajaa vapausvaatimuksineen. (Suvanto 1994, 171.) Vanhasuomalaisten käytännöllinen päämäärä oli lähentää toisiinsa yläluokka ja kansan enemmistö suomen kielen avulla: kansan eheyden uskottiin olevan saavutettavissa kansallisen ja kielellisen yhtenäiskulttuurin avulla (Alapuro 1988, 97). Kansallismielisyyden kannattajat 1800-luvulla olivat useimmiten älymystön ja pikkuvirkamiesten edustajia (Alapuro 1997, 16). *Kansa edusti fennomaaneille idealisoitua kokonaisuutta*, joka toisaalta toimi yläluokan peilinä. Se oli subjekti, mutta ennen kaikkea nöyrä ja alistunut (Alapuro 1997, 142). Se piti kesyttää taikasanojen sivistys ja koulutus avulla, joiden kautta piti saavutettaman kansallinen yhtenäisyys ja yhteiskuntaluokkien välinen homogeenisuuden tunne.

Pyrkimys kansan yhtenäistämiseen on peräisin Ranskan vallankumouksen jälkeiseltä ajalta (Klinge 1980, 12). Kansallista yhtenäisyyttä luotiin 1800-luvulla jokaiselle kansallisvaltiolle välttämättömien kansallisten symbolien kuten taideteosten ja kansalliseeposten avulla. Kalevala (1835) oikeutti pyrkimyksen omaan kansalliseen kulttuuriin ja Runebergin Hirvenhiihtäjät toimi toisena tärkeänä kirjallisena kansallistunteen herättäjänä. Runebergin Suomi-kuva perustui uushumanistiselle kansan- ja maisemanihailulle, jonka keskeisiin ihanteisiin kuuluivat tasapaino, kohtuus ja harmonia. (Klinge 1975, 14.) Vänrikki Stoolin tarinat puolestaan edustaa sankaritarua, joka nosti Suomen aktiivisen toimijan rooliin (Klinge 1999, 90). Kansallisen yhtenäiskulttuurin tavoitteluun yhdistyi vaatimus kansalaisten sivistämisestä, joka oli peräisin jo J.V.Snellmanilta (Klinge 1980, 31). Kasvatus, koulutus ja hallitsijakultti olivat keinoja 1800-luvulla luoda

yhtenäisyyttä muuten hajanaisen kansan keskuuteen. Itsenäistyneessä Suomessa yleinen ase- ja oppivelvollisuus olivat uusia tapoja ylläpitää kansallisuustunnetta. (Klinge 1975, 44-45, 53.) Nationalismiajattelun isä, Eric Hobsbawm, puhuu “keksityistä traditioista”, jotka hänen mukaansa ovat yleistyneet Ranskan vallankumouksen jälkeen ja koostuvat joukosta käyttäytymistä ohjaavia arvoja ja normeja sisältäviä sääntöjä. Ne ovat perustuneet jatkuvuuteen menneisyyden kanssa ja teollisen vallankumouksen aikoihin niiden tehtävänä oli joko luoda sosiaalista koheesiota, oikeuttaa instituutioiden auktoriteettia tai toimia sosialisoinnin ohjenuorana. Keksityt traditiot ovat tarpeen erityisesti muutoksen aikoina ja kansallisvaltioiden synnyn aikoihin ne ovat tarvinneet tuekseen kansallislaulun ja -lipun kaltaisia uusia symboleita. (Hobsbawm 1988, 1-9.) Tällaisen erityisesti sosiaalista koheesiota luovan ja instituutioiden valta-asemaa oikeuttavan keksityn tradition luovat osaltaan 1800-luvun suomalaiset kansalliseepokset, joiden kansallisia perusarvoja välittävä vaikutus jatkuu vielä 2000-luvulla.

Tutkimuksen taustalla huomioidaan tämä laajempi aatehistoriallinen “kansallisen heräämisen” perintö, jota erityisesti (vanha)suomalaisen puolueen *kansan tahdon korostaminen* kansallisen järjestäytymisen muodossa edusti. Sosiaalishistoriallisesti 1800-luvun yhteiskunnallisessa murroksessa oli kyse ennen kaikkea “säätö-yhteiskunnan hajoamisesta”, joka kytkeytyi aatteellisella tasolla pohjoismaisen yhteiskunnan vapaan talonpojan toimeliaisuutta korostamisen periaatteeseen. (Liikanen 1995, 41, 49.) *1800-lukulainen vanhasuomalaisuus mentaliteettina tarkoittaa tutkimuksessani nimenomaan tätä vallan ja vapauden yhdistävää maailmankatsomusta, johon sisältyy ajatus ylhäältä päin opastavasta, “holhoavasta” valtiosta mutta samalla myös itsenäisestä, omasta toimeentulostaan huolehtivasta kansalaisesta. Valta säilyy asetelmallisesti kuitenkin “vallan haltuun ottajilla” eikä palaudu “vallittujen”, vallan alaisuudessa olevien haltuun. Fennomania vaikutti itsenäisen talonpojan ihanteen syntymiseen, mutta oli myös uusia nousevia urbaaneja ja teollisia ryhmiä vastustavien perinteisten älymystön edustajien suosiossa. Se merkitsi kulttuurista vastausta modernisaation haasteeseen: suomen kielen laajoille kansanosille levittämisen avulla esitettiin saavutettavan kansallinen yhtenäisyys ja samalla suojeltiin perinteistä agraarista ja sosiaalista järjestystä. (Alapuro 1988, 99-100.) Modernisaatiokehityksen taustalle jäi vaikuttamaan ajatus omalla työllään toimeentulevasta talonpojasta, jolla on velvollisuus työhön (vrt.ruotsalaisten pyrkimys yhteisen hyvän saavuttamiseen) (Alatalo 1999, 103).*

Fennomaanien uushumanistinen kansakäsitys korosti sivistyksen avulla saavutettavaa kansan solidaarisuutta ja uskollisuutta hallitsijalle, joka oli täysin vastakkainen kaupunkilaisporvariston yksilöllisyyttä ja hallitsijan erillisyyttä korostavalle *liberalistiselle kansakäsitykselle*. Kirkko oli tärkeä hallitsijauskollisuuden kasvattaja, jota koululaitos osaltaan tuki. (Klinge 1975, 20-21, 33, 34-35.) Fennomaanien merkitys piili siinä, että he vahvistivat kansallista itsetuntoa ja toimivat vastavoimana ruotsinkielisten valta-asemalle (Alapuro 1997, 22). He ihailivat itsenäisen talonpojan moraalisia ja aineellisia arvoja; fennomania kääntyi lopulta vieraiden, erityisesti läntisten arvojen vastustukseksi ja kansanvalistuksen korostukseksi. Sen sijaan fennomaanit olivat valmiita lähestymään Venäjää ruotsinkielisten vaikutteiden syrjäyttämiseksi jo sen takia, että moni fennomanian kannattaja kuului suomalaiseen eliittiin, jonka etujen mukaista oli suojella asemiaan ja säilyttää hyvät suhteet Venäjään, joka sitä ”ruokki” 1800-luvulla. Tämä edusti kansallista realismia aikakaudella, jolloin hyvien suhteiden ylläpitäminen tsaariin oli elintärkeää kansakunnan kehityksen kannalta (Harle & Moisio 2000, 77). Vuonna 1809 syntyi Suomi autonomisena Ruotsista erillisenä hallintoyksikkönä (Klinge 1975, 11). Siitä hetkestä alkoi Venäjän voimakausi Suomessa, joka säilyi aina itsenäistymiseen, vuoteen 1917 asti.

Suomalaisuuden puolestapuhujana poliittisessa elämässä esiintyi vuonna 1882 suomalaisesta puolueesta syntynyt vanhasuomalainen puolue, joka painotti kansallista eheytyä yhteiskunnallisten uudistusten muodossa. Tällöin puolueen johtohahmosta Yrjö-Sakari Yrjö-Koskisesta tuli senaattori ja kansan tahdon nimissä syntyneet kuppikunnat ja mielenosoitukset tuomittiin yksimielisesti suomalaisen puolueen johtohenkilöiden keskuudessa. (Liikanen 1995, 328.) Puolueen suhtautuminen kansaan oli patriarkaalinen, uudistusten ylhäältä päin tulemista korostava. (Soikkanen 1982, 2.) Seura- ja kokoustoiminta merkitsi vanhasuomalaisille mahdollisuutta saada kansa mukaan sosiaaliseen ja poliittiseen toimintaan. Vanhojen fennomaanien ansiosta kansalaisyhteiskunnan ja valtion välinen suhde määriteltiin uudelleen. Tiukka raja molempien välillä lieveni; kansalaisyhteiskuntaa aktivoitiin yhdistystoiminnan lisääntymiseen ja samalla vuorovaikutus kansalaisyhteiskunnan ja valtion välillä lisääntyi. Fennomaanipuolueen johtohahmojen Yrjö-Sakari Yrjö-Koskisen ja Agathon Meurmanin kansakäsitykset erosivat toisistaan radikaalisti. Yrjö-Koskinen vetosi ”suomalaisuuteen”, joka kattoi sekä ”korkeamman sivistyksen” että ”kansan tahdon” periaatteet ja mahdollisti ääntenkalastelun oikealta ja vasemmalta. Hän tavoitteli suomalaiselle puolueelle monopoliasemaa

“suomalaisuuden” edustajana, jonka varjoon jäivät muut edistysseurat (raittiusliike, työväenliike ja nuorisoliike). Kansanvalistusseura edusti hänelle sivistyneistön ja rahvaan yhdistämisen symbolia. Erityisesti vanhemman polven fennomaanit tukivat puolestaan Meurmania, jolle uskonto ja moraalit merkitsivät mahdollisuutta rajata kansan tahtoa. Hän irtaantui 1870-luvulla “kansan tahdon” käsitteestä ja alkoi painottaa siveellisyyden ja uskonnon yhdistävää moralismia. (Liikanen 1995, 321-327.)

Nuoret radikaalit, nuorsuomalaiset, vaativat perustuslaillista hallintojärjestelmää ja painottivat suomen kieleen perustuvaa kansallistunnetta (Klinge 1975, 52). Vuodesta 1894 erottuivat suomalaisesta puolueesta vanhasuomalaisen ja nuorsuomalaisen puolueen alkujuuret, joista jälkimmäinen korosti radikaalimpaa suhtautumista Venäjän sortopolitiikkaan ja perustuslaillista passiivisen vastarinnan politiikkaa (Rantala 1981, 9). Erityisesti nuorsuomalainen lehdistö aloitti taistelun vanhasuomalaisuutta vastaan. “Kansan tahto” säilyi poliittisena liikevoimana vielä vanhasuomalaisten jälkeinkin: 1890-luvulla “kansan tahdosta” tuli työväenliikkeen tunnus, joka säilyi aina kansalaissotaan saakka. Venäläisvastaisuus sai (myös fennomaanien keskuudessa) lopullisen asemansa kansallisen identiteettiprojektin keskeisenä osana vuosina 1899-1914 venäläisten sortotoimien yleistyttyä Suomessa; suomalaisen (pohjoismaisen) hallinnon omaavasta Suomesta tuli kansallinen ihanne (Harle & Moisio 2000, 80).

1900-luvun alussa Suomen ulkoinen riippuvuus Venäjästä muistutti itäisiä vähemmistökansallisuuksia, mutta poliittiset instituutiot olivat rakenteiltaan skandinaavisen vahvoja, läntisiä. Kansalaissodan syttyminen 1917/1918 heitti Suomen skandinaaviselta uralta ja satoi ulkoisen sisäiseen. Sodan alkusyynä olivat ennen kaikkea poliittiset erimielisyydet porvarillisten puolueiden ja työväenliikkeen välillä, jotka kasvoivat ylittämättömiksi. Vuoden 1916 eduskuntavaaleissa sosialidemokraatit saivat eduskunnasta ehdottoman enemmistön ja muodostivat hallituksen porvarillisten puolueiden kanssa helmikuun vallankumouksen puhjettua. Kriisiä kohti ajaututtiin, kun Kerenskin hallitus ja porvarilliset puolueet syrjäyttivät sosialidemokraatit ja työväenliike kärsi tappion vaaleissa. Marraskuussa työväenliike julisti yleislakon, ja lopullinen konflikti puhkesi tammikuussa 1918 kun hallitus julisti suojeluskunnat virallisiksi hallituksen joukoiksi ja määräsi työväen- ja punakaartit riisuttaviksi aseista. Vaikka varsinainen kansalaissota kesti vain lyhyen aikaa, erityisen traumaattisen siitä kansakunnan

kannalta teki puhkeaminen kansakunnan itsenäistymisen hetkellä. Kansalaissodassa kärjistyivät luokkaristiriidat työväenliikkeen ja porvariston välillä aiheuttaen 1800-luvulta asti ylläpidetyn yhtenäisen kansaihanteen hajoamisen. Kansalaissota merkitsi kansan puukoniskua sivistyneistön selkään, ja ihanteellistettu kansakäsitys romahti yhdellä rysäyksellä.(Alapuro 1999, 99-101.)

Vaikka “kansakokonaisuuden” ihanne romuttui joksikin aikaa toteutuakseen jälleen “talvisodan henkenä”, Kettunen on tulkinnut kansallissodan kokonaisuudessaan olleen ennen kaikkea taistelua “kansan kokonaisuuden etujen” ja “kansan valtiollisen olemassaolon” puolesta bolshevismiin uhkaa vastaan. Vaikka kansa siis yhteiskuntaluokkien tasolla hajosi, kokonaisuutena se säilyi reaalipoliittisen Venäjän uhan pelon takia. Monarkistisen oikeiston ja tasavaltalaisen keskustan käsitykset siitä, kuinka “kansan kokonaisuuden etu” toteutetaan, poikkesivat toisistaan. Oikeisto kannatti “lujaa hallitusvaltaa” ja valtion esivalta-aseman korostamista, keskusta sosialidemokraattien tukemana puolestaan painotti “kansanvaltaista valtioelämää” eli kansan tahdon toteutumista eri järjestöjen tahtojen yhteensovittamista kansanvaltaisten elinten kanssa. Viime kädessä tämä merkitsi “sivistyneiden luokkien” ja “kansan syvien rivien” välisten etujen sovittelua. Maalaisliiton johtajan Santeri Alkion mukaan valtio tasoittaisi luokkavastakohtia tehokkaimmin vahvistamalla talonpoikaisväestön asemaa. Kettusen tulkinnan mukaan monarkistisen oikeiston lujan hallitusvallan korostus merkitsi ennen kaikkea halua heikentää valtion auktoriteettia, jota keskustaporvaristo sosialidemokraattien tukemana halusi kansanvallan varjolla vahvistaa. (Kettunen 1986, 233-238). “Kansanvaltaisen valtioelämän” juuret olivat selkeästi vanhasuomalaisessa luokkien välisten ristiriitojen lieventämisestä korostavassa ajattelussa, vaikka tarkoitusperät olivat puhtaasti toiset. 1800-luvun vanhasuomalaisuuden päämääränä oli sisäisen eheyden saavuttaminen kansan yhtenäistäminen, yläluokalle tai pikemminkin viime kädessä koko kansakunnalle uskolliseksi tekeminen. Tämä kansakunnan yhtenäistäminen tapahtui ennen kaikkea saattamalla sivistyksen ja koulutuksen kohteena oleva kansa tietoiseksi omasta kulttuuriperimästään, oman kansallisen kulttuurin suursaavutuksista ja kaikille yhteisestä vuorovaikutusvälineestä, suomen kielestä. Tekemällä kansa tietoiseksi omasta kansallisesta identiteetistään ja vahvistamalla uskoa “myyttisen kansallisen identiteetin” olemassaoloon yläluokan (vanhasuomalaiset yhtenä sen osana) tarkoituksena oli saattaa se kokonaisuutena helpommin hallittavaksi ja käsiteltäväksi. Tähän verrattuna keskustaporvariston ja sosialidemokraattien kannattama “kansanvaltaisen valtioelämän” ajatus oli luonteeltaan

aidommin ja pyyteettömämmin yhteiskuntaluokkien välisen kuilun hälventämisen asialla. Monarkistisen oikeiston “lujan hallitusvallan” konseptio puolestaan perustui puolestaan vahvan valtion ja sitä myötä yhteiskuntaluokkien välisten erojen puolustamiseen. Oikeisto- ja keskustapuolueiden ero näkyi selkeästi myös vanhasuomalaisen perinteiseen nöyrään ja kuuliaiseen Venäjä-suhteeseen, joka realisoitui näillä pikemminkin Venäjän uhkan tiedostamisena. 1900-luvun puoliväliin, aina “talvisodan henkeen” saakka Venäjä säilyi potentiaalisena uhkatekijänä, ja tämä ajattelukanta sai vahvistusta myös Kekkonen ja Paasikiven ajatuksista. Koiviston avoimen länsisuuntautuneen politiikan Harle & Moisio tulkitsevat siis merkitsevän viimeistä niittiä Suomen kansalliselle identiteettiprojektille.

1920-luvulla suojeluskunnista, joiden tukijaksi myös keskustaporvaristo ilmoittautui, tuli valkoisen yhtenäisyyden toteuttajia kansalaissodan jälkeen tapahtuneen kansakunnan hajoamisen jälkeen (Kettunen 1986, 237). Porvarillinen taistelu punaisia vastaan jatkui vielä 1920-30-luvuilla niiden muodossa (Alapuro 1999, 102). Sosialidemokraattien ja ruotsalaisten lähentyminen erityisesti Tannerin hallituksen (1926-1927) aikana oli puolueen yritys horjuttaa oikeistolaisen yhteiskuntakonseption yhdenmukaistumista ja vahvistumista kapitalismin voittokulun muodossa. Sosialidemokraatit julistautuivat parlamentaarisen demokratian, ts. ”valtiollisen kansanvallan” kannattajiksi vastapainona porvarilliselle taantumukselle. Yhteiskuntarauhan palauttajan asema säilytti vuoden 1918 jälkeen maalaisliitolle, josta tuli talonpoikaisväestön ensisijainen edustaja. (Kettunen 1986, 247-248, 307.) Vihamielisyydet “punaisten ja “valkoisten“ välillä säilyivät kuitenkin aina toiseen maailmansotaan ja “talvisodan hengen” eri kansanosat yhdistävään vaikutukseen saakka. Kansalaissota loi käsityksen solidaarisuudesta, merkitysjärjestelmän, joka vaikutti kauan jälkeenpäin. (Alapuro 1999, 101-102.) Punaisten näkemys kansalaissodasta joutui kauaksi aikaa paitsioon ja oikeutettiin vasta Väinö Linnan Täällä Pohjantähden alla-teoksen myötä (Klinge 1999, 96). 1960- ja -70-luvuilla sivistyneistö löysi jälleen kansan työväenluokkaan samaistumisen muodossa. (Alapuro 1997, 143-145).

Kansan jälleenyhdistyminen tapahtui talvisodan syttymisen ja “talvisodan hengen” syntymisen myötä. Tämä henki loi kansallisen yksimielisyyden tunteen taistelussa suurta Venäjää vastaan, ja merkitsi ensimmäistä kertaa, jolloin kansa yhdistyi kansalaissodan jälkeen. “Talvisodan henki” tarkoitti ennen muuta vahvaa psykologista yhteisyyden kokemusta suurelle osalle suomalaisia.

(Klinge 1975, 44). Kansakunta yhdistyi jälleen taistelussa yhteistä vihollista vastaan. “Ryssänviha” oli oikeistolaisia poliittisia tarpeita palveleva ajatusrakennelma, joka oli peräisin vuosien 1917-1918 poliittisesta tilanteesta ja kansalaissodasta. Ulkoinen vihollinen oli tarpeellinen kansalaissodassa hajonneen kansan yhdistäjä. Talvisota merkitsi kansallisen identiteettiprojektin huipentumaa, eikä vihollisesta ollut epäselvyyttä. (Harle & Moisio 2000, 67, 82, 144.) Kansa oli jälleen hetkeksi yhdistetty yhteisen vihollisen muodossa.

Kansallisen eheyttämisen idea on palvellut erilaisia päämääriä 1800-lukulaisessa vanhasuomalaisuudessa ja sen 1900-luvun ulkopoliittisissa käytännön toteutumissa. Tyypillistä sille on, että se on aina perustunut tietynlaiseen poliittiseen realismiin, joka on saanut erilaisia ilmenemismuotoja kumpanakin aikakautena. Fennomaaneille keskeisiä kansallisen yhtenäisyyden rakennuspuita olivat kansalliset juuret ja yhteinen perinne, jonka tunnusmerkeiksi oli nostettu kansallisen kulttuurin saavutukset. Sivistyksen kautta piti saavutettaman tietoisuus kansallisesta kulttuuriperinteestä, myyttisestä “suomalaisuudesta”. Fennomaanisen, vanhasuomalaisen ajattelun pohjalta löytyivät myös Ranskan vallankumouksen liikkeellepanema ihanne kansallisen kulttuuriperinnetietoisuuden lisäämisen kautta yhtenäistetyistä kansasta, joka täten on lojaali valtaapitäviä kohtaan. Se on perustunut illuusioon yhtenäisistä kansallisista juurista ja perinteestä, jonka tunnusmerkeiksi on nostettu kansallisen kulttuurin suuret saavutukset. Vanhasuomalainen poliittinen realismi 1800-luvulla on edustanut käytännöllistä realismin muotoa, jonka tavoitteena on ollut tehdä kansa yhtenäiseksi myyttiseen “suomalaisuuteen” vetoamalla.

Paasikiven ja Kekkonen ulkopoliittinen realismi, joka siis Moisio ja Harle mukaan on puolestaan nojannut ennen kaikkea “maantieteen rautaisen lain” ajatuksen keskeisyyteen, on merkinnyt ennen kaikkea tietoisuutta maantieteen jonkinasteisesta pysyvyydestä ja Suomen pienestä koosta, joka on tehnyt tarpeelliseksi seurata suurempien, merkittävämpien maailmanpoliittisten toimijoiden valtapoliittisia siirtoja. Se on edustanut vanhasuomalaisuuden sovellutusta ulkopoliittisessa käytännössä 1900-luvulla. Maantieteen pysyvyyden korostus on seurannut Suomen geopoliittisesta sijainnista Venäjän vieressä ja merkinnyt rauhanomaisten suhteiden ylläpitoa entiseen Neuvostoliittoon. 1900-lukulaisten käytännöllisen realismin ohjenuorana on ollut, että pienen valtion on syytä olla varuillaan suuren rajanaapurin kupeessa, sillä tämä on aina potentiaalinen uhka. Käytännöllisen ulkopoliittisen realismin ajatukseen on

sisältynyt myös potentiaalinen ajatus muista maailmanpolitiikan toimijoista mahdollisina uhkatekijöinä. Risto Karinen kutsuu Suomen puolueettomuuteen nojaavaa ulkopoliittista linjaa *vanhasuomalaiseksi ajatteluksi*, joka on nojannut tietynlaiseen todellisuuskuvaan, jonka perustana on poliittinen realismi. Olennaista sille on siis realismiin pohjaava näkemys turvallisuusympäristöstä, joka nostaa korostetusti esiin kansallisen edun ja kansallisvaltion roolin. Paasikivellä ja Kekkosella oli kuitenkin omat ulkopoliittiset painotuksensa ja ajatuksensa kansakunnan yhtenäistämisestä, joita seuraavaksi selvennän.

Paasikiven ulkopoliittinen linja merkitsi ennen kaikkea historiallisten ja maantieteellisten tosiasioiden tunnustamista (Karinen 1998, 67). Suomi noudatti paasikivisläisen ideaalin mukaan *“hyvän naapuruuden ja luottamuksen politiikkaa”*, joka pyrki ottamaan huomioon sekä Venäjän että Suomen edun (Ulkopoliittisia lausuntoja ja asiakirjoja 1956-1958, 11). Suomen asema suurvalta-Venäjän kupeessa oli poliittinen tosiasia, jota poliitikot eivät voineet jättää huomioimatta. 30-luvun lopulla Paasikivi korosti Suomen ja Ruotsin ja Pohjoismaisten suhteiden kehittämisen tärkeyttä. Kielikysymys ja turvallisuuspolitiikka olivat hänen mielestään voimakkaasti kytköksissä toisiinsa ja ruotsinkielisyyden asemaa edistämällä voitiin samalla tavoittaa turvallisuuspoliittisia päämääriä. Muiden poliitikkojen keskuudessa Paasikiven skandinaaviselle yhteistyölle asettamat kielipoliittiset ehdot eivät saaneet suurta kannatusta. Esimerkiksi Holsti piti Paasikiven pohjoismaiselle yhteistyölle asettamia kielipoliittisia ehtoja merkityksettöminä aikana, jolloin Pohjoismaita uhkasi yhteinen vihollinen, Neuvostoliitto. (Suomi 1973, 117-120.) Poliittinen realismi vanhasuomalaisuuden perinnöstä aina kekkoslaisuuteen ja paasikivisläisyyteen asti on merkinnyt tietoisuutta omien vaikutusmahdollisuuksien rajallisuudesta maailmanpoliittisessa kontekstissa ja siinä mielessä tarpeellisuutta seurata omien poliittisten siirtojen kannalta merkityksellisten poliittisten toimijoiden päätöksiä. Suhteessa omaan aineistooni pohdin, onko 1800-lukulainen vanhasuomalainen poliittinen realismi tai sen ulkopoliittinen käytännön sovellutus menettänyt merkityksensä yhteisötodellisuudessa vai vaikuttaako se edelleen jossain muodossa. Minkäkaltaista on yhteisötodellisuuden aikainen realismi, onko sellaista löydettävissä?

Kekkoselle kansallisen yhtenäistämisen idea merkitsi varhaisessa poliittisessa kehitysvaiheessa 1920-luvulla ennen kaikkea aitosuomalaisten ajatusten ihannointia: kielen merkitys kansan

sivistämiskehityksessä oli hänen mielestään keskeinen. Kieli merkitsi hänelle tärkeää välittäjää kansan henkisenä kehittäjänä, ja se tarvitsi tuekseen aktiivista sivistystyötä ja toisaalta myös käytännön työtä, konkreettista käsillä tekemistä. Kekkonen omaksui ajattelunsa vanha/aitosuomalaisuuden kielen ja sivistyksen merkitystä korostavat ajatukset jo varhaisessa vaiheessa poliittisen ajattelunsa kehitystä. Kansan tahdon merkitys korostui tärkeenä identifioitua joko ruotsalaisiin tai suomalaisiin, kansallisuusjakoon, josta muodostui Kekkonen ajattelussa keskeinen jakolinja. Taustalla vaikuttivat Yrjö Ruudun ajatukset Suomen jakautumisesta kahteen eri tavalla sivistystehtäviin suuntautuvaan kansalliseen intressipiiriin. Kekkonen ero 1800-luvun vanhasuomalaisten fennomaanien sivistyskorostukseen piili siinä, että Kekkonen mielestä suomalaisuuden puolesta tehtävä työ ei kuitenkaan ollut ensisijaisesti menneisyyttä vaan tulevaisuutta kohti tähtäävää kansallisen kulttuuriperinteen elvytys- ja eheytytyötä. Suomalaisuuden aate ja suomen kielen aseman vahvistuminen tuli saavuttaa ennen muuta oikeudenmukaisuuden periaatteen yhteiskuntaan leviämisen kautta. Suomalaisuusaate edusti Kekkoselle jotakin, jonka oli mahdollista yhdistää ihmisiä yli luokkarajojen, niin työväkeä kuin kansallismielisiä ylioppilaita. Luokkaraja sosialidemokraattien ja porvarienvälillä oli saatava kulkemaan pikemminkin ruotsalaisten ja muiden välille. (Uino 1985, 95-98, 160.) Paasikiven ja Kekkonen suhtautuminen kielikysymykseen erosi aika lailla johtuen paljolti erilaisesta eletystä kontekstista ja historiallisesta ajasta; 1910-luvulla kansalaissodan ja isänmaallisuusaallon, itsenäistyvän Suomen puristuksessa suomalaisuusaatteen esiinnostaminen oli huomattavasti akuutimpaa kuin Paasikiven ruotsinkielisyyden korostus 1930-luvulla, jolloin Suomi eli kansallissosialististen, muiden kansainvälisten vaikutteiden ja Neuvostoliiton uhan puristuksissa.

Jo varhain 1910-luvulla Kekkonen painotti kansallissodassa syntyneiden kansallisten ristiriitojen ja luokkaristiriitojen hälventämisen ja kansallisen eheyttämisen merkitystä lehtimiestoiminnassaan omassa Kajaanin Lehdessään. Samoihin aikoihin hän lähestyi aatteellisesti sosialidemokraatteja tehden pesäeron kokoomuksesta ja ruotsinkielisistä muodostuvaan oikeistoon. Kansalaissodassa puhjenneet luokkavastakohdat edellyttivät hänen mielestään sosiaalisia uudistuksia ja suomalaiskansallista herätystä, jotta jyrkkiä vastakkaisuuksia luokkien välillä saataisiin lievennettyä. Raja sosialidemokraattien ja porvarienvälillä oli saatava siirtymään ruotsinkielisten ja suomenkielisten välille. Kansalaissodan korostetusti esille nostaman

luokkien välisen jakolinjan tulikin muuttua kielten ja kansallisuuksien välillä kulkevaksi eroiksi. Kekkonen näki Suomessa vaikuttavan kaksi kansallisuutta, joista kummallakin oli eri suuntiin tähtäävät sivistyspäämäärät. Maalaisliitosta kehkeytyi Kekkoselle ensimmäinen suomalaisuuspäämääriä ja kansallista eheytymistä aidosti ajava puolue; sosialidemokraattien sosiaalisen eheytyksen ajatus jätti kansallisen eheytyksen päämäärät liiaksi huomioimatta. Vuoden 1926 ohjelmassaan Maalaisliitto omaksui ensimmäisenä puolueena aitosuomalaisuuden periaatteet astuen suomalaistamispolitiikan tielle. Se pyrki tarjoamaan välittävän vaihtoehdon sosialismille ja kapitalismille. Kekkonen tunsu vahvoja sympatioita suomalaispyrkimyksissään vakavissaan olevaa Maalaisliittoa kohtaan ja liittyi jäseneksi. Maalaisliiton keskustalaisuus edusti hänelle kansallisen eheytyksen, suomalaisen kansallisvaltion alun mahdollisuutta monarkiahaaveiden luhistumisen jälkeisessä Suomessa. (Uino 1985, 95, 152, 159, 160, 188, 191.)

Käytännön ulkopoliitikassa puolueettomuuspolitiikasta muodostui Kekkoselle ensisijainen arvo ja YYA -sopimuksesta kehkeytyi sen käytännön ilmentymä. Poliittisen realismin periaatteisiin kuuluu näkemys pienestä valtiosta, joka taistelee anarkistisessa maailmassa toisten valtiotoimijoiden kanssa vallasta. Puolueettomuus merkitsi itä-länsi-sitoutumisen välttämistä harjoitetussa kansallisessa ulkopoliitikassa ja oli ennen kaikkea mahdollisimman käytännöllinen ratkaisu sotilasliittojen välisessä tasapainossa toimiville pienille valtioille. (Ulkopoliittisia lausuntoja ja asiakirjoja 1963, 126, Ulkopoliittisia lausuntoja ja asiakirjoja 1965, 32.) Geopoliittisen aseman huomioiminen ja hyvien Venäjä-suhteiden ylläpitäminen kulminoitui 60-luvun puolivälissä suomettumisen käsitteen syntymiseen. Suomen läheisen Neuvostoliittosuhteen kautta haluttiin kuvata liennytympolitiikan vaaroja: suomettumisen metafora alkoi merkitä Neuvostoliiton uhkaa länsimaille. (Berndtson & Kivimäki 1998, 13.) Myös Kekkonen korosti Venäjän läheisyyden tiedostamisen tärkeyttä (Karinen 1998, 65, 67). YYA-sopimuksen kautta Venäjän käyttäytyminen oli mahdollista tehdä jollain tavalla ennakoitavaksi ja säädellyksi:

“YYA-sopimus on muodostanut ja muodostaa yhä eräänlaisen maittemme välisen peruskäyttäytymissäännösten, myös niitä tilanteita varten, joihin liittyy suurinta epävarmuutta...*Kun toisen käyttäytyminen on ennakoitavissa...*on keskinäisen luottamussuhteen syntymiselle luotu olennainen perusta.”
(Kekkonen 1980, 63.)

Harlen ja Moision mukaan koko sodanjälkeiselle ja kylmän sodan aikaiselle kansalliselle realismille on ollut tyypillistä ulkoisen vihollisen, legitimoidun toisen, etsiminen ja sellaisena

toimi Venäjän uhka. Suomen ulkopoliittikkaa alkoivat määrittää “maantieteelliset tekijät”, erityisesti sijainti idän vieressä ja tästä johtuen rauhanomaiset suhteet itään, jotka realisoituivat YYA-sopimuksen muodossa olivat välttämättömät. Harle & Moisio kutsuvat tätä poliittisen realismin muotoa “maantieteen rautaiseksi laiksi”, jolle tyypillistä oli maantieteen määräävyyden korostus. Tämä merkitsi toisaalta Suomen “pienen” koon korostumista ja toisaalta Paasikiven näkemystä Suomen sijoittumisesta “idän ja “lännen” väliin. Suomi eli välitilassa, jossa se ei voinut identifioitua itään eikä länteen. (Harle & Moisio 2000, 173, 185, 186.)

Harlen & Moision näkemyksen mukaan Suomen kansalliselle identiteettiprojektille on kuitenkin ollut tyypillistä alusta alkaen, jo 1700-luvulta lähtien idästä erottautumaan pyrkivä ja länttä kohti tavoitteleva kansallinen identiteettipoliittikka, joka huipentui EU-jäsenyyteen. Kansallinen projekti keskeytyi kylmän sodan kumpaankaan puoleen kuulumattomuuden ajaksi ja palautui jälleen oikeille raiteilleen, pyrkimykseen kohti länttä, presidentti Koiviston poliittisen retoriikan avulla. Suhtautuminen EU-jäsenyyteen ei ollut kuitenkaan heti aivan ongelmattonta. Ulkopoliittinen eliitti suhtautui Suomen EU-jäsenyyteen aluksi kielteisesti, ja vasta vuonna 1991 Suomen ulkopoliittikan johto alkoi nähdä jäsenyyden myönteisesti. (Tiilikainen 1992, 16-18.) Pekonen luonnehtii perinteisen ulkopoliittisen paradigman keskeisiksi käsitteiksi itsenäisyyttä, puolueettomuutta ja kansallista etua, jotka EY -jäsenyyden nähtiin vaarantavan vielä vuonna 1990 pääministeri Harri Holkerin pitämässä puheessa. Hallituksen periaatepäätöksessä eduskunnalle Euroopan yhteisön jäsenyydestä perinteinen ulkopoliittikan asema Suomen Eurooppa-positiota määrittävänä tekijänä on kyseenalaistunut. Talouspolitiikasta on Pekosen mielestä muodostunut EY-diskurssia määrittävä uusi paradigma ulkopoliittikan sijaan. (Pekonen 1993, 57, 59.)

Kansallinen projekti kiinnittyä “länteen” huipentui Suomen vuoden 1995 alusta voimaantulleeseen EU-jäsenyyteen. EU-jäsenyyden kautta Suomi on sitoutunut läntisiin “perusarvoihin” (länsimainen oikeusvaltio, ihmisoikeuksien kunnioittaminen, vapaa markkinatalous), joita on jatkuvasti puolustettava. Vaikka Suomi onkin päätenyt viiteryhmään, johon kansallinen identiteettiprojekti on kauan aikaa tähdännyt, Eurooppa on silti edelleen kahtiajakautunut ja Suomen ratkaisu vahvistaa osaltaan tätä kahtiajakautumista. 90-luvun lopulla maantieteen pysyvyys ei tarkoita alistuvasti Venäjään suhtautuvaa asennetta, vaan Suomen mahdollisuudet toimia laajemmassa yhteistyössä erilaisten maantieteellisten toimijoiden kanssa

ovat laajentuneet. (Harle & Moisio 2000, 173, 254, 279.)

Suomen vuoden 1995 alusta voimaan tullut EU-jäsenyys on asettanut maan ulkopoliittisen linjan käytännössä ainakin kahden haasteen eteen. Ensinnäkin suomalaisen ulkopoliitiikan premisseinä toiminutta puolueettomuuden periaatetta ja toisaalta ulko- ja sisäpolitiikan erottamista toisistaan on arvioitava uudestaan EU-todellisuudessa. Puolueettomuus ei ole yhteensopiva yhteisöllisten päämäärien kanssa eikä ulko- ja sisäpolitiikan eriytyneisyys ole relevantti toimintamalli yhteisötodellisuudessa. Suomen ulkopoliitiikan johtoperiaatteena toiminut poliittinen realismi ei enää ole riittävä toimintaa ohjaava periaate: valtion etu on opittava sopeuttamaan yhteisön etuun. Samoin on kyettävä näkemään Suomi osana eurooppalaista turvallisuusjärjestelmää, valtion yksityinen etu ei ole ainoa turvallisuuspoliittisia valintoja määrittävä periaate. (Tiilikainen 1992, 16-20.) On opittava näkemään Suomen rooli kollektiivisessa eurooppalaisessa turvallisuustodellisuudessa: maamme ei voi toimia poliittisessa tyhjiössä vaan EU-Euroopan turvallisuuspoliittiset siirrot vaikuttavat kansallisiin toimiinkin. Suomen on oikaistava ulkopoliittista linjanmäärittelyään, sillä muista jäsenvaltioista riippumaton toiminta ei ole mahdollista. Ulkopoliittiset siirrot on opittava sopeuttamaan yhteisiin päätöksiin. Ulkopoliittinen linjanmäärittely ei lähde pelkästään yhden maan etujen ja todellisuuden pohjalta vaan yhteinen, kaikkien jäsenmaiden eduista johdettu mediaaninäkemys Euroopan ulkopoliittisista siirroista ohjaa päätöksentekoa Eurooppa-tasolla.

Puolueettomuuden ohella pohjoismaisuus, Pohjolan maiden yhteisyyteen vetoaminen on ohjannut ulkopoliittista diskurssia. Puolueettomuus edusti poliittisesti pragmaattista ratkaisua valtiolle, jolla oli YYA-sopimus Neuvostoliiton kanssa. Käytännössä se merkitsi pysyttäytymistä suurvaltakonfliktien ulkopuolella. (Tiilikainen 1995, 2, 22.) Suomi on käyttänyt pohjoisen ulottuvuuden käsitettä myös EU:n kontekstissa, missä sille on Antolan mukaan muodostunut ainakin neljä erilaista käyttötarkoitusta, kaksi Suomi-lähtöistä ja kaksi laajempaa. Suomi-lähtöiset käyttötavat korostavat Suomen erityisolosuhteita tai Lounais-Venäjän suhteiden tärkeyttä, laajemmat tulkinnat korostavat puolestaan pohjoisinta pohjoista tai pohjoisen ulottuvuuden sitoutuneisuutta EU:n tavoitteisiin. (Antola 1999, 47-49.) Yhteistä kaikille pohjoisen ulottuvuuden käyttötarkoituksille on Suomen tai laajemmin pohjoisen Pohjolan erityisyyden korostus (jonka perusteella Suomen asema EU:n rahanjaossa paranee). Sotilaallinen

liittoutumattomuus-käsite merkitsee pysyttäytymistä NATO:n ja WEU:n kaltaisten sotilaallisten liittoutumien ulkopuolella ja soveltuu paremmin käytettäväksi uudenaikaisessa toimintaympäristössä, jossa turvallisuusuhat eivät ole enää niin selkeästi osoitettavissa ja nimettävissä kuin toisen maailmansodan aikoihin. Kahden suurvallan vastakkainasettelu ei ole ainoa turvallisuusuhan aiheuttaja 2000-luvun Euroopassa. Uhat ovat moninaistuneet: niiden aiheuttajat eivät ole enää yksiselitteisesti valtiotoimijoita vaan uudenaikaisia, selkeästi määrittelemättömpiä tekijöitä.

EU-jäsenyys ei ole ollut heijastumatta poliittisten päättäjien puhuntaan, joka toisaalta on kiinni vanhasuomalaisessa tematiikassa, mutta osaltaan myös irtaantunut siitä. Karisen mielestä suomalaisten ulkopoliittisten vaikuttajien nykypuhunta merkitsee selvää murtumaa vanhasuomalaiseen poliittista realismia korostavaan ajatteluun. Hän on tutkimuksessaan analysoinut suomalaisten mielipidevaikuttajien ja poliittisten päättäjien puheenvuoroja vuosilta 1995-1998. Karinen nostaa esiin kolme keskeistä vanhasuomalaiseen ajatteluun vaikuttanutta teemaa, joista kahden hän näkee olevan läsnä nykypuhunnassa. Ensimmäinen *toimintavapauden rajoittamisen* teema ilmenee haluna etäännyttää Venäjältä ja geopolitiittisten realiteettien kahleista. Vakausdiskurssiksi hän kutsuu tätä puhunnan muotoa sen vuoksi, että sitä hallitsee ajatus vakauden ylläpitämisestä EU:n viitekehyksessä. Epävakaan Venäjän vuoksi noudatetaan vakauspolitiikkaa, jonka tarkoituksena on saattaa Suomi päättäviin pöytiin. Vanhasuomalaisuus on Karisen mukaan läsnä nykypuhunnassa nimenomaan tämän toimintavapauden rajoittamisen teeman kautta. Vanhasuomalaisten alistuva Venäjä-suhde on osaksi menettänyt merkitystään Suomen päästyä päättäviin pöytiin. Toinen teemoista, *mukautuva käyttäytyminen*, löytyy nykypuhunnasta EU-identiteetin korostamisena. EU-jäsenyyden myötä saatavasta vaikutusvallasta tulee keskeisempi Suomen asemaa määrittävä tekijä kuin itäisen suurvallan naapuruudesta. Kolmas teema, *normatiivisten kysymysten hävittäminen*, on eniten kyseenalaistettu. Suomi ei voi jatkaa EU:ssa hiljaisen politiikan linjaa, sillä EU-turvallisuusyhteisönä pakottaa normatiivislaatuisten kysymysten tarkasteluun. Kaiken kaikkiaan vanhasuomalainen fraseologia ilmenee edelleen ulkopoliittisten päättäjien puhunnassa, vaikka uudenaikainen havaittu todellisuus on selkeästi noussut esiin. (Karinen 1998, 74-75.) Ulkopoliittisessa nykydiskurssissa on olennaisesti EU-jäsenyyden myötä lisääntyvän vaikutusvallan vanavedessä menettänyt merkitystään 1800-luvun vanhasuomalaisuudelle tyypillinen Venäjä-alistuvuus (Harle & Moisio

2000, 277). Uudessa ulko- ja turvallisuuspoliittisessa todellisuudessa on hylättävä myös “hiljaa olemisen perinne” ja muututtava rohkeammaksi kantaaottajaksi EU:n riveissä.

Ulkopolitiikkaan on Suomessa perinteisesti suhtauduttu suuremmalla vakavuudella kuin sisäpolitiikkaan: ulkopolitiikassa tehdyt virheaskeleet olivat kansakunnan kannalta kohtalokkaampia, ja tämän vuoksi ulkopoliittisen linjan valinnassa noudatetaan suurempaa harkintaa kuin sisäpoliittisen. Kekkonen toisaalta korosti, että ulko- ja sisäpolitiikan välinen ero on “veteen piirretty viiva”. Sisäpoliittisilla kysymyksillä on alkanut olla myös ulkopoliittista kantavuutta, esimerkiksi kuntapolitiikkaa ei voi enää ajatella valtakunnanpolitiikasta tai jopa laajemmin kansainvälisestä politiikasta irrallaan. Ulkopolitiikan asema valtakunnallisesti yhtenä tärkeimmistä politiikanlohkoista on kuitenkin edelleen kiistaton.

2.4 Ryhmäpuheenvuoro kollektiivisena kannanilmaisuna

Ryhmäpuheenvuorot edustavat eräänlaista erityistapausta puolueiden ohjelmatuotannossa, joka yleisemmin jakaantuu varsinaiseen puolueohjelmaan ja erilaisiin erityisohjelmiin. Ryhmäpuheenvuorot edustavat nyt-hetkistä ilmentymää puolueen pragmaattis-poliittisesta tilanteesta. Ne ovat seuraus tietynhetkisestä poliittisesta debatista eduskunnassa. Tutkijoiden vähäinen kiinnostus eduskunnassa tapahtuneeseen tekstintuotantoon on ihmeteltävää, sillä parlamentarismien periaatteiden mukaan eduskunnalla on hallitusta valvova rooli. Eduskunnan kannanotoilla on periaatteessa hallituksen linjaa sitova vaikutus, vaikka todellisuudessa niiden merkitys on ollut vähäinen.

Ryhmäpuheenvuorot ovat luonteeltaan usein spontaaneja kannanottoja ajankohtaisiin poliittisiin aiheisiin, eivätkä ne ole suoraan verrannollisia vaikka puolueohjelmiin, joissa puolueet esittävät karkeat yleistavoitteensa. Puolueohjelma selkeyttää puolueen omaa maailmankatsomusta, hankkii sille kannatusta vaaleissa ja toimii itseidentifioitumisen merkinä, jonka avulla tehdään eroja vastatoimijoihin. Puolueet voivat yleisohjelmissaan esitellä hahmotelmansa ihanneyhteiskunnastaan tai ottaa kantaa ajankohtaisiin yleispoliittisiin kysymyksiin. Puolueen ohjelmatekstit ovat tapa tuottaa sosiaalista todellisuutta: “Suomi” ja “Eurooppa” luodaan niissä yhä uudelleen kerta kerran jälkeen.

Eduskuntaryhmien toiminta tai niiden suhde virallisiin puolue-elimiin on jäänyt varsin vähälle tutkimukselle. Puolueen ja eduskuntaryhmän välistä suhdetta pitkän ajanjakson aikana on tutkinut Olavi Borg *Puolueiden ja eduskuntaryhmien suhteet 1907-1977* -tutkimuksessaan (1980). Aarre Tähti (1992) on tarkastellut eduskuntaryhmän ja puolueen välistä oikeudellista vastakainasettelua todeten puolueiden sääntöjen pitkälti määrittävän eduskuntaryhmien toimintaa (Tähti 1992, 181). Borgin ajallinen läpileikkaustutkimus ja Tähten oikeudellista puolta valottava artikkeli ovat jääneet ainoiksi suoranaisesti eduskuntaryhmää koskeviksi tutkimuksiksi: muista näkökulmista eduskuntaryhmien toimintaa ei olekaan valotettu. Pimentoon on jäänyt muun muassa eduskuntaryhmien ja tarkemmin ryhmäpuheenvuorojen status parlamentarisessa kentässä, ryhmien väliset valtasuhteet ja niiden muodostuminen tai ryhmäpuheenvuoron laatimisen prosessi. Ryhmäpuheenvuorojen kohdalla olisi erityisen olennaista tietää, jäävätkö ne pelkästään sisäparlamentariseksi keskusteluksi vai onko niillä myös implikaatioita laajemmin politiikantekoon. Omassa tutkimuksessani on haasteena selvittää, missä määrin ulko- ja turvallisuuspolitiikka on mielipiteitä politisoiva kysymys, vai jatkuuko se kenties uudenlaisen konsensuksen alueena EU-jäsenyyden aikana.

Borg on todennut, että periaatteellisella tasolla eduskuntaryhmä koostuu yksilöistä, mutta käytännössä nämä ovat sidottuja ryhmäkuriin. Sama pätee eduskuntaryhmiin: niiden tulee käytännössä huomioida puolueen kannat toiminnassaan. Sidoksisuus individualismiin on peräisin valtiosääntönormistostamme, joka on sitoutunut edustuksellisen demokratian varhaisvaiheen yksilöihanteisiin vaikka käytännön politiikka on perustunut ryhmä- ja puoluesidonnaiseen päätöksentekoon. (Borg 1980, 20.) Palonen huomioi tämänhetkisenä yleisenä tendenssinä eduskunnan pelivaran suhteessa hallitukseen vähentyneen mutta lisääntyneen suhteessa puolueeseen (Palonen 1997, 272). Tämä on synnyttänyt edustuksellisen vajeen parlamentarismien kannalta keskeisten instituutioiden, hallituksen ja eduskunnan välille, jota uusi perustuslaki asettuu osaltaan eduskunnan valtaa lisäävillä säännöksillään paikkaamaan. Käytännössä ryhmäpuheenvuorot ovat eduskuntaryhmien vastauksia hallituksen selontekoon, ja ne kuullaan lähete keskustelussa. Tämän jälkeen selonteko siirtyy asianomaisen valiokunnan käsiteltäväksi, joka asiantuntijoita kuultuaan laatii asiasta mietinnön. Lopuksi käydään selonteon palautekeskustelu. Jan-Magnus Janssonin mukaan selontekoinstituutio on saanut erityisen vahvan jalansijan integraatiopolitiikassa (Jansson 1993, 252).

Sosialidemokraattisella eduskuntaryhmällä on heikko asema puolueen korkeimmissa päätöksentekokelemissä mutta toisaalta sillä on “parlamentaarinen asema” eli se voi tehdä nopeita ja itsenäisiä ratkaisuja riippumatta puolue-elimistä. Sosialidemokraattien eduskuntaryhmälle laadittiin jo varhain ryhmäsääntöjä: ensimmäiset tulivat voimaan vuonna 1907, ja niissä määriteltiin ryhmän toiminta itsenäiseksi, puolue-elimissä suoritettiin jälkikäteiskontrolli. Helsingin puoluekokouksessa 1919 eduskuntaryhmän ja puolueen väliset suhteet määriteltiin uudelleen: kontrollia ja ryhmän suhdetta puolueeseen tiukennettiin. Eduskuntaryhmän tuli esittää joka istuntokaudella raportti puolueen neuvostolle. Vuoden 1960 puoluekokouksessa korostettiin jälleen puolueen keskeistä asemaa ja ryhmän järjestösäännöt alistettiin puoluekokouksen hyväksyttäväksi. Hallitukseen osallistumisesta päättävät yhdessä puolueen johtoelimet ja eduskuntaryhmä. Jos ne eivät saavuta yhteisymmärrystä, päätösvalta siirtyy puolueen neuvostolle. Ryhmän asema suhteessa puoluejohtoon on heikentynyt erityisesti 1970-luvulla. (Borg 1980, 24-33.) Sosialidemokraattiselle eduskuntaryhmälle on taattu parlamentaarinen autonomia, mutta vaikutusvalta puolueen johtoelimissä on heikko. Tämä johtaa tulkintaan, jonka mukaan parlamentti nähdään omana pelikenttänään, ja sen asema suhteessa puoluejohtoon on sekundäärinen. Puoluejohdon takaaman näennäisautonomian mahdollisena tarkoituksena on tuottaa omalla foorumillaan tyytyväinen parlamentaarinen toimija, joka tulee sokeaksi vaikutusvajeelleen suhteessa puoluejohtoon.

Sosialidemokraattinen ryhmäsihteerin Sisko Sepän haastattelu vahvistaa tutkijoiden näkemystä ryhmäpuheenvuorojen laatimisen kollektiivisesta luonteesta: tarkoituksena ei ole Sepän mukaan yksittäisen kansanedustajan sooloilu vaan koko ryhmän kannan esiintuominen. Ryhmäpuheenvuoron statusta Seppä pitää erittäin tärkeänä, sillä sen tulee heijastaa koko eduskuntaryhmän kanta eikä yksittäisen edustajan mielipiteitä. Sepän mukaan se, jääkö ryhmäpuheenvuoro pelkästään sisäparlamentaariseksi keskusteluksi, jolla ei ole minkäänlaisia implikaatioita eduskunnan ulkopuolella, vaihtelee. Laajemmat asiakysymykset kuten EY-jäsenyyden ratkaiseminen kiinnostavat edustajia, mutta rajatut ulko- ja turvallisuuspolitiikan osa-alueet eivät herätä mielenkiintoa. Esimerkiksi rauhanturvajoukkojen lähettäminen tai HVK-selonteko eivät aiheuta edustajissa suuria intohimoja. EY-jäsenyys ja suurisuuntaiset hävittäjähankinnat ovat maan kohtalon kannalta keskeisiä kysymyksiä, jotka ymmärrettävästi herättävät keskustelua. Toisaalta ulko- ja turvallisuuspolitiikka edustaa perinteistä laajan

yhteisymmärryksen aluetta, jonka suhteen mielipiteet ovat varsin yhteneväiset. Edes hallitus-oppositioasetelmaa ei tämän aiheen tiimoilta synny. Yleisen ryhmien välisen jakolinjan muodostaa hallitukseen tai oppositioon kuuluminen, joka aiheuttaa asiakysymyksen politisoitumisen. Hallituspuolueet ovat usein samoilla linjoilla kun taas oppositiopuolueet koittavat luoda erimielisyyttä ja tuoda kriittisiä näkökulmia esiin. Seppä korostaa hallituspuolueiden olevan vastuunkantajia harjoitetusta politiikasta, mikä mahdollistaa opposition tukeutumisen populistiseen retoriikkaan. (Seppä 2000.)

Ryhmäpuheenvuoro kohdistetaan koko kansalle ja mediassa tavoitellaan maksimaalista uutisointia. Medianäkyvyydestä huolehtii tiedotussihteeri, joka kirjoittaa lehdistötiedotteita. Tärkeiden asiakysymysten kohdalla eduskuntaryhmästä saatetaan ottaa suoraan yhteyttä toimittajiin ja kertoa ryhmän edustamista näkökulmista. *Ryhmän haluamaa viestiä* ei saada aina toivotunlaisena perille mediassa, ja se vaatii joskus konkreettista ryhmän tahdon selkeyttämistä erillisillä lounailla. Myös keskeiset poliitikot voivat yliökirjoituksillaan vaikuttaa median suodattamaan viestiin. Yleisin virheen tekijä on aloitteleva poliittinen toimittaja, joka tekee juttua aiheesta kuin aiheesta eikä omaa riittäviä tietoja asioiden taustoista tai etenemisestä. Painopistevirheitä asioiden suhteen voi tapahtua kun kokematon toimittaja ottaa yhteyttä väärään, asioihin perehtymättömään henkilöön. (Seppä 2000.) Seppä kutsuu siis *toimittajaa, joka ei tuo esille eduskuntaryhmän tarkoittamaa viestiä uutisena, virheen tekijäksi*. Taustalla piilee ajatus *normatiivisesta tai ideaaliviestistä*, ryhmän haluamasta viestistä, joka “kunnon toimittajan” olisi uutisessaan eksplikoitava. Muutoin kyse on eduskuntaryhmän ja median välisen “konsensussopimuksen” rikkomisesta.

Seppä jatkaa epäpätevän toimittajan kuvan luomista tuomalla esiin tietynlaista poliittista tai muuta kantaa edustavan toimittajan, joka haluaa vahvistusta omalle ajattelukannalleen. Tämänkaltaiset toimittajat etsivät hänen mukaansa omiin tarkoituseriinsä sopivia ihmisiä, jotka vahvistavat halutunlaista sanomaa. Esimerkiksi keskustalainen toimittaja saattaa valita ohjelmaan kommentaattoreiksi oman maailmankatsomuksensa jakavia henkilöitä. (Seppä 2000.) Omaa sanomaa vahvistamaan pyrkivän journalismin voi nähdä tiukassa mielessä journalistisesti epäeettisenä prosessina, jossa asiasta esitetään kärjistetyimmillään vain yksi näkökulma ja muut suljetaan pois täydellisesti. Tämän seurauksena eletään mediaattisessa tyhjiössä, joka voidaan

nähdä yhden näkökulman totalitarismina. Tämän tyyppisen tarkoitushakuisen journalismin kultamaata on televisio, joka visuaalisena viestimenä toimii nopeasti ja kiinnittää huomion asiasisällön kannalta sekundäärisiin seikkoihin. Toimitustyö televisiossa on hektistä, eikä kaikkiin näkökulmiin välttämättä ole aikaa paneutua. Toisaalta Sepän kommentteissaan rakentama “epäpätevän toimittajan” kuva edustaa myös yhdenlaista mielipidetotalitarismia vaatimuksessaan eduskuntaryhmän tarkoittaman ideaaliviestin tavoittamisesta

Ryhmäpuheenvuoron pitäjän valinta ei ole aivan yksinkertaista: hänet valitaan jokaviikkoisessa ryhmäkokouksessa torstaina: henkilövalintaan vaikuttaa kokemus ja asema ryhmähierarkiassa sekä substanssiosaaminen. Tärkeän poliittisen kysymyksen ollessa kyseessä puheenpitäjäksi valitaan kokenut henkilö, mitättömämmässä asiassa käy vähemmän kokenut. Yksittäiset edustajat pitävät ryhmäpuheenvuoron pitämistä yleensä luottamuksenosoituksena. Substanssiosaava henkilö kirjoittaa itse puheenvuoron ensimmäisen version, jonka ryhmän johto, ryhmäsihteeri ja kyseessä olevasta politiikan osa-alueesta vastaava henkilö käyvät läpi. Kokemattomamman henkilön puheenvuoron kirjoittaa eduskuntasihteeri. Kokemus ja karisma vaikuttavat myös puheenvuoron vastaanottoon: ryhmän johtokuntaa vastaavassa työvaliokunnassa voidaan käydä keskustelua puheenvuorosta, jos kysymys on erittäin tärkeä ja oletetaan ryhmän sisällä vallitsevan erilaisia mielipiteitä. Tärkeissä kysymyksissä ulkoministeri voi tulla alustamaan ryhmäkokoukseen. Ulko- ja turvallisuuspoliittisissa asiakysymyksissä mielipide-eroja ei kuitenkaan juuri esiinny: esimerkiksi finanssipolitiikka on huomattavasti mielipiteitä politisoivampi politiikan osa-alue. (Seppä 2000.)

Kansallisen kokoomuksen eduskuntaryhmä sai ensimmäiset ryhmäsääntönsä vasta hyvin myöhään verrattuna sosialidemokraattisiin kollegoihinsa. Viralliset ryhmäsäännöt tulivat voimaan vasta 1976. Puoluejohtoisuus on kokonaisuudessaan heikompaa kuin sosialidemokraateilla: puoluejohtolla ei ole niin määrävää asemaa suhteessa eduskuntaryhmään. Vuoden 1950 puoluekokouksessa eduskuntaryhmä sidottiin asiallisesti tiukemmin puolueeseen ja puolueen ja eduskuntaryhmän välistä suhdetta on täsmennetty myöhemminkin. Yksittäiset kansanedustajat ovat menettäneet vaikutusmahdollisuuksia puolueorganisaatiossa, mutta eduskuntaryhmän asema suhteessa puolueeseen on virallistunut. Kyseessä on yleinen kehitystrendi: myös SDP:n eduskuntaryhmän asema suhteessa puolueeseen on vahvistunut. Kokoomuksen

eduskuntaryhmällä on muodollinen aloiteoikeus puoluekokouksessa, ja se tekee puoluevaltuuston kanssa päätökset hallitukseen osallistumisesta ja muista tärkeimmistä poliittisista kysymyksistä. Vuonna 1976 laadittiin Kansallisen kokoomuksen eduskuntaryhmälle säännöt, joissa eksplikoitiin yhteispäätämisen muodot. (Borg 1980, 47-51.)

Kokoomuksen ryhmäsihteeri Mickelssonin haastattelussa tulee myös esiin ryhmäpuheenvuorojen erityinen status: ne sijoittuvat debatin alkuun ja niitä seuraavat ainakin suurimmat tiedotusvälineet. Toimittajat eivät jää seuraamaan keskustelua, jos kyseessä ei ole mediaseksikäs aihe. Ryhmäpuheenvuorot on Mickelssonin mukaan kohdistettu yleiseen poliittiseen debattiin ja toisaalta kyse on oman argumentaation testaamisesta, politiikan ytimeen etenemisestä. Kokoomuksen eduskuntaryhmässä pidetään listaa puheenvuoron pitäjistä, sillä vuoron halutaan kiertävän. Nyrkkisääntönä on kuitenkin, että eduskuntaryhmän puheenjohtaja saa aina halutessaan puhua. Puhujaa valittaessa ratkaisee ensisijaisesti senioriteettijärjestys: virkaiältään vanhimmat puhuvat ensisijaisesti, mutta myös substanssiosaaminen on tärkeää. (Mickelsson 2000.)

Mickelssonin mukaan on tärkeää myöntää, että ulko- ja turvallisuuspolitiikka ei tule koskaan kiinnostamaan kansaa kuten esimerkiksi päivähoidokysymys. Jälkimmäistä hän luonnehtii ns. *lompakko- tai leipäkysymykseksi*, joka liittyy olennaisena osana kansalaisten arkeen. Ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskeva keskustelu on puolestaan hyvin *rakenteista* keskustelua, johon liittyvät lyhenteet ja käsitteet. Siitä tulee väkisin sisäparlamentaarista. EY-jäsenyykeskustelu edusti poikkeuksellista Eurooppa-tason asiaa, joka herätti kansalaisten kiinnostuksen ja aiheutti ulkoparlamentaarista keskustelua. Mediasuhteista pidetään myös kokoomuksen eduskuntaryhmässä huolta jakamalla ryhmäpuheenvuorot eduskuntatoimittajien lokeroihin ja harrastamalla aika ajoin myyntityötä eli puheen avaaamista toimittajalle eduskunnan kuppilassa. Keskustelussa painotetaan ryhmän kannalta olennaista viestiä, jota pidetään erityisenä uutisena. Jos toimittaja on asian uutisarvosta eri mieltä, hänen kanssaan voidaan keskustella siitä, miksi hän ei pidä kyseistä kohtaa uutisena. (Mickelsson 2000.)

Ryhmäpuheenvuoron laatiminen noudattaa kokoomuksen eduskuntaryhmässä lähes samaa etenemiskaavaa kuin SDP:llä. Tosin kokoomuksella viimeisen version aikaansaaminen on askelta avoimempaa ja demokraattisempaa kuin SDP:llä, jossa ryhmän johto vastaa viimeisestä versiosta.

Kokoomuksessa ryhmäpuheenvuoron luonnos lähetetään sen pitopäivänä kaikille edustajille, jonka jälkeen sitä muokataan. Myös puolueen keskeisillä toimijoilla on sanansa sanottavana ryhmäpuheenvuoroon: ministereillä, puheenjohtajalla ja puoluesihteerillä. Mickelsson toteaa, että ryhmäpuheenvuoro pyrkii kollektiivisuuteen mielipiteenmuodostuksessa mutta ei ole olemassa mittareita, joilla onnistumista voitaisiin mitata. Eduskuntaryhmän ja puolueen kannan välillä voi olla nyanssieroja esimerkiksi yhteisöasioissa suhtautumisessa federalismiin. Ryhmäpuheenvuorojen pitämisen jälkeen ministerit kommentoivat niitä, minkä jälkeen edustajat saavat vastauspuheenvuoron ja syntyy debatti. Mickelssonin mielestä debatissa syntyvät ryhmien väliset jännitteet: tavoitteena on debatin hedelmällisyys, poliittisen konfliktin ilmenemiseen asti. Puheenvuoroja jakeleva puhemies toimii draaman rakentajana. Ensimmäisenä vastauspuheenvuoron saavat pitää suurimpien oppositiopuolueiden edustajat, vasta sitten hallituspuolueiden edustajat. 2000-luvun trendinä Mickelsson mainitsee keskustelun kansainvälistymisen: puolueen sisäisen keskustelun lisäksi Eurooppa-tasoisien instituutioiden painoarvo on kasvamassa erityisesti kokoomuksen ja SDP:n osalta. Euroopan Kansanpuolue ja Euroopan Sosialistinen Puolue ovat Euroopan parlamentissa vaikuttavia sisarpuolueita, joiden mielipiteitä kokoomus ja SDP yhä herkemmin kuuntelevat. Ryhmäpuheenvuorot luovat pohjaa valiokuntatyöskentelylle ja ovat ajankuvia, jotka eivät edusta kanonisoitua totuutta. (Mickelsson 2000.)

Molempien ryhmäsihteereiden haastattelut vahvistavat käsityksen ulko- ja turvallisuuspolitiikasta vähemmän kansan tai edustajien mielipiteitä politisoivana asia-alueena. Laajoista asiakysymyksistä vallitsee edustajien piirissä yksimielisyys, eivätkä ne saa aikaan jyrkkää hallitus-oppositioasetelmaa. Keskustelua aiheuttavat suuremmin kansalaisten arkea koskettavat kysymykset kuten bensiinivero. Kansalaisten keskuudessa ylikansallisten kysymysten karsastaminen aiheutunee ensisijaisesti siitä syystä, että ne koetaan muutenkin kaukaisemmiksi ja mahdottomiksi vaikuttaa. Ulko- ja turvallisuuspolitiikan osalta asiakysymykset jakaantuvat suuruutensa mukaan enemmän tai vähemmän mielenkiintoa herättäviin: EY-jäsenyys on kiinnostanut huomattavasti enemmän kuin esimerkiksi rauhanturvajoukkojen lähettäminen. Molempien puolueiden eduskuntaryhmissä eräänlainen hierarkkinen järjestys vaikuttaa puheen pitäjän valintaan. Asema tässä hierarkiassa määräytyy virkaiän ja asiaosaamisen perusteella. Puheenvuoro muotoutuu *kollektiivisen prosessin kautta* ja käsitetään koko ryhmän eikä yhden

edustajan kannaksi. Puhe suunnataan muille ryhmille ja viime kädessä koko kansalle. Toisaalta ryhmäpuheenvuoroissa piilee *ideaaliviesti*, jonka ryhmät haluaisivat saada läpi mediassa. Tätä tahtoa ryhmät joutuvat selkeyttämään toimittajille epävirallisissa tapaamisissa. Puheenvuorojen jälkeen tuleva debattiosuus edustaa varsinaista retorista näyttämöä, jossa puhemiehellä on ohjaajan rooli ja ryhmillä draaman kulkua eteenpäinvievä asemansa.

Seuraavaksi siirryn käsittelemään työni teoreettisena taustana toimivaa näkemystäni kielen poliittisuudesta sekä politiikan kielen erityispiirteitä. Poliitiikan kieli edustaa omanlaistaan erikoiskieltä, joka ei toimi eristyksissä merkityksenmuodostuksen yleisistä ehdoista. Jos jo tavalliseen kielenkäyttöön liittyy retorisuus lähtökohtaisena ominaisuutena, on se vielä vahvemmin havaittavissa politiikan kielessä, jossa keskeisenä päämääränä on voittoa, jos ei nyt ihan vastustajaa, niin ainakin vastaanottava yleisö puolelleen. Poliitiikan kielelle tyypillistä on myös nojaaminen vahvoihin merkityksiin, joiden juuret ovat kulttuurisessa esiymmärryksessämme, yhteiskunnallisesti luonnollistuneessa tiedossa, myyttisessä puheessa, jota kielenkäyttäjät ei huomaa käyttävänsä. Teoreettinen tausta-kappaleessa esittelen myös retoriikka- ja myyttianalyysi-apparaattini, joka toimii ohjenuoranani tekstin tulkintavaiheessa.

3 TEOREETTINEN TAUSTA

3.1 Kielen poliittisuus

Kielen poliittisuus merkitsee kaikelle kielenkäytölle tyypillistä merkityksenmuodostuksen kilpailua, jossa vahvimmat merkitykset voittavat ja vakiintuvat osaksi kielenkäyttöä. Toisaalta kielen poliittisuus merkitsee myös puhujan, retorin, normaalia pyrkimystä voittaa vastaanottava yleisö vakuuttavalla argumentoinnilla puoleensa: kielen poliittisuudessa on kyse myös pyrkimyksestä suoranaiseen vaikuttamiseen. Kielenkäyttö ei myöskään ole vailla valtavaikutuksia: yhteiskunnallisesti vaikutusvaltaisessa asemassa olevien ryhmien tai yksilöiden kielenkäytöstä on tapana tulla yleisesti hyväksytyä enemmän kuin alistetussa asemassa olevien ryhmien tai yksilöiden kielenkäytöstä. Kolmas kielen poliittisuuden ilmenemistapa piilee sen sosiaalis-konstruktionistisessa luonteessa, tavassa tuottaa omilla ehdoillaan toimiva todellisuutensa, joka vaikuttaa tapaamme luokitella todellisuuden ilmiöitä. Sosiaalis-konstruktionistinen näkemys kielestä muodostaa pohjan ja lähtökohdan analyysilleni: kielen politiikka on ennen kaikkea aktiivista tekemistä kielen avulla, joka ei ole vailla vaikutuksia.

Kieli ei koskaan elä vailla vuorovaikutussuhdetta kielen ulkoiseen todellisuuteen. Puheena olevat asiat eivät tule todellisiksi vain tekstinsisäisessä todellisuudessa, vaan niillä on vastineensa tekstin ulkopuolella. Roland Barthes kutsuu tekstin pyrkimystä mahdollisimman suureen vastaavuuteen ulkoisen todellisuuden kanssa todenvastaavuudeksi eli referentiaaliseksi illuusioksi. Kieli tuottaa oman uusinnetun, toisinetun tai rakennetun todellisuuskuvansa, jota on tarkasteltava ensisijaisesti kielen omilla ehdoilla toimivana. Tekstin olemassaolon ehtona on kuitenkin todellisuusvaikutuksen synnyttäminen: sillä tavoin se tuottaa oman vakavastiotettavuutensa (Summa 1989b, 80). Myös yhteiskuntatieteellisten diskurssien on synnyttävä todellisuusvaikutuksensa, joka käytännössä syntyy siis diskurssin viittaavuudesta johonkin diskurssin ulkopuoliseen todellisuuteen tai todellisuuden osa-alueeseen, jota teksteissä kielellisesti tuotetaan. Merkitykset eivät synny tyhjästä, vaan ovat kulloisenkin poliittisen pelitilanteen määrittämiä.

Kieli pelaa merkityksillä. Kielen politiikka yleisimmillään käsitettynä merkitsee kielenkäytön

taipumusta nostaa tietyt merkitykset yli toisten: näillä on tapana institutionalisoitua ja vakiintua, kun taas toiset merkitykset unohtuvat tai jäävät muuten vain jalkoihin. Tätä taistelua merkityksenmuodostuksen oikeudesta kielen politiikka karkeimmillaan on. Osaksi kielen politiikkaa voi tulkita myös kielenkäyttäjän pyrkimyksen tehdä omista sanoistaan toisten sanoja voimallisempia ja merkitsevempiä. Tältä osin politiikan kieli muodostaa aivan oman erityistapauksensa käyttäjiensä lähtökohtaisessa pyrkimyksessä oman sanomansa ainoaksi oikeutetuksi tekemiseen. Poliitiikan kieli, ehkä vielä muita kielenkäyttötapoja korostetummin, pyrkii saavuttamaan kohdeyleisönsä kannatuksen puolelleen ja tekemään itsestään muiden poliittisten kilpakumppanien puhetapaa suositumman.

Merkitykset liittyvät kielen- ja sanojenkäyttöön peruuttamattomalla tavalla, yhteisesti jaetut merkitykset ovat edellytys ymmärretyksi tulemiselle. Toisaalta merkityksenmuodostus on henkilökohtaista: yhtä sanaakin voi tulkita monella eri tavalla. Sana luo denotaation, ilmimerkityksen ja toisaalta siihen saattaa liittyä konnotaatio, sivumerkitys. Taivas-sanan denotaatio on konkreettinen taivas ja se konnotoituu ainakin taivaaseen uskonnollisena käsitteenä, hyvien ihmisten tyyssijana. Merkityksenmuodostus on myös inhimillinen tapa jäsentää todellisuutta: ihmisen tapa asettaa esineet ja ilmiöt turvallisille paikoilleen. Todellisuuden jäsentäminen ei tapahdu kuitenkaan mielivaltaisesti, vaan on kulttuurisissa merkityksissä kiinni. Suomalaiset kansallisuutena muodostavat kulttuurisen yhteisön, joka tulkitsee usein samalla tavoin erilaisia kulttuurisia merkkejä. Symbolit ovat osoitus mahdollisimman vahvoista merkeistä, joiden merkityksen saman kielellisen yhteisön jäsenet yleensä jakavat. Symbolin ymmärtämisen edellytys on, että sillä on yhteisön kulttuurista ja perinteestä kumpuavia merkityksiä, jotka ovat yleisesti tunnettuja ja julkisia (Pekonen 1991, 39). Yleensä vahvoihin ja yleisesti tunnettuihin merkityksiin nojaava politiikan kieli käyttää hyväkseen kaikkien mieliin juurtuneita symboleja. Merkitystenvälitys tapahtuu kulttuurisesti merkittävien taideteosten ja kansalliseeposten avulla: esimerkiksi vanhasuomalaisille tyypillistä tasapainon ja moraalisuuden eetosta välitti Runebergin Hirvenhiihtäjät-eepos. Myös kasvatuksen ja koulutuksen rooli poliitikkojen kannalta yhtenäisen kansan luomiseksi oli keskeinen. Yhtenäinen kansa merkitsi vanhasuomalaisille poliitikoille käytännössä säyseämpää ja helpommin hallittavissa olevaa kokonaisuutta; kuilu eliitin ja hallittujen välillä kuitenkin säilyi. Kyseessä oli aikalaispoliittinen populistinen veto, jonka avulla kansasta tehtiin helpommin hallittavissa oleva ”kielen politiikan”

kautta. Näkemykset hyväksytystä ja poissuljetusta kielellisestä perinteestä ovat perinteisesti toimineet myös kansallisvaltion synnyn ja kehityksen oikeuttajina (Saukkonen 1999, 71).

Merkitykset ovat kulttuurikohtaisia ja koostuvat merkeistä, joiden tarkoituksen jokaisen saman kulttuuriyhteisön jäsenen oletetaan tunnistavan. Merkkejä, joiden merkitys on konventionaalinen ja yleisesti tunnettu, riittää loputtomasti: kaikki tunnistavat vaa'an symboloivan oikeudenmukaisuutta, kyyhkysen rauhaa ja pöllön viisautta. (Lehtonen 1996, 19.) Inhimillinen vuorovaikutus edellyttää merkkien tunnistamista ja tulkintaa, jotta teemme itsemme ymmärrettäviksi. Jokapäiväinen kommunikaatiomme koostuu merkitysten vaihdosta, jokainen yksilö on jäsen merkityksenmuodostuksen taloudessa, joka ei toimi ilman yhteisiä pelisääntöjä. Merkityksellistäminen koostuu toisaalta merkitysten vakiinnuttamisesta ja toisaalta merkityksen rajojen hämärtymisestä. Vakiintuneet merkitykset auttavat saman kulttuuriyhteisön jäseniä kommunikoidaan keskenään ja ymmärtämään toisiaan. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1999, 39.) Tämä toisten merkitysten vakiintumisen ja toisten kuihtumisen logiikka edustaa samalla erästä kielen poliittisuuden aspektia: merkitykset joutuvat kiistaan keskenään ja vain vahvimmat voittavat taistelun vakiintuen osaksi merkityksenmuodostuksen konventioiden kenttää.

Eryteisesti kirjallisuuden ja runouden kieli perustuu usein merkityksillä leikkimiseen ja perinteisten merkitysten hämärtymiseen. Kieltä ja sitä myötä merkityksiä kulutetaan kiertotaloudessa, jonka etenemisvauhti on päätä huimaava. Kielen käyttäjä pysähtyy harvoin ajattelemaan sanomansa tai kirjoittamansa seurauksia: hän toimii automatisoituneesti, kieli ikään kuin puhuttaa häntä. Merkitystalouden logiikkaan kuuluu kuitenkin, että kielenkäytön lopullisena päämääränä on luoda vaikuttavaa puhetta, jonka vastaanottaja ottaa tosissaan. Retorisuus, vaikuttavuuteen pyrkivä puhe, liittyy olennaisena osana arkipäiväiseen kielenkäyttöön. Omassa tutkimuksessani retorinen puhe tarkoittaa puhetta, joka pyrkii sopeutumaan tekstin sisällön osalta kulloiseenkin poliittiseen pelitilanteeseen vedotakseen oletettuun vastaanottajayleisöön. Esimerkiksi asuntohallinnon suunnittelutekstejä tutkinut Summa huomasi selkeän eron 1970- ja 80-lukujen perusteluissa, joka oli seurausta erilaisista oletetuista vastaanottajayleisöistä. 1970-luvun suunnitteluteksteissä puhuttiin yhteiskunnan päämääristä ja tarpeesta kehittää yhtenäinen asuntopoliittikka ja niiden oletettuna vastaanottajayleisönä toimi rationaalisen tuomarin asemassa oleva universaaliyleisö. 1980-luvun perustelut koskivat puolestaan kustannusten laskemisen

perusteita ja yksittäisten tukien yksityiskohtia ja ne oli suunnattu pikemminkin asuntohallinnon vallanpitäjille. (Summa 1990, 193-194.)

Merkitystaloudessa mukana olo ei ole viatonta, vaan siihen liittyvät olennaisena osana valtavaikutukset. Merkitystalouden valtavaikutuksista seuraa, että yhteiskunnallisesti dominoivassa asemassa olevien ryhmien merkityksenmuodostuksesta on tapana muodostua laajemmin koko kulttuurin hyväksymä tapa järjestää todellisuutta (Lehtonen 1996, 25). Useat tutkimukset ovat kuitenkin myös osoittaneet, että alistetussa asemassa olevilla on taipumus luoda vaihtoehtoisia tapoja hahmottaa todellisuutta kielellisesti. Esimerkiksi etniset vähemmistöt ovat kehittäneet heitä alistaville (valkoisille) vallanpitäjille vastakkaisia puhetapoja. Kielen ja merkitysten taipumus tulla määritellyksi dominoivien ryhmien haluamalla tavalla merkitsee samalla kielen perustavanlaatuista poliittisuutta. Vain vahvat merkitykset kykenevät institutionalisoitumaan. Mitä suuremman joukon jakama jokin merkitys on, sitä suuremmalla todennäköisyydellä se institutionalisoituu, muuttuu kulttuurisen kollektiivin hyväksymäksi. Esimerkiksi tutkimukseni kohteeni ovat kokoomuksen ja SDP:n eduskuntaryhmien kielenkäytön voi olettaa edustavan dominoivien poliittisten toimijoiden tapaa hahmottaa ulko- ja turvallisuuspoliittista todellisuutta, koska molemmat ovat kaksi keskeistä hallitusosapuolta tällä hetkellä. SDP ja kokoomus ovat olleet hallituspuolueita vuodesta 1995 pääministeri Paavo Lipposen johtamassa sinipunahallituksessa. Kummallakin on siinä kuusi paikkaa (<http://www.vn.fi/vn/suomi/vn625f.html>). Merkitysten määrittelyvallan hallussapitäjillä on mahdollisuus sanella merkityksenmuodostuksen rakenteelliset rajat. Tämä ei tarkoita, että vastarinta olisi täysin mahdotonta.

Jokisen, Juhilan ja Suonisen kannattama näkökulma kielestä todellisuuden luonnetta rakentavana, *sosiaalinen konstruktionismi*, korostaa kieleen piileytyvää valtuunetta: kielenkäyttö ei ole neutraalia, vaan sillä on omat seurausvaikutuksensa todellisuuden käsitteellistämistapoihimme. Ihminen on osa erilaisia sosiaalisesti jaettuina merkityssysteemejä ja käyttää niitä luoden vaihtelevia minuuksia ja yhteisöllisiä suhteita (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 19, 25). Sosiaalis-konstruktionistinen ja realistinen kielikäsitteitys kuvastavat myös yleisempiä tapojamme hahmottaa todellisuuden ja kielen välinen suhde. *Realistinen kielikäsitteitys* perustuu tekstin ja todellisuuden mahdollisimman suureen vastaavuuteen ja näkee kielen heijastavan todellisuutta.

Sosiaalis-konstruktionistinen kielikäsitys puolestaan uskoo tekstin tuottavan itse oman todellisuuskuvansa. Realistinen kielikäsitys perustuu vahvemmin ajatukseen ulkoisen todellisuuden ja kielen avulla tuotettavan todellisuuden välisestä erosta, kun sosiaalis-konstruktionistinen kielikäsitys painottaa kielen tapaa tuottaa oma, omilla ehdoillaan toimiva todellisuutensa, jolla on myös vaikutuksensa tapaamme luokittaa, kategorisoida ja hierarkisoida todellisuuden ilmiöitä. Sosiaalis-konstruktionistisen kielikäsitteen mukaan kieli ei ole vailla valtavaikutuksia. Alle kehittämäni kuvio havainnollistaa kahden kielikäsitteen välisiä eroja:

kielikäsitys	tekstin luonne	epistemologiset lähtökohdat	funktiot
realistinen kielikäsitys	teksti referentiaalisen illuusion luoja	tekstin ja todellisuuden välinen yhteys	todellisuuden heijastaminen
sosiaalis - konstruktionistinen kielikäsitys	teksti suvereeninä merkitysyksikkönä	tekstinsisäinen todellisuuskuva: teksti luo oman todellisuuskuvansa	todellisuuden tuottaminen kielellisesti

Kuvio 1. Realistisen ja sosiaalis-konstruktionistisen kielikäsitteen väliset erot

Itse edustan tutkimuksessani kielen todellisuutta tuottavaa luonnetta korostavaa sosiaalis-konstruktionistista kielikäsitystä, jonka mukaan suorat johtopäätökset todellisuudesta pelkän tekstin perusteella ovat jossain määrin ongelmallisia. Todellisuus on tämän käsityksen mukaan kielellisesti määrittynyttä: esimerkiksi ulko- ja turvallisuuspoliittinen todellisuus perustuu kielelliseen toimintaan, jossa kierrätetään ja yhdistellään saatavissa olevia kulttuurisia aineksia. Ryhmäpuheenvuorojen kautta ulkopoliittinen todellisuus tulee julkisesti läsnäolevaksi ja käyttökelpoiseksi. Puheet ovat osa diskurssin rakentumista. Oma analyysini mahdollistaa “vanhasuomalaisuuden uusintamisen” tutkimisen eduskuntaryhmien ryhmäpuheenvuoroissa.

Tekstualismin ja kontekstualismin välimaastossa tasapainottelu merkitsee, että teksti voi antaa omalta osaltaan ainoastaan viitteenomaisia vastauksia kysymyksiin todellisuuden mahdollisesta muutoksesta. Kysymys kielen ulkoisen ja kielen sisäisen todellisuuden välisestä suhteesta on irrelevantti, eikä pohdinnan arvoinen, koska kielenkäyttö itsessään on tekemistä. (Jokinen, Juhila

& Suoninen 1999, 19, 20.) Näkemys todellisuuden tuottumisesta diskursseissa, erilaisissa puhetavoissa, ei ole mitenkään uusi. Yhteiskuntatieteisiin ja sosiologiaan ajatus todellisuuden kielellisestä rakentumisesta jalkautui lopullisesti 70-luvun lopulla filosofi Michel Foucault'n ajatusten myötä. Sosiologisen ja yhteiskuntatieteellisen jargonin osaksi vakiintui näkemys sosiaalisen todellisuuden symbolisesta rakentumisesta, johon olennaisena osana liittyy ajatus puheeseen kätkeytyvästä todellisuuden valtasuhteita ylläpitävästä luonteesta. Kieli- ja merkityslähtöiset sosiaalisen todellisuuden tarkastelutavat ovat tulleet lähtemättömäksi osaksi yhteiskuntatieteitä viimeistään 1990-luvulla, jolloin erilaiset diskurssianalyttiset ja semioottiset lähestymistavat ovat tulleet muotiin. (Sulkunen & Törrönen 1997, 14-15).

Michel Foucault käyttää tieteenalojen totuudeksi muodostumisesta puhuessaan lausumien arkistokäsitettä, joka merkitsee hyväksytyin aseman saaneiden lausumien varastoa. Lausumien arkisto määrittää toisaalta, mitä voidaan sanoa, ja kaikki sanottu liittyy verkostomaisessa suhteessa muuhun sanottuun. Arkisto määrittelee lausumien toimintaa, asettaa sille toiminnan ehdot. (Foucault 1972/1995, 129). Tällaisen lausumien varaston voisi katsoa oikeakielisyyteen liittyvän kielenkäytön muodostavan. Merkitysten määrittely ei ole mahdollinen kenelle tahansa, vain ihmisille, jotka ovat saavuttaneet määrittelijöille kuuluvan valtaposition. Merkitykset vahvistuvat ja muuttuvat konventionaalisiksi katederilta lausuttuina. Niiden luonteeseen kuuluu myös kontekstuaalisuus: sama sana saattaa merkitä aivan eri asiaa toisessa kulttuurissa. Merkityksenmuodostus on osa kiertotaloutta, jonka säännöt ovat kulttuurikohtaisia. Hyväksyty kielenkäyttö, sanat ja käsitteet ovat kulttuurikohtaisia.

Vallan kieli ei toimi erossa yhteiskunnassa vallitsevista subjekti- ja moraalikäsitteistä. William Connollyn mukaan modernissa yhteiskunnassa vallan kieli kytkeytyy minäkäsityksiin; esimerkiksi vakuuttelun käsitteet dominoivat yhteiskunnassa, jossa vallitsee käsitys autonomiseen toimintaan kykenevistä sosiaalisista toimijoista. (Connolly 1984, 140). Connolly yhdistää vallan kielen implisiittisesti yhteiskunnassa vaikuttaviin moraalikäsitteisiin, jotka toimivat kielenkäyttöä ohjaavana kivijalkana. Hän edustaa foucault'laista subjektin voluntarismin hylkäävää valtakäsitystä, joka näkee yhteiskunnalliset merkitysrakenteet merkittävämpinä ajattelua ohjaavina instansseina. Valta on jotakin, joka ei ole subjektien omistuksessa, vaan se tuottuu erilaisissa instituutioissa. Yksilö ei ole näistä valtavaikutuksista eristyksissä, vaan ne vaikuttavat

olennaisesti hänen olemisen luonteeseensa. Vallasta tulee luonnolliseksi koettua ja itsetuotettua, eivätkä sen kohteet koe sitä heitä alistavaksi. Valta rakenteellisten rajojen määrittämiseen ei kuitenkaan estä esimerkiksi väärinymmärryksiä, jotka ihmisten välisessä kommunikaatiossa ovat tyypillisiä. Väärinymmärrykset edustavat samalla eräänlaista epävirallista tapaa horjuttaa rakenteellista yksimielisyyttä, joka merkityksenmuodostuksen osalta vallitsee.

3.2 Poliitiikan kieli

Poliitiikan kieli ei toimi erillään kielen politiikasta. Myös siihen kuuluu osana arkipäiväistyneet, näkymättömät valtavaikutukset, jotka ovat seurausta merkitysten määrittelyvallan käytöstä. *Poliitiikan kieli ehkä muita kielenkäyttötapoja tyypillisemmin perustuu kulttuurissa vakiintuneen ja luonnollisen aseman saavuttaneisiin merkityksiin, jotka usein ovat myyttisiä käsityksiä. Myyttinen kieli on monesti poliittista kieltä tyypillisimmillään. Poliitiikan kielessä sen retorinen luonne, vaikuttamaan pyrkivyyys, ja kielen valtaan kytkeytynyt luonne nousevat radikaalin korostuneesti esiin.* Poliittisen kielen toimintapremisseihin kuuluu, että se tavoittelee ymmärrettävyyttä sekä oman kannattajakunnan että vastustajien keskuudessa. Se ei toimi tyhjiössä vaan monimutkaisten yhteisöllisyyksien kentässä. Yhteisöllinen kielenkäyttö perustuu tiettyjen käsitteiden käyttöön ja käsittemuutokset ilmentävät ympäröivän yhteiskunnan muutoksia (Aarnio 1997, 107). Poliitiikan kieli edustaa siis erityiskieltä, joka muita kielenkäytön muotoja vahvemmin perustuu tarpeeseen tavoittaa kannatusta kohdeyleisönsä keskuudessa. Tärkein viiteyhteisö on tietysti oma puolue ja sen kannattajakunta, mutta myös opponenttien kanssa haetaan positiivisia tai negatiivisia törmäyksiä. Reagointia haetaan poliittisen retoriikan avulla, joka nojaa kielellisiin konventioihin. Poliittinen retoriikka raadollisimmillaan, esimerkiksi äärioikeistolainen puhe, perustuu mustavalkoiseen todellisuuskuvaan oman puolen edustajista kaiken äärimmäisen positiivisen ruumiillistumana ja vastapuolesta negatiivisen kasautumana. Edelläesitetyn politiikan kielen käsittämistavan pohjana voi sanoa olevan *käsitys politiikan kielestä "toimintana"*, joka viittaa tekemiseen, politikointiin ja on kiinnostunut ennen kaikkea politiikasta ilmiönä. Toinen politiikalle annettu normalisoitu merkitys on *käsitys politiikasta paikkana tai alueena*, joka puhetapa kiinnittää huomion pikemminkin politiikan ilmiöihin. (Palonen 1988, 50-51.)

Poliittiselle retoriikalle tyypillisiä kielellisiä konventioita ovat muun muassa nimeäminen, luokittelut, symbolisen kielen käyttö ja erilaiset binääriset oppositioasetelmat. Nämä eivät ole sinänsä mitään uusia piirteitä, vaan kaikille kielenkäytön muodoille tyypillisiä piirteitä; erona on tapa, jolla tämä nimeäminen saavuttaa lain aseman yhteisön keskuudessa. Esimerkiksi yhteisvastuupuhe voidaan nähdä johdonmukaisesti sosialidemokraattisen ideologian ilmauksena. Pekosen mielestä nimeäminen on osoitus kyvystä reflektioon ja paljastaa jotain yksilön ja yhteisön välisestä suhteesta. Nimeämällä asia määritellään ja sille asetetaan rajat. Äänestäminen vaaleissa edustaa yhtä yksilön ja yhteiskunnan välisistä symbolisen vallan muodoista: äänestämättömyyden voi tulkita ilmentävän haluttomuutta samaistua poliittisen vallan käyttäjiin. (Pekonen 1993, 10-12, 14-15.) Edelmanin mukaan erityisesti totalitääriset ja diktatoriset hallintojärjestelmät tarvitsevat vahvoihin merkityksiin nojaavia symboleja poliittisen retoriikkansa tueksi. Jos politiikka on yhtä ambivalenttia kuin ihminen, sen on nojattava vahvoihin merkityksiin. Käytännön politiikassa tämä ilmenee siten, että virkamiehistä tulee hallinnollisen roolin kantajia, jotta he säilyttäisivät asemansa politiikassa. He eivät kykene enää näkemään alistettujen tai hallittujen asemaa. Poliittiset instituutiot vahvistavat ja tekevät poliitikkojen asemasta oikeutetun. Kansalaiset tarvitsevat uskoa johtajiensa erinomaisuuteen, vaikka empiiristä todistusta tämänkaltaiselle asiointilalle ei ole. (Edelman 1964, 2, 188-191.) Edelmanin käsityksen heikkoutena on nojaaminen tietynlaiseen essentiaaliseen psykologiseen ihmiskäsitykseen hallitsijoista ja hallituista, jonka mukaan kaikkiin hallittuihin vetoaa vahvoihin symboleihin perustuva kielenkäyttö. Hän ei ota huomioon, että osa hallituista on valveutuneita tekstintulkitsijoita, jotka kykenevät näkemään symbolisen kielenkäytön taakse. Kaikki eivät uppoa essentiaalisen ihmiskäsityksen massaan. Myöhemmässä tuotannossaan Edelman on siirtynyt käsittelemään symbolisen kielenkäytön toimintaa eri instituutioissa; huomio kiinnittyy nyt kielenkäytön tapaan rakenteellistua pelkän hallitsevien kielenkäytön tarkastelun sijasta. Hän korostaa sosiaalisten ongelmien tapaa rakentua kielessä ja liittyä yhteen toisiaan vahvistaviksi. Köyhyys saattaa yhtä hyvin olla tulosta hyvinvointipolitiikan tai taloudellisten instituutioiden toiminnasta (Edelman 1977, 27.)

Symboleihin nojaava kielenkäyttö on monesti populistista puhetta, joka perustuu vahvoihin olettamuksiin muuttumattomasta todellisuudesta. Myyttianalyysin avulla on mahdollista nähdä tämän laiksi asettautuneen puheen toimintalogiikka. Samalla paljastuu kielen konstruoitunut,

rakentunut, luonne, jonka perustana on verbaalisesti luotu todellisuuskuva. Poliitiikan kielen konstruoitunut luonne merkitsee myös sitä, että tietyistä puhuja-asetuksista muodostuu toisia hyväksyttävämpiä: esimerkiksi pääministerin sanomisia arvostetaan aivan eri tavalla kuin jonkun vähempiarvoisen ministerin. Myyttianalyysin lähtökohtauksena on, että kielen luonne on naturalisoiva: kielenkäytön avulla luodaan todellisuuskuvaa, jossa kaikella on luonnollinen paikkansa.

Myyttinen kieli on olennaisesti *epäpolitisoitua*, sillä sille ei ole periaatteessa mahdollisuutta esittää vaihtoehtoja. Siitä kehittyy diskursiivinen aita, joka jakaa kielen käytettävissä oleviin käsitteisiin ja kielen ulkopuolisiin käsitteisiin. Myyttinen kieli ammentaa luonnolliseksi muuttamastaan arvovarannosta, joka on saavuttanut ainoan oikeutetun aseman. Se perustuu kulttuuripiirin jäsenten yhteisesti hyväksymiin merkityksiin, jotka ovat kiinni selkäpiissä. Myyttien olemassaoloa ei juuri ajattele, ja vielä harvemmin ne löytää lukemastaan tekstistä. Myytit ovat usein luonnollisiksi muuttuneita merkityksiä, jotka ovat muodostuneet elimelliseksi osaksi kulttuuri-ilmapiiriämme. Myyttinen kieli on tässä mielessä luonteeltaan salaviihkaista merkitysten ujuttamista kohti lukijaa, joka kyllä on tietoinen näistä merkityksistä, mutta ei enää ajattele niiden olemassaoloa, niin luonnollisiksi ne ovat muuttuneet. Myyttejä sisältävää kieltä voisi verrata esimerkiksi ihmisille tyypillisiin aamurituualeihin, ylösnousemiseen, aamiaisen tekemiseen ja töihin lähtemiseen. Toiminnot ovat jo niin automatisoituneita, ettei niitä edes mieltä. Samoin on myyttejä sisältävän kielenkäytön kohdalla. Otamme myytit yhtä luonnollisina kuin aamiaismunamme tai sanomalehden. Myytit arkisena kielenkäyttönä ovat osa tätä depolitisovaa kieltä, joka perustuu luonnollisiksi vakiintuneisiin merkityksiin. Myyttianalyysi metodisena lähestymistapana puolestaan toimii politisoivasti pyrkimyksessään paljastaa myyttisen kielenkäytön taakse piiloutuvat vahvat merkitykset, joiden luonnollisuutta on vaikea haastaa. Näiden kyseenalaistamattomien merkitysten näkyväksi tekeminen on samalla niiden politisoimista, paljastamista.

Myyttiselle kielelle vastakkaista, *politisoituneen* kielen ulottuvuutta, edustaa retorinen kieli, joka pyrkii ennen kaikkea yleisöön vetoavaan vakuuttavuuteen, kannatuksen saamiseen. Retoriikan tutkimuksen avulla selvitetään tekstin puhujasuhteita: sen avulla identifioidaan puhuja ja yleisö, johon hän vetoaa sekä käytetty argumentaatio. Retoriikka-analyysi on täten tärkeä keino tulla

tietoiseksi puhunnan valtavaikutuksista, ja juuri tällä puhuja-yleisöt-tasolla kielen politisoitunut luonne parhaiten ilmenee. Toisaalta retorinen kieli voi osaltaan toimia mytologisen kielen tavoin depolitisoivasti, puhunnan poliittisia, ristiriitaa aiheuttavia ulottuvuuksia peittäen. *Chaim Perelmanin esisopimukset muodostavat perustelutekniikan yleisesti hyväksytyt periaatteet, jotka koostuvat tietyistä toistuvista perusteista. Tätä kautta retoriikan tehtävät ovat yhtenevät mytologisen kielen poliittisuutta kätkevän tehtävän kanssa. Myös esisopimukset koetaan niin luonnolliseksi, yhteisesti hyväksytyksi puhunnan osa-alueeksi, ettei niitä ole tarpeen kyseenalaistaa.*

Poliittisen kielen juuret ovat siis usein myyttisessä kielessä, joka perustuu merkityksen jähmettämiseen. Merkityksellisesti jähmetetty maailma on tehokas tapa vedota kannattajakuntaan. Se merkitsee myös sitä, että myyttinen kieli nojaa mustavalkoisiin oppositiopareihin, jotka helpottavat maailman jäsentämistä ja haltuunottamista kielellisesti. Poliitiikan kieli eroaa kielen politiikasta yleensä erityisesti pyrkimyksessään luoda rajallinen todellisuuskuva, joka toimii omilla rakenteellisilla ehdoillaan. Se edustaa suljettua erityiskieltä, jonka tuottamisprosessiin mukaanpääsy edellyttää kielen käyttöehtojen omaksumista. Erityiskielen käyttäjät ovat usein eri alojen asiantuntijoita, jotka ovat omaksuneet oman erityiskielensä käyttöehdot. Poliitiikan kieli vertautuu Umberto Econ eksplikoimaan avoimeen tekstiin, jolla on selkeät tuottamisen ehdot. Toisaalta politiikan kielessä esiintyy joidenkin poliitikkojen tyypillisesti käsittämättömiä lausuntoja, jotka horjuttavat avoimen kielen lingvistisiin ja semanttisiin koodeihin perustuvaa luonnetta. Poliitiikan kieli ei siis välttämättä ole luonteeltaan yksiselitteisesti selkeisiin tuottamisen ehtoihin perustuva avoin kieli, vaan se saattaa perustua myös ennakkokoodausta vastustaville periaatteille. Econ avoimesta tekstistä erottama suljettu teksti perustuu tiettyyn tarinanrakentamisen tapaan, mutta se on kirjoitettu millainen tahansa lukija mielessä pitäen. Teräsmies-sarjakuvat käyvät esimerkiksi suljetusta tekstistä. Avoin teksti puolestaan on kirjoitettu selkeästi ideaalilukija mielessä ja Joycen Odysseus edustaa esimerkkiä tämänkaltaisesta tekstistä, jonka lukemista määrittävät tietyt leksikaaliset ja syntaktiset ehdot: Finnegans Wakea ei voi lukea 200-luvulla eKr. Kreikassa elänyt henkilö. Hänen mahdollisuutensa teoksen kielelliseen ymmärtämiseen eivät ole riittävät. (Eco 1984, 8-10). Myös politiikan ja tarkemmin ryhmäpuheenvuorojen kieli edustaa avointa kieltä, joka edellyttää tiettyä esituntemusta maailmasta ja käytettävästä jargonista.

Runouden kieli edustaa täydellistä vastaesimerkkiä politiikan merkityksen jähmettämiseen perustavalle kielelle. Se perustuu kielen semanttisen identiteetin rikkomiseen: runouden kielessä arvostettua on luoda uudessa merkitysyhteydessä maailmaa hahmottavia lauseita. Arkipäiväisessä (myös poliittisessa) kielenkäytössä arvostetaan sanojen käyttöä loogisessa ja koherentissa yhteydessä, eikä oleteta niiden sijaitsevan perinteistä merkitystä horjuttavassa paikassa. Toisaalta kielen perusluonteeseen kuuluu tietyissä tilanteissa politisoivuus, jännitteiden luominen merkitysten välille, merkitysten tekeminen kiistanalaisiksi. Kun politiikan kieli tavoittelee syntaktisesti ja semanttisesti korrektia ja koherenttia käyttöä, runouden kieli puolestaan rikkoo rohkeasti syntaktisuuden ja semanttisuuden rajoja. Runouden kielessä tavoiteltavaa on uudistaa kielen perinteisiä konventioita ja samalla tavoittaa kielellisesti uudella tavalla jotain esimerkiksi maailman tai ihmisen perusluonteesta. Runon kielellinen uudistavuus voi piillä sen konkreettisesti semanttista identiteettiä horjuttavassa luonteessa tai kokonaan uuden näkökulman tuomisessa vallitsevaan maailmaan. Esimerkiksi Eeva-Liisa Mannerin Kuolleet vedet -kokoelman runo Villisorsa huutaa on mielestäni esimerkki mestarillisesta tavasta yhdistää ulkoinen maailma ja sisäinen kokemus:

Villisorsa huutaa
ja aamulla ruoho on kuurassa.
Kuin lasia: ohut hileinen ääni.
Ikävyyden huimaus.
On syksy. Minä palelen tulen loimussakin.
Kylmyys on ihon alla, ei katoa.

(Manner 1977, 31.)

Runo alkaa ulkoisen maailman kuvauksella: on selvästi jokin kylmä vuodenaika, syksy tai talvi. Sitten siirrytään runon kokijan sisäisen todellisuuden kuvaukseen: kyse ei ole vain ulkoisesta kylmyydestä, sama kylmyys on levinnyt kokijan sieluunkin, kuuluu ohut hileinen ääni kun jotain rikkoontuu. Ehkä se on jotain yhtä haurasta kuin minuuden joku osanen. Sisäisen kylmyyden asema muuttuu jotenkin dominoivammaksi kuin ulkoisen kylmyyden: vaikka ulkona olisi kesä ja kuuma, sisäinen kylmyys ei katoa, jos se on kerran ollut tullakseen. Esimerkiksi säe "Minä palelen tulen loimussakin" ei tarkoita konkreettista palelua fysiologisessa mielessä vaan kuvaa jotain sisäistä tunnetta, vaikka pettymystä, joka saa runon puhujan tuntemaan riittämättömyyden tunnetta. Runossa sisäinen ja ulkoinen todellisuus asettuvat limittäin ja päällekkäin, ja ulkoinen

alkaa kuvata puhujan sisäisen sielunmaiseman olotilaa.

Politiikan ja runouden kielet ovat jo tavoitteiltaan lähtökohtaisesti erilaisia: useimmiten runoudella ei ole ideologisia päämääriä vaan taiteelliset tavoitteet ovat ainoa kirjoittamista ohjaava tekijä. Poikkeuksen muodostaa vuosisadan alussa kirjoitettu nationalistinen lyriikka, jonka päällimmäinen tarkoitus on ollut nostattaa kansallishenkeä. Politiikan kielen tavoitteet ovat puolestaan useimmiten enemmän tai vähemmän avoimen ideologisia tai yhteiskunnallisia. Tärkein päämäärä on kohdeyleisön saavuttaminen ja vakuuttaminen. Politiikan kieli perustuu usein suureen yleisöön vetoaviin vahvoihin merkityksiin ja ennalta-oletetun maailmankuvan uusintamiseen. Politiikan kieli eroaa runouden kielestä, joka parhaimmillaan perustuu vakiintuneen, konventionaalisen kielenkäytön uudistamiseen tai ainakin kokonaan uuden maailmaa koskevan näkökulman luomiseen.

Politiikan tutkijalle tekstit tutkimuskohteena ovat merkityksellisiä erityisesti siksi, että ne mahdollistavat tekstien politiikkakäsityksen aukilukemisen. Tekstin ja ulkoisen todellisuuden välisessä suhteessa on kyse tutkimuksen kannalta perustavanlaatuisemmasta tekstualismin ja kontekstualismin välillä. Tutkijat tarjoavat joko tekstiä tai kontekstiä painottavia vastauksia tähän dilemmaan tai yrittävät löytää tulkinnallisen välitien, jolloin molemmat osapuolet tulevat huomioiduiksi. Toisaalta tekstualismi äärimuodossaan eli käsityksenä kielestä suljettuna järjestelmänä, jossa merkit viittaavat ainoastaan toisiinsa, on esimerkiksi ranskalaisen filosofin Paul Ricoeurin mukaan vanhentunut ja yksitasoinen ajatus. Hän puolustaa monitasoisempaa semantiikan (lause) ja semiotiikan (merkki) yhdistävää kielinäkemyä, joka korostaa puheen aktualisoivaa tapahtumaluonnetta. Tästä puolestaan seuraa kaiken diskurssin ymmärtäminen merkityksenä. (Ricoeur 2000, 30, 38.)

Kari Palonen edustaa vielä *Tekstistä politiikkaan* -teoksessaan (1988) tekstualismin ja kontekstualismin syntetisoivaa kantaa, jonka mukaan tekstin ulkopuolista politiikkaa on tarkasteltava suhteessa tekstin politiikkaan. Hänen mukaansa tekstualismi ja kontekstualismi tarvitsevat toisiaan. Konteksti muodostaa tekstin viitteenomaisen osan, joka aktualisoi poliittisen ulottuvuuden ja auttaa kysymään kenelle, milloin ja missä suhteessa. Tutkijan mahdollisuutena on pyrkiä rekonstruoimaan jokin ennakkokäsitys poliittisesta tekstistä tai tuoda jokin perusteltu

näkökulma tutkittavaan ilmiöön. Esimerkiksi keskustelua Vihreiden puolueen perustamisessa vuosina 1983-88 yleisteemana voi olla keskustelu Vihreiden puolueesta. Erityiseksi näkökulmaksi voi valita puolueen perustamisajatuksen läpitukeytymisen tai tutkija voi analysoida perustamisprosessissa käytettyä retoriikkaa. Puoluekeskustelua voi tutkia myös kokoelmana tekstejä, jotka havainnollistavat sisäisten fraktionmuodostusten kehitystä. (Palonen 1988, 62, 147-149, 168.) Mikään politiikka ei toteudu sellaisena kuin se on tekstissä ajateltu. Palonen korostaa, että tekstin ulkopuolista politiikkaa on tarkasteltava suhteessa tekstissä ilmaistuun politiikkaan. (Palonen 1988, 147, 148, 157.) Tietoteoreettisesti ilmaisten teksti johdattaa tutkijan aina kohti yhdenlaista tulkintaa tutkittavista teksteistä, mikä ei poissulje toisenlaisten tulkintojen mahdollisuutta. Tulkinnallisen relativismin vallitessa ainoan oikean tulkinnan vaatimus käy mahdottomaksi. Kielellä on myös todellisuutta rakentava, konstruoiva, luonteensa. Kieli esittää todellisuudesta versionsa, jonka vastaavuutta ulkoisen todellisuuden kanssa tutkijan ei tule miettiä. Kieltä on tutkittava omana entiteettinään, joka tarjoaa itsessään selitysmallit.

3.3 Retoriikan tutkimus kielen politisoidun aspektin erittelijänä

Methodinen viitekehyseni koostuu yhdistelmästä perelmanilaisen uuden retoriikan tutkimuksen ydinkäsitteitä ja barthesilaista myyttianalyysiä. Jo tutkimuksen alkuvaiheessa rajasin pois metodisista vaihtoehdoista diskurssianalyysin erilaiset variaatiot sekä foucault'laisen genealogian. Rajausta voidaan perustella seuraavasti: genealogia edellyttää laajaa erilaisten poliittisten instituutioiden tuottamaa tekstiaineistoa, jotta instituutioiden välisten rakenteellisten suhteiden tarkastelu on mahdollista. Rakenteen toiminnan logiikan tarkastelu paljastaa samalla kielen valtaan kytkeytyneen luonteen. Retoriikan tutkimus tarjoaa mahdollisuuden kielianalyysiin mikrotasolla, erityisesti puhuja-yleisösuhteen paljastamiseen tekstistä yleisen sisällöllisen analyysin lisäksi.

Yhteiskunta- ja humanistisissa tieteissä 60-luvulla alkanut poststrukturalistisen teorian kukoistuskauti korosti kieltä yhteiskunnallisiin rakenteisiin kytkeytyneenä suljettuna merkitysjärjestelmänä. Summa (1989b, 98) puhuu retoriikasta strukturalismin kieltä suljettuna pelinä tarkastelevan näkökulman vastaisena kommunikatiivisuutta ja referentiaalisuutta painottavana lähestymistapana. Retoriikan tutkimus huomioi subjektin intentiot analyysin

kannalta relevantteina, kun taas strukturalismi kieltää subjektin valintojen merkityksen. Retoris-myyttinen näkökulma mahdollistaa puhunnan tarkastelun vähemmän rakenteista riippuvaisena: huomio kiinnittyy itse kieleen. Tosin myyttianalyysin etsimien todellisuuskuvien voi tulkita edustavan ns. representoitua rakenteistunutta todellisuutta. Tämä rakenteistuminen on kuitenkin tulkinnan tulosta, ja tässä mielessä relatiivinen. Mikä yhdelle tulkitsijalle näyttää oikealta vaihtoehdolta, sen toinen tulkitsija voi perusteluketjunsä avulla sulkea pois.

Myyttianalyysi luonnollistetun todellisuuskuvan etsintänä edustaa periaatteessa täysin genealogiselle projektille vastakkaista pyrkimystä etsiä tekstistä maailmankuvaa, jolla on vankat juurensa puhujan mielessä. Kuten Shapiro toteaa, genealogialle tyypillistä on pikemminkin epäjärjestyksen ontologia, uskomus lopullisten tulkintojen mahdottomuuteen. Genealogia pyrkii repimään auki perinteisiä ymmärrettävyyden rakenteita, dekonstruoimaan niitä ja osoittamaan nietzscheläisittäin maailman, historian ja subjektuuden perustattomuuden. Yksilösubjektille genealogia mahdollistaa denaturalisoivan määrittymisen, maailman avoimena pysymisen. (Shapiro 1990, 95-96.) Kun varmaa perustaa subjektin olemassaololle tai tulkinnoille ei ole, mahdollistuu uudenlainen historiaton ja aina uudenglaisille tulkinnoille avoin tila, jossa aiemmat luonnonkaltaiset lait eivät enää päde.

Palonen ja Summa tulkitsevat retorisen käänteän merkitsevän paitsi retoriikan tutkimuksen suosion nousua kvalitatiivisena tekstintulkinnan välineenä, myös yleisöön vetoavan argumentoinnin yleistymistä niin tieteen kuin filosofian aloilla (Palonen & Summa 1996, 7). Retoriikan tutkimus tarkastelee kieltä ennen kaikkea *vaikuttavuuteen tähtäävänä*, kielenkäyttö ei tapahdu koskaan kommunikatiivisessa tyhjiössä vaan vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Tämä edustaa retoriikan tutkimuksen politisoivaa aspektia. Kielen vaikuttavuus on mahdollista saavuttaa myös depolitisoitun, näennäisesti kaikille ihmisille osoitetun puheen avulla. Tällöin puhuja naamioi itsensä ja todelliset intentionsa kielellisen valekaavun taakse. Retorisen ja myyttisen kielen funktiot voivat olla siis yhteneväiset: molempien tarkoituksena saattaa olla poliittisuuden ja ristiriitojen peittäminen ja tällä tavalla puhunnan luonnolliseksi tekeminen. Toisaalta myyttejä hyödyntävä kieli on jo lähtökohtaisesti depolitisoitunutta, kieli ikäänkuin puhuttaa sen käyttäjää tämän käyttäessä sovinnasta, merkitykseltään jo vakiintunutta kieltä. Myyttisen kielen tehokkuus piileekin sen näennäisessä näkymättömyydessä: myyttejä käyttävä

puhuja ei välttämättä edes tiedosta käyttävänsä niitä. Myyttianalyysi metodisena työkaluna on kuitenkin politisoiva pyrkimyksessään paljastaa tekstin merkityksiin liittyvät jännitteet.

Retoriikan tutkimus kielen politisoidun aspektin avaajana auttaa tutkijaa näkemään analyysissään puhujan ja yleisön välisyyteen liittyviä jännitteitä, joita puhuja yrittää valitsemillaan kielellisillä strategioilla lievittää. Hänen tekemänsä logos-valinnat eli argumentoinnin sisältö merkitsee konkreettista pyrkimystä kumota politisoitunut konfliktiasetelma vastaanottavan yleisön välillä. Retorin eli puhujan tehtävänä on tuottaa kohdeyleisönsä mahdollisimman hyvin vetoavaa puhetta. Hän pyrkii voittamaan yleisön puolelleen viettelevällä argumentaatiolla. Vaikuttavana puheena retoriikka liittyy Hannah Arendtin postuloimaan *vita activa* -perinteeseen, joka korostaa toimintaan mukaan menemistä keskeisenä vaikuttamisen mahdollistavana tekijänä. Retorinen kieli toimintana ja vaikuttavana puheena -näkökulma mahdollistaa kielen yksilöiden välisiin valtasuhteisiin kytkeytyvän luonteen tarkastelemisen. Oman tutkimukseni retoriseksi pohjaksi omaksun Kari Palosen Aristoteleen pohjalta esittämän yksinkertaisen ydinkuvion retoriikan pelin keskeisistä osapuolista, joka näyttää seuraavalta:

Kuka (retori, eetos)

vetoaa

keneen (yleisö, paatos)

millä (argumentti, logos)

(Palonen 1997, 25)

Kuvioon tiivistyvät retoriikan mahdollisuudet kielen politisoivan ulottuvuuden avaamiseksi. Retoriikka kielenkäytöllisenä pelivarana tarjoaa mahdollisuuden kielen politisoimiseen eli lauserakenteeseen liittyvien syntaktisten ja merkitykseen liittyvien semanttisten valintojen tekemiseen. Kielellisillä valinnoillaan puhuja pyrkii maksimoimaan kannatuksensa kohdeyleisön joukossa. Yleisö on voitettava puolelleen taitavalla, sen luonteeseen vetoavalla argumentaatiolla. Omassa analyysissäni keskityn tarkastelemaan kuvion kaikkia ulottuvuuksia perelmanilaisen uuden retoriikan tutkimuksen käsitteiden avulla, ja puhujapositionien etsimiseen otan avuksi Burken identifikaation käsitteen. Myyttianalyysi politisoivana analyysimenetelmänä täydentää retoriikan tutkimusta depolitisoivana metodina, joka korostaa sitä tosiasiaa, että puhuja valitsee

perustelunsa ennen kaikkea vastaanottavan yleisön perusteella. Myyttianalyysi puolestaan kiinnittää huomion puhunnan luonnollisen kaltaiseksi tekemään maailmankuvaan, johon suhtaudutaan yleisesti hyväksyvästi.

Palosen mielestä elämme ohjelmakirjoittamisen kannalta haasteellisessa tilanteessa, jossa universaaleista periaatteista ja mielipiteistä luopuminen on laajentanut politiikan ja samalla ohjelmakirjoittamisen pelivaraa. Ismeihin vetoaminenkaan ei auta enää, sillä käsitteet ovat läpeensä tulkinnanvaraisia. Poliitikko ja ohjelmakirjoittaminen on siirtynyt metatasolle, mikä on merkinnyt niiden retorisen luonteen korostumista. (Palonen 1997b, 23-24.) Palosen retorisen pelitilanteen tiivistävä ydinkuvio tarvitsee tuekseen syvemmälle kieleen pureutuvaa retorista analyysiapparaattia, ja sen tarjoavat Chaïm Perelmanin kehittämän uuden retoriikan tutkimuksen keskeiset periaatteet.

3.3.1 Uuden retoriikan tutkimuksen lähtökohtia

Klassinen retoriikka, jonka johtohahmona Aristoteles tunnetaan, tutki ensisijaisesti kommunikaatiota. Retoriikan harrastus levisi Kreikkaan, jossa puhetaidon opettajia kutsuttiin sofisteksi. Aristoteleen Retoriikka on vanhin säilynyt johdonmukainen retoriikan tutkielma. (Summa 1989b, 90.) Retoriikan harrastamista pidettiin jotenkin vähempiarvoisena ja vasta keskiajalla retoriikan arvo palautettiin kunniaan, kun se otettiin osaksi tieteen kolmiyhteyttä, triviumia. 1900-luku on tuottanut klassisen retoriikan tutkimuksen uudelleen- ja edelleenkehittyjä versioita. Oikeusfilosofi Chaïm Perelman tunnetaan 50-luvulta peräisin olevan uuden retoriikan kehittäjänä. Uusi retoriikka on kehitetty erityiseksi vastineeksi logiikan tiukalle epistemologialle, jossa uskotaan vankasti vain syllogismien, muodollisesti pätevien päätelmien oikeellisuuteen. Perelmanin uusi retoriikka edustaa edelleenkehittyä ja laajennettua versiota Aristoteleen retoriikasta, ja se ottaa huomioon kaikenlaisille yleisöille suunnatut vakuuttamiseen tai suostutteluun tähtäävät esitykset sisällöstä riippumatta. (Perelman 1996, 11, 12.) Logiikka nojaa ennen kaikkea termien ekvivalenssin määrittelyyn; jos $A=B$, niin $B=A$ on tosi lause. Retorisessa kielenkäytössä puolestaan termien järjestyksen vaihtaminen muuttaa lausuman merkitystä. (Summa 1989b, 94.) Lauseiden totuusarvo ei siis ole välttämättä ennalta määritelty, vaan niihin voidaan vaikuttaa argumentointia muuntamalla.

Perelman pyrkii vakuuttamaan filosofit argumentaation tarkastelun tarpeellisuudesta lauseiden totuusarvon osoittamiseksi. Hän vertaa argumentaatiota käytännölliseen järkeen, jota huomioimatta filosofit eivät pysty selittämään kielellisten merkitysten lopullista arvoitusta. Filosofit ovat pyrkineet eristämään totuuden argumentaatiosta eli retoriikasta: Perelmanin mielestä uusi retoriikka metodisena työkaluna on kuitenkin välttämätön jos myönnämme, etteivät filosofiset väitteet voi perustua pelkkään intuitioon. Retorinen kielenkäyttö on hänen mielestään dialektista päättelyä, joka edellyttää kahden osapuolen olemassaoloa. Retorisessa puheessa kohtaavat välttämättä puhuja ja yleisö, koska esitetyille väitteille on saatava kannatusta. Puhuja valitsee perustelunsa ennen kaikkea vastaanottavan yleisön perusteella; ei-spesialistien yleisölle puhutaan eri tavalla kuin spesialistien yleisölle (Perelman 1958/1971, 103). Retoriikan tutkimus eroaa monista muista kieleen keskittyvistä metodisista työkaluista korostamalla yleisön roolin merkitystä perusteluiden valinnan tärkeimpänä motiivina. Diskurssianalyttiset lähestymistavat painottavat joko yksilön kognitiivista kykyä tai laajempien sosiaalis-yhteiskunnallisten rakenteiden vaikutusta (Fairclough 1992), mutta jättävät huomiotta yleisön roolin merkityksen perusteluiden tulkitsijoina. Logiikan suosimat syllogismit eivät paljasta ihmisten välisen sanallisen vuorovaikutuksen koko totuutta, koska kaikki sanottu ei toimi muodollisesti pätevien päätelmien ehdoilla. Puhuminen ei tapahdu tyhjiössä; Palonen korostaa argumentointirakenteiden paljastamisen keskeisyyttä tekstin politiikan avaajana (Palonen 1988, 37). Tekstin politiikka rakentuu paitsi merkityksenmuodostuksellisten valintojen, myös puhuja-yleisösuhteen alituisen aktivoimisen varaan.

Uusi retoriikka jakaa argumentoinnin keskeiset osa-alueet kolmeen, argumentoinnin *viitekehyykseen, lähtökohtiin ja argumentoinnin kulkuun*. Viitekehyyksen muodostavat erilaiset yleisörakenteet koska ne myös määrittävät argumentoinnin kulkua. Argumentaation lähtökohdilla Perelman tarkoittaa puhujan ja yleisön välisiä ennalta selviä yksimielisyyden alueita, jonkinäköisiä implisiittisiä esisopimuksia. Argumentaation kulku tarkoittaa puolestaan rakenteellisia periaatteita, joiden varassa argumentaatio etenee. (Summa 1989b, 101-102.) Koska perelmanilainen uusi retoriikka ei huomioi puhujan tapaa rakentaa puhujapositiona tekstissä, otan avukseni Kenneth Burken identifikaation käsitteen. Se tekee mahdolliseksi tarkastella puhujan tapoja rakentaa me/muut-vastakkainasetteluja tekstissä eli luoda me-positioita, jotka sisältävät sekä puhujan että yleisön. Käytännössä samaistaminen toimii puhujan ja yleisön intressit

yhdistävästi. Burkelainen näkökulma retoriseen kielenkäyttöön edustaa lähtökohdallisesti vastakohtaa Perelmanin pyrkimykselle tutkia kieltä vaikuttamaan pyrkivänä. Burke haluaa ymmärtää pikemminkin inhimillisen toiminnan yleisiä lainalaisuuksia kuin kielen pyrkimystä tehdä itsensä mahdollisimman vakuuttavaksi. (Palonen & Summa 1996, 52, 58). Burken ja Perelmanin retoristen lähestymistapojen päämäärät ovat erilaiset, mutta tämä ei sulje pois mahdollisuutta ottaa käyttöön analyysin apuvälineitä molemmista lähestymistavoista. Puhujapositionien lisäksi on syytä tarkastella puhunnan kohdeyleisöjä ja molempien välille mahdollisesti rakentuvia jännitteitä tai loogisuuksia.

Uudessa retoriikassa jaetaan yleisöjen tyypit kaikista ihmisistä koostuvaan *universaaliyleisöön* ja tietyn alan asiantuntijoista koostuviin *erityisyleisöihin*. Erityisyleisö voi olla mikä tahansa ajallisesti ja tilallisesti rajattu kuulijoiden joukko tai jonkin periaatteen nojalla rajautuva abstrakti kuulijajoukko. Jälkimmäisessä tapauksessa yksi mahdollinen erityisyleisö voisi olla vaikka juristien joukko: heillä on oikeustieteen alan terminologia hallussaan. Erityisyleisölle suunnatuissa esityksissä riittää suostuttelu. Universaaliyleisöt edellyttävät vahvempaa argumentaation muotoa, vakuuttamista. Universaaliyleisö edustaa keskeistä ja samalla yhtä kritisoiduinta osaa Perelmanin teoriassa. Taustaoletuksena universaaliyleisön rakennelmassa on, että tällainen yleisö on vakuutettava yleisesti hyväksytyjen ja tosina pidettyjen intressien avulla. Teoria toimii siis universaaleilla hyväksyttävän argumentaation kriteereillä eikä huomioi partikulaareja intressejä. Argumentaatio vaihtelee kulttuureittain, sillä eri kulttuureissa ovat vallalla erilaiset itsestäänselvydet. Universaaliyleisöä on kritisoitu juuri johtuen sen epämääräisyydestä hyvän argumentaation kriteerinä. Sitä on pidetty yhtä abstraktina käsitteenä eettisten standardien perustaksi kuin Kantin kategorista imperatiivia. (Summa 1989b, 104.) Omassa analyysissäni tilalle tarjotaan kuvitteellisen yleisön käsitettä, joka merkitsee yhteiset toimintasäännöt sisäistänyttä toimijoiden kollektiivia. Käsite on uusi innovaatio (poliittisen) tekstintutkimuksen kenttään ja Perelmanin universaaliyleisöä erottelukykyisempi. Se mahdollistaa universaaliyleisöä tarkemman erilaisten yleisöjen esiintuomisen analyysissä.

Puhujan ja yleisön väliset esisopimukset muodostavat merkittävän osan argumentaation lähtötilannetta. *Esisopimukset* ovat yleensä julkilausumattomia ja jakaantuvat joko *reaalisuuden (todellisuuden) perusteita koskeviin* ja *arvostamisen perusteita koskeviin*. Reaalisuuden perusteita

koskevat esisopimukset koskevat faktoja, totuuksia tai asioiden normaaliksi arvottamisen perusteita. Näissä on kyse esimerkiksi siitä, miten jokin toteamus nousee faktan asemaan ja menettää statuksensa sellaisena. Perelmanin teoria nojaa epistemologisen epävarmuuden periaatteeseen: ei ole olemassa kaikissa tilanteissa pätevää argumentaatiota vaan sen luonne saattaa vaihdella yleisön koostumuksenkin mukaan. Arvostamisen perusteita (preferenssejä) koskevat esisopimukset koskevat arvoja, niiden keskinäisen arvottamisen perusteita ja niitä koskevien väitteiden oikeuttamisen perusteita. Reaalisuutta koskevat argumentit vetoavat usein universaaliyleisöön, arvostamisen perusteita koskevat puolestaan erityisyleisöihin (Perelman 1958/1971, 67-74.) Argumentaatio voi perustua joko abstrakteihin tai konkreettisiin arvoihin; abstrakteihin arvoihin vetoaminen on Perelmanin mukaan tyypillistä yhteiskunnalliselle kritiikille kun taas konservatiiviset, säilyttämään pyrkivät yhteisöt käyttävät usein konkreettisia arvoja argumentaatioissaan. (Perelman 1996, 21, 25, 30, 35.)

Arvostamisen perusteita koskevat kriteerit ovat joko kvantitatiivisia, määrään vetoavia tai kvalitatiivisia, jolloin asian ainutlaatuisuus on vetoamisen perusteena. (Perelman 1958/1971, 85, 89). Esimerkki kvantitatiivisesta perustelusta on demokratia, jota suurin osa länsimaiden kansalaisista kannattaa parhaana mahdollisena hallintojärjestelmänä. Kvantitatiivisuuden lokukseen perustuva argumentointi nojaa usein käsitykseen normaalista ja on tyypillistä säilyttämään pyrkivälle puheelle. Ainutlaatuisuuteen vetoava argumentointi on Summan mukaan ominaisempaa muutokseen tähtäävälle puheelle. Hyökkääjän asemassa oleva puhuja turvautuu herkemmin ainutlaatuisuuteen perustuvaan argumentaatioon. (Summa 1989b, 105-106) Muita lokuksia ovat järjestykseen, olemassaoloon tai olemukseen perustuvat. Lokuksen omaksuminen on yleensä seurausta tietystä metafysisestä positiosta tai maailmankatouksesta (Perelman 1958/1971, 93-95, 98.) Omassa tutkimuksessani haasteena on selvittää, heijastuuko vanhasuomalainen poliittinen realismi jossain muodossa kokoomuksen ja SDP:n ryhmäpuheenvuoroissa tuotetussa käsityksessä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta: onko täysin uudenlainen uudenlainen toimintaympäristö, yhteinen eurooppalainen ulko- ja turvallisuuspoliittinen todellisuus, aiheuttanut muutoksia parlamentaarisesti merkittävimpien puolueiden tapaan hahmottaa tätä todellisuutta.

Argumentaatioprosessi on perusluonteeltaan joko assosiatiivista, argumentteja jo aiemmin

hyväksytyinä pidettyihin lausumiin liittävää tai dissosiatiivista, normaalisti yhteenkytkeytyneitä käsitteitä toisistaan erottavaa. *Dissosiatiivinen argumentointi* edustaa samalla todellisuutta uudelleenrakentavaa perustelutapaa. *Assosiatiivinen argumentti* on perusluonteeltaan kvasilooginen, todellisuuden rakenteeseen vetoava tai todellisuuden rakennetta määrittelevä. Kvasiloogisen argumentaation vakuuttavuus perustuu sen logiikkaa jäljentävään muotoon ja samalla se ilmentää nyky-yhteiskunnan vankkumatonta uskoa matematiikkaan ja logiikkaan tieteinä. Kvasilooginen argumentaatio pyrkii muuttamaan asioiden väliset suhteet matemaattisiksi suureiksi. Se hakee voimansa aiemmin hyväksytyistä, faktoina pidetyistä tosiasioista tai arvostelmista. Todellisuuden rakennetta muokkaavat argumentit etenevät joko erityistapausta hyväksi käyttäen tai analogian avulla. *Erytistapaus voi olla esimerkki, havainnollistaja tai malli.* Analogia paljastaa kuvailun kohteena olevasta asiasta uusia piirteitä vertaamalla sitä johonkin toiseen, yleensä tutumpaan todellisuuden alueeseen ja osoittamalla sen yhtäläisyydet tämän kanssa. Metafora on tunnetuimpia analogiaa käyttäviä retorisia kuvioita. Se ei perustu kahden ilmiön yhdistämiseen, vaan metaforan taipumukseen irrota alkuperästään ja menettää fuusioluonteensa. Tällaista vertauskuvaa Perelman kutsuu uinuvaksi metaforaksi, ja sen argumentatiivinen voima on puheessa erityisen suuri. Uinuva metafora on saavuttanut kielessä normalisoidun aseman, sen metaforaluonnetta ei enää tunnisteta ja tulkinta on vakiintunut tietynlaiseksi. Poliittis-hallinnollisessa kielenkäytössä uinuvia metaforia ovat muun muassa sanat hallintokoneisto ja organisaatiotaso. Myös analogia eli vastaavuussuhteen vetäminen kahden asian ympärille edustaa kielen yhtä metaforista toimintakeinoa. (Summa 1989b, 107-109.) Assosiatiivinen ja dissosiatiivinen argumentointi edellyttävät molemmat toisiaan, eivätkä ole toisistaan erotettavissa: yhdistävä argumentointityyli voi edetä irrottamalla ilmiöt taustastaan eli edetä dissosiatiivisella logiikalla. (Summa 1989a, 165.) Universaaliyleisön käsitteen abstraktiuden lisäksi Perelmanin mallin heikkoutena on tutkijalle avautuva tulkinnan vapaus, joka mahdollistaa esisopimusten tulkitsemisen perusteluiksi tai *vice versa*. Tähän käsitteiden sekamelskaan tarjoavat ratkaisun diskurssianalyttikko Teun van Dijkin mikro- ja makrorakenteet, jotka mahdollistavat selkeämmän jaottelun pienempien ja suurempien analyttisten yksiköiden välillä. Makrorakenteet muodostavat perusteluita ohjaavan yleisen säännöstön, jonka viime kädessä toimeenpannaan mikrotasolla (van Dijk 1980).

Retorinen käänne alkoi vahvistua yhteiskunta- ja humanististen tieteiden piirissä 80-luvulla.

Politiikan tutkimuksen piirissä tunnetuimpia retoriikan tutkimuksen sovelluksia ovat Hilka Summan väitöskirja *Hyvinvointipolitiikka ja suunnitteluretoriikka: tapaus asuntopolitiikka* (Summa 1989b) ja Riikka Kuusiston väitöskirja *Western Definitions of War in the Gulf and in Bosnia: the Rhetorical Framework of the United States, British and French Leaders in Action* (Kuusisto 2000). Summa soveltaa retoriikan tutkimusta keskushallinnon suunnittelutekstien analyysiin osoittaen hallinnon kielellisten käytäntöjen olevan luonteeltaan tukahduttavaa argumentaatiota, joka rajaa toimijoiden mahdollisuuksia kommunikaatioon. Tavoite-keino-tyyppiset argumentaatioketjut ovat erityisen tyypillisiä hallinnollisessa retoriikassa. Retorisuuteen perustuvat keskustelusäännöt muodostavat samalla myös rakenteelliset rajat sille, mitä on sanottavissa. (Summa 1989b, 199-201.) Suunnittelun kielestä muodostuu hallinnon kielellisten käytäntöjen implisiittisesti kontrolloima kenttä, jossa kaikenlainen argumentointi ei ole mahdollista tai ei ainakaan tehokasta. Kyseessä on Foucault'n eksplikoima lausumien arkisto toiminnassaan, asettamassa rajoja sille, mikä on sanottavissa ja millä keinoin on sanottavissa. Kuusisto puolestaan on tutkinut läntisten suurvaltajohtajien retoriikkaa Persianlahden ja Bosnian kriisien yhteydessä. Molempien takana piilee erilainen perusteluketju: Persianlahden konflikti määritettiin oikeutetuksi sodaksi, jossa läntistä sankaria vastassa oli pirun hahmon saanut Saddam Hussein. Bosnian konflikti nimettiin julmaksi teurastukseksi, josta lännen nähtiin syytä pysyä erossa. Persianlahti edusti suurvaltajohtajien retoriikassa metaforisesti satukirjasatua, Bosnia onnetonta murhenäytelmää. (Kuusisto 1998, 149-151.)

Molemmat tutkimusesimerkit osoittavat, että tehokas retorinen kielenkäyttö vaihtelee kirjoituksen ja puheen tyylistä riippuen. Hallinnollisessa argumentaatiossa retoriset mahdollisuudet ovat rajatummat kuin suurvaltajohtajien suurelle yleisölle pitämässä puheissa. Kannatuksen saamiseen tähtäävä puhunta edellyttää erilaisia kielellisiä strategioita ja erilaista retoristen keinojen hyödyntämistä tehokkaana toimiakseen. Jokainen puhuja rakentaa erilaisen puhunnan kohteena toimivan universaali/erityisyleisön, jonka tuottamiseen vaikuttavat hänen puhujan käsitykset yleisön yhteisesti hyväksymistä käsitteistä ja ajatuksista. Eduskunnan ryhmäpuheenvuoroista ei löydy aivan yhtä värikästä ja selkeisiin vastapoleihin nojaavaa argumentaatiota kuin läntisten suurvaltajohtajien retoriikasta.

3.4 Myyttianalyysi kielen depolitisoidun aspektin paljastajana

Kielen piilo- eli syvätason paljastuksessa analyysissäni auttaa ranskalaisajattelija Roland Barthesin kehittämä myyttianalyysi, jonka perusteet hän on esittänyt *Mytologioita*-kirjassaan (Barthes 1957/1994). Metodologiset perusteet myyttianalyysille, joka perustuu eräänlaiseen semiotiikan alalajiin, semiologiaan, Barthes on esittänyt jo 60-luvulla julkaistussa kirjassaan *Elements of Semiology* (Barthes 1972). Barthes itse on jakanut tuotantonsa neljään vaiheeseen: alkuvaiheen yhteiskunnallisia mytologioita käsitteleviin kirjoituksiin (joihin kuuluu myös *Mytologioita*), tätä seuranneeseen semiologiseen kauteen (*Elements of Semiology*), kolmanteen tekstuaaliseen kauteen (muun muassa *S/Z*-tutkimus-tutkimus Balzacin Sarrasinesta) ja neljänteen moraalisuutta käsittelevään vaiheeseen (*Tekstin hurma* ja omaelämäkerralliset teokset). Barthesin elämäkerran kirjoittaja Louis-Jean Calvet on kritisoinut jakoa ja todennut ajattelijan tuotannon jakautuvan tosiasiallisesti kolmeen kauteen, sillä ensimmäinen ja toinen kausi ovat sisällöltään samanlaisia (Barthes 1957/1994, 10-11). Hänen teoreettisesti innovatiivisin tuotantonsa ilmestyi kuitenkin vasta hänen myöhäisvuosinaan. Alkupään tuotanto, johon myös *Mytologioita* kuuluu, perustuu havainnollisiin tapausesimerkkeihin, mutta ei edusta Barthesia tieteellisesti uutta luovimmillaan.

Myyttianalyysi haluaa ennen kaikkea purkaa massakulttuurin kieltä ja riisua sen luonnolliseksi tekemiä merkityksiä paljastamalla ne. Kyse on samalla yhdenlaisen ideologisen merkkijärjestelmän kritiikistä, joka on menettänyt relevanssiaan nykypäivänä. Tämän tiedostaen Barthes on korjannut teoksen myöhempien editioiden esipuhetta. Luokkapohjainen, erityisesti porvaristoon kohdistuva, ideologinen kritiikki on menettänyt selityskykyään nyky-yhteiskunnassa, jossa yhteiskuntaluokkien väliset rajat ovat hälventyneet tai menettäneet kokonaan merkityksensä. Ranskalaisessa yhteiskunnassa luokkaperustainen maailmankuva on yhä relevantti ihmisten välistä toimintaa ohjaava ja selittävä viitekehys, mutta suomalaisessa ainakin periaatteellista ihmisten välistä mahdollisuuksien samanarvoisuutta korostavassa kulttuurissa se on menettänyt merkitystään. Myyttianalyysin merkitys kriittisenä, asioiden kulttuurisia yhteyksiä paljastavana työvälineenä ei ole kuitenkaan mennyt. Vaikka myytit itsessään ovat luonteeltaan depolitisoivia tehdessään asioista luonnollisen kaltaisia ja kätkiessään niiden todelliset yhteiskunnalliset merkitykset, itse myyttien tutkimus toimii politisoivasti pyrkiessään kuorimaan asioiden päältä niitä koristavat myyttiset sedimentit ja pääsemään niiden alle. Myytit itsessään merkitsevät

tärkeää tapaa tuottaa esimerkiksi kansallinen identiteetti ja sitä kautta yhteisö. Näitä tuottamisen tapoja tutkijoiden on syytä reflektoida jatkuvasti koska ne ovat merkittävä tapa rakentaa todellisuutta kansallisuuden muodossa joka hetki uudestaan. (Keränen 1998, 8.)

Barthes oli laaja-alainen ajattelija, jonka tuotanto käsitteli myös kirjallisuustiedettä ja tähtäsi erityisesti romanttisen aikakauden jälkeen jalansijaa saaneen tekijäorientoituneen biografistisen tulkintasuuntauksen arvonalentamiseen. Hänen ajatuksillaan on universaalimpaakin merkitystä esimerkiksi politiikan tutkimuksen kannalta, sillä hänen myyttianalyysinsä on tekstintulkintamalli, joka on sovellettavissa myös muilla tieteenaloilla kuin kirjallisuudentutkimuksessa. Barthes palauttaa merkityksenmuodostusvallan takaisin lukijalle, joka rakentaa tekstistä oman perustellun tulkintansa. Umberto Eco on kiinnittänyt huomion tekstin suljettuun tai avoimeen luonteeseen, jotka molemmat edellyttävät erilaista mallilukijaa. Esimerkkinä suljetusta tekstistä Eco mainitsee Teräsmiehen, jonka juoni on rakennettu tiettyjen odotusarvoisten käännekohtien varaan, ja joka on suunniteltu periaatteessa millaiselle tahansa lukijalle. Joycen Odysseus edustaa puolestaan avointa tekstiä, joka ei kuitenkaan ole avoin mille tahansa tulkinnalle, vaan on suunniteltu tietynlaiselle mallilukijalle. (Eco 1984, 8-10.)

Myyttianalyysia on kritisoitu siitä syystä, että sen on nähty palauttavan liikaa valtaa takaisin lukijalle. Ajatus tulkintojen relativistisuudesta palauttaa tulkitsijan kuitenkin maan päälle: kyse ei ole kuin yhdestä esitetystä tulkinnasta, jolle on mahdollista esittää vastapainoksi muita perusteltuja tulkintoja. Yhteen ainoaan oikeaan näkemykseen ei voida, eikä tarvitsekaan päästä. Myyttianalyysin kehittäminen oli johdonmukaista jatkoa Barthes'n intentioille palauttaa valta merkityksenmuodostusvalta takaisin tekijältä lukijalle ja hänen omalle kehitykselleen ajattelijana. Myöhäisvaiheen tuotannossaan hän alkoi kiinnittää huomionsa enemmän merkitysten lähteenä toimivaan tekstiin tekijän sijasta. Tekstistä kehkeytyi merkityksille avoin pelikenttä, jonka lopullisena realisoijana toimi lukija.

Modernistisen kirjallisuudentutkimuksen ja modernistisen kirjallisuuden piirissä kyse ei ollut tavattomasta ilmiöstä, sillä tekijän identiteetti oli kyseenalaistettu jo varhain erilaisten kirjallisten kokeilujen muodossa. Varsinkin runoudessa harrastettiin erilaisia romanttisen tekijäkeskeisyyden merkityksen vähentämiseen tähtääviä kokeiluja. T.S.Eliot oli kehittänyt ajatuksen tekijän

henkilön merkityksen mitätöivästä depersonalismista, jossa kirjailija ilmentää ajattomia, kaikille yhteisiä tuntemuksia rikkoen menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden rajat. Portugalilainen runoilija Fernando Pessoa uhmasi tekijyyden kategorialla vielä ankarammin kirjailijasta erillisillä heteronyymeillään. Heteronyymit on erotettava pseudonyymeistä, jotka merkitsevät kirjailijaan itseensä yhdistettäviä valepersoonallisuuksia. Heteronyymit puolestaan on käsitettävä kirjailijasta täysin erillisinä persoonallisuuksina (Pessoa 2001, 8).

Barthesin näkemyksen mukaan henkilökeskeisen kirjallisuudentutkimuksen valtakaudella 1800-luvulta lähtien vallitsi kirjailijan ja yhteiskunnan välinen sopimus, jonka seurauksena syntyi *kirjoitus, l'écriture*. Tätä aikakautta Barthes kutsuu *kirjailijan* aikakaudeksi, ja silloin kirjoituksella oli myös lopullinen merkitys. Barthes vastustaa tätä auktoritatiiviseen tekijyyteen perustuvaa näkökulmaa ja eksplikoi siirtymän *tekstintekijän* aikakauteen, jota leimaa lukijan nouseminen uudeksi arvostetuksi merkityksen tuottajaksi. Merkityksistä on tullut avoimia ja teksti näyttäytyy uudella tavalla monitahoisena. Merkitys on vapautunut uudella tavalla leikkiin. Positivismi oli yksi merkittävä syy kirjailijan henkilön korostumiseen tulkinnassa. (Barthes 1993, 19, 112, 117.) Kausaalisuhteen eli syy-seuraussuhteen ja yleensä empirian ylemmyyttä tulkinnassa korostava positivismi oli samalla omiaan nostamaan kirjailijan intentiot ylenmääräiseen kunniaan romantiikan ajan kirjallisuudentutkimuksessa. Barthesin "kirjoituksen" tulkitsen olevan jonkinlainen kirjallisuuden konventioista ja lajisäännöistä koostuva oppirakennelma, joka rajaa kirjoittajan toiminta-alueen. Ajatus yhteiskunnan keskeisistä toimijoista kirjoituksen rajojen asettajana ei ole pätevä vain kirjallisuudessa vaan se on sovellettavissa myös politiikan toimintakenttään. Analogisuus poliittiseen (ja muuntuyppiseen) tekstintuotantoon on selkeä: poliittinen ohjelma- ja puheenvuorokirjoittelu ei tapahdu kommunikatiivisessa tyhjiössä, myös sitä ohjaavat poliittisen sopivaisuuden säännöt ja rajoittaa puolueen virallinen linjanveto sekä poliittikkojen keskinäinen kilpailu. Käsitteen yhteys Foucault'n lausumien arkistoon, joka muodostaa hyväksytyjen sanojen varaston, on ilmeinen. Tämä lausumien arkisto merkitsee sääntöjen joukkoa, joka ohjaa diskursiivisen käytännön muodostumista. Arkisto on ensinnäkin laki, joka määrittää, mitä voidaan sanoa; toisekseen kaikki lausumat liittyvät toisiinsa moninaisten suhteiden kautta. Lausumien arkisto on kaiken kaikkiaan *lausumien toimintaa ohjaava säännöstö*, josta puhujan ei ole mahdollista irrottautua. (Foucault 1969/1995, 127, 129.) Foucault'ta on usein kritisoitu eritoten siitä, että hän ei itsekään kykene irrottautumaan tästä

monimutkaisesta totuuden ja vallan yhteenliittoutumasta, vaan jää itse sen vangiksi, vallan sisäpuoliseksi. Hän puhuu siis vallan ja samalla kielen (sisä)piiristä, ja uusintaa vain yhtä vallan tavoista puhua. Näin Foucault jäisi itse kritisoimansa tieto-valta-totuus-akselin vangiksi eikä muodostuisikaan sen kritiikiksi.

Semiologia, josta myyttianalyysikin periaatteensa ammentaa, ei tutki pelkästään kielellisiä merkitysjärjestelmiä, vaan myös esimerkiksi kuvia, eleitä ja musiikkia, jotka kaikki muodostavat omankaltaisensa merkitysjärjestelmän. Semiologian käsitteen on luonut alkujaan ranskalainen kielitieteilijä Ferninand de Saussure. Barthesin semiologian keskeinen ajatus on, että jokaisella semiologisella järjestelmällä on kielellinen merkitysvastineensa. Poliitikka tuottaa hänen mukaansa puhtainta kirjoitusta, jossa faktojen ja arvojen välinen raja on hämärtyneet. (Barthes 1972, 8-10.) Barthes laajentaa siis semiologiansa koskemaan perinteisen kielijärjestelmän ulkopuolisia visuaalisia ja äänellisiä merkkijärjestelmiä. Hänen halunsa laajentaa semiologian alan sovellettavuusaluetta liittyy tyytymättömyyteen, jota hän tunsi lingvistiikan metodien riittämättömyyttä kohtaan. Semiologia tieteenä ei hyödynnä vain lingvistiikan tuottamia käsitteitä vaan käsitteitä ja selitysmalleja myös antropologiasta, sosiologiasta ja psykoanalyysistä.

Myyttianalyysi pohjautuu pitkälti ranskalaisen kielitieteilijän Ferninand de Saussuren 1800-luvulla kehittämään merkitsijä-merkitty -jakoon. Esimerkiksi puun käsite muodostuu toisaalta sen merkitsijästä (puun käsite) ja akustisesta kuvasta (de Saussure 1916/1995, 99). Mytologia perustuu näiden kahden väliseen suhteeseen. Merkitsijä, merkitty ja merkki korreloivat keskenään ja muodostavat kokonaisuuden. Myyttianalyysi jakaa kielen kahteen merkitykselliseen järjestelmään, joista ensimmäinen on merkityksenantoa ohjaava. Myytti muodostaa toisen asteen semiologisen järjestelmän, joka ikään kuin siirtää ensimmäisen, merkityksenantoja muodostavan järjestelmän sijoiltaan. Tämä ensimmäisen asteen semiologinen järjestelmä on objektikieli eli kielitieteellinen järjestelmä, toisen asteen järjestelmä edustaa metakieltä. Kahdenasteinen merkityksenmuodostus voidaan kuvata seuraavanlaisella kuviolla, joka samalla havainnollistaa retoriikan ja myyttianalyysin välistä eroa:

Retoriikka:

Syntagmaattinen, kerronnan taso

Muodon taso

signifier~ilmaisuu (merkitsija, esim.hallitsija)	signified~sisältö (merkitty, esim.hallitsijan mieli ja merkitys)
sign (merkki: "hallitsija" ja hirmuhallitsija)	

Ideologia/myytti:

Paradigmaattinen, arvojen taso

Merkityksen taso

signifier~tyhjä muoto (myytin muoto, esim. hirmuhallitsija)	signified~täysi muoto (myytin käsite, hirmuhallitsija)
signification~merkityksenmuodostus (myyttinen merkki, Milosevic ja hänen kulttuurinen merkityksensä)	

Kuvio 2. Merkityksenmuodostuksen synty: depolitisoitu ja politisoitu kielen taso

(Barthesin ja Vaula Norrenan pohjalta kehittänyt Rita Dahl)

Ensimmäisen, objektikielen tason merkityksenmuodostus edustaa samalla analyysini retoriikka-tasoa, jolla puhujasuhteet ovat voimakkaimmin korostuneet. Tämän vuoksi tätä puhunnan tasoa voi kutsua politisoituneeksi. Semiotiikassa *syntagma* merkitsee toisiinsa jatkuvuussuhteessa olevaa merkkien yhdistelmää: voi puhua kerronnan tasosta. Ideologian eli myyttisen merkityksenmuodostuksen tasolla puhunta muuttuu depolitisoituneeksi, ja arvot astuvat puhujasuhteita merkityksellisempinä mukaan merkityksen peliin. *Paradigma* on eräänlainen arvojen varasto, josta puhujat ammentavat luodakseen tehokkaan kuvan luonnollistetusta maailmasta. Jos syntagma on luonteeltaan horisontaalinen, niin paradigma on vertikaalinen. Analyysin lopullinen päämäärä on tunkeutua nimenomaan tälle paradigman tasolle, josta löytyy puhunnan syvärakenteet ja ulko- ja turvallisuuspoliittista Eurooppaa koskeva todellisuuskuva, jota siellä pidetään luonnollisena. Tarkoitus on myös selvittää, millaiset yhtymäkohdat tällä puhunnalla on mahdollisesti 1800-luvulta peräisin oleviin vanhasuomalaisiin teemoihin, jotka 1900-luvulla ovat saaneet konkretisoitumansa Paasikiven ja Kekkonen ulkopoliittisissa

ajatuksissa.

Ensimmäisellä tasolla merkitsijää kutsutaan merkitykseksi, toisella tasolla muodoksi. Merkittyä Barthes kutsuu käsitteeksi. Kolmas termi, merkki, muodostuu näiden välisestä korrelaatiosta ja sitä Barthes kutsuu merkityksenannoksi. Merkityksenanto kolmantena terminä on kahden ensimmäisen yhdistelmä. Hallitsija on merkitsijä ja merkitty on hallitsijan käsite, se mitä hallitsija meille merkitsee. Toisen asteen merkityksenmuodostuksessa ensimmäisen asteen merkki tyhjenee sisällöstä: ensimmäisen asteen järjestelmän merkki muuttuu toisen asteen merkitsijäksi eli tyhjäksi muodoksi myyttisessä järjestelmässä. Tämä muoto (esim. ruusukimppu) merkitsee nyt myyttistä käsitettä (esim. intohimo), johon se viittaa. Myyttinen käsite laajentaa alunperin pelkästään fyysisen merkityksen joksikin muuksi, ideologiseksi tai moraaliseksi, joka tapauksessa kantaottavaksi (intohimoa merkitsevä ruusukimppu). Myytin käsite ja merkitys liittyvät yhteen vääristymän kautta: merkitys vääristyy käsitteen vuoksi. Tarvitaan mytologin staattista tulkintamenetelmää. Myytin motivointi ei ole koskaan mielivaltaista mutta merkityksenanto voi tapahtua merkityksen tai muodon kautta. Barthes kertoo esimerkkinä myyttisestä merkityksenmuodostuksesta Paris-Match-lehden kannessa olevasta nuoresta värillisestä miehestä ranskalaisessa sotilaspuvussa, joka tekee kunniaa katse suunnattuna trikoloriin. Tämä on kuvan merkitys. Toisen asteen merkitsijänä hän ymmärtää katselevansa kuvaa Ranskan suurvallasta, jota sen poikalapset ja alistetut mustat uskollisesti palvelevat. (Barthes 1957/1994, 174-177, 179, 183-188.) Merkityksenmuodostuksessa keskeistä osaa näyttelee jokaisen kielenkäyttäjän henkilökohtainen kielenkäyttökonteksti. Merkitykset ovat kulttuurikohtaisia ja sama asia saattaa merkitä täysin asiaa toisessa kulttuuriympäristössä. Myyttianalyytikon keskeistä apuvarantoa tulkinnassa edustavat kansalliset myytit ja perinteet: Ranskan trikoloria katsova sotilas ei arvattavastikaan herätä suomalaisessa tulkitsijassa yhtä suuria intohimoja, vaan vaatii rinnalleen yhtä vahvasti suomalaiskansallisiin mieliin vetoavan kuvan.

Merkitsijä on yhtä aikaa merkityksen kautta täysi ja edeltävien arvojärjestelmien määrittämä ja toisaalta muodon kautta tyhjä. Merkitys ei kuitenkaan kuole vaan sen on yhä uudelleen juurruttauduttava muotoon. Merkitty eli käsite on historiallisesti määrätynyt. Merkityksen muuttuessa muodoksi siitä katoaa tietoa, että se voisi paremmin ottaa vastaan luonteeltaan avoimen käsitteen. Myyttisten käsitteiden ominaisuus on tulla haltuun otetuiksi, mutta ne eivät

ole mitenkään kiinnitettyjä ja myyttianalyttikko tarvitsee eniten hetkellisiä käsitteitä. (Barthes 1957/1994, 179-183.) Esimerkiksi puuta määrittää sen yhteiskunnallinen käyttötarkoitus: joulukuusi ei ole mikä tahansa puu, vaan tiettyyn juhlatarkoitukseen soveltuva käyttönsä. Täten sillä on symbolinen arvonsa, joka avautuu kaikille saman kulttuuriyhteisön jäsenille. Eletty konteksti on olennaisen tärkeä merkityksen välittymisen kannalta.

4 RETORIikka-ANALYYSI

Retoriikka-analyysin avulla etsin siis *kielellisiä vaikutussuhteita puhunnasta*: sitä millainen puhuja (eetos), miten hän puhuu (logos), kenelle (paatos). Ensin keskityn etsimään burkelaisen identifikaation käsitteen avulla implisiittisiä puhujapositioneja ryhmäpuheenvuoroista ja selvitän, noudattaako niiden käyttö tiettyä säännönmukaisuutta. Tämän jälkeen tarkastelen puheenvuoroista löytyviä yleisökonstruktioita ja niiden käytössä piilevää logiikkaa. Retorinen logos-analyysi auttaa pureutumaan käytettyihin argumentointikeinoihin ja puheenvuoroissa ilmeneviin maailmanrakennuksellisiin esisopimuksiin. Eetos (puhujaa), paatos (yleisö) ja logos (argumentaatio) toimivat yhdessä ja sen vuoksi niitä on konkreettisesti analysoimassa vaikea erottaa toisistaan. Yleisöjä ja puhujia esiintuodessani joudun osin erittelemään logos-ulottuvuutta. Logos-sanan esiintuominen otsikkoon ilmentää tätä tosiasiaa, että puhujaa- ja yleisöpositioneja on mahdotonta tuoda esille analysoimassa ilman puuttumista perusteluiden sisällölliseen puoleen samalla. Käsittelem molempien puolueiden paatos/logos- ja eetos/logos-ulottuvuudet samassa luvussa, jonka päätteeksi tuon esille kokoavasti yleisönrakentamiseen ja perusteluiden sisällölliseen logiikkaan liittyviä samanlaisuuksia ja mahdollisia eroja. Vertaan vanhasuomalaiseen ulkopoliittiseen perinteeseen. Argumenttien sisällöllinen analyysi keskittyy myös myyttianalyysiosuuteen, jonka avulla päästään kiinni puheen yhteiskunnallisesti merkitykselliseen tasoon.

4.1 Eetos/logos

4.1.1 Puhujaa edistyksellisenä päätöksentekijänä ja kansakokonaisuuden vetoavat puhujapositioneja muodot

Uutta retoriikkaa voi hedelmällisesti täydentää kirjallisuustieteilijä Kenneth Burken ja hänen luomansa identifikaation käsitteen kautta. Etsinnän kohteena ovat tekstissä kohdat, joissa puhujan ja yleisön intressit rinnastetaan toisiinsa. Tapa, jolla rinnastus tehdään, auttaa tutkijaa identifioimaan puhujapositioneiden luonteen. Me/muut-vastakkainasettelu on tavallisimpia

teksteissä käytettyjä vastinpareja, jonka avulla identifioidutaan yleensä itse positiivisemmaksi kuvatulle me-puolelle (Palonen & Summa 1996, 58.) Me-identifikaation rakentaminen voi tapahtua esimerkiksi toimijoiden A ja B intressien rinnastamisella tai asian ominaisuuksia esittelemällä. Identifikaation ajatukseen liittyy aina erontekeminen johonkin toiseen, itselle vastakkaiseen. Erot ystävän ja vihollisen välillä ovat silti aina hämääriä, eikä ole selvää, mistä toisen rajat alkavat ja toisen päättyvät. Juuri tämä on Burken mielestä tekstin retorisuutta. (Burke 1962/1969, 21, 23, 25.) Kussakin luvussa tarkastelen vuoronperään molempien puolueiden tapoja rakentaa erityisesti erilaisia Suomi-puhujapositioita: millaisia ominaisuuksia Suomelle identifioidaan. Suomi-puhujapositioiden avulla on mahdollista selvittää, mihin sävyyn puolueet esittävät samalla itsensä.

Kokoomuksen ryhmäpuheenvuorot näyttäytyvät eetos- eli puhujanäkökulmasta ennen kaikkea oman puolueen voittokulkuna. Kokoomus puolueena tai porvallisen ideologian edustajana esiintyy puhunnan subjektina silloin kun on kyse Suomen kannalta erityisen merkityksellisestä ratkaisusta kuten EU-jäsenyydestä ja YYA-sopimuksesta luopumisesta. Puolue esittää itsensä myös periaatetasolla Suomen tulevaisuudesta huolehtijana. Tällöin on luonnollisesti tärkeää korostaa sitä, että puolue on yksimielinen ja esiintyy yhtenä rintamana. Kokoomus puolueena esitetään edistyksellisenä Suomen kansallisen edun ymmärtäjänä silloinkin kun muut vielä kulkevat jälkijunassa. Edistyksellisyys merkitsee samalla uusien tuulien tuomista politiikkaan; tämä puolue esittää itsensä Suomen todellisen edun ymmärtäjänä sekä EU-jäsenyyttä koskevassa kysymyksessä että tärkeytenä irtaantua YYA:n kaltaisesta vanhentuneesta geopoliittisesta järjestelystä. Kokoomus esittäytyy ryhmäpuheenvuoroissa ennen kaikkea *päätöksentekijänä, käytännöllisen järjen edustajana*. Sille luodaan tekstissä luonnollista hallitsijan roolia; ryhmäpuheenvuorojen valossa olisi mahdotonta ajatella kokoomusta oppositio toimijana, sillä puolue käsittää itsensä luonnollisena vallankäyttäjänä, jolle valta luonnostaan lankeaa. *Kokoomus puhuu kunnianhimoisesti Suomen nimissä* esittäen poliittisia linjauksia koskevia toimintakehotuksia uudessa yhteisö-Euroopassa. Suomen etu samaistuu kokoomuksen etuun:

“Kokoomus oli ensimmäisenä viitoittamassa Suomen uutta ulko-poliittista linjaa. Toukokuussa 1990 Kokoomus otti ensimmäisenä puolueena myönteisen kannan maamme EU-jäsenyyteen...Suomen ja entisen Neuvostoliiton suhdetta kokoomuksen eduskuntaryhmä oli ensimmäisenä valmis arvioimaan uudelleen.”

(Kokoomuksen ryhmäpuheenvuoro eduskunnan WEU-keskustelussa, 17.1.1995, eduskuntaryhmän varapuheenjohtaja Kimmo Sasi, 1.)

Kokoomuksen tavat rakentaa puhujasubjektia paljastuvat lainauksista selkeästi. Toimivaksi subjektiksi paljastuu kokoomus, ja toiminnan kohteeksi, objektiksi, puolestaan Suomi. Ensimmäisen jäsenyysvuoden 1995 vallitsevaksi puhujapositioniksi kehittyy *päätöksentekijä, joka valistaa tietämätöntä kansaa*. Päätöksentekijä esitetään toisaalta vallanpitäjänä, joka edustaa käytännöllistä järkeä, toisaalta me-muotoisena kaikki ihmisryhmät ja oman puolueen sisältävänä kokonaisuutena. Kyseessä on vanhasuomalaisen perinteen mukainen “edistyksellinen päätöksentekijä”, joka vakuuttaa olevansa kehityksen etulinjassa. Tämä päätöksentekijä ei kuitenkaan esitä olevansa kategorisesti joka asiassa oikeassa: uudenlaiseen valistuneisuuteen kuuluu valmius tarkistaa ajatuksiaan, jos epäilee niiden olevan väärässä. Edistyksellisyys on muuntunut vanhasuomalaisesta kansan eheyden ihanteesta kohti herkempää halua irtaantua vanhoista poliittisista rakenteista, jos uusiin kuuluminen nähdään Suomen edun kannalta välttämättömäksi. Vanhasta irtaantuminen ja valmius tarkistaa omia poliittisia ratkaisuja ovat poliittista realismia epävarmassa poliittisessa tilanteessa.

Edistyksellinen päätöksentekijä-tyylistä puhujapositionia rakentaessaan kokoomus artikuloi olleensa ensimmäinen puolue, joka oli valmis arvioimaan entisen Neuvostoliiton ja Suomen suhdetta uudelleen. Kokoomus eroaa vanhasuomalaisesta kansasubjektin korostuksesta kohottamalla itsensä toimivan subjektin asemaan. Vallanpitäjän rooli ei sulje kuitenkaan pois sitä tosiasiaa, että kaikki tulevaisuutta koskevat ehdotukset ovat epävarmoja. Me-muotoinen puhunta kytkee puolueen ja maan edun tiukasti toisiinsa, mutta ei esitä kuitenkaan mitään lopullista toimintaehdotusta. Vanha Venäjä-kytkös varhaisemmanlaisessa sitovassa mielessä on menettänyt merkityksensä; Venäjältä on tullut taustatekijä, jonka siirtoja kyllä seurataan suurella mielenkiinnolla. Varmuutta ja ennustettavuutta tuo nykyään esimerkiksi EU:n kaltaiseen suurempaan rakenteeseen kuuluminen.

Tämäntyyppinen subjektipositio on tarpeen luoda erityisesti tilanteissa, joissa kokoomus haluaa korostaa edistyksellisyyttään, ajassa mukana olemistaan ja oman toimintansa aktiivisuutta. Suomen nimissä puhuessaan se esittää itsensä ennen kaikkea edistyksellisenä ja ajan henkeä seuraavana puolueena. Tällaisen puhujaposition luominen oli tyypillistä EU-jäsenyyden

alkuaikoina, jolloin keskustelu jäsenyydestä ja sen vaikutuksista Suomeen oli kuumimmillaan. Kansalaiset oli vakuutettava ratkaisun oikeudesta ja jäsenyyden positiivista vaikutuksista. Kokoomus käyttää tiettyjä kielellisiä strategioita edistykseen päätöksentekijä-puhujaposition luodakseen. Tarkoituksenmukaista on käyttää me-muotoa ja persoonatonta imperatiivimuotoa sen luomiseksi.

Kokoomus upottaa edistykseen päätöksentekijä-tyylisen puhujapositionsa abstraktin Suomen sisälle me-muotoa käyttämällä:

“Meidän etumme (*kokoomuksen ja Suomen*) on, että Euroopan turvallisuus pyritään rakentamaan kestäväälle pohjalle.”

“Tärkeintä on, että emme sulje tässä vaiheessa mitään vaihtoehtoa pois.”

(Kokoomuksen ryhmäpuheenvuoro eduskunnan WEU-keskustelussa, 17.1.1995, eduskuntaryhmän varapuheenjohtaja Kimmo Sasi, 2, 3.)

Näissä sitaateissa rakennetaan personoitua maailmaa, eräänlaista *personaaliunionia*, jonka subjektiksi identifioituvat yhteisesti kokoomus ja Suomen kansa, jopa Eurooppa kokonaisuutena. Nämä muodostavat puhunnan *me-subjektin*, jonka nimissä esittäytyään. Tämä me sisältää sekä puhujan että puhunnan kohteen ja on luonteeltaan Suomen kannalta velvoittavampaa kuin puolueen roolia korostava puhunta. Etujoukoissa seisova puolue upotetaan osaksi toimivaa Suomea, vastuu etäännytetään vain puolueelta abstraktimmalle maatoimijalle, jonka yksi osanen kokoomus on.

Myös SDP:n ryhmäpuheenvuoroissa käytetään *me-muotoa* toiseen tarkoitukseen kuin vastuun etäännyttämiseen itsestä. Jos kokoomus esittää itsensä eräänlaisena suunnannäyttäjänä, SDP näyttäytyy ennen kaikkea lääkärinä, joka tekee yleistä arvoilmapiiriä koskevia, sosialidemokraattisen aateperinnön mukaisia suosituksia.

“Olennainen osa Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan jatkuvuutta on se painoarvo, jonka asetamme suhteellemme Venäjään. Samoin suhteemme muihin Pohjoismaihin on yhtä tärkeä kuin ennenkin.”

(SDP:n eduskuntaryhmän ryhmäpuheenvuoro turvallisuuspoliittisesta selonteosta 6.6.1995, eduskuntaryhmän puheenjohtaja, kansanedustaja Matti Puhakka, 2.)

Kokoomus esittää itsensä päätöksentekijän roolissa, joka on ottanut vallan haltuunsa, mutta ei kerro tarkalleen, mitä se aikoo haltuunsa uskotulla vallalla tehdä tai antaa ainoastaan viitteenomaiset rajat toiminnalleen. Poliittisesta vastuullisuudesta puhuminen ei kuulu sen puhunnan sabluunaan, sille tuntuu riittävän tietylle puolelle identifioituminen. Paradoksaalisesti argumentaation tasolla kokoomus hahmottaa turvallisuuspolitiikan kuitenkin vastuunalaisuuksien ja velvollisuuksien kenttänä. SDP sitä vastoin esittää itsensä ennen kaikkea moraalisen vastuunkantajan roolissa, joka esittää huolensa EU:n moraalista asemasta. Moraalinen vastuunkantajuus ilmenee erityisesti SDP:n käyttämässä maailma moraaliyhteisönä - puhujapositionissa, jonka tunnuspiirteitä täsmennän myöhemmin.

Imperatiivimuotoinen puhunta on erityisen tyypillistä politiikan kielelle, eivätkä kokoomus ja SDP tee tässä suhteessa poikkeusta. Imperatiivinen politiikan puhe on analoginen Murray Edelmanin postuloiman vahvan poliittisen puheen kanssa, joka käyttää hyväksi symboleja ja kansan tajuntaan syvälle juurtuneita merkityksiä (Edelman 1964/1967, 2). *Imperatiivimuoto perustuu muodon tasolla usein tekijän, subjektin häivyttämiseen, jonka varjolla esitetään kuitenkin normatiivisen kaltaisia kehotuksia. Persoonattomuus kadottaa puolueen toimijana takalalle ja tekee näin turvallisemmaksi esittää puolueesta etäännytettyjä kehotuksia.*

“On tärkeää keskustella avoimesti niistä riskeistä ja seurauksista, joihin valmiusjoukkojen perustaminen ja toiminta voi pahimmassa tilanteessa johtaa.”

(Kokoomuksen ryhmäpuheenvuoro hallituksen turvallisuuspoliittista selontekoa koskevassa keskustelussa 6.6.1995, kansanedustaja Pertti Salolainen, 6).

“Ennen hallitusten välistä konferenssia on kuitenkin tarpeetonta liian sitovasti linjata Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa.” “Kylmän sodan jälkeisissä tilanteissa on arvioitava ETYJ:n, NATO:n sekä WEU:n roolia uudelta pohjalta.”

(Kokoomuksen ryhmäpuheenvuoro eduskunnan WEU-keskustelussa, 17.1.1995, eduskuntaryhmän varapuheenjohtaja Kimmo Sasi, 2).

“Rauhanturvaamiseen ryhtymistä ja joukkojen lähettämistä koskevat päätökset on tehtävä huolella ja harkiten.”

(SDP:n eduskuntaryhmän ryhmäpuheenvuoro turvallisuuspoliittisesta selonteosta 6.6.1995, eduskuntaryhmän puheenjohtaja, kansanedustaja Matti Puhakka, 10.)

Näissä sitaateissa puhunta on näennäisen persoonatonta, mutta käy kyllä implisiittisesti selväksi, kuka kehotukset antaa. Subjektin voi olettaa olevan jälleen kokoomuksen ja Suomen yhteissubjekti. SDP käyttää kokoomuksen lailla *persoonatonta imperatiivimuotoista puhuntaa* erityisen merkityksellisistä tulevaisuuden päätöksistä puhuessaan, ja se on käyttökelpoinen tapa etäännyttää itse puolue toimija subjektin asemasta kauas taka-alalle. SDP:n me-muotoinen subjekti ja persoonaton imperatiivimuotoinen puhunta tähtäävät samaan päämäärään kuin kokoomuksella eli kehotukseen harkita tulevaisuuden ratkaisuja. SDP:kään kohdalla nämä ratkaisut eivät ole ehdottomia ja lukkoonlyötyjä.

Subjektin persoonattomuus tekee puhunnan neutraalimman näköiseksi kuin me-muodon käyttäminen, mutta molempien päämäärät ovat loppujen lopuksi samat. *Vaikka personoitu me-muotoinen puhunta ja persoonattoman subjektin käyttö ovat tavallaan toisilleen vastakkaisia, ne paradoksaalisesti ovatkin toisiaan lähempänä kuin luultiinkaan.* Molempien subjektinrakennustyylien päämäärä on yhteinen: mahdollisten toimintakehotusten antaminen Suomelle avoimessa turvallisuuspoliittisessa tilanteessa. Nämä kehotukset eivät ole ainoa mahdollinen toimintalinja tilanteessa, joka on muutokselle altis. Pikemminkin ne ovat suurpiirteisiä ehdotuksia harkita turvallisuuspoliittisia liikkeitä jokseenkin avoimessa tilanteessa.

Molempien puolueiden eduskuntaryhmät puhuvat myös *kansallisuuden, suomalaisten suulla. Kansallisuuspohjainen subjekti* puhunnassa esiintyy erityisesti silloin kun puhunta muuttuu tunteenomaiseksi, affektiiviseksi. Tällöin vedotaan usein kysymyksiin, joihin suomalaiset suhtautuvat ennaltaoletetusti yksimielisesti. Esimerkiksi suomalaisten korkea maanpuolustushenki saa aikaan kansallisuustyylistä puhuntaa; isänmaallisuudesta luodaan jokaisen suomalaisen tunnusmerkiksi kohoava ominaisuus. Myös Suomen *itsenäisyyden puolustaminen on hyvä esimerkki turvallisuuspoliittisesta peruskysymyksestä, johon suomalaisten suhtautuminen on useimmiten tunteenomaista.* Itsenäisyyden puolustaminen otetaan luonnollisen kaltaisena asiana, jonka tärkeydestä kaikkien suomalaisten oletetaan olevan yhtä mieltä.

Kansallisuus pohjaisen puhujaposition käyttäminen tuntuu tällöin luonnolliselta, sillä se vetoaa paremmin suureen yleisöön, koko kansaan:

“Tänä päivänä suomalaisten puolustustahto on yhtä luja kuin aina ennenkin. Maassamme vallitsee maanpuolustusmyönteinen henki ja vakaa yhteiskunnallinen tilanne.”

(Kokoomuksen ryhmäpuheenvuoro hallituksen turvallisuuspoliittista selontekoa koskevassa keskustelussa 6.6.1995, kansanedustaja Pertti Salolainen, 7-8.)

“Kysyttäessä suomalaiset ovat toistuvasti ilmaisseet vakaumuksensa puolustaa Suomen itsenäisyyttä kaikissa oloissa.”

(SDP:n eduskuntaryhmän ryhmäpuheenvuoro turvallisuuspoliittisesta selonteosta 6.6.1995, eduskuntaryhmän puheenjohtaja, kansanedustaja Matti Puhakka, 12.)

Kansallisuus pohjaisen subjektin käyttäminen häivyttää taustalle puolueen päätöksentekijänä ja vetoaa prototyypin suomalaisen käsitteeseen; myyttiseen maanpuolustushenkeä ja isänmaallisuutta puhkuvaan kansalaiseen, joka raataa itsenäisyyden edestä kuten maanviljelijä peltonsa tai palkkatyöntekijä toimeentulonsa puolesta. Edistyksellinen päätöksentekijä- ja kansallisuus pohjainen puhujaposition ovat käytössä (alku)vuosien 1995-1996 puheenvuoroissa.

Vuodesta 1997 kokoomuksella yleistyy *Suomen valtion käyttö erillisenä, itsellisenä toimijapositiona*, johon nähden kokoomus ei enää ole ylempi, pikemminkin yksi tämän toimijakokonaisuuden tärkeä, päätöksiä tekevä osa. Suomen arvo itsellisenä toimijana korostuu, eikä ole enää alisteinen puolue toimija kokoomukselle. Samalla kuitenkin Suomi sisältää implisiittisenä sisätoimijana vahvasti päätöksentekoon osallistuvan, sitä jopa ohjaavan kokoomuksen. Suomen valtiolle kehotuksia tekevän Suomi-position käyttö kohdistaa puhunnan automaattisesti toisille päätöksentekijöille suuntautuneeksi. Myös SDP:llä on käytössään *Suomi itsellisenä toimijapositiona*, mutta vähäisemmässä määrin kuin kokoomuksella, ja kyseinen puhujaposition alkaa esiintyä dominoivassa määrin vuoden 1997 puheenvuoroissa alkaen. SDP:llä nousee vahvemmin esille Suomen rooli yhteisen vastuun kantajana eurooppalaisessa mittakaavassa. Kansanedustaja Liisa Jaakonsaaren EU-puheenjohtajuuskauden aikaisessa puheenvuorossa Suomi esiintyy arkkitehdin roolissa, Euroopan tulevaisuuden aktiivisena rakentajana:

“Suomen tehtävänä ei liittoumaan kuulumattomana maana ole näkemysten esittäminen siitä, mitkä maat tulisi missäkin järjestyksessä ottaa NATO:n jäseniksi. Arviomme Kokoomuksen eduskuntaryhmässä kuitenkin on, että laajentumis prosessi sinänsä edistää vakautta ja rauhaa maanosassamme edellyttäen, että se sujuu ainakin säällisessä konsensuksessa Venäjän kanssa.”

(Kokoomuksen ryhmäpuheenvuoro turvallisuus- ja puolustus poliittisen selonteon palautekeskustelussa 27.5.1997, kansan edustaja Kaarina Dromberg, 3.)

“Suomi-lääkäristä on tullut kirvesmies tai pikemminkin maailmankylän Eurooppa-taltoa suunnitteleva arkkitehti aivan viime kuukausina, jopa pääarkkitehti.”

(SDP:n ryhmäpuheenvuoro pääministerin ilmoitukseen PI 2/1999 vp Euroopan unionin turvallisuus- ja puolustuspolitiikka: kriisinhallinta Suomen puheenjohtajuuskaudella 25.11.1999, s.1).

Tyypillisintä vanhasuomalaista puhujapositionia edustaa kokoomuksen edistyksellisen päättäjän rooli, joka luo kuvaa Suomen turvallisuuspoliittisen kehityksen kannalta keskeistä ratkaisua tekevistä kauaskatseisista päättäjistä. Kansa ja Suomi ovat tämän tekijän tekemisen kohteita, puolue puolestaan itseisarvoinen tekijä. Kielellisinä strategioina, joita sekä kokoomus että SDP käyttävät, toimivat personaaliunionin me-muotoinen subjekti ja persoonaton imperatiivimuoto. Persoonaton imperatiivimuoto etäännyttää puolueen toimijan asemasta. Nämä kielelliset strategiat jatkavat vanhasuomalaiselle perinteelle tyypillistä yhtenäiseen kansakokonaisuuteen vetoamisen perinnettä. Tätä kokonaisuutta vakuutetaan turvallisuuspoliittisen maailman epävarmuudesta. Samalla ne ovat affektiivisia tapoja vakuuttaa enemmän tai vähemmän ankaraan sävyyn keskustelun, harkinnan ja avoimuuden olevan oikeita ratkaisuja avoimessa tilanteessa. Kokoomuksen edistyksellinen päätöksentekijä-tyylinen puhujapositioni, jota tuetaan me-muodolla ja persoonattomalla imperatiivimuotoisella puheella, tuntuu korostavan poliittisen eliitin (johon puoleet sisällyttävät luonnollisesti itsensä) ja kansan välistä eroavuutta; päätöksentekijä vakuuttaa epämääräistä vastaanottajaa EU-jäsenyyssratkaisun oikeudesta ja sen myötä seuraavasta uudesta, epävarmasta turvallisuustilanteesta. Vuodesta 1997 eteenpäin molemmilla puolueilla tulee vallitsevaksi Suomen valtio erillisenä toimijapositiona, joka painottaa puolestaan maakokonaisuuden päätöksentekijäluonnetta. SDP:llä painottuu puolestaan Suomen moraalisen vastuunkantajan rooli Eurooppa-yhteisössä. Suomi itsellisenä toimijana puhujapositionia käytettäessä molempien puolueiden puhe suuntautuu ensi sijassa luonnollisesti toisille

päätöksentekijöille.

Erityyppisten puhujapositionien käyttö on tarkoituksenmukaista myös tietynkaltaisen sävyn luomiseksi puhuntaan, joko itsen tuomiseksi esiin edistyksellisenä tai toisaalta itsen etäännyttäminen toimijana tärkeiden ulko- ja turvallisuuspoliittisten päätösten, joihin ei ole yhtä ainoaa oikeaa ratkaisua, ollessa kyseessä (persoonaton imperatiivimuotoinen puhunta). Yhtenä mahdollisuutena on tuottaa puolueen ja Suomen yhteyttä hiukan erilaisin painotuseroin korostava puhujaposition (edistyksellinen päätöksentekijä kokoomuksella). Me-muoto kielellisenä strategiana korostaa puhujaposition sisällyttämien osapuolten päätöksentekijäluonnetta (“tärkeintä on, että emme sulje tässä vaiheessa mitään vaihtoehtoa pois.”), kun taas kansallisuusperustainen puhujaposition luo kuvan tunteenomaisesti yhdistyneestä, isänmaan puolesta taistelevasta kansayhteisöstä (johon puolue sisällyttää itsensä), joka on suoraa jatkumoa 1800-luvun vanhasuomalaisen johtohahmojen hurmoshenkiseksi Suomi-puheelle. Kaikki edellä esiintuodut puhujaposition muodot ovat käytetyimpiä jäsenyyden alkuvaiheessa. Seuraavaksi esittelemäni moraalinen maailmayhteisö-puhujaposition muoto yleistyy SDP:llä vuodesta 1996 eteenpäin jäsenyyden alkuhajan mentyä ohi.

4.1.2 Maailmayhteisöön upotettu SDP: moraalinen maailmayhteisö

*SDP luo itsestään kuvaa ennen kaikkea humanitaarisen eurooppalaisen arvoyhteisön puolustajana, joka puuttuu paitsi sotilaallisiin konflikteihin myös siviileihin kohdistuviin ihmisoikeusrikkomuksiin. Humanitaarisen Eurooppa-yhteisön tarve on syntynyt luonnollisesti sotilaallisen jakautuneisuuden purkautuessa ja maiden välisten jännitteiden lievennyttyä. Länsi-Euroopan maat ja Suomi niiden joukossa esitetään esimerkillisinä humanitaarisina toimijoina, joiden mallia muiden on syytä seurata. Moraalinen vastuuntuntoisuus erottaa SDP:n perinteisestä vanhasuomalaisesta toimijasta: puolue myös kertoo, mitä aikoo tehdä haltuunsa uskotulla vallalla tai mitä sillä ainakin tulisi tehdä. Vanhasuomalainen toimija otti vallan haltuunsa, mutta säilytti lopullisen vastuun yksilötasolla. Talonpoikaisen, raskaasti elantonsa puolesta raatavan yksilön ihanne on korvautunut ajatuksella *moraalisesta maailmayhteisöstä*, joka laajimmillaan käsittää kaikki länsimaisen hyvinvointivaltion perusarvot hyväksyvät maat, mutta ulottuu siitä järjestelmällisesti alaspäin laskeutuen aina yksittäiseen kansalaiseen asti. Moraalisen toiminnan*

kautta velvollistetaan koko Suomen kansalaisista muodostuva kansayhteisö, laajimmillaan kaikkien kansojen yhteinen kansayhteisö. Pekonen on havainnut SDP:n tuottavan yhteisöllisyyspuhetta jo vuoden 1987 puolueohjelmassaan, mutta nyt yhteisöllisyyspuhe on muuttunut, jos mahdollista, vielä maailmoja syleilevämmäksi. Suomen rooli velvoittaa: mallioppilaana säilymisestä on pidettävä huolta myös tulevaisuudessa. Suomi esitetetään eurooppalaisen konfliktitodellisuuden keskellä toimivana rauhanlähettiläänä, joka asettaa toiminnassaan diplomatian keinot ennen sotaa:

“Läntiset Euroopan maat, Suomi mukaan luettuna, ovat ihmisoikeuskysymyksissä esiintyneet oikeassa olijan ja jopa opettajan roolissa. Tämä rooli edellyttää kuitenkin oman ihmisoikeuspolitiikan pitämistä kohtuullisen mallikelpoisena.”

“Omassa politiikassaan Suomi asettaa aina etusijalle diplomatian keinot kriisien osapuolten välisten ristiriitojen ratkaisemisessa.”

(SDP:n ryhmäpuheenvuoro turvallisuuspoliittisesta selonteosta 6.6.1995, kansanedustaja Matti Puhakka, 7, 9).

Laajimmaksi toimijaksi SDP:n puhunnassa nousee itse maailmanyhteisö, jonka tehtävänä on huolehtia rauhantilan säilymisestä. *SDP on tähän maailmayhteisöön upotettu itseoikeutettu toimija.* EU edustaa tässä todellisuudessa osittuneempaa puhujapositionia, *kansainvälistä yhteisöä*, joka on ennen kaikkea humanitaarinen yhteisö. Rauhantilan tavoittelusta muotoutuu hyve, joka yhdistää ihmiset ja erikokoiset yhteisöt taustasta riippumatta, niin tavalliset kansalaiset, päätöksentekijät kuin valtiot ja erilaiset ryhmittymät. Kansalaiset, kansalaisyhteiskunta, yhteiskunta, valtio ja maailmanpolitiikassa toimivat yhteisöt muodostavat toisistaan erottamattoman kokonaisuuden, jota yhdistää rauha päämääränä. Maailmasta rakennetaan moraalista yhteisöä, jossa saman rauhanpäämäärän jakaminen ja yhteiseen hiileen puhaltaminen näyttäytyy toivottavimpana ratkaisuna:

“Ei riitä että me kaikki toivomme, että tämä olisi mahdollista, vaan meidän on myös toimittava niin, että rauha pysyy. Sitä varten tarvitaan kansainvälisen yhteisön vahva panos monikansallisen rauhansopimuksen toimeenpanojoukkojen muodossa.”

“Maailmanyhteisö saavuttaa kestävän rauhan rakentamisessa sitä paremmin tuloksia, mitä laajemmin kaikki maailman valtiot ja ryhmittymät ovat yhdessä siihen valmiita osallistumaan.”

(Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän ryhmäpuheenvuoro valtioneuvoston eduskunnalle antamasta Bosnia -selonteosta 14.12.1995, eduskuntaryhmän toinen varapuheenjohtaja, kansanedustaja Erkki Tuomioja, 1, 3.)

Maailmayhteisön muita merkittäviä toimijoita ovat ennen kaikkea Yhdysvallat ja Venäjä, joihin hyvien suhteiden ylläpitämistä SDP pitää tärkeänä. Vaikka EU koostuu jäseninään toimivista valtioista, se ei voi silti tuudittautua uskoon elostaan maailmanpoliittisessa tyhjiössä. Turvallisuuspoliittisesta todellisuudesta on muodostunut ikään kuin domino-peli, jossa menestymiseksi on välttämätöntä seurata muiden poliittisten toimijoiden siirtoja. Yhden toimijan näkökulma on riittämätön niin yksittäisen maan kuin laajemman poliittisen toimijan osalta. Esimerkiksi EU ei voi turvallisuuspoliittisena rakenteena toimia muista eristyksissä, sen on hahmotettava Eurooppaa laajempia turvallisuuskokonaisuuksia. Yhteisö-Euroopan ja minkä tahansa poliittisen toimijan turvallisuuspoliittiset näkemykset ovat liian suppeita, jos ne pysähtyvät Euroopan rajoille, eivätkä kykene näkemään kauemmaksi. Maailmayhteisö edellyttää laajakatseisuutta ja maailma on ideaalitulanteessa yhteisen rauhanpäämäärän jakavista poliittisista toimijoista koostuva laaja yhteisö. EU on rauhanrakenne, jonka on avoin yhteistyölle muiden maailmanpolitiikan keskeisten toimijoiden kanssa:

“Yhteistä turvallisuutta varten tarvitaan muita, EU:ta laajempia yhteisjärjestelyitä.”

(SDP:n ryhmäpuheenvuoro eduskunnan HVK-keskustelussa 8.5.1996, eduskuntaryhmän varapuheenjohtaja Erkki Tuomioja, s.6).

SDP:n ryhmäpuheenvuorot koettavat vakuuttaa myös siitä tosiasiaista, että kylmän sodan aikaisen sotilasliittojen vakaan asetelman rikkoonnuttua ollaan siirrytty uudella tavalla epävakaiseen turvallisuuspoliittiseen todellisuuteen: ainoa vakaa ja turvallinen toimija tässä uudessa todellisuudessa on kansainvälinen yhteisö. Eurooppa subjektina esiintyy siis toisaalta kylmän sodan aikaisena vanhana Eurooppana ja *Uutena Eurooppana*:

“Uudessa Euroopassa perinteinen suomalainen turvallisuuspolitiikka on uudessa, haasteellisessa tilanteessa. Se ei voi olla enää luonteeltaan väistämistä ja pidättymistä. Tarvitaan osallistumista ja viisasta vaikuttamista.”

(Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän ryhmäpuheenvuoro

valmiusjoukkojen perustamista koskevan selonteon
lähetekeskustelussa 25.4.1996, kansanedustaja Kimmo Kiljunen, 3.)

Siirtyessäni analyysini sisällölliseen vaiheeseen käyn läpi sitä kuinka nämä kaksi eri vaihetta eroavat toisistaan. Uuden Euroopan aika merkitsee kuitenkin ainakin maailmankuvallista murtumaa, joka ilmenee myös eduskuntaryhmien tekstuaalisen todellisuuskuvan muutoksena. Olemme tilanteessa, jossa mihinkään muuhun ei voi enää luottaa, mutta kansainvälinen yhteisö pysyy henkilökohtaisen turvallisuuden lähteenä. Turvallisuuden kansainvälinen yhteisö takaa ihan konkreettisesti yhä merkityksellisemmän rauhanturvatoiminnan avulla. EU:n tärkein rooli SDP:n puhunnassa on toimia rauhanyhteisönä, joka esimerkillisellä toiminnallaan näyttää mallia muille sotaisen maailman maille. Maailmayhteisön moraalisuuden korostumisen myötä päädytään uudenlaiseen “vastuuttamisen” tilanteeseen. Kun tärkeimmäksi päämääräksi asetetaan mahdollisimman kauaskantoinen moraalinen toimijuus, sitä ei saavuteta ilman osatoimijoiden kollektiivista panosta. Jäsenmaiden (ja muiden maailmanpoliittisten toimijoiden) ensisijainen tehtävä on toimia sen yhteisön jäsenenä, johon ovat sitoutuneet: jäsenyys ei tuo mukanaan vain etuja vaan myös velvoitteita. Jokainen jäsen osallistuu rauhanrakennukseen omalla osapanoksellaan; esimerkiksi Suomen erityisosaamisen eri sektorit muodostuvat arvokkaaksi omaisuudeksi EU-jäsenyyden aikaisessa todellisuudessa.

Omasta aateperinnöstä, sosialidemokratiasta, ryhmäpuheenvuoroissa puhutaan puolueen nimissä erityisesti arvojen ja yleisten periaatteiden ollessa kyseessä. Oman ideologisen perimän esiinnostolla korostetaan omaa moraalisuutta sen mahdollisesti unohtaneiden muiden toimijoiden keskuudessa. Sosialidemokratialle muokataan “kollektiivisen pelastusideologian” roolia turtuneessa länsimaisessa yhteisössä, joka näyttää unohtaneen yhteisen rauhanpuolustustehtävänsä. Rauhankyyhkyn tavoin se tuo ilosanomaa myös paatuneiden hallinnoijien joukkoon. Puolue sanoutuu jyrkin sanakääntein irti rauhanturvaamisen lisääntymisestä mahdollisesti aiheutuvasta yhteiskunnan militarisoitumisesta ja säilyttää rauhan ja sen ylläpitämisen edelleen korkeimpana yhteiskunnallisena arvona. Kansalaisyhteiskuntaa pidetään suojelemisen arvoisena alueena, joka tulee pitää erossa yleisestä militarisoitumispyrkimyksestä:

“Sosialidemokraatteina olemme vakavasti huolissaan yhteiskunnassa ilmenevistä militarisoimispiirteistä ja vaadimme hallitukselta

puuttumista näihin ilmiöihin.”

(SDP:n ryhmäpuheenvuoro turvallisuuspoliittisessa selontekokeskustelussa 31.10.1995, kansanedustaja Erkki Tuomioja, 7).

Kokoomus ja SDP käyttävät siis joitakin yhteisiä tekniikoita puhujaposition luomiseksi, mutta tämän lisäksi SDP:llä on aivan oma tekniikkansa, moraalinen maailmayhteisö-positio. Molemmat puolueet käyttävät me-muotoa tehdäkseen Suomen ja oman puolueensa eduista yhteneväisiä, persoonatonta imperatiivimuotoa esittääkseen Suomelle mahdollisia toimintakehotuksia ja suomalaisiin kansallisuutena vetoavaa puhuntaa tunnepitoisesti puhuessaan. Me-muodon ja persoonattoman imperatiivipuhunnan hyödyntäminen kielellisinä strategioina jäsenyyden alkuvaiheessa tarjoaa puolueille mahdollisuuden luoda itsestään kuvaa valveutuneena päätöksentekijänä tai vastuunkantajana, joka jakelee kehotuksia. Samalla on mahdollista etäännyttää itsensä toimijan ja samalla vastuunottajan asemasta. Vetoamisen kohteena on yhdenmukaisena kokonaisuutena pidettävä kansayhteisö. Teksteissä tuotettu “edistyksellinen päättäjä” tai vastuunkantaja muodostaa ns.tavallisesta kansasta selkeästi erottautuvan ryhmän, joka pidättää itsellään oikeuden maamme kannalta tärkeiden toimintaehdotusten tekemiseen ja kansanvalistamiseen. Puhujasubjektin hallussa esitetään olevan tiedon ja vallan koskien epävarman ulko- ja turvallisuuspoliittisen Euroopan tulevaisuutta, ja yhtenäiselle kansakokonaisuudelle se levittää tietonsa käytettäväksi. Vanhasuomalaisen ajattelun perinteisiin kuuluva ajatus johtajasta kansakunnan tiennäyttäjänä aktivoituu erityisesti kokoomuksen puhunnassa jäsenyyden alkuvaiheessa. Kyseessä ei ole kuitenkaan yhdensuuntainen käskytyssuhde, vaan retorisin keinoin tuotettu yhteys. Tämä retorinen yhteys korostaa päättäjän asemaan identifioitun puhujan oikeassa olemista ja vastaavasti kansan “ei kaikesta perillä olemista”, mikä tekee tarpeelliseksi vaillinaista tietoa omaavan kansan sivistämisen puheenvuorojen tasolla. Erityisesti positiivinen EU-jäsenyyseritys muodostuu edistyksellisyyden mittapuuksi ja osoittimeksi. Vanhasuomalaisen perinteen mukaisesti *kokoomus esittää itsensä kansan tahdon artikuloijana, oikeiden ratkaisujen tekijänä tai kansaa moraalisesti oikeille raiteille ohjaavana toimijana*. Puolueesta on tullut uudessa ulko- ja turvallisuuspoliittisessa todellisuudessa kansan tahdon puolestapuhuja, kansan asiamies. Moraalinen maailmayhteisö -puhujapositio tekee SDP:stä kuitenkin astetta lievemmän kansan tahdon artikuloijan kuin kokoomuksen “edistyksellinen päätöksentekijä” -puhujapositio, joka

eksplikoi selkeän kuilun kansan ja valistuneen päätöksentekijän välille.

SDP:n moraalinen maailmayhteisö-tyylistä puhujapositiona kokoomus ei lainkaan käytä; kokoomuksen täysin oma puhujaposition rakentamisen tapa on puolestaan juuri “edistyksellinen päätöksentekijä”. Moraalinen maailmayhteisö-tyyliseen puhujaposition kuuluu puolueen upottaminen osaksi maailmanyhteisöä. Puolue osana maailmanyhteisöä ei edusta uutta tekstuaalista linjanvetoa puolueelta, joka jo vuoden 1987 puolueohjelmassaan on korostanut rooliaan yhteisten intressien yhdistäjänä ja kaikkien yhteisönä (Pekonen 1990, 88). SDP käyttää tätä puhujaposition muotoa vähäisessä määrin itselleen tarkoituksenmukaisissa kohdissa, erottaakseen Suomen toimijana itsestään tai luodakseen tunteen koko maailman yhteisestä turvallisuusrintamasta. Puhujaposition käyttö on samalla erottamattomasti kiinni tavoiteltavasta yleisöstä; jos argumentaatiolla halutaan vedota koko kansaan ja perusolettamuksiimme SDP:stä, maailmayhteisö-position käyttö on soveliasta, jos sen sijaan pyrkimyksenä on herättää keskustelua Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisista linjavalinnoista ja turvallisuuspoliittisen tilanteen avoimuudesta, persoonatonta imperatiivimuotoista puhuntaa käyttämällä saavutetaan tämä tarkoitusperä. Maailmayhteisö-puhujaposition edustaa persoonattoman imperatiivimuotoisen puhujaposition, kansallisuus pohjaisen puhujaposition ja me-muotoisen subjektiposition tavoin kansakokonaisuuteen vetoavaa puhujaposition muotoa, joka puhunnan osoitteen, kansan, suhteen liittyy 1800-lukulaisen vanhasuomalaisen perinteen jatkumoon. Moraalisuuden liittäminen maailmayhteisöön mahdollistaa oman aateperinnön esiinnostamisen positiivisella tavalla, erottautumisen muista (mahdollisesti epämoraalisemmista) toimijoista. Sosialidemokratia aateperintönä esitetään kaikkien, koko kansakokonaisuuden etua ajattelevana toimijana, joka yhdistää eri kansanryhmät oman kattonsa alle yhteen sitovalla moraalisuudellaan. Maailmayhteisön moraalisuuden korostus ilmenee sekä kansainvälisellä että kansallisella tasolla, kun SDP ilmoittaa huolensa EU:n roolin muuttumisesta supervaltarooliksi ja yhteiskunnan militarisoitumisesta yleensä. Kokoomuksen “edistyksellinen päätöksentekijä” -puhujaposition edustaa puhdasoppisempaa vanhasuomalaista itsellään “oikeassaolon monopolin” säilyttävää puhunnan muotoa kuin SDP:n moraalinen maailmayhteisö. Edistyksellinen päätöksentekijä on varma sanomansa oikeutuksesta, kun taas moraalinen maailmayhteisö säilyttää relativistisemmän suhtautumisen sanomansa totuudellisuuteen ja esittää pikemminkin ohjeenkaltaisena kehotuksena varoa yhteiskunnan militarisoitumista.

Puhujapositionien käyttö liittyy tekstuaaliseen tarkoituksenmukaisuuteen: siihen, millaisen puhujaposition avulla puolueet olettavat saavansa viestinsä parhaiten perille vastaanottavassa yleisössä. Käytettävät puhujapositionit valitaan synkroniassa vastaanottavien yleisöjen kanssa: ne valitaan ennen kaikkea tarvittavan äänensävyyn mukaan. Jos kokoomuksen on tarpeen korostaa “edelläkäviijyyttään ja ajassa edellä olevuuttaan”, se valitsee edistyksellisen päätöksentekijä -tyylisen puhujaposition. Me-muodon käyttö (kokoomus, SDP) ja persoonaton imperatiivimuotoinen puhe (kokoomus, SDP) toimivat kielellisinä strategioina etäännyttää puolue vastuullisen toimijan asemasta. Me-muoto upottaa puolueen toimijana muuhun persoonattomaan toimijajoukkoon, imperatiivimuotoinen puhunta puolestaan antaa käskyt muodossa, joka ei aseta ketään erityisesti (ainakaan puoluetta) niistä vastuuseen. Näiden puhujapositionien avulla vastuu ratkaisusta siirtyy muille, politiikan persoonattomille toimijoille. SDP puolestaan on valmis ottamaan vastuun toimistaan maailma moraaliyhteisönä -tyylisen puhujaposition myötä: moraalinen toiminta ei ole kuitenkaan ainoastaan sosialidemokraattista puolueyhteisöä koskettava toiminnan periaate, vaan eräänlaista “redusoitua moraalisuutta”, jonka tulee olla toiminnan ohjenuorana aivan ruohonjuuritason toimijoista lähtien. Molemmille puolueille tyypillinen kansallisuusperustainen puhujaposition rakentaa puolestaan kuvan tunteenomaisesti yhteen kiinnittyneestä kansayhteisöstä, joka on valmis tekemään kaikkensa isänmaansa eteen. Tähän yhteisöön itsensä sisällyttämällä puolueet luovat kuvan tiiviisti tunnetasolla yhdistyneestä kansakokonaisuudesta, joka pitää sisällään sekä puhunnan subjektin että kohteen, puolueen ja kansan. Puhujapositionit ovat siis yhteenvetona seuraavat:

1. *“Edistyksellinen päätöksentekijä”-tyylinen puhujaposition (kokoomus)*. Jäsenyyden alussa tarpeellinen kokoomuksella jos puolueen on tarpeen korostaa “edelläkäviijyyttään ja ajassa edellä olevuuttaan”. Tämä puhujaposition tulee esiin erityisesti korostettaessa sitä, että kokoomus on ollut ensimmäisiä positiivisesti Suomen Eurooppa-yhteisöön sitoutumisen puolustajia. Kokoomus rakentaa itselleen edistyksellistä ja muutosvalmista roolia eli päättäjien ja kansan välille synnytetään implisiittistä tiedollista kuulua, jossa enemmän tiedollista pääomaa hallitsevana osapuolena esitetään kokoomus-puolue. Tämä on käytetyistä puhujapositionoista vanhasuomalaisin.

2. *Maailma moraaliyhteisönä-puhujaposition (SDP)*. SDP on valmis ottamaan vastuun toimistaan maailma moraaliyhteisönä-tyylisen puhujaposition myötä: moraalinen toiminta ei ole kuitenkaan

ainoastaan sosialidemokraattista puolueyhteisöä koskettava toiminnan periaate, vaan eräänlaista “redusoitua moraalisuutta”, jonka tulee olla toiminnan ohjenuorana aivan ruohonjuuritason toimijoista lähtien.

3. *Kansallisuuspohjainen puhujaposition (SDP ja kokoomus)* rakentaa puolestaan kuvan tunteenomaisesti yhteen kiinnittyneestä kansayhteisöstä, joka on valmis tekemään kaikkensa isänmaansa eteen. Tähän yhteisöön itsensä sisällyttämällä puolueet luovat kuvan tiiviisti tunnetasolla yhdistyneestä kansakokonaisuudesta, joka pitää sisällään sekä puhunnan subjektin että kohteen, puolueen ja kansan. Molempia “ryhmiä” yhdistävät sama päämäärä, itsenäisyyden puolustaminen, jonka puolesta koko kansakokonaisuus erottamattomasti taistelee.

4. *Suomen valtio itsellisenä toimijana (kokoomus ja SDP)*. Vuodesta 1997 yleistynyt puhujaposition muoto tekee puhunnasta itseoikeutetummin päätöksentekijöille suuntautuneen ja tekee mahdolliseksi “vastuunsiirron” ylemmän tason toimijalle, Suomelle. Puolueet jäävät vain Suomen sisälle sijoittuviksi erillisiksi poliittisiksi toimijoiksi. Kokoomus esiintyy puhunnassa Suomeen sisältyvänä sisäistoimijana, SDP puolestaan korostaa Suomen vastuullista roolia Euroopan mittakaavassa.

4.2 Paatos/logos

4.2.1 Kuvitteellisen yleisön muodot: politiikan toimintakonventioiden noudattajat (kokoomus, SDP) vs.rikkurit (keskusta)

Perelmanilaiset yleisörakenteet eivät useinkaan tarkoita välttämättä puheen konkreettisia vastaanottajayleisöjä (tässä tapauksessa parlamentaarisia kumppaneita ja lehtereillä mahdollisesti istuvia kansalaisia ja toimittajia), vaan tekstistä löydettävissä olevia implisiittisiä yleisörakennelmia. Parlamentaarisen keskustelun kannalta puolueiden luonnollinen puheen vastaanottajayleisö ovat lehterille kokoontuneet tai sieltä poissaolevat Suomen ulkopoliittista keskustelua seuraavat kansalaiset, eivät pelkästään poliittiset vastatoimijat. Kansalaisia puolueet arvostavat viime kädessä poliittisen mandaattinsa takaajina, jotka on voitettava vetoavalla argumentoinnilla puolelleen. Tätä kansalaisista koostuvaa yleisöä voi pitää eräänlaisena

“kansalaisuuden perusteella kavennettuna universaaliyleisönä”. Konkreettisten yleisöjen identifioimista mielenkiintoisempaa on implisiittisten yleisörakennelmien tunnistaminen, sillä ne ovat usein ratkaisun avain puhujan ja yleisöjen välisen vuorovaikutuksen luonteen tarkemmaksi selitykseksi.

Perelmanin uuden retoriikan käsitteistä erityisesti universaaliyleisö, joka merkitsee puhujan kanssa laajimman mahdollisen yksimielisyyden jakavaa universaalia yleisöä, on joutunut kritiikin kohteeksi. Jokaisella puhujalla on Perelmanin mukaan oma käsityksensä universaaliyleisöstä. Universaaliyleisölle osoitettu argumentaatio nojaa ajattoman validiteetin omaaviin, itsestäänselviin faktoihin, jotka ovat kaikkia sitovia, eikä niistä vallitse erimielisyyttä. Perelman yrittää ohittaa näihin itsestäänselviin faktoihin liittyvän objektiivisen validiteetin (miten ne saavuttavat itsestäänselvänä pidetyn faktan aseman) ongelman korostamalla sitä, että jokaisella yksilöllä ja kulttuurilla on omat käsityksensä universaaliyleisöstä. Universaaliyleisön vastakohtaksi Perelman asettaa mystistä tietoa omaavan eliittiyleisön, joka edustaa tavallaan “malliyleisöä”. (Perelman 1958/1971, 31-34.) Ajatus jokaisen kulttuurin vaihtelevista universaaliyleisön käsityksistä johtaa samalla myös siihen, että joka kulttuurilla on omat itsestäänselvyytensä pidetyt, kulttuurikohtaiset faktansa. Tämän lisäksi yleisökäsitykset ovat uuden retoriikan mukaan yksilöittäin vaihtelevia: eri henkilöt voivat omien käsitystensä perusteella tulkita saman yleisön edustavan erityylistä yleisöä. Kun kulttuurikohtaiset kriteerit ja yksilöittäin vaihtelevat yleisön tulkinnat on otettu huomioon, uusi retoriikka päättyy kuitenkin tilanteeseen, jossa yleisöjä on loputtomasti. Perelmanilaisen yleisön käsitteen analyyttinen arvo ja erottelukyky kyseenalaistuu tutkijan silmissä.

Kokoomuksen ja SDP:n EU-jäsenyyden aikaisissa ulko- ja turvallisuuspoliittisissa ryhmäpuheenvuoroissa esiintyvä yhteinen yleisön muoto on eräänlainen “kuviteltu yleisö”, joka jakaa tietyt politiikanteon yhteisiä periaatteita koskevat lausumattomat säännöt keskenään, ja ilmentää samalla poliittisen kulttuurin syvempiä piirteitä ja julkilausumattomia toimintaperiaatteita. Tällaisia kuvitellun yleisön tyyppisiä kokoomuksen ja SDP:n ulko- ja turvallisuuspoliittisista puheista löytyy kaksi kappaletta: politiikanteon konventioita kunnioittava poliittisten toimijoiden yhteisö ja toisaalta abstrahoitu Suomi, joka pitää sisällään niin Suomen kansan kuin poliittiset toimijat, mukaan lukien puolueet. Kokoomuksella politiikan

toimintakonventiot sisäistäneen kuvitteellisen yleisön ajatus esiintyy SDP:tä aiemmin, loppuvuoden 1995 ja vuoden 1996 puolenvälin ryhmäpuheenvuoroissa (Kanerva 31.10.1995, Zyskowicz 18.12.1995, Kanerva 17.6.1996), kun taas SDP:llä sama kuvitteellisen yleisön muoto alkaa esiintyä vuoden 1996 puolessavälissä aina vuoden 1997 alkuun (Tuomioja 8.5.1996, Kekkonen 17.6.1996, Kekkonen 17.3.1997). Puolueen ja kansalaiset sisällään pitävä kuvitteellisen yleisön tyyppi, abstrahoitu Suomi, yleistyy puolueiden puhunnassa vuodesta 1997 eteenpäin. Kuvitteellisen yleisön eräs tunnuspiirre on, että puhe suuntautuu abstraktille yleisölle, ei kenellekään erityisesti. Kuvitteellisen yleisön käyttäminen puhunnassa tekee siitä itseensä sulkeutuneen, hermeettisen ja autokommunikatiivisen. Onko puhe loppujen lopuksi suunnattu kenellekään erityisesti vai tarkoitettu jaettavaksi samoin ajattelevien kesken? Autokommunikatiivinen puhe on siis loppujen lopuksi suunnattu puhujalle itselleen; puhuja ja yleisö saattavatkin olla keskenään identtiset. Kyseessä olisi paralleelinomainen puhe, joka olisi lakkaamatonta puhetta itselle tai toisille samat poliittisen kulttuurin toimintakonventiot sisäistäneille toimijoille. Tutkimukseni kohteena olevista hallituspuolueista molemmat, kokoomus ja SDP, esittävät kuuluvansa osaksi tällaista abstrahoituna Suomea kuvailtua kuviteltua yleisöä, joka samalla kuvastaa poliittisen kulttuurin syvemmälle iskostuneita toimintaperiaatteita. Näitä kyseenalaistamattomia toimintaperiaatteita selvennän seuraavaksi.

Ryhmäpuheenvuoroissaan molempien puolueiden kuvitteellinen yleisö koostuu laajimmillaan perinteiset poliittiset toimintaperiaatteet hyväksyvistä toimijoista eli eduskunnan enemmistöstä (kokoomus, SDP) ja vähemmistöstä (keskusta) ja niiden vastapoolina hallituksesta. Eduskunnan enemmistöstä (hallituspuolueet so.kokoomus ja SDP) luodaan suomalaisen parlamentaarisen kulttuurin ”normaalia” ts.konventionaaliset politiikanteon toimintaperiaatteet sisäistänyttä harmoniapoolia, joka on vastakkainen hallituksen välillä epärealistiselle, ylioptimistiselle ”päivänpaistepolitiikalle” (kokoomus) ja toisaalta myös keskustan edustamalle systemaattisen disharmoniapyrkimyksen politiikalle (kokoomus, SDP). Tärkein julkilausumaton politiikanteon periaate, jota jokaisen poliittisen toimijan (paitsi keskustan) oletetaan kunnioittavan, on pyrkimys harmonian luomiseen erityisesti ulkopoliittikan alueella, ja sitä kokoomus ja SDP esittävät poliittisen kulttuurin dominoiville toimintaperiaatteille uskollisina itse noudattavansa. ”Kuvitteellisen yleisön” yleiset toimintaperiaatteet aktivoivat puolueiden puhunnasta erilaisia sisäisiä tai ulkoisia kuiluja sekä puolueiden sisällä, hallituksen ja eduskunnan välillä että oman

puolueen ja muiden puolueiden välillä. Kuilujen syntymisen logiikkaa selvennän seuraavaksi. Päivänpoliittiset opponentit hierarkisoituvat kokoomuksen ja SDP:n puhunnassa sen mukaan, kuinka niiden otaksutaan omaksuneen suomalaisen politiikanteon lausumattomat pelisäännöt. Päivänpoliittisista opponenteista erityisen syntipukin osaan nostetaan keskusta, joka on valmis politisoimaan perinteisesti ei-politisoidun, ulkopoliitiikan. Tässä roolissaan keskusta toimii SDP:n katsannossa parlamentarismen jarruna ja yhteisymmärryksen rikkojana. Keskustaa luonnehditaan parlamentarismen toimintaperiaatteiden hylkääjäksi, joka pohjimmiltaan on menettänyt uskonsa länsimaisen demokratian perusteisiin. Kokoomuksen puheenvuoroissa korostuu myös keskusta-opposition systemaattinen riidanhalu, pyrkimys lisätä lyhytnäköisesti kannatustaan politisoimalla perinteisesti ei-politisoitu ulkopoliittikka. Kokoomus epäilee keskustan olevan jopa täyttä ymmärrystä vailla selonteosta tekemiensä johtopäätösten perusteella. Puolueesta rakennetaan eräänlaisen “poliittisesti syyntakeettoman” kuvaa, joka tekee saatavilla olevasta aineistosta utopistisia johtopäätöksiä. Puolueen, joka päästää suustaan tällaisia harkitsemattomuuksia ei voi olettaa toimivan täyden rationaalisuuden vallitessa.

“Politiikan luonteeseen kuuluu, että oppositiolla on taipumus ellei suoraan vastustaa niin ainakin arvostella kutakuinkin kaikkia hallituksen esityksiä. Monin osin tämä on täysin ymmärrettävää ja hyväksyttävää. Kansallisia perusetuja koskevien ulko- ja turvallisuuspoliittisten ratkaisujen osalta asia on kuitenkin toisin. Kansallisesta ulkopoliitikasta ei tulisi tehdä sisäpoliittisten suhdanteiden määrittämää oppositiopolitiikan suosionkalastelun välinettä.”

(Kokoomuksen ryhmäpuheenvuoro valtioneuvoston “Suomen osallistuminen Bosnia-Hertsegovinan rauhansopimuksen sotilaalliseen toimeenpanoon” -selonteon lähetekeskustelussa 18.12.1995, kokoomuksen eduskuntaryhmän puheenjohtaja, kansanedustaja Ben Zyskowicz, 3-4.)

“Opposition selonteosta tekemät johtopäätökset ovat monilta muiltakin osin niin käsittämättömiä, että ihmettelen, olemmeko todella lukeneet samaa selontekoa ja kuunnelleet samoja asiantuntijoita valiokunnissa.”

(Kokoomuksen ryhmäpuheenvuoro hallituksen rauhanturva- ja humanitaaristen valmiuksien kehittämistä koskevan selonteon palautekeskustelussa 17.6.1996, kansanedustaja Ilkka Kanerva, 5).

“Kyseessä on harvinaisen merkittävä ja kattava parlamentaarinen

selvitystyö. Tätä taustaa vasten, arvoisa puhemies, on syytä ihmetellä parlamentaarisen opposition taholta tullutta vaatimusta samojen asioiden selvittämisestä heti uudelleen, mutta nyt eduskunnan ulkopuolisen komitean toimesta. Erityisen omalaatuisiksi mainitut vaatimukset tekee niiden perusteleminen parlamentaarisen käsittelyn tarpeella. Parlamentti ei ole siis keskustaoppositiolle kyllin parlamentaarinen foorumi.”

(SDP:n ryhmäpuheenvuoro valmiusjoukkoselonteon palautekeskustelussa 17.6.1996, kansanedustaja Antero Kekkonen, 1.)

Hallitus/oppositiosuhde aktivoituu kokoomuksen puhunnassa siten, että kokoomus näyttäytyy ulkopoliittikaan neutraalisti suhtautuvana toimijana kun taas keskustaoppositio on puolueen mukaan omaksunut ulkopoliittikan käsikassarakseen hallituspuolueita vastaan vastoin yleisesti hyväksytyä tapaa. Poliittisena asetelmana kokoomuksen puhunnassa aktivoidaan myös *puolueen omat sisäiset fraktiot*, puolueen oma sisäinen hajanaisuus. Kokoomuksen eduskuntaryhmä moittii hallitusta (samalla siis myös itseään) turvallisuuspoliittisen selonteon ylioptimistisuudesta eli epärealistisuudesta. Jännite puolueen eduskuntaryhmän ja hallitusedustuksen välillä politisoituu. Oman puolueen hallituksessa osoitetaan uskovan vain yhdenlaisen ratkaisumallin, vakauspoliittikan noudattamisen, oikeuteen EU-suhdetta ratkottaessa. Eduskuntaryhmä osaltaan korostaa omaa avoimuuttaan muunlaisillekin ratkaisuvaihtoehdoille, jotka ottavat huomioon asioiden kulun odotettua päinvastaiseen suuntaan. Hallituksen selontekoa nimitetään optimistisuudessaan “päivänpaisteskenaarioksi”:

“Hallituksen “päivänpaisteskenaarion” sijasta olisikin arvioitava, mitä tapahtuu, jos kehitys ei menekään vakauspoliittikan linjausten mukaan hyvin, vaan myös kriisivaihtoehto muodossa tai toisessa toteutuisi.”

(Kokoomuksen ryhmäpuheenvuoro hallituksen turvallisuuspoliittista selontekoa koskevassa palautekeskustelussa 31.10.1995, kansanedustaja Ilkka Kanerva, 1)

Hallitus-oppositio-asetelma politisoituu SDP:n puhunnassa ainakin kahdella tasolla. Opposition keskeisimmäksi edustajaksi kuvataan keskusta, joka älähtää asiasta kuin asiasta aiheetta. *Keskusta-oppositio* näyttäytyy toisaalta *disharmonian aiheuttajana hallitukseen päin* eli yleisen parlamentaarisen tasapainon horjuttajana. Kuten kokoomus, SDP näkee keskustan politisoivan perinteisesti koskemattomana pidetyn asia-alueen, ulkopoliittikan. Ulkopoliittiset kysymykset

aseenaan keskusta käy taisteluun hallitusta vastaan. Perinteisesti epäpolitisoidun avulla puolue onnistuu tekemään itsestään näkyvän, kun se poliittisessa mielessä (vaikutusvallan osalta) ei ole mahdollista. Alhaisten pyrkimysten valtaaman keskustan ei esitetä pystyvän ohjeistettuun tai ainakaan sääntöjen mukaan pelaavaan poliittiseen toimintaan. Keskustan ruumiillistuma henkilötasolla on Esko Aho, jossa heräävät henkiin kaikki keskustan periaatteelliset pyrkimykset aiheuttaa itsetarkoituksellisesti ristiriitoja poliittisten toimijoiden välille. Toisaalta SDP pitää keskustaa myös *parlamentin sisäisenä oppositiona joka saa aikaan ristiriitoja parlamentaaristen poliittisten toimijoiden keskuudessa*. Keskusta ärähtelee vähän joka asiasta säännönmukaisesti, ikään kuin muodon vuoksi. Keskustaa luonnehtii SDP:läisessä puhunnassa kaksoistoiseuden tai kaksoisoppositioon kuuluminen, jossa sen paikka on kaksinkertaisesti hyväksymätön.

“Ulkoasiainvaliokunnan lausuntoon on liitetty keskustan vastalause. Myös muissa yhteyksissä on puolueen johto esittänyt syytöksiä hallituksen ja hallituspuolueiden suuntaan ulkopoliittisen yksimielisyyden rikkomisesta. Tämän johdosta voi kysyä, onko Esko Aho pääministerinä ja oppositiojohtajana itse tehnyt kaikkensa yhteisymmärryksen rakentamiseksi.”

(SDP:n ryhmäpuheenvuoro eduskunnan HVK-keskustelussa 8.5.1996, eduskuntaryhmän varapuheenjohtaja Erkki Tuomioja, 4.)

Politiikan toimintakonventioiden noudattajat vs. rikkurit-tyylistä yleisörakennelmaa kokoomus ja SDP käyttävät erityisen paljon kielellisenä strategiana toimivan me-muodon ja itsellinen Suomi toimijaposition kanssa. Käyttö ei ole mielivaltaista vaan perusteltua. Me-muodon ja politiikan toimintakonventiot jakavan yleisön yhdistelmällä vahvistetaan yhteisymmärryksen merkitystä kaksinkertaisesti. Yhteiset toimintaperiaatteet jakava Suomi on ennen kaikkea päätöksentekijöiden kollektiivi, joka allokoii ratkaisujaan kansalle. Myös puheenvuoron pitäjä nostaa korostetusti esiin sen tosiseikan, että kyseessä on hänen oma mielipiteensä. Näin puhuja sijoittaa itsensä yhteiset toimintakonventiot hyväksyvien “poliittisesti vastuunalaisten” toimijoiden joukkoon. Vastuunalaisuus yhteisten politiikan toimintakonventioiden yhteydessä merkitsee useimmiten sitä poliittisessa toimintaympäristössämme arvostettua solidaarisuutta toisia toimijoita kohtaan, että saadaan rakennettua keskitien ratkaisu kaikkien toimijoiden välille. Toisaalta päätöksentekijöiden ja kansan välillä vallitsee riippuvuussuhde, sillä responsiivisuus on saavutettava poliittisesti järkevän toiminnan kautta:

“Moni kansalainen kuitenkin kysyy tämän päivän Suomessa, miksi myös suomalaisten tulisi osallistua Bosnian rauhanturvatehtävään, joka tiedetään kalliiksi, vaikeaksi ja vaaralliseksi. Kysymys on ymmärrettävä, emmekä me päättäjät saa ylenkatsoa kansalaisten aitoa huolta ja hämmennystäkin eduskunnan pikavauhtia tekemien yhä uusien Bosnia-päätösten edessä. Meidän on kyettävä perustelevaan ratkaisumme paitsi itsellemme ja kansainväliselle yhteisölle myös ja ennen kaikkea Suomen kansalle.”

(Kokoomuksen ryhmäpuheenvuoro valtioneuvoston “Suomen osallistuminen Bosnia-Hertsegovinan rauhansopimuksen sotilaalliseen toimeenpanoon”-selonteon lähetekeskustelussa 18.12.1995, kokoomuksen eduskuntaryhmän puheenjohtaja, kansanedustaja Ben Zyskowitz, 2.)

“Siihen nähden, että kirjatut erimielisyydet eivät ole välttämättä ylipääsemättömiä on käsitykseni se, että ulkoasiainvaliokunnassakin olisi ollut mahdollisuuksia- ja myös enemmistön puolelta valmiuksia -suuremman yksimielisyyden etsimiseen, mikäli puheenjohtaja Aho olisi itsekin aktiivisemmin siihen osoittanut halua täysipainoisemmalla osallistumisella valiokunnan työskentelyyn.”

(Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän ryhmäpuheenvuoro eduskunnan HVK-keskustelussa 8.5.1996, SDP:n eduskuntaryhmän varapuheenjohtaja Erkki Tuomioja, 4.)

4.2.2 Kuvitteellisen yleisön muoto: abstrahoitu Suomi, joka pitää sisällään puolueet ja kansalaiset (kokoomus ja SDP)

Suomen valtio itsellisenä toimijana -puhujapositioni saa vastineensa yleisörakennelman muodossa eräänlaisena abstrahoituna Suomena, jolle alisteisia ovat niin poliittiset toimijat (puolueet) kuin suomalaiset kansakokonaisuutena. Itsellistä puhujapositionia puheenvuoroissa käytetään kun on tarpeen etäännyttää vastuu itsestä ja sysätä se abstraktille maakokonaisuudelle. Idealisoitua kansakokonaisuutta kokoomus käyttää yleisöpositiona affektiivisessä, tunteenomaisessa yhteydessä, kun sen on tarpeen voittaa koko kansan yksimielisyys puolelleen (rauhanturvaamiseen osallistuminen). Tällöin se sisällyttää myös itsensä tähän kokonaisuuteen suostuttelun vakuuttavuutta lisätäkseen: puhujan ja yleisön esitetään olevan ikään kuin yhtä. Seurauksena on poliittista retoriikkaa, joka jopa populistisesti etsii voimansa päätöksentekijöiden ja kansan eron häivyttämisestä. Abstrahoitu Suomi, joka pitää sisällään niin puolueet kuin kansalaiset, muodostaa sen toimivan kokonaisuuden, joka kansainvälisessä kontekstissa nähdään.

Kansallisuuteen vetoava yleisöposition muoto nojaa ajatukseen “myyttisestä” suomalaisesta rauhanturvaperinteestä, jonka säilyttämiseen veloitetaan niin poliittisista päätöksentekijöistä kuin kansasta koostuva kollektiivi yhdessä toimimaan. Puhujapositiona käytettävät Suomen valtio itsellisenä toimijana ja kansallisuus pohjainen puhujaposition ovat synkroniassa vastaavana kuvitteellisena yleisönä toimivan abstrahoidun Suomen kanssa, joka pitää sisällään puolueet ja kansalaiset. Puhujapositionit ja abstrahoitu Suomi tähtäävät molemmat samaan päämäärään: puolueen itsensä etäännyttämiseen vastuunkantajan roolista ja vastuun allokoimiseen abstraktimmalle taholle. Päämääriensä yhdensuuntaisuudessa puhujapositionit ja abstrahoitu Suomi yleisörakenteena toteuttavat ajatusta autokommunikatiivisuuden sulkeutuneisuudesta, kehämäisestä itsensä ympärille kiertymisestä.

“Moni kansalainen kysyy kuitenkin tämän päivän Suomessa, miksi myös suomalaisten tulisi osallistua Bosnian rauhanturvatehtävään, joka tiedetään kalliiksi, vaikeaksi ja vaaralliseksi. Kysymys on ymmärrettävä, emmekä me päättäjät saa ylenkatsoa kansalaisten aitoa huolta ja hämmennystäkin eduskunnan pikavauhtia tekemien uusien Bosnia-päätösten edessä.”

(Kokoomuksen ryhmäpuheenvuoro valtioneuvoston “Suomen osallistuminen Bosnia-Hertsegovinan rauhansopimuksen sotilaalliseen toimeenpanoon” -selonteon lähetekeskusteluun 18.12.1995, kokoomuksen eduskuntaryhmän puheenjohtaja, kansanedustaja Ben Zyskowitz, 2.)

”Suomen edun mukaista on edistää rauhaa ja vakautta koko maailmassa. Suomi osallistuu yrityksiin Balkanin kriisin ratkaisemiseksi, tukee Lähi-Idän rauhanpyrkimyksiä ja ymmärtää Välimeren rajoittuvien Etu-kumppaniemme huolen oman lähialueensa vakaudesta.”

(SDP:n eduskuntaryhmän ryhmäpuheenvuoro turvallisuuspoliittisesta selonteosta 6.6.1995, sos.dem.eduskuntaryhmän puheenjohtaja, kansanedustaja Matti Puhakka, 4.)

Suomalaiseen universaaliin moraaliseen yleisöön vetoamista edustaa osaltaan SDP:n aateperustan yleisten periaatteiden valottaminen rauhaa tavoitteleva moraalilyhteisö-puhujaposition kautta ja maanpuolustushenkiseen kansalaismielipiteeseen vetoaminen. Itsenäisyyttään puolustavasta kansasta luodaan itseisarvoista toimijaa EU-todellisuudessa. Maailmasta luodaan yhteiset moraaliperiaatteet hyväksyvää kollektiivia, joka pitää sisällään sekä poliittiset toimijat että

kansan. “Sosiaalisesti oikeudenmukaisen Euroopan” rakentaminen käy varmasti aatteesta, jonka tavoittelemisen arvoisuudesta ei kenenkään keskuudessa vallitse epäselvyyksiä. Nämä arvot asetetaan oikeudenmukaisen Euroopan keskeisiksi rakennuselementeiksi:

“Sosialidemokraatit korostavat ihmisoikeuksien, poliittisen demokratian ja myös markkinatalouden yhteenkuuluvuutta rakennettaessa sosiaalisesti oikeudenmukaista Eurooppaa.”

(Sosialidemokraattien ryhmäpuheenvuoro palautekeskustelussa Suomen lähtökohdista ja tavoitteista Euroopan unionin vuoden 2000 hallitusten välisessä konferenssissa 5.4.2000, kansanedustaja Kalevi Olin, 2).

Eetos- ja paatostasolla kokoomuksen ja SDP:n tavoissa rakentaa puhuja- ja yleisöpositioita on löydettävissä selkeitä yhtäläisyyksiä tavassa rakentaa puhujapositionien ja implisiittisten vastaanottajayleisöjen välistä synkroniaa. Valittava puhujaposition muoto on kiinteässä yhteydessä puhunnan kohteeseen, implisiittiseen vastaanottajayleisöön, jonka voi siis ajatella enimmäkseen koostuvan yhteiset politiikanteon pelisäännöt hyväksyneistä eduskunnan enemmistötoimijoista (kokoomus, SDP) tai puolueet ja kansalaiset sisältävästä abstrahoidusta Suomesta. Yhtenäiseen kansakokonaisuuteen vetoavat vahvat puhujaposition muodot (kansallisuusperustainen puhujaposition, Suomi itsellisenä toimijana) luovat perustaa “kuvitteelliselle yleisölle”, joka oikeastaan on siis yhtäläinen käytettyjen puhujapositionien kanssa. Suomi abstrahoituna puolueet ja kansalaiset sisältävän kokonaisuutena-yleisörakennelmaa käytetään synkroniassa em.puhujapositionien kanssa, jotka etäännyttävät vastuun poliittisista toimijoista ja allokoivat sen turvallisesti abstraktille maatoimijalle. Kokoomus esittää itsensä vallanpitäjänä ja päätöksentekijänä, joka puhuu kansalle vakuuttaen tätä toimenpiteidensä oikeutuksesta. SDP puolestaan korostaa moraalista vastuunkantajan rooliaan maailmayhteisössä. Kokoomuksen päätöksentekijä-puhujaposition käyttö voi tietysti osin kertoa siitä, kenen projekti EU ennen kaikkea on. Kokoomuksen silmissä kyseessä on poliittisten eliittien yhteistyöhanke, jossa kansalle on varattu statistin rooli. Molemmat puolueet siirtyvät käyttämään Suomi itsellisenä toimijana -tyylistä puhujapositionia etäännyttääkseen itsensä päätöksentekijän roolista. Vastuu tapahtumien kulusta sysätään Suomen valtiolle, jonka sisällä puolueet toimivat.

SDP puolestaan luo itsestään kuvaa pikemminkin erilaisten kansanosien yhdistäjänä, jolle ovat

tärkeitä loppujen lopuksi kaikkia kansanosia ja päättäjiä yhdistävät moraaliset arvopäämäärät kuten ihmisoikeudet. Humanitaarinen yhteisö koostuu olennaisella tavalla sekä päätöksentekijöistä että kansasta, eikä erottele näitä vallankäyttökyvyn suhteen eri kasteihin. “Moraalisen vastuunkantajan” roolissaan, persoonatonta imperatiivimuotoista puhunutta ja kansallisuuspohjaista puhujapositiona hyödyntäessään SDP toimii ikään kuin kansan tahdon artikuloijana ja moraalisen ohjaajana, vaikka ei tätä suoraan sanokaan. Puhujapositionien yleisestä luonteesta tämä on kuitenkin luettavissa: puolue toimii joko kansaan kohdistuvan yleisen faktan artikuloijana (korkea maanpuolustustahto), itsensä varsinaisesta toimijan roolista etäännyttämällä mutta selkeitä kehotuksia tekevänä (kansallisuuspohjainen puhujaposition) tai yhteisen moraalisen asennoitumisen tavan paikantajana (moraalinen maailmayhteisö). Suomi itsellisenä toimijana -puhujaposition ei säilytä vastuuta tulevaisuudesta enää pelkästään puolueiden niskalla vaan sysää sen Suomi-maatoimijalle.

Puhujan ja yleisön moraalinen yhdistäminen SDP:llä tapahtuu retorisin keinoin, joista esimerkkinä toimii vetoaminen Kekkonen ja Koiviston vaatimattomiin taustoihin, mikä helpottaa kohdeyleisön identifioitumista puhujaan. Kansaan tunteenomaisesti vetoavat poliittiset ikonihahmot on valittu sosialidemokratian aateperintöä kannattavien merkkihahmojen joukosta. Nämä hahmot ovat mahdollisimman paljon kansan itsensä kaltaisia, helppoja identifioitumisen kohteita, taustoiltaan lähes kansasta erottamattomia. Esimerkkeinä käytettävät Kekkonen ja Koivisto eivät ole liian kansasta etäisiä, molemmat jäävät mahdollisimman lähelle “kansan syviä rivejä”, eivät esiinny liian kansasta erottuvina, auktoritatiivisina hahmoina. Jos Koivisto on korostanut työläistaustaansa tehdäkseen itseensä identifioitumisen kansalle mahdollisimman helpoksi, Kekkonen on puolestaan osoittanut olevansa kotona minkä tahansa ihmisryhmän keskuudessa.

Puhuja- ja yleisörakenteiden käyttö liittyy molempien puolueiden ideologisen perinteen jatkumoon luonnollisesti: SDP:läiseen solidaarisuusretoriikan perinteeseen sopii erinomaisesti kuva puolueesta, joka sulautuu yhteen eri kansanosien kanssa moraalisten arvojen kanssa, kun taas kokoomus ei juuri harrasta omien ja kansan intressien identifioimista toisiinsa. Kokoomus on vahvemmin “kansan tahdon” artikuloija, osa “kuvitteelliseen yleisöön” sulautuvaa päätöksentekijätoimijaa, kun taas SDP esittää itsensä erityisesti vuonna 1995 käytetyn

“moraalinen maailmayhteisö” -puhujaposition kautta erottamattomampana osana kansaa, samat arvot sen kanssa jakavana toimijana. Yhteinen moraalinen asennoitumisen tapa esitetään sekä kansaa että päätöksentekijöitä yhdistäväksi piirteeksi: poliittisten päätöksentekijöiden ja kansan yhteisyys toteutuu elimellisemmin, eikä näyttäydy liian ylittämättömänä. Ajatus yhteisestä kuvitteellisesta yhteisöstä, jonka jäseniksi sekä kokoomus että SDP ilmoittautuvat, elää piilevänä koko tutkitun ajanjakson aikana. Sen toimintasääntöjen noudattajiksi sekä kokoomus että SDP ilmoittautuvat. Poliittisten toimijoiden kentästä rakennetaan uutta vanhasuomalaista “kansakokonaisuutta” vastaavaa kokonaistoimijaa. Tämä politiikan harmoniasäännön sisäistäneiden toimijoiden kenttä esitetään poliittisten toimintasääntöjen noudattajana ja hyväksyjänä, jonka perimmäisenä päämääränä on päästä yhteisymmärrykseen politiikan saralla.

4.3 Logos/logos: ryhmäpuheenvuorojen esisopimukset

4.3.1 Perelmanilaiset lokuksen muodot

Esisopimukset koskevat siis joko todellisuuden tai toivottavien asiointilojen perusteita, ja ne legitimoidaan joko kvantitatiivisten (määrälliset) tai kvalitatiivisten (laadulliset) perusteluiden avulla. Kvantitatiivinen lokus nojaa enemmyyden voimaan joko esittämällä mahdollisimman suuren ihmisjoukon kannattamia mielipiteitä tai osoittamalla perustelun kautta aiheutuvan hyödyllistä kehitystä jossakin muodossa. Se toimii usein tuomalla esiin jonkin asian hyödyllisyyden siitä seuraavan tehokkuuden lisääntymisen vuoksi. Kvalitatiivinen lokus uskoo ennen kaikkea jonkin asian ainutlaatuisuuteen perustelun oikeuttajana. Määrällisyyden vastapainoksi laadullinen lokus vetoaa asian harvinaislaatuiseen luonteeseen. Kvantitatiivisen lokuksen Perelman toteaa liittyvän usein säilyttävään argumentointiin, kun kvalitatiivisen lokuksen käyttö on tyypillistä puolestaan vallankumoukselliselle argumentaatiolle. Suuren joukon yhteisesti omaksumiin käsitteisiin ja asiointiloihin on sopiva vedota, kun vallitsevaa maailmantilaa ei ole tarpeen muuttaa. Ainutlaatuisuuden lokus otetaan käyttöön, kun havaitaan maailmassa korjaamista vaativia epäkohtia. Esisopimukset voivat olla luonteeltaan myös faktoja/totuuksia, olettamuksia tai arvoja. Arvot jakaantuvat abstrakteihin ja konkreettisiin, ja abstraktien arvojen käyttö liittyy usein tarpeeseen muuttaa tilanne, konkreettiset arvot puolestaan haluavat säilyttää tilanteen ennallaan. Muita lokuksia ovat järjestyksen, olemassaolon, olemuksen (essentian) ja

henkilön lokukset. Lokuksien käyttö on usein seurausta tietystä metafyyisistä positiosta tai maailmankatsomuksesta. (Perelman 1958/1971, 79, 85-98.)

Esisopimukset muodostavat argumentoinnin kulusta riippumattomien lausumattomien sääntöjen verkoston puhujan ja yleisön välillä. Niiden omaksuminen on keskeinen osa tiettyyn kommunikaatioyhteisöön kasvamista. Ne määrittävät sen, millaisiin perusteisiin puhuja voi väitteitä esittäessään tukeutua. (Summa 1989, 169-170.) Perelmanin retoriikanäkemyks korostaa yleisön piirissä vallitsevien käsitysten merkitystä: käsitteiden taipumus on tulla määriteltyiksi enemmistön haluamalla tavalla. Ihminen on osa viiteryhmäänsä ja informaation muutos saattaa muuttaa käsitteen merkitystä kussakin viiteryhmässä. (Perelman 1958/1971, 73, 133.) Esisopimusten ja varsinaisten perusteluiden erottaminen toisistaan on perelmanilaisen retoriikan hämärimpiä ja ansiosta kritisoiduimpia kohtia. Esisopimukset muodostavat eräänlaisen ”esivalmistelun” perusteluille; ne pystyttävät perusteluiden käyttämät elementit ja merkitsevät ensimmäistä askelta suostuttelevuuden tiellä. (Perelman 1958/1971, 65.)

Mielivaltaisuutta Perelmanin teoriarakennelmaan tuo se tosiasia, että esisopimuksina tai perusteluina pidettävät kielelliset faktat saattavat tulkitsijasta riippuen tulla tulkituiksi kumpina tahansa: Perelmanin hämärä käsitteistö antaa tähän mahdollisuuden. Kokonaisuus-osat-tyyliset perustelut voivat toisaalta tulla tulkituiksi kvantitatiivisena lokuksena. Esisopimukset voivat myös edustaa teksteissä piilevää tarvittavaa ”esiymmärrystä”, joka vertautuu myyttiseen kielenkäyttöön. Esimerkiksi diskurssianalyttisten lähestymistapojen puolelta on löydettävissä apua Perelmanin epäselvyyteen tässä asiassa. Diskurssianalyttikko Teun van Dijkkin kehittämät diskursiiviset ”yläsäännöt” koostuvat makrorakenteista, jotka edelleen jakaantuvat pienempiin merkityksikköihin, mikrorakenteisiin. Makrorakenteet merkitsevät hänelle korkean tason semanttisia rakenteita, jotka organisoivat paikallisia mikrorakenteita ja eroavat luonteeltaan skemaattisemmista superrakenteista. Kaikilla globaaleilla rakenteilla on van Dijkkin mukaan kognitiivinen perustansa: erityisesti yhteiskuntatieteet ovat olleet kiinnostuneita tutkimaan kategorioita ja tulkintoja, jotka ovat sosiaalisen todellisuuden hahmottamisen taustalla. Tulkintamme sosiaalisesta todellisuudesta määrittää sosiaalista käyttäytymistämme, jolla on siis olennaisella tavalla kognitiivinen pohjansa. Globaalit rakenteet muodostavat yleisen strategian, joka lokaalien rakenteiden tasolla muuttuu karkeiksi ääriviivoiksi. Kokonaisuutta korostavat

globaalit rakenteet ovat kaiken kaikkiaan tärkeämpiä kuin karkeammat rajat asettavat mikrorakenteet. (van Dijk 1980, 1-8.) Van Dijkin käsitteet ovat erottelukykyisempiä ja selkeämpiä, mutta peruslähtökohdiltaan lingvistisempiä. Perelmanin esisopimusten heikkouksista huolimatta olen analysissäni paikantanut niitä molempien puolueiden puhunnasta. Erityisesti SDP:ltä esisopimuksena löytyvä ihmisarvon lokus antaa (maailma moraaliyhteisönä-puhujaposition ohella) ratkaisun avaimet myyttisen tason tulkintaan eli esisopimusten ja myyttien yhteenkietoutuneisuus jollain tasolla havaitaan.

Seuraavat esisopimukset ovat löydettävissä joko molemmilta tai vain toiselta puolueelta:

1. *Olemuksen lokus: perinteinen vs.uusi turvallisuustodellisuus (kokoomus. SDP)*
2. *Arvot: Suomen vastuullistaminen (kokoomus, SDP) eurooppalaiseen rauhanturvatyöhön osallistumiseen. Suomen velvollistaminen (kokoomus) suhteessa Baltian maihin: mentaalinen velvoittavuus.*
3. *Ihmisarvon lokus SDP:llä: maat jakautuvat ihmisoikeudet tunnustaviin tai ne hylkääviin.*

Esisopimuksista näkee, että abstraktit arvot, kvantitatiivisen lokuksen eräs ilmenemismuoto, olemuksen lokus ja ihmisarvon lokus ovat eniten käytössä. Abstraktien arvojen käyttö liittyy muutoksenalaisena olevan turvallisuustodellisuuden kuvaamiseen: velvollistamisen ja vastuullistamisen kautta Suomelle asetetaan uusia tehtäviä, joita sillä ei ennen ole ollut. Perinteistä ja uutta turvallisuustodellisuutta hahmotetaan kvantitatiivisen lokuksen erään ilmenemismuodon, olemuksen lokuksen kautta. Vastuullistaminen ja velvollistaminen toimivat lähinnä arvotason yhteensitouttajina, jotka omalta osaltaan tukevat uuden turvallisuustodellisuuden olemuksen säilymistä yhtenäisenä kokonaisuutena ja siten edistävät vakautta Euroopassa. Uuden turvallisuustodellisuuden luonnetta kokonaisuutena, joka on osiaan vahvempi, esittelen tarkemmin argumentaation sisältöä valottavassa logos/logos-luvussa. Kokoomusta vahvemmin nousevat SDP:llä esiin ihmisoikeudet ja niiden merkitys maan arvon määrittäjänä. Ihmisoikeuksien hyväksyminen esitetään edellytyksenä “sivistyneen länsimaan” arvonimen saamiselle.

Perelmanin retoriikkanäkemys korostaa yleisön piirissä vallitsevien käsitysten merkitystä: käsitteiden on taipumus tulla määriteltyiksi enemmistön haluamalla tavalla. Ihminen on osa viiteryhmäänsä ja informaation muutos saattaa muuttaa käsitteen merkitystä kussakin viiteryhmässä. (Perelman 1958/1971, 73, 133.) Uudessa retoriikassa korostuu vastaanottajayleisön ja sen käsitysten merkitys ja puhujan roolin tarkastelu jää vähemmälle. Argumentaatio riippuu ennen kaikkea kohdeyleisöstä ja sen tarpeista, mutta myös puhujan roolia on syytä tarkastella, jotta puhuja-yleisö-suhteen rakentamisen tapa tulee selkeämmin esiin. Yleisö on Perelmanin retoriikkanäkemysessä sikäli merkityksellisemmässä asemassa kuin puhuja, että tämä on valmis muuttamaan perustelujaan, jos yleisö (tai yleisön vaihtuminen) sitä tuntuu vaativan. Perelman jättää omassa teoriarakennelmassaan puhujan roolin tarkastelun tyystin sivuun. Itse olen työssäni tarkastellut puhujan rakentamisen tapaa Burken identifikaation käsitteen avulla ja samalla täydentänyt Perelmanin teoriarakennelmaa puuttuvalta osin analyysissäni.

4.3.1 Olemuksen lokus: perinteinen vs.uusi turvallisuustodellisuus

Teksteissä eksplikoitua todellisuuden rakennetta molemmat puolueet hahmottavat useimmiten määrällisen lokuksen erään ilmenemismuodon, *olemuksen*, kautta. Olemuksellinen argumentaatio luo eron perinteisen ja uuden turvallisuustodellisuuden välille, joiden syntyminen rajaksi esitetään yleisesti vuotta 1989, kommunistisen todellisuuden ja Neuvostoliiton romahtamista vuonna 1991. Perinteisen turvallisuustodellisuuden aika oli samalla sotilasliittojen aikakautta: se liittyi tiettyyn historialliseen tilanteeseen ja nojasi vahvasti vanhasuomalaisiin ennakkokäsityksiin maailmasta, sen ennustettavuudesta ja ulko- ja turvallisuuspoliittisten toimijoiden luonteesta. Perinteisen turvallisuuspoliittisen todellisuuden kuva, jota teksteissä luodaan, perustuu kahden toisilleen vihamielisen sotilasliiton dominoimaan Eurooppaan, joka on jyrkästi jakaantunut kahtia. Se on ollut toimijaosapuoltensa suhteen ennustettava, uhkan tulosuunnasta on aina voinut olla varma, koska maailma on jakautunut poliittisten voimasuhteiden osalta jyrkästi kahtia itään ja länteen. Uudessa turvallisuustodellisuudessa uhkat eivät tule pelkästään perinteisiltä tahoilta vaan saattavat olla peräisin uusilta, täysin yllättäviltä tahoilta. *Uutta turvallisuustodellisuutta hahmotetaan kokonaisuutena, jonka osana oleminen koetaan etuna*; turvallisuuspoliittinen maailma ei ole enää kahteen erilliseen blokkiin jakautunut vaan yhteisyydessä nähdään olevan voiman. Turvallisuuspoliittinen kokonaisuus nähdään voimakkaampana kuin osasensa ja

kokonaisuuden asemasta on tullut ensisijainen. Tällä kokonaisuudella saattaa olla heijastusvaikutuksensa yksittäisen kansallisvaltion turvallisuusratkaisuihin. Seuraavanlaiset perinteisen ja uuden turvallisuustodellisuuden piirteet ovat teksteistä löydettävissä:

Perinteinen turvallisuuskäsitys
Ontologinen varmuus
Bipolaarinen sotilasliittojen maailma,
kaksi selkeää vihollistoimijaa
joiden taholta uhka tulee

Uusi turvallisuuskäsitys
Ontologinen epävarmuus
Toimijasuhteet epävarmoja,
uhka ei tule tietystä suunnasta
vaan kaikkialta

Uuden eurooppalaisen turvallisuuskäsityksen aikana turvallisuus ei ole itsestäänselvästi maailmassa vaikuttava suure, vaan sen toteutumiseen ovat kaikki EU:n jäsenvaltiot omalta osaltaan sitoutuneet. Jos turvallisuus on perinteisen todellisuuskuvan aikana ollut itsestäänselvä ja pysyvä, jokapäiväinen ominaisuus, niin uuden turvallisuuskuvan aikana turvallisuutta ei pidetä pysyvänä suurena, vaan sen *hankkiminen tai vahvistaminen* esitetään päivittäin suoritettavaksi rutiininomaiseksi toimeksi. Turvallisuus on jotain, jonka eteen on tehtävä töitä kaikin mahdollisin voimin, yhteinen päämäärä, joka yhdistää kenties muuten erilaisilla intresseillä varustetut toimijat:

“*Turvallisuus on kuitenkin hankittava joka päivä uudelleen, eikä sitä saa erehtyä pitämään itsestäänselvyytenä.*”

(Kokoomuksen ryhmäpuheenvuoro hallituksen turvallisuuspoliittista selontekoa koskevassa keskustelussa 6.6.1995, kansanedustaja Pertti Salolainen, 1).

“Tämän tavoitteen, *turvallisuuden vahvistamisen*, saavuttamiseksi on tehtävä työtä myös laajentumisprosessin rinnalla.”

(SDP:n ryhmäpuheenvuoro turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa koskevan selonteon lähetekeskustelussa 17.3.1997, kansanedustaja Antero Kekkonen, 2).

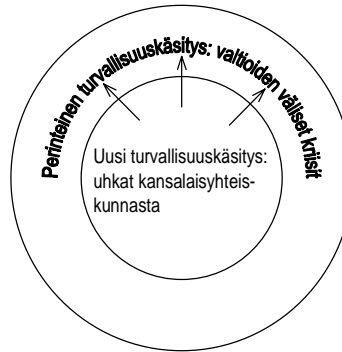
Turvallisuuden hankkiminen ja säilyttäminen edellyttää ponnisteluja kaikilta eurooppalaisen turvallisuuden luomiseen osallistuvilta tahoilta eli konkreettisemmin jokaiselta EU:n jäsenvaltiolta. Kokoomus puhuu turvallisuuden “tuottamisesta” tai “hankkimisesta” (31.1.0.1995, s.2), ja tämä asettaa myös jäsenmaat implisiittisesti uudenlaisten haasteiden eteen. Uuteen turvallisuuskäsitykseen liittyy olennaisena osana aktiivisuuden korostuminen, jos perinteinen turvallisuuskäsitys on perustunut passiivisuuden ajatukseen. Turvallisuuden hankkimisen tai

tuottamisen ajatus ei ole perinteisen turvallisuustodellisuuden aikana ollut ajankohtainen, koska maailma on ollut vakaa ja ennustettava. Turvallisuuspoliittisten toimijoiden pysyvyys on ollut itsestäänselvyys päivästä toiseen, mutta nyt vakiintuneisuuden ja varmuuden ajat ovat ohitse. Uuden turvallisuuskäsityksen aikana jokainen jäsenmaa omalla panoksellaan on mukana torjumassa joka suunnalta ilmaantuvien potentiaalisten uhkien puhkeamista.

Näkemykset perinteisestä ja uudesta turvallisuuskäsityksestä esiintyy molempien puolueiden ryhmäpuheenvuoroissa koko tutkitun ajanjakson aikana maailmanhavainnointia ohjaavana esisopimuksena. Todellisuuksien väliseksi murtumakohdaksi esitetään kommunismin ja Neuvostoliiton romahtamisen ja YYA-sopimuksen vanhentumisen myötä havaitussa ulko- ja turvallisuuspoliittisessa todellisuudessa tapahtunutta muutosta. Laajemmalla maailmankuvallisella tasolla on kyse rajusta murroksesta, jota yhteiskuntajärjestelmästä toiseen siirtyminen väistämättä edustaa. Yhteisöllisessä ulko- ja turvallisuuspoliittisessa todellisuudessa entinen vihollisuuteen perustuva olemuksellisuus on kadottanut merkityksensä ja ollaan astuttu turvallisuuspoliittisesti katsoen uudelleenlaiseen olemukselliseen olotilaan. Uudessa turvallisuustodellisuudessa erimielisyydet on hävitetty yhteistä habitusta korostavuuden alle. Perinteisten toimijasuhteiden pysyvyys (NATO, Varsovan Liitto) on purkautunut. Myös yhteiskuntajärjestelmän tasolla ollaan jouduttu muutosten eteen: kommunismin hajoamisen myötä ”itäinen maailma” on siirtynyt solidaarisesta yhteistaloudesta läntiseen, markkinaliberalistiseen yksilön ponnisteluja arvostavaan yhteiskuntamalliin. YYA-sopimus on syntynyt ”toisenlaiseen todellisuuteen” (Kokoomus 17.1.1995, 1), jota vastaavaa ei enää ole olemassa. Alta löytyvään kuvioon on kerätty perinteistä ja uutta turvallisuustodellisuutta kuvaavat piirteet, joista vallitsee yksimielisyys molempien puolueiden keskuudessa:

Perinteinen turvallisuuskäsitys

- Bipolaarinen sotilasliittojen Eurooppa
- Epävakaas
- Valtioiden väliset kriisit
- Passiivinen turvallisuuspoliittinen asenne
- Perinteinen rauhanturvaaminen edellyttää osapuolten suostumusta



Siirtymä perinteisestä uuteen turvallisuuskäsitykseen

Uusi turvallisuuskäsitys

- Kansalaisyhteiskuntien Eurooppa
- Vakaas
- Uudet uhat: ympäristökriisit, ydinkatastrofit, pakolaisuus, rikollisuus (taloudelliset, ekologiset, sosiaaliset uhat)
- Kansainvälinen yhteistyö turvallisuuden alalla (YK, ETYJ, NATO, WEU)
- Uusi osallistuva turvallisuuspoliittinen asenne: aktiivisuus
- Sotilaallisesta voimasta rauhanturvaamiseen
- Laajennettu rauhanturva: ei osapuolten suostumusta

Kuvio 3: Siirtymä perinteisestä turvallisuuskäsityksestä uuteen turvallisuuskäsitykseen

Uuden turvallisuustodellisuuden epävarma luonne saattaa aiheuttaa muutoksia myös kansallisen tason turvallisuuspoliittisiin perusratkaisuihin. Perinteeksi muodostuneen Paasikiven-Kekkosen linjan peruseriaatteista liittoutumattomuudesta pidetään tiukasti kiinni, mutta Kekkosen korostamaa puolueettomuutta ollaan valmiita tarkistamaan. Kansallista turvallisuuspoliittista doktriinia ei välttämättä nähdä täysin muuttumattomana:

“Hallituksen selonteossa Suomen turvallisuuspolitiikan peruslinjaukset ovat entiset: sotilaallinen liittoutumattomuus ja itsenäinen puolustus. On kuitenkin tärkeää korostaa, että ovet on pidettävä auki kaikille tulevaisuuden vaihtoehdoille.”

(Kokoomuksen ryhmäpuheenvuoro hallituksen turvallisuuspoliittista selontekoa koskevassa keskustelussa 6.6.1995, kansanedustaja Pertti Salolainen, 1.)

“Kaikki tunnustavat että nk. ikuiset totuudet voivat nekin muuttua ja turvallisuuspolitiikan perusratkaisut kääntyä toisiksi kuin nyt oletamme.”

(SDP:n eduskuntaryhmän ryhmäpuheenvuoro turvallisuuspoliittisesta selonteosta 6.6.1995, eduskuntaryhmän puheenjohtaja, Matti Puhakka, 12).

Olemukselliseen argumentaation turvautuminen on varsin luonnollista turvallisuuspolitiikan osalta, sillä kyseessä on politiikanlohko, jolla erimielisyydet ja säröänet pyritään minimoimaan. Olemuksellisuuden voima piilee siinä, että se häivyttää aiheeseen mahdollisesti liittyvät erot ja nojaa siihen liittyviin samanlaisuuksiin. Muodostuu illuusio yhtenäisestä politiikanlohkosta, joka piilottaa alleen mahdolliset ristiriidat. Vaikka Eurooppaa hahmotetaan ennen kaikkea turvallisuuspoliittisesti yhtenäisenä rintamana toimivana kokonaisuutena, ei tämä kokonaisuus voi toimia eristyksissä muiden maailmanpoliittisesti merkittävien toimijoiden, erityisesti Venäjän, tekemiin ratkaisuihin. Myös Eurooppa-kokonaisuuden itsensä sisältä löytyy toimijoita, joiden seuraaminen esitetään välttämättömyydenkaltaisena faktana. Näihin välttämättöminä pidettäviin seurattaviin kokoomus ja SDP lukevat ainakin NATO:n ja WEU:n, joilla tulee olemaan joku rooli eurooppalaisen turvallisuuden rakentajina. Uuden turvallisuustodellisuuden aikainen maailma koostuu turvallisuuspoliittisista toimijakokonaisuuksista, jotka miettivät siirtojaan suhteessa toisten merkittävien kokonaisuuksien siirtoihin. Seuraamisen merkitys uudessa turvallisuustodellisuudessa muodostuu kansakunnan poliittisen säilymisen elinehdoksi:

“Selonteosta saa sen vaikutelman, että uuden turvallisuusjärjestelmän perusteet olisivat selvät: Naton laajeneminen ja Venäjän jonkinlainen suuntautuminen siihen toteutuisivat ajan myötä. Tärkein huomio mielestämme kuitenkin on, että Euroopan turvallisuuspoliittinen rakennelma on tällä hetkellä aidosti avoin. Venäjän sisäisellä kehityksellä tulee olemaan tässä suhteessa ratkaiseva vaikutus.”

(Kokoomuksen ryhmäpuheenvuoro hallituksen turvallisuuspoliittista selontekoa koskevassa palautekeskustelussa 31.10.1995, kansanedustaja Ilkka Kanerva, 1.)

“Suomen näkökulmasta EU:n ulkosuhteissa korostuu Venäjän

osuus...Suomelle Venäjä on kuitenkin aina suuri ja merkittävä ja meidän on korostettava tämän seikan merkitystä myös muille.”

(SDP:n eduskuntaryhmän ryhmäpuheenvuoro turvallisuuspoliittisesta selonteosta 6.6.1995, sos.dem.eduskuntaryhmän puheenjohtaja, kansanedustaja Matti Puhakka, 5.)

Paasikiven-Kekkonen linjan, 1900-luvun vanhasuomalaisen ulkopoliittisen ajattelun käytännön toteutuman, periaatteena toiminut ajatus maantieteen pysyvyydestä (Moisio 2000, 295) saa ajatuksellista jatkumoa molempien puolueiden EU-jäsenyyden aikaisissa ryhmäpuheenvuoroissa. Maantiede “seuraamisen mielessä” ei ole menettänyt merkitystään vaikka maantieteeseen sotilasliittojen aikakaudella vahvasti liitetty uhkapotentiaali onkin periaatteessa kadonnut näiden kahden toisilleen vastakkaisen vihamielisen toimijaosapuolen kadottua. Moisioin eksplikoima “maantieteen rautainen laki” (Moisio 2000, 295) on Paasikiven-Kekkonen ulkopoliittisessa perinteessä merkinnyt maantieteen näennäistä pysyvyyttä, Suomen kykyä sukkuloida erilaisten turvallisuuspoliittisten Eurooppien paineessa. Seuraaminen on ollut ajankohtaista perinteisellä sotilasliittojen aikakaudella, kun on vallinnut tietty oletusarvoinen varmuus turvallisuuspoliittisten toimijoiden luonteesta; se on edelleen tarpeellista uudessa turvallisuustodellisuudessa, jossa toimijoiden väliset suhteet ja turvallisuusuhkien luonne ei ole täysin selvät. Suomen esitetään edelleen olevan Paasikiven-Kekkonen perinteen mukaisessa tarkkailijan ja seuraajan asemassa, valmiina reagoimaan turvallisuuspoliittisessa tasapainossa tapahtuviin muutoksiin. Nyt seurattavana ovat maailmassa vaikuttavat laajat mantereiden kokoiset turvallisuustoimijat. Uudessa turvallisuustodellisuudessa seuraamisen merkitys on pikemminkin entisestään lisääntynyt: kun maailma ei ole enää selkeä ja ennustettava, eikä koostu varmoista toimijoista, uhkiakin voi odottaa epäperinteisiltä tahoilta.

Uuteen turvallisuustodellisuuteen liitetty olemuksellisuus on samalla ristiriitaisesti epäolemuksellisuutta turvallisuuspoliittisen maailman avoimuuden ja epävarmuuden vuoksi. Turvallisuuspoliittinen uusolemuksellisuus merkitsee pyrkimystä epävarmuuden eliminoimiseen turvallisuuden jokapäiväistä hankittavuutta korostamalla. Uudesta turvallisuustodellisuudesta puuttuvat sotilasliittojen kaltaiset varmat toimijat, joiden olemassaoloon on voinut luottaa päivä päivältä. Turvallisuusuhkat matkustavat yli valtion rajojen ja yllättävät joka suunnalta. Uudessa turvallisuustodellisuudessa hankittu turvallisuus muodostuu kekkoslaiseen käytännön työhön

verrattavaksi kansallisen yhtenäistämisen eteen tehtäväksi työksi, joka kumuloituu deduktiivisesti vakautena kansainväliseltä tasolta aina kansalliselle asti. Maailmanpolitiikkaan liittyvä seuraamisen velvoite ja turvallisuuden hankittavuuteen kytkeytyvä osallistumisen velvoite muodostuvat kokoomuksella ja SDP:llä uusiksi turvallisuustakuiksi epävarman todellisuuden keskellä. Turvallisuuspoliittinen todellisuus lyödään ikään kuin lukkoon tietynlaisena “yhteen hiileen puhaltavana” kokonaisuutena, mutta jätetään avoimeksi uhkien luonteen ja niiden tulosuunnan suhteen.

Uuden turvallisuustodellisuuden aikana raja kansalaisyhteiskunnan, yhteiskunnan ja laajimmillaan kansainvälisen yhteisön välillä horjuu, sillä potentiaalinen uhka saattaa yllättää miltä taholta tahansa. Vanhasuomalainen puolue määritteli 1800-luvulla kansalaisyhteiskunnan ja valtion välisen rajan uudelleen seura- ja kokoustoiminnan perustamisen kautta käytännöllisenä päämääränään saavuttaa mahdollisimman suuri kannatus “kansan” keskuudessa. Uusolemuksellisen turvallisuustodellisuuden peruspiirteisiin kuuluu puolestaan luontainen kansalaisyhteiskunnan ja valtion välinen vuorovaikutus. Kansalaisyhteiskunnan toimijoita veloitetaan toimimaan yhteisen vakauden edistämispäämäärän eteen. 1800-lukulaisen vanhasuomalaisen diskurssin pyrkimys hälventää rajaa kansalaisyhteiskunnan ja valtion välillä toimi ennen kaikkea käytännöllisenä pyrkimyksenä hakea poliittista kannatusta mahdollisimman monelta eri suunnalta. Tämä poliittisen kannatuksen hakupäämäärä on muuntunut EU-todellisuudessa tarpeeksi toimia yhteisen turvallisuuspoliittisen todellisuuden olemuksen säilymisen eteen tilanteessa, jossa ehdottomat rajat kansallisten ja kansainvälisten toimijatasojen, yhteisön, kansakuntien, valtion, yhteiskunnan ja kansalaisyhteiskunnan välillä ovat menettäneet merkityksensä. Kun maailma sotilasliittojen aikaisena ennustettavana todellisuutena on kadonnut, säilyy turvallisuuspoliittinen Eurooppa ainoana vakaana turvallisuuden lähteenä muuten hajanaisessa maailmassa: yhtenä vankkana toimijatahona, johon luottaa muiden toimijatahojen varmuuden romahtaessa. Perinteisen vanhasuomalaisen kansakokonaisisuuden sijaan tämä kokonaisuus koostuu useista yhteisen tulevaisuutensa eteen ponnistelevista kansakunnista.

4.3.3 Abstraktit arvot: Suomen vastuullistaminen tai velvollistaminen kokonaisuutta palvelemaan

Esisopimusten tasolla puolueilla on käytössään myös abstrakteja arvoperusteluita, jotka sopivat ajassa meneillä olevaan muutostilanteeseen. Kokoomuksen esisopimukset eroavat koko tutkitulla ajanjaksolla riippuen siitä, onko kyse kansalliselta vai kansainväliseltä kannalta merkittävästä arvopäämäärästä. EU-tason perusteluita leimaa kokoomuksella ja SDP:llä *vastuun korostaminen eli vastuuretoriikka*, joka korostaa jäsenyyden myötä syntyneitä velvoitteita osallistua yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa kehittäviin toimiin Euroopassa. SDP:llä ei esiinny lainkaan kokoomuksenkaltaista baltialaista yhteyttä esiinnostavaa *velvollisuusretoriikkaa*, vaan SDP:n puhunta on astetta lievemässä Baltian maiden jäsenyyden edistämisyrittämissä muodossa. Laajentunut rauhanturvaaminen ja laajentunut turvallisuuskäsite ovat EU-jäsenyyden aikaisessa todellisuudessa uuden itsestäänselvyyden aseman saavuttaneita poliittisen jargonin osia. Ulkopoliittisen jargonin perinteiset itsestäänselvytykset eivät ole kuitenkaan menettäneet merkitystään uusien itsestäänselvyksien ilmaantuessa, sillä perinteisen sanaston turvin argumentointi edelleen toimii (“kestävä pohja”, “peruslinjaukset”, “Suomen kansallinen etu”).

Turvallisuudesta kehkeytyy ryhmäpuheenvuoroissa *kvantitatiivinen, mitattavissa olevana suure*, jonka edistämisen kautta esitetään saavutettavan vakauden. Turvallisuus kvantifioituna suureena, jonka “lisääntyminen”, “tehostaminen” ja “kehittäminen” on jäsenmaita velvoittava itsestäänselvyys. Sitä tuetaan vastuullisuuden esisopimuksen avulla EU-tasolla. EU-jäsenyyden myötä turvallisuuspoliittisesta vastuullisuudesta on tullut arkipäiväinen, kaikkia jäsenmaita sitova hyve. Vastuu EU-tasolla merkitsee ennen kaikkea velvoitetta osallistua EU:n organisoimaan rauhanturvaamiseen. Tosin vastuusta ei rakenneta täysin kategorista imperatiivia, se sallii myös osin vapautta, maakohtaisissa ja parlamentaarisisissa raameissa, sillä ristiriitaisesti vastuuseen liittyy myös ajatus päätöksenteon säilymisestä osin omissa käsissä: Suomella on oikeus päättää rauhanturvaamiseen osallistumisestaan operaatiokohtaisesti.

“Kokoomuksen eduskuntaryhmän mielestä Suomen on tunnettava ja kannettava kansainvälinen vastuunsa. Suomalainen rauhanturvatoiminta on jo vuosien ajan ollut arvostettua ja tunnettua ympäri maailmaa, mutta myös sen on uudistuttava ja kehityttävä uusien haasteiden edessä.”

(Kokoomuksen ryhmäpuheenvuoro hallituksen turvallisuuspoliittista selontekoa koskevassa keskustelussa 6.6.1995, kansanedustaja Pertti Salolainen, 5.)

“Kokoomuksen eduskuntaryhmä tukee hallituksen kantaa pitää päätöksenteko

rauhanturvatehtäviin osallistumisesta kaikissa olosuhteissa suomalaisten omista käsissä.”

(Kokoomuksen ryhmäpuheenvuoro hallituksen turvallisuuspoliittista selontekoa koskevassa keskustelussa 6.6.1995, kansanedustaja Pertti Salolainen, 6).

“Nationalistinen katsonto, että muut hoitakoot vastuunkannon meidänkin puolestamme, ei ole hyväksyttävä. Siksi hallituksen kaavailema rauhanturvalain muuttaminen tavalla, joka mahdollistaa tarvittaessa osallistumisemme laajennettuun rauhanturvatoimintaan, on perusteltu.”

(Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän ryhmäpuheenvuoro turvallisuuspoliittisessa selontekokeskustelussa 31.10.1995, kansanedustaja Erkki Tuomioja, 6.)

“Suomen osalta kyse ei ole siitä että kaihtaisimme vastuunkantamisen iheuttamia kustannuksia ja sisältämiä riskejä, vaan sen arvioimisesta, onko tarjottu tehtävä sellainen että se voidaan menestyksellä myös hoitaa.”

(Sosialidemokraattien ryhmäpuheenvuoro valtioneuvoston eduskunnalle ntamasta Bosnia-selonteosta 18.12.1995, eduskuntaryhmän toinen varapuheenjohtaja, kansanedustaja Erkki Tuomioja, 2).

Vastuullisuudesta tehdään puhunnassa ikään kuin hyväksytympää vetoamalla nostamalla Bosnian väkivaltaisuudet esimerkiksi verenvuodatuksista ja kauheuksista, jotka vertautuvat lähinnä Hitlerin aikaansaamaan kansanmurhaan. EU edustaa kansainvälistä yhteisöä, jonka vastuulla on huolehtia Bosnian kaltaisten tapahtumien uusiutumisesta ja rauhantilan säilymisestä rajojensa sisäpuolella. Unionin päätarkoituksen, rauhantilan saavuttamiseksi sillä on oikeus turvautua tavoitteensa vastaisiin keinoihin eli väkivaltaan. Kansanmurha toimii negaationkaltaisena vastaesimerkinä järjestystä ja “kulttuuria” edustavalle EU-Euroopalle, jonka sisäpuolella vaanii ulkopuolisen “luonnon” uhka, jota Bosnia havainnollistaa. Bosnia edustaa kaaosta, täydellistä vastakohtaa EU-Euroopalle:

“Albaanivainoa ei saatu pysäytettyä neuvotteluilla eikä kansainvälisen yhteisön valvojen avustuksella. Silmiemme alla oli käynnissä kansanmurha.”

(Kokoomuksen ryhmäpuheenvuoro hallituksen selontekoon Suomen osallistumisesta sotilaalliseen rauhanturvaoperaatioon (KFOR) Kosovossa 16.6.1999, kansanedustaja Ilkka Kanerva, 2.)

“Tämä vastaa niitä realiteetteja, joiden vallitessa kansainvälinen yhteisö joutuu

toteuttamaan yhteisiä ponnistelujaan verenvuodatuksen pysäyttämiseksi ja rauhan ylläpitämiseksi.”

(Sosialidemokraattien ryhmäpuheenvuoro keskustelussa valtioneuvoston eduskunnalle antamasta Bosnia-selonteosta 14.12.1995, eduskuntaryhmän II varapuheenjohtaja, kansanedustaja Erkki Tuomioja, 1-2).

Suomen suhdetta lähialueisiinsa, eritoten Pohjoismaihin ja Baltian maihin, leimaa *kokoomuksella velvollisuusretoriikka*, joka asettaa Suomen tekevän subjektin asemaan ja kehottaa ennen kaikkea parantamaan lähialueidemme mahdollisuuksia EU-jäsenyyteen. *SDP nojaa maltillisemmin edistämistäretoriikkaan*, joka jättää Suomelle liikkumatilaa, eikä aseta maata pohjoismaisen mentaliteetin suhteen yhtä velvoittavaan ja vaihtoehdottomaan asemaan. Jos EU:hun liittyvä vastuuretoriikka kokoomuksella ja SDP:llä jättääkin Suomelle omaehtoista päätöksentekovaraa ja oikeuden suvereeniinkin ratkaisuihin, niin velvollisuusretoriikka kokoomuksella on askelta ehdottomampi ja esittää velvoitteen edistää lähialueiden mahdollisuuksia EU-jäsenyyteen kategorisen imperatiivin kaltaisena faktana, joka ei jätä sijaa tekevän subjektin vaihtoehtoisille ratkaisuille. SDP:n puhunnassa Suomi pyrkii edistämään Baltian maiden EU-jäsenyyttä parhaansa mukaan, mutta sille jää vielä liikkumatilaa. Kokoomuksella Baltian maiden “sitominen” (Kokoomus 31.10.1995, 5) EU-jäsenyyteen esitetään vakaan ja rauhallisen tulevaisuuden edellytykseksi. Erityisesti kokoomus kytkee Suomen mentaaliseen baltialaiseen vaikutuspiiriin. Se näkee uskollisuuden Baltian maita kohtaan jopa velvoittavampana kuin rauhanturvaamiseen liittyvä EU-tasolla vaikuttavan vastuullisuuden: rauhanturvaamisen osalta Suomella säilyy oikeus viimekätiseen päätöksentekoon osallistumisensa suhteen, mutta Baltian yhteisyyden edistämisestä ei esitetä olevan poispääsyä. Uskollisuus lähialueiden yhteisenä toimivaan rintamaan ei mahdollista poisjättäytymistä, sillä kyse on henkisestä velvoittavuudesta, johon osallistumisesta ei voi päättää operaatiokohtaisesti:

“Suomen tulee tukea Baltian maita näiden pyrkimyksissä oman EU-kelpoisuutensa kehittämisessä. Samalla erityinen *velvollisuutemme* on pitää huolta siitä, että Baltian maita kohdellaan tasa-arvoisesti muiden jäsenkandidaattien kanssa.”

(Kokoomuksen ryhmäpuheenvuoro hallituksen turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon lähetekeskustelussa 17.3.1997, kansanedustaja Ben Zyskowitz, 5.)

“Suomi pyrkii *edistämään* koko Euroopan ja erityisesti Pohjolan vakautta sekä estämään uusien rajalinjojen syntymistä Eurooppaan.”

(Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän ryhmäpuheenvuoro turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa koskevan selonteon lähetekeskustelussa 17.3.1997, kansanedustaja Antero Kekkonen, 3).

Kokoomus kytkee Suomea askelta vahvemmin Baltian maiden vaikutuspiiriin kuin “Pohjolan vakauden edistämisestä” puhuva SDP. Baltian alue muodostaa kokoomuksella Suomen kannalta relevantin turvallisuusalueen, jonka yhtenäisyyttä Suomen velvollisuus on edistää. Itsenäistymisen jälkeen suomalaisille kaksi tärkeää viiteryhmämahdollisuutta olivat Baltian maat tai Pohjoismaat, joista Suomi valitsi jälkimmäisen vaihtoehdon. Pohjoismaat-suhteiden ylläpitäminen on muodostunut Suomelle perinteeksi Neuvostoliiton vaikutusvallan läsnäolon aikana aina Toisesta Maailmansodasta kommunismin hajoamiseen, sillä se tarjosi Suomelle mahdollisuuden tavallaan olla osa länttä samalla uhkaamatta Neuvostoliiton turvallisuusintressejä. Pohjoismainen yhteistyö vakiintui osaksi Suomen kulttuurista identiteettiä. Uudessa turvallisuustodellisuudessa Pohjoismaita merkittävämmäksi identifioitumisen kohteeksi tuntuu ainakin kokoomuksen parlamentaarisisessa tekstintuotannossa muodostuneen Baltian maat, perinteisesti vanhasuomalaisille läheisempi samaistumisen kohde. Baltia-kytköksen elvyttäminen kokoomuksella tuskin merkitsee askelta kohti itäistä vaikutuspiiriä vaan pikemminkin käytännöllistä halua saattaa Baltian maat osaksi “länttä”. Jos vanhasuomalainen puhe 1800-luvulla korosti pohjoismaisen vapaan talonpojan ideaalia, niin kokoomus luo uudessa turvallisuustodellisuudessa kuvaa mentaalisesti velvoittavasta baltialaisesta turvallisuusalueesta. Suomen tulee toimia siten, että Baltian maat ovat EU-jäsenyysneuvotteluissa samoilla kalkkiviivoilla muiden kanssa. SDP:n puhunta on askeleen vähemmän velvoittavaa, Suomi lähinnä pyrkii Baltian maiden jäsenyyden edistämiseen, mutta mitään kategorista imperatiivia maalle ei tämän suhteen aseteta. Kokoomuksen halu laajentaa lännen aluetta ja saattaa myös Baltian maat osaksi sitä on huomattavasti SDP:tä suurempi.

4.3.3 Ihmisarvon lokus SDP:llä

Ihmisarvon lokus on yksi kvalitatiivisen lokuksen muoto, joka on erityisen vahvana SDP:n jäsenyyden alkuvaiheen ryhmäpuheenvuorojen perusteluissa esillä. Ihmisoikeudet ovat tulleet kansainvälisen yhteisön hoidettaviksi ja yhteisö-Euroopassa korostetaan niiden

yhteismitallisuutta. Mikään jäsenmaa ei voi lipsua yhteisistä ihmisarvon mittareista, jotka sitovat kaikkia jäsenmaita ja niiksi haluavia. Sosialidemokraattinen maailma jakautuu ihmisoikeudet tunnustaviin ja ne kieltäviin maihin ja toimijoihin; ihmisoikeudet tekevät kansainvälisen toimijan joko hyväksyttäväksi tai ei-hyväksyttäväksi sosialidemokraattien silmissä. Ihmisoikeuksien puolesta kaikkensa tekevä EU korotetaan esimerkilliseen asemaan toimijana, jolle myös ihmisarvon kaltaiset pehmeät arvot ovat merkityksellisiä perinteisten kovien, esimerkiksi taloudellisten arvojen rinnalla. Ihmisarvosta on tullut vähintään yhtä paljon jäsenmaita velvoittava todellisuuden osa-alue kuin taloudellisista arvoista konsanaan:

“Ihmisoikeudet ovat tulleet poliittisiksi ja kansainvälisoikeudellisiksi realiteeteiksi...Ihmisoikeudet ovat nyt yhteismitallisia, niitä joko kunnioitetaan tai omat puutteet tunnustetaan.”

(Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän ryhmäpuheenvuoro turvallisuuspoliittisesta selonteosta 6.6.1995, eduskuntaryhmän puheenjohtaja, kansanedustaja Matti Puhakka, 2)

SDP vahvistaa kuvaa yhtenäisestä turvallisuuspoliittisesta Eurooppa-rintamasta tuomalla korostetusti esiin ihmisarvon lokuksen: poliittisen toimijan moraalisuuden mittariksi asettuu joko niiden hyväksyminen tai hylkääminen. Maailma näyttäytyy hieman mustavalkoisena moraalisten ja moraalittomien toimijoiden tyysijana, jossa yhden puolen edustajien on hyvä liittoutua yhteen (vastustaakseen toista). Jos maailmaa ovat sotilasliittojen aikana yhdistäneet yhteiset turvallisuuspoliittiset näkemykset, SDP esittää uudeksi yhdistäväksi tekijäksi “yhtenäistä moraalista”. Vanhasuomalainen kansan “sivistämisen” pyrkimys tulee esiin ihmisarvon ensisijaisuuden korostuksena. SDP pyrkii luomaan, ei pelkästään Suomen kansasta, vaan laajimmillaan EU:sta kansojen yhteisönä yhtenäistä moraalista yhteisöä. Vanhasuomalaiset fennomaanit pyrkivät kansan yhtenäistämiseen sivistyksen ja koulutuksen avulla, SDP ehdottaa yhteisten moraalisten periaatteiden hyväksymistä yhtenäisen kansakunnan tai laajimmillaan kansakuntien yhteisön luomiseksi. Moraalisuuden ajatus on löydettävissä sekä esisopimusten tasolla ihmisarvon lokuksen korostuksena että “moraalinen maailmayhteisö”-tyylisenä puhujajositiona.

Eurooppalaisten maiden SDP esittää jakautuvan ihmisoikeudet hyväksyviin ja hylkääviin. EU:n jäsenmaat ovat jäsenyytensä kautta sitoutuneet EU:n tavoitteena oleviin arvoihin, jotka ovat

ihmisoikeuksien kunnioittamisen lisäksi demokratia ja markkinatalouden arvojen kunnioittaminen. Näistä muodostuvat kyseenalaistamattomat länsimaisen hyvinvointivaltion tunnusmerkit. Sosialidemokraatit ilmaisevat huolensa yhteiskunnan militarisoitumisesta, joka ilmenee kansalaisyhteiskunnan tasolla. Taipumus ihmisoikeuksien arvon kyseenalaistamiseen saattaa olla peräisin jo kansalaisyhteiskunnan tasolta. *Turvallisuus on käsite, joka lävistää yhteiskunnan ja valtion ruohonjuuritasolta ylimmälle tasolle asti.* Ihmisoikeudet esitetään toisaalta arvoina, joiden hyväksyminen yhdistää niin kansalaisyhteiskunnan ruohonjuuritason toimijoita kuin maailmanpoliittisesti merkittäviä poliittisia vaikuttajia. Taistelu ihmisoikeuksien puolesta kokoaa yhteen niin valtiotason toimijoita kuin kansalaisyhteiskunnassa toimivia järjestöitäkin. Siksi on tärkeää istuttaa kansalaisiin käsitys ihmisoikeuksien arvon merkityksestä jo varhaisessa vaiheessa. Aseidenkäsittely jätetään kuitenkin ensisijaisesti sotilaiden tehtäväksi, sillä kansalaisyhteiskunnan militarisoituminen muodostaa uhkan koko arvoyhteisyyden säilymiselle. Arvojen omaksuminen, mutta samalla myös niiden kyseenalaistaminen on peräisin jo tältä ruohonjuuritasolta:

“Sosialidemokraatteina olemme vakavasti huolissaan yhteiskunnassamme eri yhteyksissä ilmenevistä militarisoimispiirteistä ja vaadimme hallitukselta puuttumista näihin ilmiöihin. Sivistysvaltiossa aseiden paikka on kasarmeissa ja tiukasti vartioituissa varastoissa, ei näyttelyissä tai näytöksissä eikä reserviläisten kotona. Mitä enemmän ja vapaammin tappoaseita yhteiskunnassa liikkuu, sen suurempi on vaara että niitä ajautuu myös häiriintyneiden ihmisten ja rikollisten käsiin ja käyttöön. Kansalaisten arkiturvallisuus edellyttää tässä tiukkuutta.”

“Kansalaisyhteiskunnan merkitys kasvaa kansainvälisessä yhteistyössä senkin vuoksi, että aiemmat käsitykset ns. valtioiden sisäisistä asioista, joihin ulkopuoliset eivät saa puuttua, ovat joutuneet ahtaalle...Suomessakin on syytä ymmärtää, että kansainvälisillä ympäristöjärjestöillä on legitiimioikeus arvioida metsäpolitiikkaamme eikä mahdollista kritiikkiä voi torjua asettamalla sen esittäjät kyseenalaiseksi vaan sillä, että voimme osoittaa ympäristönsuojelun Suomessa olevan asianmukaisesti hoidettu.”

(Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän ryhmäpuheenvuoro turvallisuuspoliittisessa selontekokeskustelussa 31.10.1995, kansanedustaja Erkki Tuomioja, 2, 8-9).

SDP:n perusteluketjun taustalla nähdään myös eurooppalaisen todellisuuden murros, joka paikannetaan kommunismin murtumiseen ja kylmän sodan aikana vallinneen kahtiajakautuneen maailman katoamiseen. EU:n alkuperäisenä tehtävänä toiminut rauhan takaaminen Euroopassa

on edelleen tallella, mutta nyt se on saanut universaalimman sävyn. Rauhanturvaajan tehtävä on laajentunut *arvoyhteisörooliksi*. Ihmisoikeuden lokuksen kautta SDP jatkaa Kekkosesta peräisin olevaa oikeudenmukaisuuden arvon esiinnostamista: Kekkosella kyse oli “suomalaisuuden” aseman elvyttämisestä kansallisessa kontekstissa ruotsalaisuuden vastapainoksi, mutta SDP on siirtänyt oikeudenmukaisuuden arvon sovellettavaksi kansainväliseen kontekstiin, EU-tasolle. Kekkosella oikeudenmukaisuuden eettillisen periaatteen korostamisen tarkoituksena oli suomalaisuuden aseman edistäminen ja tasaveroiseksi saattaminen ruotsalaisuuden rinnalla. SDP:n oikeudenmukaisuusretoriikka jatkaa kekkoslaista perinnettä, mutta sen sovellutusala on muuttunut. Ihmisarvon lokuksen avulla EU-tason rauhanturvaamiseen liittyvä vastuullistaminen tulee helpommin hyväksyttäväksi, sillä rauhanturvakollektiivista luodaan ennen kaikkea oikeudenmukaisuuden arvon puolesta taistelija, jonka tehtävänä on estää kaaos rajojensa sisäpuolella. EU:sta on tullut kansainvälisen tason ihmisoikeustaistelija, joka on ottanut taisteluun avukseen yhtä hyvin valtiotason toimijat kuin ruohonjuuritason järjestöt.

SDP:n ja kokoomuksen perusteluiden kulusta riippumattomat esisopimukset ovat paljolti yhteisiä. Ihmisarvon lokus SDP:llä ja baltialaiseen vaikutuspiiriin Suomea kytkevä velvollistaminen kokoomuksella edustavat ainoita tyystin omaperäisiä esisopimuksia. Ihmisarvon lokus liittyy SDP:n kekkoslaisen oikeudenmukaisuusretoriikan jatkumoon, vaikka käsitteen sovellusala on toinen. Oikeudenmukaisuuden käsitteen avulla ei enää perustella kansallisuuden tasaveroisen edustuksen tarvetta vaan sitä käytetään kansainvälisessä kontekstissa tekemässä oikeutetuksi kansainvälisen yhteisön moraalisen toimijan roolia. Moraalinen maailmayhteisö-puhujaposition toimii ihmisarvon lokusta vahvistavasti. Uuden turvallisuustodellisuuden “olemuksen epäolemuksellinen” luonne oikeuttaa viime kädessä velvollisuutta EU-tasolla ja Baltian maihin liittyvää vastuullisuutta korostavat esisopimukset (kokoomus) sekä ihmisarvon lokuksen SDP:llä. Esisopimukset luovat perustelujen taustalla vaikuttavan yleisen kuvan eurooppalaisen turvallisuustodellisuuden luonteesta, joka puolestaan toimii periaatteellisena lähtökohtana itse perusteluille-sille, miten uudessa turvallisuustodellisuudessa nähdään kokoomuksen ja SDP:n osalta tarpeellisia toimia. Ajallisesti löydettyjen turvallisuustodellisuutta koskevien esisopimusten käyttö on alkujaan peräisin 90-luvun vaihteen yhteiskunnallisesta murtumavaiheesta, kommunististen yhteiskuntajärjestelmien romahtamisesta ja siirtymästä kohti läntistä markkinatalousjärjestelmää koko Euroopan tasolla. Kokoomuksen ja SDP:n puhunnassa

ne ovat havaittavissa perusteluiden lähtökohtina koko tutkittuna ajanjaksona, EU-jäsenyyden ensimmäisen viiden vuoden aikana.

4.4 Logos/logos: sisällölliset perustelut

Perustelutekniikoiden tulkinta on aina jossain määrin tulkitsijasta kiinni; eri henkilöt tulkitsevat argumentaatiota eri tavoin, mutta nämä eri tavat eivät välttämättä ole toinen toistaan huonompia. Argumentaatioon sisältyy siis tulkinnalliselta kannalta jonkinlainen mielivaltaisuuden elementti ja astuminen hermeneuttiseen kehään, jossa tulkitsijalla on keskeinen rooli. Samasta tekstistä voidaan oikeuttaa monenlaisia tulkintoja, kunhan niille on esitetty pätevät perusteet. Ulko- ja turvallisuuspoliittisissa ryhmäpuheenvuoroissa erilaisten argumentaatiotekniikoiden käyttö auttaa puolueita rakentamaan kuvaa tarpeen tullen joko ulkopoliittisen todellisuuden rakenteen muutoksesta, perinteiden ylläpitämisestä tai tarpeesta kehittää yhteinen toimintalinja uudessa havaitussa todellisuudessa.

Argumentaatiotekniikoita, assosiativista, dissosiativista argumentaatiota ja kvasiloogisia perusteluita, käytetään perelmanilaisen odotusarvon mukaisesti. Kvasiloogiset perustelut ovat matemaattisenluonteisia, määrällisyyttä ja loogisuutta korostavia perusteluita, jotka rakentavat maailmasta mitattavissa olevan. Enemmyyteen tai suureen määrään vetoaminen on yksi tavallisista kvasiloogisen argumentaation muodoista. Niiden avulla puolueiden ryhmäpuheenvuoroissa tuotetaan ulko- ja turvallisuuspoliittinen maailma mitattavankaltaisena kokonaisuutena, eräänlaisena suurimittaisena palapelinä, jonka jokaisella osalla on kokonaisuutta (EU) palveleva paikkansa. Turvallisuuspoliittisen kokonaisuuden ajatusta ei tule ottaa konkreettisesti kaikkien maiden välttämättömänä yksimielisyytenä YUTP:n alaan liittyvissä asioissa vaan periaatteellisena velvollisuutena toimia kokonaisuuden etua edistävasti, jonka lopulta nähdään koituvan yksittäisen jäsenen hyväksi. Vanhasuomalaisen yhden kansakokonaisuuden sijasta nyt taistellaan monesta kansallisuudesta koostuvan entiteetin eteen, joka kuitenkin samalla kumuloituu oman kansakunnan hyväksi.

Muut perusteluiden tavat osaltaan vahvistavat kvasiloogisten perusteluiden “yläperusteluna” toimivaa näkemystä eurooppalaisesta turvallisuuspoliittisesta todellisuudesta yhtenäisenä

kokonaisuutena, jonka eteen jokainen osanen, jäsenmaa taistelee. Mikään turvallisuuspoliittisen kokonaisuuden osista, jäsenmaista, ei ole nostettavissa yli kokonaisuuden arvon, mutta kokonaisuus koostuu tehokkaasti toimivista osistaan. *Todellisuuden rakenteen muutosta havainnollistetaan luonnollisimmin dissosiativisen argumentoinnin avulla, joka erottaa asioita konventionaaliseksi koetuista asiayhteyksistään. Dissosiativinen argumentointi tuo esille uusia toimenpiteitä ja abstrakteja periaatteita, joiden avulla ulko- ja turvallisuuspoliittinen yhtenäisyys esitetään saavutettavan.* Dissosiativinen argumentointityyli liittyy useimmiten kylmän sodan jälkeiseen valta-asetelmien muutoksen eksplikointiin ja sen tuomien uusien velvoitteiden kuvaamiseen. Jos assosiativiset perustelut kuvaavat uuden turvallisuustodellisuuden yleisiä lainalaisuuksia ja luonnetta, niin dissosiativiset perustelut osaltaan vahvistavat assosiativisia perusteluita tuomalla esiin uuden turvallisuustodellisuuden jäseniltään edellyttämiä velvollisuuksia (laajentunut rauhanturvaaminen) toivotunlaisen kokonaisuuden säilymiseksi. Assosiativinen argumentointi on usein luonteeltaan säilyttävää, eikä pyri muuttamaan vallitsevaa havaittua todellisuutta. *Turvallisuustodellisuuden yleistä luonnetta on helpoin valaista assosiativisella argumentoinnilla, luomalla uskoa totutun todellisuuden ja vakiintuneiden totuuksien ja lausumien olemassaoloon.* Yhteen hiileen puhaltava turvallisuustodellisuus saadaan näyttämään rakennelmalta, jonka juuret ovat syvällä historiassa ja menneisyydessä. Paasikiven-Kekkosen ulkopoliittinen linja on osin tällainen konstruktio, josta ei täydellisesti haluttu luovuttavan.

4.4.1 Perustelutekniikan yleiset periaatteet

Todellisuuden rakenteeseen vetoavaa pragmaattista argumentointia esiintyy molempien puolueiden ryhmäpuheenvuoroissa suhteessa eniten kvasiloogisten perusteluiden rinnalla. Myös todellisuuden rakennetta luovat perustelut ovat käytössä esimerkkien, mallin ja vastamallin sekä analogian muodossa. Perustelujen yleiset periaatteet ovat varsin yhteneväiset molemmilla puolueilla, vaikka sävyeroja löytyy. Seuraavat kolme perustetta ovat tyypillisimmät molemmilla:

- 1. Eurooppalaisen turvallisuuspoliittisen todellisuuden olemus: kansallinen etu on olla osa kokonaisuutta. Osana kokonaisuutta Suomen pieni koko muuttuu suuruudeksi.*
- 2. Poliitiikka on yksi yhteiskunnan sektori, joka jakaantuu pienempiin osapolitiikkoihin.*

Näistä osapolitiikoista ulkopoliitikka edustaa vähiten politisoitavissa olevaa politiikanlohkoa.

3. Suomalaisten erityisosaaminen (rauhanturvaosaaminen, Venäjä-tuntemus) velvoittaa osallistumaan yhteisen turvallisuustodellisuuden ylläpitämiseen.

SDP on omaksunut käyttöönsä samat perustelut kuin kokoomus, ensimmäisen turvallisuuspoliittisen kokonaisuuden korostus on tosin SDP:llä muuntunut yhteistyövaraisen turvallisuuden ensisijaisuudeksi:

Uusi eurooppalainen turvallisuus on luonteeltaan yhteistyövaraista ja edellyttää suurempaan kokonaisuuteen kuulumista. Sen myötä Suomen pienuus muuttuu suuruudeksi.

Eurooppalaisen turvallisuustodellisuuden uuden olemuksen kokonaisuutena hahmottaminen tai SDP:n yhteistyövaraisuuden korostaminen perustuvat molemmat pohjimmiltaan samaan yhtenäisen totaliteetin ensisijaisena näkemiseen. EU:n nähdään muodostavan turvallisuuskokonaisuuden, jonka jäsenyys mitätöi maan kenties todellisuudessa pienen koon vaikutusmahdollisuuksien lisääntymisen muodossa. Kokoomuksen ja SDP:n ryhmäpuheenvuoroissaan rakentamaa ajatusta turvallisuuspoliittisesta Euroopasta ensisijaisesti “yhteen hiileen puhaltavana” kokonaisuutena ei tule ottaa konkreettisesti mielessä kokonaisuusajatuksista seuraavana jokaisen jäsenmaan yksimielisyytenä ulko- ja turvallisuuspoliittisissa asiakysymyksissä. Tekstuaalisesti tuotettu ajatus “turvallisuuspoliittisesta kokonaisuudesta” ei tarkoita sitä, että eri jäsenmaat välttämättä olisivat yhtä mieltä ulko- ja turvallisuuspolitiikan yksittäisistä asiakysymyksistä ja kehittämisen tavoista. Pikemminkin kyse on kokonaisuuden osana olemisen kautta saavutettavasta periaatteellisesta mahdollisuudesta olla mukana ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskevassa päätöksenteossa ja tulevaisuuden turvallisuuslinjauksien suunnittelussa, toisaalta velvollisuutena osallistua yhdessä rintamassa EU-todellisuuden edustamaa järjestystä potentiaalisesti horjuttavien uhkien torjuntaan: kokonaisuuden osana olemisen ensisijaisuuden ajatukseen liittyy yksilöllisten mahdollisuuksien lisääntymisen lisäksi myös kollektiivisen velvoittavuuden ajatus. Yhteisöjäsenyys ei ole vaikutuksiltaan pelkästään antava vaan siihen liittyy myös ottavuus. Ulko- ja

turvallisuuspolitiikka säilyy edelleen hallitustenvälisenä päätöksentekoaalueena, jossa yksittäisten jäsenmaiden kannat ovat ratkaisevia. Käytännön ulko- ja turvallisuuspolitiikka säilynee edelleen suurena erimielisyyden alueena.

Karisen mukaan vaikutusvallan lisääntymisen korostunut merkitys poliittisten vaikuttajien puheessa osaltaan muuttaa tai mitätöi vanhasuomalaisen maantieteen pysyvyyttä (Karinen 1998, 74), ja tämä saa osin vahvistusta myös omassa tutkimuksessani. EU-jäsenyys ainakin tuntuu tuottavan sekä kokoomuksella että SDP:llä puhunutta kokonaisvaltaisemmasta uudesta politiikasta, jossa maantieteellisten osasten vahvuus on seurausta kokonaisuudessa toimimisesta. Paasikiven maantieteen pysyvyys tai “maantieteen rautainen laki” korosti muuttuvien turvallisuuspoliittisten rakennelmien seuraamisen merkitystä Euroopassa, eikä geopolitiikka “seuraamisen mielessä” ole menettänyt merkitystään “yhteen hiileen puhaltavassa” turvallisuuspoliittisessa Euroopassakaan. Näkökulma vain on muuttunut entisestä ainoastaan kansallisvaltion ja sen etujen näkökulmasta koko maanosan ja sen edun ensisijaisuuden korostukseksi. Vanhasuomalaisen puolueen ja sen johtohenkilön Yrjö-Koskisen “suomalaisuuden” korostus on muuntunut “eurooppalaisuuden” ja eurooppalaisen turvallisuuspoliittisen kokonaisuuden ensisijaisuudeksi, jonka eteen yksittäiset jäsenvaltiot ovat velvollisia taistelemaan. Nyt tämän kokonaisuuden ratkaisuja ja asemaa suhteutetaan muihin maailmanpoliittisesti merkityksellisiin toimijoihin, joista tärkeimpiä on kehityksensä osalta epävarma Venäjä. Yksinäisyyteen ja erillisyyteen jääminen tuomitaan lyhytnäköisenä ratkaisuna.

Esisopimusten tasolla Eurooppa jaettiin perinteiseen ja uuteen turvallisuustodellisuuteen. Perinteistä turvallisuuspoliittista todellisuutta hahmotetaan olemuksellisena sotilasliittojen dominoimana maailmana, mutta uudessa epävarman ontologian hallitsemassa turvallisuustodellisuudessa olemuksellisuus on muodostunut tarpeeksi liittoutua osaksi kokonaisuutta. Turvallisuuspoliittinen Eurooppa-kokonaisuus muodostaa perusteluiden “yläperustelun”, jota muut asettuvat tukemaan. Molemmat puolueet hyödyntävät eniten kvasiloogista argumentaatiota (turvallisuuspoliittisen Eurooppa-kokonaisuuden ensisijaiseksi asettaminen, politiikka yhtenä yhteiskunnan kokonaissektorina, joka jakaantuu osapolitiikkoihin), ja kokonaisuuden ensisijaisuuden ajatusta vahvistetaan todellisuuden rakennetta muokkaavien perusteluiden avulla (Suomi rauhanturvaamisen mallimaana ja EU:lle hyödyllisenä Venäjän-

tuntijana). Suomea rauhanturvaamisen esimerkkimaana käytetään tukemaan kvasiloogisen argumentaation ydinajatusta eurooppalaisesta turvallisuustodellisuudesta totaliteettina, kokonaisuutena, jonka osasena Suomi on velvollinen tarjoamaan erityisosaamistaan lojaalisuuden nimissä. Kokoomuksella nousee korostetusti esiin todellisuuden rakennetta muokkaavana perusteluna myös Milosevic varoittavana esimerkkinä hirmuhallitsijasta, jollaisten nousu eurooppalaisten maiden on estettävä. Euroopan hahmottaminen turvallisuuspoliittisena kokonaisuutena sekä politiikan mieltäminen yhdeksi osapolitiikoista koostuvaksi yhteiskunnalliseksi sektoriksi edustavat kvasiloogisen argumentaation muotoja, jotka esittelen yhteisessä luvussaan.

Kvasiloogisessa argumentaatiossa hahmotetaan politiikkaa yhtenä yhteiskunnallisena sektorina, joka jakaantuu pienempiin osapolitiikkoihin. Nämä osapolitiikat ovat eri tavoilla politisoitavissa: ulkopoliitikka on perinteisesti edustanut vähiten politisoitavissa olevaa politiikanlohkoa. Teksteissä uusinnettu kuva ulkopoliitikasta pyhänä, epäpolitisoituna alueena vahvistaa osaltaan puolueiden luomaa kuvaa ulko- ja turvallisuuspoliittisesta Eurooppa-kokonaisuudesta. Ulkopoliitikan perinteisesti epäpolitisoidulla alueella kuvaa ulko- ja turvallisuuspoliittisesta Eurooppa-kokonaisuudesta ei ole mahdollista kyseenalaistaa tulematta leimatuksi riitapukariksi. Käytetyt kvasiloogiset perustelut ovat siis vahvasti toisiaan vahvistavia. Keskustaa molemmat puolueet pitävät perinteisesti epäpolitisoidun ulkopoliitikan politisoijana, ristiriitoja hakevana toimijana, joka haluaa väen vängällä synnyttää erimielisyyksiä hallituksen ja opposition välille. Suomalainen erityisosaaminen rauhanturvaamisen ja Venäjä-tuntemuksen muodossa sekä Bosnian verenvuodatus analogiana Hitlerin Saksaan edustavat assosiativista todellisuuden rakennetta muokkaavaa argumentaatiota, jonka käsittelen omassa luvussaan. Kokoomus nostaa esiin korostetummin eurooppalaisen turvallisuuspoliittisen todellisuuden aseman järjestyksenkaltaisena perustana vastakohtana Bosnian kaaosmaiselle kansanmurhan uhkalle.

4.4.2 Eurooppa-yhteisö turvallisuuspoliittisena kokonaisuutena (kokoomus) tai turvallisuus yhteistyövaraisena rakenteena (SDP)

Kvasiloogiset perustelut nostavat keskiöön tarpeen olla osa laajempaa ulko- ja turvallisuuspoliittista kokonaisuutta (kokoomus) tai yhteistyövaraisen turvallisuusrakenteen osana

olemisen välttämättömyyden (SDP). Kansallisen edun merkitystä korostavat perustelut esiintyvät ainoastaan kokoomuksella, ja EU-jäsenyyden myötä saavutettava turvallisuuden laajenemisen ja kehittämisen tematiikka on molemmilla puolueilla läsnä. Kokoomuksen perusteluna toimiva *kansallinen etu on olla osa rauhanturvatoimintaansa kehittävää kokonaisuutta* muuntuu SDP:llä muotoon *uusi turvallisuus on luonteeltaan yhteistyövaraista*. Puhunnan sävyeroista huolimatta tämä molempien puolueiden “yläperustelu” tähtää samaan suuntaan: esisopimuksissa havaitun uuden epävarman turvallisuustodellisuuden varmuullistamiseen ja ennustettavammaksi tekemiseen. Vakiintuneiden turvallisuuspoliittisten toimijoiden varmuuden purkaututtua varmuus tuotetaan (tekstuaalisesti) eri tavoin, käsittelemällä rauhanturvaamista eurooppalaisen turvallisuuden erityistapauksena, joka velvoittaa yhteisöjäseniä laittamaan peliin oman panoksensa rauhaa puolustavan kokonaisuuden puolesta. Rajat ylittävä turvallisuusyhteistyö esitetään tarpeelliseksi uudessa turvallisuustodellisuudessa, jossa uhkatkaan eivät katso maiden välisiä rajoja. Suomi taistelee EU-todellisuudessa uudenlaisen, radikaalilla tavalla laajemman kokonaisuuden kuin omille rajoillensa rajoittuvan maa-entiteetin puolesta.

“Me suomalaiset emme voi olla vapaamatkustajia niiden eurooppalaisten valtioiden joukossa, jotka rakentavat Euroopan uutta turvallisuusjärjestelmää aivan kotiovellamme, vaan meidän on annettava tuohon työhön myös oma panoksemme.”

(Kokoomuksen ryhmäpuheenvuoro hallituksen rauhanturva- ja humanitaaristen valmiuksien kehittämistä koskevan selonteon lähetekeskustelussa 25.4.1996, kansanedustaja Ilkka Kanerva, 1).

“Suomen turvallisuutta ei siis voida erottaa yleiseurooppalaisesta turvallisuudesta. Maanosamme vakaus on Suomelle tärkeä, meidän on annettava oma panoksemme sen hyväksi.”

(Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän ryhmäpuheenvuoro HVK-keskustelussa 8.5.1996, eduskuntaryhmän varapuheenjohtaja Erkki Tuomioja, 1.)

Ajallisesti kokonaisuusperustelut löytyvät kokoomuksella jäsenyyden alkuvaiheesta, erityisesti vuoden 1995 ja 1996 ryhmäpuheenvuoroista jolloin rauhanturvaaminen teemana on ollut erityisesti esillä. Kokoomuksella esisopimusten tasolla esiintynyt Baltian maihin liittynyt mentaalinen velvoittavuus abstraktina arvona edistää näiden EU-jäsenyyttä kytkeytyy laajentumisen kautta saavutettavaan hyvinvoinnin leviämiseen, joka on osaltaan turvallisuuden

vahvistamista eurooppalaisessa mittakaavassa. Kokoomus käsittää turvallisuuden laajemmin taloudellisen turvallisuuden laajenemisen mielessä; talous- ja rahaunioni EMU merkitsee ennen kaikkea elintason kohoamisen kautta tapahtuvaa turvallisuuden leviämistä:

“EMU-jäsenyys edistää maamme kansainvälisiä vaikutusmahdollisuuksia ja pitää meidät siinä pöydässä, jossa yhä keskeisempi osa maanosamme tärkeistä ratkaisuista tehdään. Tämä ulko- ja turvallisuuspoliittista merkitystä ei tule aliarvioida.”

(Kokoomuksen ryhmäpuheenvuoro turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon palautekeskustelussa 27.5.1997, kansanedustaja Kaarina Dromberg, 4.)

1800-luvun vanhasuomalainen jargon aina J.V.Snellmanista ja 1900-luvulla Paasikivestä ja Kekkoesta lähtien on vedonnut Suomen pieneen kokoon yhtenä käytännöllisenä syynä poliittiseen realistiseen asennoitumiseen. Pienuus nousee esille teemana myös kokoomuksen ja SDP:n EU-jäsenyyden aikaisissa ulko- ja turvallisuuspoliittisissa ryhmäpuheenvuoroissa mahdollisuutena ylittää ulkoisen koon asettamat rajat yhteisöjäsenyyden hyväksymisen kautta. Suomen pienuuden esitetään muuttuvan suuruudeksi *vaikutus- ja toimintamahdollisuuksien lisääntymisen* myötä, joka toimii pienen koon mitätöijänä. Kekkoslainen puolueettomuuspolitiikka on nähnyt pienen maantieteellisen koon menettävän merkitystään puolueettomuuspolitiikan ja Venäjän toimien seuraamisen myötä. Jäsenyyden valinta näyttyy valintana Euroopassa vaikuttamisen puolesta; ulkopuolelle jättyvät maat jäävät auttamattomasti myös ulkopuolelle itseään ja Euroopan tulevaisuutta koskettavan päätöksenteon. Ulkopoliittinen tulevaisuutemme on enenevässä määrin ympäröivistä tekijöistä kiinni. Päätöksen liittyä osaksi suurempaa kokonaisuutta esitetään olevan samalla joko hyväksyvä tai hylkäävä valinta vaikuttamismahdollisuuksien puolesta tai niitä vastaan. Kokoomus ja SDP tuntuvat sanovan, että ilman yhteisöjäsenyyttä jäisimme erillisyytemme vangiksi. Geopolitiikan ja maan konkreettisen koon merkitys mitätöityy vaikutusmahdollisuuksien lisääntymisen myötä; Suomi ei ole enää pelkästään Venäjän naapuri vaan osa jotakin suurempaa ja vaikutusvaltaisempaa poliittista toimijaa. EU-jäsenyys tarjoaa paitsi kohtalon ylittämisen mahdollisuuden, merkitsee myös mahdollisuutta muuttaa maantieteen merkitystä päättäviin pöytiin pääsyn kautta. Oman kohtalon ylittämisen mahdollisuus on ollut jo 1800-luvun vanhasuomalaisille tyypillinen teema, johon ei ole liittynyt maantieteen merkityksen muuttamisen mahdollisuus. Nyt muutoksen esitetään olevan mahdollinen, mutta se edellyttää loikkaa kohti Eurooppaa ja samalla omien

(vaikutus)mahdollisuuksien lisääntymistä.

“Uusi maailmanjärjestys antaa uusia mahdollisuuksia myös Suomen kaltaiselle pienelle valtiolle. Turvallisuuspoliittiset ratkaisuvaihtoehdot ja vaikutusmahdollisuutemme ovat EU:n jäsenenä selvästi lisääntyneet.”

(Kokoomuksen ryhmäpuheenvuoro hallituksen turvallisuuspoliittista selontekoa koskevassa keskustelussa 6.6.1995, kansanedustaja Pertti Salolainen, s. 1).

“Tärkein askel on epäilemättä ollut liittyminen Euroopan unioniin. Kysymys ei ole pelkästään yhteisön meille antamasta turvallisuudesta, vaan myös Suomen mahdollisuudesta vaikuttaa Euroopan merkittävimmän vaikuttajan ulko- ja turvallisuuspoliittisiin päätöksiin.”

(SDP:n eduskuntaryhmän ryhmäpuheenvuoro turvallisuuspoliittisesta selonteosta 6.6.1995, kansanedustaja Matti Puhakka, s.2.)

“Maantieteen rautainen laki”, joka on merkinnyt Paasikiven ja Kekkonen ulkopolitiisessa perinnössä tarvetta seurata muuttuvien turvallisuuspoliittisten asetelmien muotoutumista Euroopassa, ei ole uudessa turvallisuuspoliittisessä todellisuudessa menettänyt merkitystään, vaikka Karisen löydös Venäjän aseman merkityksen vähenemisestä Suomen vaikutusvaltaisiin pöytiin pääsyn myötä suomalaisten mielipidevaikuttajien ja poliittisen eliitin keskuudessa saa vahvistusta oman aineistoni, parlamentaaristen ryhmäpuheenvuorojen, osalta. Geopolitiikan merkitys “seuraamisen mielessä” heijastuu puolueiden ulko- ja turvallisuuspoliittisen todellisuuden havainnoinnissa edelleen, vaikka havainnoinnin näkökulma on muuttunut. Havainnointi tapahtuu nyt ensisijaisesti “kansakuntien yhteisön” jäsenenä. Suomelle rakennetaan uudenlaista Eurooppaan kytkeytynyttä roolia, josta kehkeytyy samalla uudenlainen kansallinen yhtenäistämistarina. Yksittäisen kansakunnan voima on seurausta kansakuntien kokonaisuuden sisällä vallitsevasta järjestyksen tunteesta, joka on konkreettisesti yhteisin voimin tuotettu.

Uudessa turvallisuustodellisuudessa itsellisyys on riittämätön ominaisuus ja tarvitaan vuorovaikutuksellisempaa poliittista realismia. Yksittäiset maat jäävät auttamatta vaikutusvallaltaan vähäisiksi toimijoiksi laajojen poliittisten toimijoiden rinnalla: vahvuudeksi uudessa turvallisuuspoliittisessä todellisuudessa muodostuu kokonaisuuden osana oleminen, jonka esitetään lisäävän sekä vaikutus-, että valintamahdollisuuksia. Kokonaisuuden osana oleminen saattaa toimia jopa Suomen maantieteellistä sijaintia mitätöivästi: jos

vanhasuomalaisessa ideologiassa ajateltiin kansakunnan olevan vahvimmillaan yhtenäistävän sivistyksen homogenisoivan vaikutuksen kautta, niin nyt *yksittäisen kansakunnan vahvuuden esitetään olevan seurausta johonkin suurempaan, eri kansakuntia yhdistävään kokonaisuuteen kuulumisesta*. Yhden maatoimijan mahdollisuudet alati muuttuvassa maailmanpoliittisessa todellisuudessa havaitaan riittämättömiksi: voimalliseksi turvallisuuspoliittiseksi toimijaksi tullakseen kooltaan pienen maan on huomattava yhdistymisestä seuraavat edut.

Eurooppa-yhteisö jäsenmaita velvoittavana kokonaisuutena on opinkappale, jonka nimiin vannotaan muuttuvan turvallisuustodellisuuden aikana. Uudelle turvallisuustodellisuudelle tyypillisen muuttuvuuden ja kontingenssiuden keskellä ajatus jostakin yhtenäisestä tuo turvaa ja lohtua. Tämä kokonaisuus ei ole enää pelkästään vanhasuomalaisittain yhtenäinen kansakunta vaan laajempi kansakuntien yhteisö. Vanhasuomalaisen maailmankuvan kivijalkana on toiminut ajatus siitä, että maantieteellinen todellisuus pysyy muuttumattomana. Maantieteellisiä tosiasioita, sijaintiamme suurvalta Venäjän vieressä, on käytetty olemuksellisen argumentaation tapaan, “maantieteen rautaisen lain” luomiseksi. EU on ottanut tällaisen aiemmin pelkästään suurvalloille varatun muuttumattoman totaliteetin roolin, mikä ei ole tehnyt tarpeettomaksi seurata muiden merkittävien maailmanpoliittisten toimijoiden kuten Venäjän liikkeitä. Kokoomuksen ja SDP:n näkemys maailmasta on muuttuneessa turvallisuuspoliittisessa tilanteessa pragmaattis-poliittinen: yksittäisen toimijan näkökulma ja turvallisuuspoliittinen panos on riittämätön ja tarvitaan liittymistä osaksi laajempaa kokonaisuutta. Kokonaisuutena hahmotetaan myös politiikkaa yhtenä yhteiskunnallisena, osapolitiikoista koostuvana sektorina, jonka vähiten politisoitavissa oleva osapolitiikka on perinteisesti ollut ulkopoliitiikka. Keskusta on uskaltanut rikkoa konsensuaalisella ulkopoliitiikan alalla vallitsevan harmoniasäännön ja ikään kuin kiusallaan tehnyt “tikustakin asiaa”.

4.4.3 Politiikka osapolitiikoista koostuvana yhteiskunnallisena sektorina

Ulko- ja turvallisuuspoliittisen todellisuuden lisäksi politiikkaa hahmotetaan osapolitiikoista koostuvana, mitattavankaltaisena suurena. *Politiikan nähdään muodostavan osapolitiikoista koostuvan oman yhteiskunnallisen sektorinsa. Jokainen osapolitiikka toimii omilla toiminnan ehdoillaan ja ulkopoliitiikka edustaa yhtä pyhimmistä politiikanlohkoista, joka edellyttää*

implisiittistä halua harmoniaan ja konsensuspäätöksiin. Ulkopolitiikan alueelle ovat kehittyneet omat toimintakonventionsa, joista tärkein ja kyseenalaistamattomin kuuluu, että ulkopolitiikan alueella ei suvaita ristiriitojen aiheuttamista. Hallituspuolueet kokoomus ja SDP kehittävät keskustasta sopivan syntipukin, jonka niskoille säilytetään vihat epäortodoksisesta käytöksestä eli ulkopolitiikan politisoimisesta normaalien tapakonventioiden vastaisesti. Keskustan osalta esitetään olevan kyse poliittisesta perinteestä, vakiintuneesta toimintamallista oppositiossa, jonka mukaisesti puolue itsetarkoituksellisesti vastustaa hallituksen esityksiä asiaperustein tai vailla niitä. (Keskustalaiseen) oppositioperinteeseen kuuluu johdonmukaisesti asettua vastakkaiselle kannalle kuin hallitus. Keskusta saattaa ottaa “käsikassarakseen” asian kuin asian, esimerkiksi valmiusjoukot, ilman sen syvempiä perusteluita. Tärkeintä on rikkoa sopusointu, jopa vailla oikeutettuja perusteita. Takana saattaa olla pelkkä lyhytnäköinen äänenkalastelutaktiikka:

“Politiikan luonteeseen kuuluu, että oppositiolla on taipumus ellei suoraan vastustaa niin ainakin arvostella kutakuinkin kaikkia hallituksen esityksiä. Monin osin tämä on täysin ymmärrettävää ja hyväksyttävää. Kansallisia perusetuja koskevien ulko- ja turvallisuuspoliittisten ratkaisujen osalta asia on kuitenkin toisin. Kansallisesta ulkopolitiikasta ei tulisi tehdä sisäpoliittisten suhdanteiden määrittämää oppositiopolitiikan suosionkalastelun välinettä.”

(Kokoomuksen ryhmäpuheenvuoro valtioneuvoston “Suomen osallistuminen Bosnia-Hertsegovinan rauhansopimuksen sotilaalliseen täytäntöönpanoon”-selonteon lähetekeskustelussa 18.12.1995, eduskuntaryhmän puheenjohtaja, kansanedustaja Ben Zyskowicz, 3-4.)

“Keskusta onkin mitä ilmeisemmin tehnyt strategisen päätöksen Suomen turvallisuuspolitiikkaa koskevien erimielisyyksien virittämistä milteipä keinolla millä hyvänsä. Operaatio on saanut jo riidanhaastamisen piirteitä.”

(Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän ryhmäpuheenvuoro hallituksen valmiusjoukkoselonteon palautekeskustelussa 17.6.1996, kansanedustaja Antero Kekkonen, 2.)

Keskustan käytös ulkopolitiikan syyttä suotta politisoimiseksi näyttäytyy sitäkin epälojalimpana, kun muiden puolueiden ei osoiteta moiseen alhaisuuteen syyllistyvän. Keskusta yksin on valmis tekemään vaikka “kärpäsestä härkäsen” saadakseen huomiota osakseen. Ulkopoliittisten asiakysymysten riitauttamista, politisointia, keskustan oletetaan harrastavan joko yksinkertaisesta riidanhaastamisen halusta tai käytännöllisenä äänenkalastelutapana. Poliitiikan perinteisiin konventioihin ja tapasääntöihin kuulunut vaatimus säilyttää ulkopolitiikka yksimielisyyden ja

harmonian osa-alueena on saanut keskustassa rikkojansa. Keskustan esitetään valjastaneen ulkopoliittikan politisoimisen välineeksi lyhytnäköisiin suosionkalastelupäämääriin päästäkseen.

Implisiittiseksi vastapooliksi keskustalle muodostavat luonnollisesti perinteisen politiikanteon periaatteet omaksuneiksi ilmoitetut (hallituspuolueet) kokoomus ja SDP, jotka pitävät kiinni “ulkopoliittikan kultaisesta harmoniasäännöstä”. Suomalaisen poliittisen kulttuurin erääksi peruspiirteeksi vahvistuu hallitusrintamaodotus, joka korostaa konsensuaalisuuden ja yksimielisyyden merkitystä jokaisen hallitukseen kuuluvan puolue ryhmän kohdalla: konsensuaalisuus on tapa osoittaa lojaalisuutta toisia hallitustoimijoita kohtaan. Kielen retorisuuden tutkija voi leikitellä ajatuksella, millaiseksi molempien puolueiden puhunta muuttuisi, jos ne yhtäkkiä joutuisivat oppositioon ja keskustankaltaiseen sivullisen asemaan. Ehkä suhtautuminen ulkopoliittikan politisointiin muuttuisi suvaitsevammaksi ja konventionaalisiin sääntöihin suhtauduttaisiin keskustan tavoin joustavammin. Hallitusrintamaan liittyvän konsensuaalisuusodotuksen rikkouduttua olisi mahdollisuus perinteisesti ei-politisoidun politisoimiseen ja nykyisellään keskustan ominaisuudeksi osoitettuun “villiin poliittiseen käytökseen”. Viidakon lakeja on mahdollista noudattaa kun ei ole enää tapahtumien ja vallan keskiössä.

4.4.4 Suomalaisen erityisosaamisen kokonaisuuden tueksi (kokoomus, SDP)

Varhaisvaiheen puheenvuoroissa esiintyy myös assosiatiivisen argumentaation Suomen malliasemaan kohottavaa todellisuuden rakennetta muokkaavaa argumentaatiota, joka kuitenkin paradoksaalisesti tukee määrällisten perusteiden luomaa euroforiaa. Nämä todellisuuden rakennetta muokkaavat perustelut täydentävät kvasiloogisia perusteluita. Tavallisin todellisuuden rakennetta muokkaava perustelu on Suomen esittäminen rauhanturvaamisen ja Venäjä-tuntemuksen mallimaana, mutta myös henkilö ja teot-tyylisiä perusteluita, analogioita ja esimerkkejä käytetään. Suomalaisen erityisosaamisen rauhanturvaamisen alalla asettuu luontevasti tukemaan tarvetta toimia osana laajempaa turvallisuuspoliittista Eurooppa-kokonaisuutta. Suomen on tarjottava omaa ainutlaatuista osaamistaan koko Euroopan käyttöön, eikä jäätävä sen kanssa eristyksiin. Kokoomus esittää ainutlaatuisena myös Suomen poikkeuksellisen Venäjän tuntemuksen, joka erottaa maamme monista muista eurooppalaisista

maista. Venäjä-tuntemus esitetään piskuisen Suomen kilpailuvaltina muiden EU-valtioiden joukossa, ja toisaalta se on ollut edellytys kansalliseen ulkopoliittiseen johtoon kohoamiseksi. Kansallisista ulkopoliittikan auktoriteeteista Kekkonen ja Paasikivi esitetään sekä ulkopoliittikan suvereenina taitajina että Venäjän-tuntijoina, joista tulisi ottaa oppia. Myös puolueettomuuden osalta Suomella on tarjota ainutlaatuista osaamista ja asiantuntemusta eurooppalaisille kollegoilleen:

“Uskon, että Suomella on sellaista ulkopoliittista osaamista, jonkinlaista “puolueettomuusperinnettä”, jolla olisi käyttöä myös EU:n jäsenenä ja jota pitäisi korostaa. Meidän antimme Eurooppaan pitäisi olla myös hyvä Venäjän tuntemus.”

(Kokoomuksen ryhmäpuheenvuoro hallituksen turvallisuuspoliittista selontekoa koskevassa palautekeskustelussa 31.10.1995, kansanedustaja Ilkka Kanerva, 6.)

“Myös meidän on nähtävä Suomen ja Venäjän kehitys pitkässä perspektiivissä. Jo ennen nykyistä presidentti Ahtisaarta ovat Mannerheim, Paasikivi, Kekkonen ja Koivisto pitäneet Venäjätuntemusta ylimmän valtionjohtomme ammatillisen pätevyyden keskeisenä ominaisuutena. On edelleen etu tuntea syvällisesti Venäjää ja sen kulttuuria.”

(Kokoomuksen ryhmäpuheenvuoro hallituksen rauhanturva- ja humanitaaristen valmiuksien kehittämistä koskevan selonteon palautekeskustelussa 17.6.1996, kansanedustaja Ilkka Kanerva, 4.)

Itäisen poliittisen- ja kulttuuriperinteen tuntijana Kokoomus esittää Suomen vailla vertaa olevana maana, joka voi tarjota apuaan ja konsultointia muille EU:n jäsenille. Venäjän tuntemus on uudenlaisessa havaitussa todellisuudessa kilpailuvaltti, koska EU:n on määritettävä suhteensa maantieteellisesti suurimpaan naapuritoimijaansa, joka samalla on maailmanpolitiikan keskeinen toimija. Suomi esitetään ihanteellisessa valossa sekä käytännön turvallisuuspoliittisena toimijana, rauhanturvauhkien torjuna, että periaatteellisemmalla tasolla, järkevän ja harkitsevan Venäjä-suhteen noudattajana.

Kokoomus ja SDP representoivat Suomen rauhanturvaamisen mallimaana, jolla on pitkät perinteet osaamisesta alalla. Suomen perinteitä rauhanturvatyön saralla tukee matemaattisiin suureisiin perustuva argumentaatio, joka määrällisen suuruuden avulla vahvistaa ajatusta rauhanturvaamisen merkittävydestä. Argumentaation pohjavireenä kulkee ajatus siitä, että jos Suomi ei halua katkaista esimerkillistä rooliaan rauhanturvaamisen ykkösmaana, se osallistuu

edelleen vanhaan tyyliin rauhanturvaoperaatioihin ja on valmis sopeutumaan tarvittaviin uusiin muutoksiin säilyttääkseen asemansa kehityksen etulinjassa. Rauhanturvatyö esitetään Suomen kannalta luonnollisena ja perinteitä sisältävänä toimintana, jonka jatkumo on syytä säilyttää:

“Suomella on pitkät perinteet ja laaja kokemus rauhanturvatehtävistä. Viime tiistaina tuli kuluneeksi 40 vuotta siitä, kun ensimmäiset suomalaiset rauhanturvaajat lähtivät Suezille...Yli 30 000 suomalaista on palvellut näiden vuosien aikana rauhanturvatehtävissä, mikä on suhteellisesti eniten maailmassa verrattuna asukasluukuumme.”

(Kokoomuksen ryhmäpuheenvuoro hallituksen Suomen osallistumista Bosnia-Hertsegovinan rauhansopimuksen sotilaallisen toimeenpanon jatko-operaatioon koskevan selonteon keskustelussa 16.12.1996, kansanedustaja Kalevi Lamminen, 1.)

“Viidessä vuodessa YK:n rauhanturvaajien määrä on noussut noin 10 000:sta 80 000:een. Suomalaisia on mukana noin 1500. Bosnian operaatioon osallistuu 60 000 sotilasta. Suomalaiset ovat mukana 400 miehen vahvuisella rakentajapataljoonalla. Emme enää ole rauhanturvaamisen suurvalta. Miksi emme?”

(Sosialidemokraattien eduskuntaryhmän ryhmäpuheenvuoro valmiusjoukkojen perustamista koskevan selonteon lähetekeskustelussa 25.4.1996, kansanedustaja Kimmo Kiljunen, 6.)

Milosevicin hirmuhallitsijuuden havainnollistamiseksi kokoomus käyttää henkilö ja teotyyppistä argumentaatiota. Bosniaa ja sen hallitsijaa verrataan eurooppalaisen historian häpeätahraan, Hitlerin Saksaan, jota Eurooppa ei onnistunut pysäyttämään ajoissa. Muodostuu analogia, jonka hirmuisuudesta ei ole epäilystä. EU:sta organisaatioineen luodaan järjestyksen edustajaa vastakohtana sisäpuolen ulkopuolelle, kaaokselle, joka järjestystä mahdollisesti uhkaa. Suomi ei voi olla vapaamatkustaja yhteisiin arvoihin sitoutuneessa Euroopassa, jonka jokaisen jäsenen on taisteltava yhteistä vihollista vastaan. Muutoin maineemme rauhanturvaamisen mallimaana kyseenalaistuisi ja siirtyisimme kakkoskastiin rauhanturvamaineemme osalta.

Jugoslavian kriisin ennennäkemätön verisyys ja raakuus toimii molemmilla puolueilla tehokkaana esimerkkinä ja analogiana Hitlerin Saksaan, jonka tarkoituksena on luoda tarve rauhanturvaamiseen osallistumiselle. Kansainvälinen yhteisö säilyy rauhanlähettiläänä ja viimeisenä rauhan takaajana sisäisten vihollisuuksien valtaamassa Euroopassa: Jugoslavian kaltaisen esimerkin ei suvaita toistuvan. Yhteisöstä kasvaa ulkoisen uhkan torjuja omien rajojensa

sisäpuolella. Ulkoinen uhka voi olla mikä tahansa potentiaalinen jokapäiväisen järjestyksen raiteiltaan pois saattava, Jugoslavian tyylinen tekijä. Jugoslavian kriisi esitetään erityisen verisenä “kansanmurhana”, joka toimii oikeutuksena kansainvälisen yhteisön väliintulolle:

“Meidän sukupolvellemme rauhantilan vallitseminen Euroopassa on ollut niin vakiintunut asia, että tapahtumat entisen Jugoslavian alueella ovat olleet todellinen järkytys. Melkein Euroopan sydämessä, Euroopan unionin takapihalla, on käyty lähes täysimittaista sotaa, jossa varsinkin siviiliväestön kärsimykset ovat olleet valtavia.”

(Kokoomuksen ryhmäpuheenvuoro valtioneuvoston “Suomen osallistuminen Bosnia-Hertsegovinan rauhansopimuksen sotilaalliseen toimeenpanoon”-selonteon lähetekeskustelussa, 18.12.1995, kokoomuksen eduskuntaryhmän puheenjohtaja, kansanedustaja Ben Zyskowitz, 1.)

“Yli kolme vuotta jatkunut, yli 200 000 uhria vaatinut ja yli kaksi miljoonaa ihmisen pakolaisuuden aiheuttanut sotiminen entisen Jugoslavian alueella on nyt lähellä päätöstään Pariisissa allekirjoitetun rauhansopimuksen perusteella.”

(Sosialidemokraattien ryhmäpuheenvuoro 18.12.1995 valtioneuvoston eduskunnalle antamasta selonteosta, eduskuntaryhmän II varapuheenjohtaja, kansanedustaja Erkki Tuomioja, 1).

Todellisuuden rakennetta muokkaavat perustelut koostuvat lähinnä malleista (Suomi rauhanturvaamisen ja Venäjä-tuntemuksen mallimaana), havainnollistuksista (Bosnia kansanmurhaan verrattavissa olevana) ja henkilö ja teot-tyylisestä yhdistämisestä (Milosevic hirmuhallitsijana), jotka kaikki toimivat yhdensuuntaisesti yhteistä kvasiloogista yläsopimusta, ajatusta turvallisuuspoliittisesta Eurooppa-kokonaisuudesta, vahvistavasti. Assosiativisten perusteluiden eri muodot eivät siis toimi toisistaan erillään vaan ovat vahvasti toisiaan tukevia. Myös dissosiativisten perusteluiden muodot toimivat assosiativisia perusteluita tukevasti, eivät niistä erillään.

4.4.5 Dissosiativinen argumentaatio

Dissosiativista argumentointia kokoomuksen ryhmäpuheenvuoroissa käytetään erityisesti 90-luvun turvallisuuspoliittisen tilanteen kontingenssiuden havainnollistamiseksi. Dissosiativiset perustelut tekevät selväksi sen, millaisia keinoja tulevaisuuden turvallisuustodellisuudessa (nykyisessä EU-todellisuudessa) tullaan tarvitsemaan EU:n perinteisen vakauspäämäärän

saavuttamiseksi. Perinteisen rauhanturvaamisen aikainen maailma on perustunut uhkien selkeään määriteltävyyteen ja osoitettavuuteen, mutta 90-luvulla maailmaa kannatelleet totuusrakennelmat ovat murtuneet. Uutta turvallisuustodellisuutta hahmotetaan esisopimusten tasolla epävarman ontologian hallitsemana maailmana, jossa kylmän sodan aikaiset vakiintuneet toimijat (sotilasliitot) ovat menettäneet asemansa, uhkat voivat tulla miltä tasolta tahansa ja tilanne on muuttunut räjähdysalttiiksi.

Dissosiatiivinen perustelu erottaa normaalisti toisiinsa yhteenliitetyt asiat toisistaan ja johtaa tavallaan todellisuuden hahmottumiseen uudella tavalla kielen tasolla. Perinteisesti yhteenliitettyjen käsitteiden ja ilmiörakenteiden välinen liitos rikotaan. Dissosiatiiviset perustelut etenevät tyypillisesti filosofisen parin avulla, mikä merkitsee “näennäisen” (ilmenemismuoto) ja “todellisen” (todellisuus) vastakkain asettamista. (Summa 1989a, 109.) Perelman kuvaa dissosiaation kulkua seuraavalla kaavalla, missä termi I vastaa ilmenemismuotoa ja termi II todellisuutta. Termi II:sta tulee termi I:stä normatiivisempi ja se saa “absoluuttisemman” aseman, mikä puolestaan tekee toisesta elementistä (termi I) vähämerkityksellisemmän ja suhteellisemmän. Dissosiatiiviselle tekniikalle tyypillistä on kahden filosofisen parin välinen transformaatio niin, että ensimmäisen parin vahvemmassa asemassa oleva termi II joutuu suhteellistettuun asemaan termiksi I uudessa parissa.

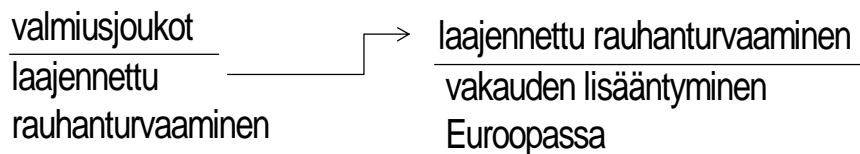
termi I
 termi II

seuraus
 fakta/periaate

keino
 tavoite

Kokoomuksen ja SDP:n ryhmäpuheen kirjoista on löydettävissä seuraava yhteinen filosofinen pari, jossa ensimmäisen parin seuraus/periaate-opposition periaatetermin asemaan joutuu laajennettu rauhanturvaaminen. Laajennetun rauhanturvaamisen tarpeesta seuraa vaade perustaa valmiusjoukot, jotka konkretisoivat tämän tarpeen. Valmiusjoukot joutuvat siten ensimmäisen parin seurauksen asemaan. Laajennettu rauhanturvaaminen puolestaan siirtyy toisen filosofisen parin keinon asemaan ja samalla sen asema suhteellistuu ja muuttuu vähemmän merkitykselliseksi. Vakauden lisääntyminen toimii toisen parin tavoite/keino-asetelman lopullisena tavoitteena. Perustelujen pohjana toimiva periaate, esimerkiksi laajennettu rauhanturvaaminen, saadaan tuntumaan vähemmän tärkeältä sen siirtyessä periaatteen sijasta

keinon asemaan ja alisteiseksi lopulliselle tavoitteelle, vakauden lisäämiselle Euroopassa.



Kokoomus ja SDP tuntuvat olevan yksimielisiä laajentuneen rauhanturvatoiminnan välttämättömyydestä uutena rauhantakuuna EU-todellisuudessa, jossa rauhanturvaaminen jatkuu vielä varsinaisen sotatilan päätyttyä ja ulottuu kansalaisyhteiskunnan vaurioiden paikkaamiseenkin. Perinteiset keinot ja perinteinen rauhanturvatoiminta ovat riittämättömiä aikana, jolloin turvallisuuspoliittiset totuudet ovat hajaantuneet ja moninaistuneet, eikä Euroopassa ole yhtä ainoaa oikeaa turvallisuusratkaisua. Yksimielisyys laajentuneen rauhanturvaamisen merkityksestä esiintyy ryhmäpuheenvuoroissa aina kun kyseinen aihe nousee esille.

4.4.6 Yhteenvetoa: ajatus turvallisuuspoliittisesta kokonaisuudesta vahvistaa epävarmaa turvallisuustodellisuutta

Jos vanhasuomalaisten puhunnassa keskeinen esisopimus on ollut “kansa idealisoituna kokonaisuutena”, niin kokoomuksella ja SDP:llä se on muotoutunut eurooppalaisessa yhteisö-todellisuudessa “*idealisoituksi kansojen kokonaisuudeksi*”. Esisopimusten tasolla molempien puolueiden puheenvuoroissa eksplikoidaan uuden turvallisuuspoliittisen todellisuuden epävarmuus. Perusteluissa tätä epävarmuutta ja kontingenssiutta tehdään ennustettavammaksi kvasiloogisena “yläperusteluna” toimivan turvallisuuspoliittinen Eurooppa-kokonaisuuden avulla, joka tekee turvallisuustodellisuudesta perusteluiden tasolla astetta varmemman. Kokonaisuusajatus nojaa käsitykseen EU-jäsenmaiden yhteisen intressin viimekätisestä samanlaisuudesta, joka peittää taakseen mahdolliset maakohtaiset erilaisuudet. Viimekätisenä yhteisenä intressinä on järjestyksen ylläpitäminen yhteisörajojen sisäpuolella. Tätä järjestyksen luonnetta, ja sitä kuinka se esitetään saavutettavaksi, kuvailen tarkemmin myyttianalyysi-luvussa. Turvallisuuspoliittisen voiman nähdään olevan peräisin kansojen yhtenäisyydestä, sillä yksittäisen jäsenvaltion panos turvallisuuspoliittisessa työssä on riittämätön. Assosiatiivisten perusteluiden

eri muodot ja dissosiatiiiviset perustelut asettuvat molemmat eri tavoin tukemaan todellisuuden rakenteeseen vetoavaa “yläperusteluna” toimivaa näkemystä eurooppalaisesta turvallisuustodellisuudesta yhtenäisenä kokonaisuutena. Turvallisuuspoliittinen Eurooppa yhtenäisesti toimivana kokonaisuutena on eräänlainen perusteluiden “ylärakenne”, jota muut perustelut vahvistavat. Esisopimusten tasolla Euroopan vakaus epävarman ontologian hallitsemassa maailmassa nähtiin saavutettavan yhteisten arvopäämäärien, velvollistamisen ja vastuullistamisen avulla, perustelutasolla molemmat puolueet rakentavat kuvaa kokonaisuudesta, joka on enemmän kuin osiensa summa. Tämän kokonaisuuden eteen jokaisen jäsenmaan on annettava resursseihinsa suhteutuva panos. Kokonaisuuden eteen taistelu koituu aina kuitenkin hyödyksi kansallisella tasolla.

Kokonaisuus-osat-tyylinen assosiatiiivisten perusteluiden kvasilooginen muoto tekee puhunnan kohteesta matemaattisen ja mitattavankaltaisen suureen, jonka määrällisenä hahmottaminen tekee siitä helpommin hallittavissa olevan. Kokoomus ja SDP tekevät turvallisuuspoliittista maailmaa helpommaksi hallinnoida retorisin keinoin puhuja- ja yleisöpositioiden avulla ja tekemällä esisopimusten turvallisuuspoliittista maailmaa koskevat ennakko-oletukset helpommin haltuunotettaviksi sekä assosiatiiivisten että dissosiatiiivisten perusteluiden avulla. Esisopimustasolla epävarmaksi ja jatkuvan muutoksen alaiseksi havaittu turvallisuuspoliittinen todellisuus tehdään varmemmaksi kvasiloogisten kokonaisuusperusteluiden avulla. Assosiatiiivisiä todellisuuden rakenteeseen vetoavia perusteluita edustaa myös kuva politiikan kentästä osapolitiikoista koostuvana kokonaisuutena, jonka osapolitiikoista ulkopoliitikka on perinteisesti ollut kaikista pyhin ja koskemattomin, perinteisen konsensuaalisuuden ja harmonian aluetta. Näkemys ulkopoliitikasta mahdollisimman epäpolitisoituna alueena asettuu tukemaan puolueiden teksteissään luomaa kuvaa turvallisuuspoliittisesta Euroopasta yhtenäisenä kokonaisuutena: tätä näkemystä yhtenäisestä Euroopasta ei ole nykyisten poliittisten konventioiden vallitessa mahdollista kyseenalaistaa saamatta poliittisen rakkikoiran mainetta. Ulko- ja turvallisuuspolitiikka politisoituu ainoastaan hallituksen ja eduskuntaryhmien välisenä konkreettisenä kiistakysymyksenä, sillä tekstuaalisella tasolla sen tuottaminen tuntuu varsin yhdenmukaiselta. Se säilyy tiettyjen totuuksien alueena, depolitisoituna puhunnan lohkona, joka aiheuttaa vain satunnaisia erimielisyyksiä kokoomuksen ja SDP:n välillä. Poliittisuus säilyy ainoastaan toimijoiden välisenä kiistanä, eikä tunnu tuottuvan tai heijastuvan kielellisellä tasolla.

Myös muut assosiatiivisten ja dissosiatiivisten perusteluiden muodot tukevat “yläperusteluna” toimivaa ajatusta turvallisuuspoliittisesta Eurooppa-kokonaisuudesta. Assosiatiivisten, todellisuuden rakennetta muokkaavien perusteluiden avulla molemmat puolueet velvoittavat Suomen hallitsemansa erityisosaamisen turvin (Venäjä-tuntemus, rauhanturvaosaaminen) osallistumaan kokonaisuuden palvelukseen. Jugoslavia nostetaan esimerkiksi potentiaalisesta Hitlerin Saksaan verrattavissa olevasta “kansanmurhasta”, kaaoksen uhkasta, jonka kaltaisten torjunta on turvallisuuspoliittisen kokonaisuuden ensisijainen tehtävä. Kokoomus vahvistaa kuvaa Bosniasta lähes kansanmurhana nostamalla esiin Milosevicin hirmuhallitsijuuden barbaariuden huipentumana, kaikessa suhteessa vastakkaisena länsimaiselle demokratia- ja oikeuskäsitykselle, jolle luodaan tekstissä järjestyksen- ja perustankaltaista asemaa.

Vanhasuomalaista idealisoitua kansaa edustaa kokoomuksen ja SDP:n EU-jäsenyyden aikaisessa puhunnassa tavallaan tämä ainutlaatuisesta rauhanturvaperinteestään (SDP, Kokoomus) ja Venäjä-tuntemuksestaan (Kokoomus) tunnettu Suomi, joka asiantuntemuksensakin vuoksi on velvoitettu toimimaan yhtenä tärkeänä turvallisuuspoliittisen Euroopan osasena. Vanhasuomalainen “kansan tahto” on muuntunut “kansakuntien tahdon” korostukseksi, jossa suomalaisuus näkyy enää negaationomaisena kehotuksena, joka toteaa, mihin suomalaiset eivät ulkopoliittisen perinteensä puitteissa ole valmiit sitoutumaan. Kokoomuksen ja SDP:n perusteluissa luodaan siis myös implisiittisiä toiminnan rajoja Suomelle: tietyistä toimintatavoista (rauhanpakottaminen) ja mahdollisista ratkaisuista sanoudutaan ehdollisesti irti. Pinnan alla turvallisuuspoliittinen todellisuus nähdään edelleen osin entisenlaisena: liittoutumattomuus on osa perinteisen suomalaisen ulko- ja turvallisuuspoliittisen näkemyksen peruspilareita, josta halutaan pidettävän kiinni. Itsellisyyden ja yksittäisten maatoimijoiden aika on kuitenkin ohi, sillä jokaisen jäsenmaan on huomattava olevansa osa laajempaa kollektiivia, jonka toiminta on yhtenäistä. Samalla selkeät käsitykset vihollisista ja ystävistä ovat kyseenalaistuneet ja maailman rakenne on epävarmempi. Jonkinlaiset hyvin hämärät ja viitteenomaiset rajat kekkoslainen puolueettomuus tuntuu vielä asettavan.

Kekkoslainen pyrkimys suomalaisuuden tasapuoliseen artikuloimisen mahdollisuuteen oli

ajankohtainen 1910-luvun kontekstissa, jolloin ruotsinkielisillä oli selkeä etuasema omien intressiensä potentiaalisena artikuloimiskykynä. “Oikeudenmukaisen eettillisen periaatteen” mukaista oli hälventää rajaa yhteiskunnallisten luokkien välillä ja siirtää raja kulkemaan pikemminkin kansallisuuksien keskelle. EU-todellisuudessa Kekkonen artikuloima suomalaisuuden aseman elvyttäminen suomalaisuuden aseman elvyttäminen suoritetaan nyt kansainvälisessä kontekstissa suomalaisille tyypillisten henkilökohtaisten vahvuuksien (rauhanturvaosaaminen, Venäjän tuntemus) avulla. Yksittäinen maatoimija on vahvimmillaan kun kaikki sen sisällä toimivat kansanosat toimivat yhdessä. Suomalaisuuden halutaan tulevan tunnetuksi eurooppalaisessa ulko- ja turvallisuuspoliittisessa kontekstissa juuri henkilökohtaisista vahvuuksistaan ja erityisistä osaamisalueistaan. Nämä ovat EU-todellisuudessa suomalaisuutta positiivisesti esiintuvia kilpailuvaltteja, joiden hyväksyminen esitetään olevan kaikkien Suomen aseman puolesta taistelevien yhteisessä intressissä. Vanhasuomalaisuuden kekkoslaiset juonteet ovat siis löydettävissä niin kokoomuksen kuin SDP:n EU-jäsenyyden aikaisesta puhunnasta. Nyt kansakuntaa yhdistävään “sivistyksen” tai kansallisuuden oikeudenmukaisen artikuloimisen mahdollisuuden kaltaiseen perustan -tai järjestyksenomaiseen asemaan on nostettu kansalliseksi erityisvahvuudeksi ulko- ja turvallisuuspoliittisessa todellisuudessa nousevat rauhanturvaosaaminen ja Venäjä-tuntemus. Rauhanturvaosaamisen kokoomus ja SDP esittävät toimivan EU-jäsenyyden aikaisessa todellisuudessa merkityksellisenä kansaa yhdistävänä entiteettinä: kyseessä on periaatteessa koko kansalle mahdollinen kansan yhtenäisyyttä Euroopan silmissä vahvistava ele. Venäjä-tuntemus esitetään puolestaan ulkopoliittisen eliitin mahdollisuudeksi luoda kuva vahvasta, yhtenäisestä eliitistä, jota yhdistää suurnaapurinsa hyvä tuntemus. *Nämä uudet osaamisalueet toimivat “uusfennomaanisina” kansan eheyttämisen välikappaleina sivistyksen ja kansallisen kulttuurin sijasta.*

Moision & Harlen eksplikoima Paasikiven & Kekkonen vanhasuomalaiselle ulkopoliittikan harjoittamisen perinteelle tyypillinen “maantieteen rautainen laki” ei ole menettänyt merkitystään EU-todellisuudessa, jossa kokoomus ja SDP esittävät todellisuutta hahmotettavan ennen kaikkea turvallisuuspoliittisen kokonaisuuden yhtenä täysvaltaisena jäsenenä. Jäsenyyden mukana seuraavat velvollisuudet ja vastuu kokonaisuuden edun ajamiseksi. Jos vanhasuomalaiseen ulkopoliittiseen perinteeseen on kuulunut erilaisten eurooppalaisten turvallisuuspoliittisten kokoonpanojen seuraamisen tärkeys, niin EU-todellisuudessa turvallisuuspoliittisten

kombinaatioiden seuraamisen merkitys on edelleen tallella. Näkökulma vain on muuttunut yhden maatoimijan näkökulmasta koko maanosan yhteiseksi: turvallisuuspoliittinen Eurooppa-kokonaisuuden jäsenenä Suomi seuraa muiden maailmanpoliittisesti merkittävien toimijoiden siirtoja ja on valmis reagoimaan niihin kokonaisuuden edellyttämällä tavalla.

5 MYYTTINEN TURVALLISUUSPOLIITTINEN EUROOPPA: RAJOJEN YHTEISÖ

Myyttianalyysin avulla pyrin paljastamaan eduskuntaryhmien puhunnassa vaikuttavia myyttisiä elementtejä, eräänlaisia laajempia turvallisuuskäsityksiä ja näkemystä Euroopasta ulkopoliittisena toimijana. Perelmanilaisesta uudesta retoriikasta lainatut analyysivälineet ovat jo tarjonneet ratkaisun avaimen myyttisen tason tulkintaan, jota seuraavaksi täsmennän. Analyysiosuuden pääpaino on ollut ulko - ja turvallisuuspoliittisen kielen retorisuuden tutkimisessa. Retoriikan tutkimuksesta lainatun työkalupakin avulla tehtyjä löydöksiä syvennän lyhyessä myyttianalyysijaksossa.

Myyttisen tason puhe on usein tiedostamatonta ja ikään kuin vain “puhuttaa puhujaansa” ilman että tämä tiedostaa tuottavansa implisiittisesti myyttistä puhetta. Tässä puhujaansa puhuttavuudessa piilee juuri myyttien tehokkuuden ydin: kielenkäyttäjät sijoittavat usein puheeseensa myyttisiä aineksia huomaamattaan. Vasta tulkintaoperaation kautta nämä myyttiset ainekset puheesta tehdään näkyviksi ja tietoisien tarkastelun alaisiksi. Myyttianalyysin “isän”, Barthesin mukaan myytti on merkityksenantoa, jolla on historialliset rajoituksensa ja käyttöehtonsa, muodollisia, mutta ei sisällöllisiä rajoituksia (Barthes 1957/1994, 173). Barthesin eksplikoimissa myyttianalyysin ehdoissa piilee samalla myös sen rajoitukset: mikä tahansa asia voi saada myyttisen sisällön ts.minkä tahansa asian olemisen tapaa täydentää sen yhteiskunnallinen käyttö. Milosevicia ei esitetä keneksi tahansa hallitsijaksi vaan nimenomaan hirmuhallitsijaksi, jolle lähin vertauskohta löytyy Hitleristä. Hitler-vertaus auttaa tuomaan esille Bosnian kriisin suuruuden: kyse ei ole mistään vähemmästä kuin kansanmurhaan verrattavissa olevasta selkkauksesta (jonka torjumiseen yhteisön kokonaisuudessaan on osallistuttava). Barthesin ajatus myytin lähtökohtaisesta sisällyksettömyydestä tekee mahdolliseksi minkä tahansa asian kytkemisen periaatteessa millaiseen yhteiskunnalliseen käyttöön hyvänsä. Myyttien tulkinta on hänen mukaansa siis aina jossain määrin mielivaltaista, tulkitsijasta, hänen maailmankuvastaan ja tulkinnan kohteena olevasta kulttuurikontekstista kiinni. Tämä vie myyttianalyysin lähelle äärirelativismin vaaraa: mikä tahansa perusteltu tulkinta samasta asiasta voi olla yhtä oikeellinen kuin toinenkin. Samasta asiasta aktivoituu eri tulkitsijoiden silmissä erilaiset myyttiset ulottuvuudet, eikä niiden oikeellisuutta pysty yksiselitteisesti ratkaisemaan. Periaatteessa kaikki myyttiä yhteiskunnallisesti selittävät tulkinnat ovat yhtä merkittäviä.

Myös ulko- ja turvallisuuspoliittista todellisuutta koskeva puhe perustuu paljolti myyttisiin näkemyksiin ja sitä käsittelevissä teksteissä luodaan maailmanrakenteellisia tasoja, joiden tehokkuus piilee juuri siinä, että nämä tekstit uskovat eksplikoimansa maailmankuvan oikeellisuuteen ja luonnollisuuteen. Kokoomuksen EU-jäsenyyden aikaisessa puhunnassa turvallisuudesta rakennetaan ennen muuta “ekonomisoitua turvallisuutta”, sillä turvallisuuden alaa laajennetaan talouden puolelle. Pääomavirtojen liike vaikuttaa viime kädessä turvallisuuden toteutumiseen yksilötasolla. Rahamarkkinapolitiikkaa Euroopan tasolla yhtenäistävän EMU:n esitetään kumuloituvan hyvinvointia tasaisesti jäsenilleen jakavana orgaanina myös perinteisen turvallisuuden alueelle. Turvallisuuskäsitysten erilaisuudesta huolimatta molempien puolueiden ajattelun taustalla piilee yhteinen oletus markkinavakauden ensisijaisuudesta eurooppalaisen turvallisuuden luoja: kyse on hyvinvoinnin ja elintason kohoamisen kautta saavutettavasta “kylläisyyden” tilasta. Turvallisuuskäsitysten tasolla SDP:llä nousee puheen myyttisellä tasolla korostetusti esiin “moraalistettu turvallisuus”, jota hahmotetaan yhteisinä toimintaa ohjaavina eettis-moraalisina periaatteina. Kokoomus luo puheenvuoroissaan deduktiivista, ylätasolta peräisin olevaa turvallisuutta, kun SDP puolestaan korostaa turvallisuuden reduktiivisuutta, joka on lähtöisin ruohonjuuritasolta. Reduktiivinen turvallisuus on peräisin pienimmänkin toimijan omaksumasta yhteisestä moraalikäsitelmästä.

5.1 Deduktiivinen, ekonomisoitu turvallisuuskäsitys (kokoomus) vs. reduktiivinen, moraalistettu turvallisuuskäsitys (SDP)

Deduktiivisen turvallisuuden ajatus kokoomuksella painottaa turvallisuuden olevan ylätasoon rakenteiden, kuten talouden, aikaansaannosta. Kokoomukselle turvallisuudessa “ylätason rakenteena” on kyse ennen kaikkea horisontaalisesta suureesta, joka koostuu ylärakenteiden keskinäisestä vuorovaikutuksesta. Turvallisuus ei ole turvallisuutta pelkästään sotilaallisessa mielessä vaan talous ja siitä seuraava hyvinvointi materiaalisessa mielessä ovat tärkeä keino turvallisuuden edistämiseksi. Talouden vaurastumisesta ja hyvällä tolalla olemisesta seuraa hyvinvointia ja vaurautta, joka kumuloituu turvallisuudeksi “kylläisyyden”, ei perinteisessä puolustuksellisessa mielessä. SDP:lle reduktiivinen turvallisuus muodostaa pikemminkin moraalisen suureen, joka läpäisee sekä ylä-että alarakenteet. Turvallisuuden tekemisessä ja hankkimisessa ovat mukana erottamattomasti kaikki kansankerrokset pienimmästä suurimpaan.

Kansalaisyhteiskunnan toimijat ovat nousseet uuteen aktiiviseen asemaan turvallisuuden tuottajina turvallisuuspoliittisten ylärakenteiden rinnalle.

SDP:llä nousee vahvemmin esiin *turvallisuus vertikaalisena suureena*, joka lävistää kaikki mahdolliset yhteiskuntakerrokset niin kansallisella kuin kansainvälisellä tasolla. Vertikaalisenkin turvallisuuskäsityksen taustalla vaikuttaa ajatus markkinavakauden kansalaisia rauhoittavasta vaikutuksesta. Vertikaalinen turvallisuuskäsitys korostaa samalla horisontaalista enemmän turvallisuuden aktiivisesti hankittavaa luonnetta, jossa yhtäläisen panoksensa voivat antaa niin ruohonjuuritason toimijat kuin päätöksentekijät, ylätason toimijat.

Turvallisuus on sekä kokoomuksen että SDP:n mielestä vertikaalista sikäli, että turvallisuusuhkien luonne on muuttunut yksisuuntaisesta monensuuntaiseksi. Uhkat eivät ole enää ainoastaan sotilaallisia vaan myös ympäristökatastrofit, pakolaisuuden aiheuttamat ihmisvirrat ja rikollisuuden liikkuminen yli rajojen ovat esimerkkejä uusista uhkien muodoista. Kokoomus kytkee turvallisuuden elimellisemmäksi osaksi ylärakenteita kun se SDP:llä on läsnä kaikilla mahdollisilla yhteiskunnan tasoilla. Vaikka ekonomisoitu turvallisuuskäsitys tulee kokoomuksella SDP:tä korostetummin esiin, molemmat puolueet ovat yksimielisiä siitä, että turvallisuus on työtä vaurauden ja hyvinvoinnin Euroopassa laajenemisen eteen: kohtuullisten materiaalien ehtojen uskotaan takaavan yleisen järjestyksen pysyminen ja potentiaalisen kaaoksen puhkeaminen.

“Kestävä turvallisuuspolitiikka koostuu monista eri osista. Suomen EU-jäsenyys vahvasti omalta osaltaan maamme turvallisuuspoliittista asemaa...EMU-jäsenyys jatkaa samalla tiellä integroidessaan maamme yhä kiinteämmin Euroopan yhteistyörakenteisiin ja yhä elimellisempään yhteistyöhön muiden EU-maiden kanssa. EMUllakin on siten oma turvallisuuspoliittinen ulottuvuutensa.”

(Kokoomuksen eduskuntaryhmän ryhmäpuheenvuoro turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon lähetekeskustelussa 17.3.1997, kokoomuksen eduskuntaryhmän puheenjohtaja Ben Zyskowitz, 4.)

“Onneksi myös edellytykset tällaiselle yhteistyölle ovat kylmän sodan jälkeen myös samalla merkittävästi parantuneet. Erittäin merkityksellistä on, että kaikki Euroopan valtiot ovat sitoutuneet voimankäytöstä pidättäytymiseen, demokratiaan, ihmisoikeuksien kunnioittamiseen ja markkinatalouteen sekä yhteistyöhön näiden turvaamiseksi. Uudessa kansainvälisessä tilanteessa Suomella

on sekä aiemmat paremmat mahdollisuudet että myös korostunut velvollisuus kaikin tavoin olla tukemassa näiden arvojen toteutumista ja purkamassa niiden toteutumattomuuteen liittyviä turvallisuusuhkia. Huomattakoon, ettei kyse ole vain valtiovallalle avautuneista mahdollisuuksista, vaan vaikuttamisesta prosessissa, jossa hallitusten ohella ja osin ohitsekin nousevat toimijoina myös parlamentit ja kansalaisyhteiskunnan monenlaiset järjestöt ja verkostot.”

(Sos.dem.eduskuntaryhmän ryhmäpuheenvuoro turvallisuuspoliittisessa selontekokeskustelussa 31.10.1995, kansanedustaja Erkki Tuomioja, 1-2.)

Kokoomuksen ekonomisoitu turvallisuuskäsitys ja SDP:n moraalistettu turvallisuus perustuvat vahvasti monitasoisiin käsityksiin sisäpuolesta ja ulkopuolesta, mikä ei sinänsä ole uutta eurooppalaisen historiankirjoituksen ja ajattelun historiassa. Vaikka kokoomus esittää talouden seurausvaikutusten ennen kaikkea määräävän turvallisuuden kehitystä, molempien puolueiden puhunnassa vallitseva sisä- ja ulkopuolen yläkriteeri on markkinavakautettu Eurooppa, jonka perusteella maat jaetaan vauraaseen sisäpuoleen ja köyhään ulkopuoleen. Implisiittisesti teksteistä on siis luettavissa, että EU-jäsenyys tuo muassaan hyvinvoinnin, ja siihen sitoutuneet maat ovat samalla liittyneet markkinavakauden aikaansaamaan taikapiiriin. Laajeneminen on konkreettinen keino levittää vaurautta ja elintasoja potentiaalisen köyhyysuhan maihin, joita Euroopan sisäpuolelta löytyy. Nämä muodostavat “sisäpuolen ulkopuolen” uhkan, jota yritetään eliminoida tartuttamalla hyvinvoinnin ilosanomaa potentiaaliin jäsenkandidaatteihin. Läntisyys näyttäytyy ennen kaikkea hyvinvoinnin ja vaurauden periaatteiden hyväksymisenä. Sen seurauksena elintasot tasautuvat ja vauraus leviää materiaalsen hyvinvoinnin muodossa. Jäsenmaiden elintasojen saattamisella yhteiselle tasolle nähdään olevan rauhaa vahvistava vaikutus: kun kaikki jäsenmaat omaavat suunnilleen saman korkean elintason, säröäniä esiintyy vähemmän. EU edustaa perikadolta pelastavaa tahoja, joka päämääränsä saavuttaakseen, humanitaarisena rauhanlähettiläänä toimiakseen, on valtuutettu käyttämään hieman kovempiakin keinoja. Pääoman eetos on tärkein Euroopan tulevaisuutta eteenpäin vievä voima, jolle turvallisuus muodostuu alisteiseksi.

Proppilaisessa toimijakategoriassa EU:lle jäisi sankarin, ilosanoman levittäjän rooli. Alapuron näkemys kansalaissodasta sisäisen ja ulkoisen toisiinsa limittäjinä (luokkakysymys ja Venäjä-suhde) on EU-jäsenyyden aikana muuntunut kapitalismin kysymyksen keskeisyydeksi. Nyt hyvinvoinnista rakennetaan 1910-luvun luokkakysymykseen vertautuvaa Euroopan maita jakavaa sisäistä kiistakysymystä, joka jakaa maat kahtia. Markkinatalouden vakauttavaan vaikutukseen

uskovat maat muodostavat sisäpuolen (EU -jäsenmaihin) ja sen ulkopuoliset maat puolestaan ulkopuolen (EU:n ulkopuoliset maat). Köyhyys edustaa turvallisuusriskiä, jonka eliminoiminen on EU:n tärkeimpiä tehtäviä. Kun välttämätön elintaso on saavutettu, tyytyväisyys vallitsee ja soraääniltä vältytään; kylläinen koira on hiljainen koira:

“Taloudellinen integraatio on nähtävä eräänlaisena rauhanjärjestelmänä - kehityksenä, joka luo paremmat edellytykset jännityksen lieventämiselle ja poistamiselle. EU:n laajeneminen olisi tärkeää nimenomaan turvallisuuspoliittisista syistä.”

(Kokoomuksen ryhmäpuheenvuoro hallituksen turvallisuuspoliittista selontekoa koskevassa keskustelussa 6.6.1995, kansanedustaja Pertti Salolainen, 2.)

“Jatkamalla ponnistelujamme mm.Baltian maiden integroimiseksi kiinteämmin Euroopan rakenteisiin ja erityisesti EU:n jäseniksi edistämme konkreettisesti vakautta omilla lähialueillamme.”

(Kokoomuksen eduskuntaryhmän ryhmäpuheenvuoro turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon lähetekeskustelussa 17.3.1997, kokoomuksen eduskuntaryhmän puheenjohtaja Ben Zyskowitz, 5).

“Naapuriemme taloudellisten ja sosiaalisten olojen kohentaminen on välttämätön ehto rauhan ja vakauden ylläpitämiselle. Köyhyys on turvallisuusriski. Köyhyys tuo mukanaan yhteiskunnallista levottomuutta, ihmisoikeuksien loukkauksia ja pyrkimystä sisäisten ongelmien ratkaisemiseen aggressiivisella laajentumispolitiikalla.”

(Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän ryhmäpuheenvuoro turvallisuuspoliittisesta selonteosta 6.6.1995, eduskuntaryhmän puheenjohtaja, kansanedustaja Matti Puhakka, 4.)

“Euroopan sisäisiä raja-aitoja purkava yhdentyminen on kansalaisten hyvinvointia edistäessään myös turvallisuutta lujittava prosessi, tietenkin s i l l ä edellytyksellä, ettei sisäisiä raja-aitoja korvata rakentamalla uusia muureja yhteisön ulkorajalle.”

(Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän ryhmäpuheenvuoro eduskunnan HVK -keskustelussa 8.5.1996, eduskuntaryhmän varapuheenjohtaja Erkki Tuomioja, 5.)

Taloudellinen yhdentyminen on samalla ennen kaikkea turvallisuutta aikaansaava prosessi. Köyhyys on turvallisuusriski, kausaalisuhteen alkupää, yhteiskunnallista liikehdintää ja levottomuuksia aiheuttava syy, jonka esiintymisen mahdollisuudet EU tekee mahdollisimman pieniksi. Raja-aitojen purkaminen merkitsee Euroopan rajojen sisällä olevien maiden saattamista

hyvinvoivien pöydän ääreen, mistä seuraa hiljaisena pitävää kylläisyyttä ja tyytyväisyyttä. Erityisesti kokoomuksen puheenvuoroissa turvallisuudesta tuotetaan taloudellisen hyvinvoinnin muodossa kansalaisten keskuuteen leviävää vaurauden suoma levollisuutta. 1800-luvun vanhasuomalaisille lojaalistamisen välineenä toimi koulutuksen kautta saavutettava sivistys, joka teki kansan tietoiseksi yhteisestä kulttuuriperimästään ja kansallisen kulttuurin auktorisoiduista saavutuksista. EU-jäsenyyden aikana lojaalistaminen tapahtuu kollektiivisen hyvinvoinnin lisäämisen myötä seuraavan vaurauden ja yltäkylläisyyden tuloksena. Lojaalistaminen ei ole enää seurausta niinkään arvokkaista kulttuuriarvoista tietoiseksi tekemisestä vaan materiaalisen hyvinvoinnin lisääntymisestä. “Talvisodan henki” kaikki kansanosat yhteen kokoavana päämääränä ja yhteisen taistelun tarkoituksena herää eloon EU-todellisuudessa vallitsevaksi kohonneessa itsetarkoituksellisessa hyvinvoinnin lisääntymisen eteen tehtävässä työssä. Kansaa yhdistää yhteinen vihollinen köyhyyden muodossa, jonka eliminoimiseksi jäsenmaat ovat valmiita tekemään kaikkensa. Tarpeeksi korkeasta elintasosta (mutta mikä koskaan sitten on tarpeeksi korkea?) luodaan uutta rauhan ja turvallisuuden taetta, ainoaa varmuuden lähde ja arkipäivän turvaa turvallisuushkien osalta epävarmassa todellisuudessa. Markkinavakauden ihannointi saattaa pahimmillaan johtaa ääriuusliberalistiseen yhteiskuntaan, jossa mikään ei koskaan ole tarpeeksi ja ainaisesta lisähyvän tavoittelusta tulee yleisesti hyväksytty toiminnan periaate.

Kokoomuksen kohdalla lojaalistamisen keinot ovat vielä korostetummin muuttuneet varhaisemmasta korkeamoraalisuuden ihanteita ylläpitävyydestä kohti raakojen taloudellisten arvojen ihannointia. SDP:n puhunnassa piilee myös samainen ajatus turvallisuushkien eliminoitumisesta yhteisöjäsenyyden kautta saavutettavan elintasojen tasauttamisen myötä, mutta sen ohi menee redusoidun, moraalistetun turvallisuuskäsityksen näkemys turvallisuudesta yksilötason toimijasta peräisin olevana länsimaisen moraaliperiaatteiden mukaisena toimintana ja tapana ajatella. Mielenkiintoista onkin, että EU-todellisuudessa nimenomaan kokoomus tuntuu selkeämmin hylänneen puhtaan vanhasuomalaiset, moraalia korostavat periaatteet, kovan talouden hyväksi. Fennomaanien itsenäisen talonpojan ideaali on kääntynyt samansuuntaiseksi itsenäisen markkinatoimijan ihannoimiseksi, mutta tämä markkinatoimija ei enää tyydy toimimaan pelkästään omavaraisuusperiaatteella vaan uskoo tuottavuuden omnipotenttiin luonteeseen: yhteisötoimijalle mikään ei tunnu olevan tarpeeksi. SDP uskoo kokoomusta vankemmin turvallisuuden olevan myös moraalista, ei ainoastaan taloudellista tekoa.

5.2 Rajojen Eurooppa: sisä- ja ulkopuolen piirteitä

Kautta vuosisatojen ajattelijat, filosofit ja historioitsijat ovat ylläpitäneet ja uusintaneet kuvaa sisäpuolen muodostavasta Euroopasta ja sen ulkopuolisesta. Euroopalle on luotu perustankaltaista asemaa, jolle vastapainoksi on asetettu maantieteellisesti, identiteettipoliittisesti tai muutoin ulkopuolinen. Kokoomuksen ja SDP:n EU-jäsenyyden aikaisissa ulko- ja turvallisuuspoliittisissa ryhmäpuheenvuoroissa tärkeimmäksi sisä- ja ulkopuolen kriteeriksi nousee läntisen ja itäisen välinen erottelu, jota ei välttämättä eksplisiittisesti mainita, mutta joka on kyllä puheenvuoroista luettavissa. Läntinen konnotoituu järjestyksenkaltaisen aseman saavuttaneeseen sisäpuoleen, jolle vastakohtaa rakennetaan itäiselle tyypillisestä ainaisen epäjärjestyksen uhkasta. Täysin stabiili ei sotilasliittojen jälkeinenkään maailma ole, ja siksi korostetaan turvallisuuden jokapäiväisen hankkimisen tärkeyttä. Kaaoksen lähde ei ole peräisin pelkästään “itäisen uhan” taholta, vaan kyse saattaa mahdollisesti olla sisäpuolen ulkopuolisen aiheuttamasta epäjärjestyksestä, jota edustaa esimerkiksi Bosnian kaltainen yleistä rauhaa häiritsevä potentiaalinen uhka. Läntisen ja itäisen, sisäpuolen ja ulkopuolen eri tasoja voi ainakin kuvata seuraavan yksinkertaisen kuvion avulla:

LÄNTINEN	ITÄINEN
sisäpuoli	ulkopuoli
järjestys	kaaos
sivilisaatio	barbaria
korkea elintaso	matala elintaso
markkinavakaus	ihmisoikeusrikkomukset

Kansainvälisen tason turvallisuudesta puhuttaessa *läntisyys-itäisyys -jaosta* on tullut myös sen verran vaikuttava yleisessä poliittisessä keskustelussa, että sen voi tulkita edustavan kansainvälisellä tasolla vaikuttavaa *perinnettä*. Länsi tarkoittaa useimmiten joko pelkästään läntisyyden eurooppalaista dimensiota tai sekä Yhdysvallat että Euroopan sisäänsä sulkevaa läntisyyden laajempaa määritelmää. Itä merkitsee entisiä kommunistisia maita, joita nimitetään “komentotalousmaiksi”. Olennainen yhteinen piirre itäisille maille on ennen kaikkea, että niillä ei ollut poliittista autonomiaa eikä mahdollisuutta tehdä itsenäisiä ratkaisuja, vaan ne olivat toisten tahojen ohjattavissa. Näin läntisyys-itäisyys-dikotomian avulla voidaan samalla vahvistaa

myös sitä tosiasiaa, että tosilänsi, jota edustaa EU, tekee päätöksensä täysin itsenäisen päätösvaltansa turvin.

Kokoomuksen puhunnassa ilmenee jälleen oman vallanpitäjä-aseman korostaminen *etu- ja takapiha-metaforiikan* avulla puhumisessa. SDP ei esitä asiaa näin selkein sanoin, mutta sama ajatus on luettavissa heiltäkin. EU identifioidaan etupihaksi, joka on draaman keskeinen näyttämö. Etupihalla ollaan päätöksenteon keskiössä ja ohjataan koko Eurooppa-laivan kehityksen suuntaa. Järjestyksen esitetään keskittyneen etupihalle markkinavakauden muassaan tuoman vaurauden muodossa: kun koira on kylläinen, se ei pure isäntäänsä. Ylimmän isännän voi tulkita EU-todellisuudessa koostuvan eurooppalaisen turvallisuuden suuntaa ohjaavista keskeisistä päätöksistä tekevästä elimistä. Takapihalta ovat peräisin potentiaaliset kaaosta aiheuttavat tapahtumat, jotka järkyttävät rauhaisan, vauraudentäyteisen etupihan elämää ajoittain. Yhteisön on valvottava, mitä sen “takapihalla” tapahtuu, ettei pääse syntymään uusia Jugoslavioita. Takapiha on siten takapajuisuuden ja epäsiivilisoituneen olemassaolon aluetta, jonka epäkohtia rauhanturvaaja-Eurooppa asettuu paikkaamaan.

Läntisyydestä ja itäisyydestä kehkeytyy hallitsijoiden ja hallittujen välinen jako. Läntisen maailman piiriin kuuluvilla mailla on käsissään herruuden valtikka, ja itäiset maat sijoittuvat hallittujen kastiin. “Hallitsijan” asema saavutetaan EU-jäsenyyden kautta positiivisina esitettyihin markkinatalouden arvoihin sitoutumalla. Vaikuttajan rooliin siirtyminen mitätöi samalla Suomen pienen koon. Pienuuden korostaminen tuo esiin, että globalisoituva maailma on pieni, siellä toimivat paitsi mahtavan kokoiset yritykset, jotka hakevat kilpailuetua fuusioitumalla, myös samaa strategiaa hyödyntävät maanosatoimijat. Mahdollisimman suurena toimiminen on edullista maailmanpoliittisessa kiistassa, joka on ennen kaikkea kauppapoliittisten toimijoiden välistä taistelua.

Eriyisesti kokoomus pitää Suomen jäsenyysratkaisua valintana länteen kuulumisen puolesta, poliittisesti viisaana siirtymänä mitänsanomattomasta idän ja lännen välissä sijainnista kohti oikeampaa paikantumista. Katkelma antaa aiheen tulkintaan, että historiasta on löydettävissä jokin tapahtumaketju, joka on tehnyt tarpeelliseksi Suomen EU:hun liittymisen kautta tapahtuvan selkeän identifioitumisen länteen. Harlen & Moision radikaalin (uudelleen)tulkinnan mukaan

kyse olisi siis vain viimeistään presidentti Koiviston aikakaudella alkaneesta halusta huipentaa kansallinen identiteetti-projekti liittymällä länteen. SDP:n puheenvuoroista ei löydy yhtä vahvaa kannanottoa länteen liittymisen puolesta. Sille kyse on pikemminkin uudesta mahdollisuudesta solidaarisuuteen ja yhteistyöhön yli entisten rajojen. Kokoomus nostaa länsiyhteyden merkityksen eksplisiittisesti esiin, mutta SDP kadottaa sen konsensuaalisen, yhteistyöaspektia korostavan puhunnan taakse.

“Olemmeko me suomalaiset oppineet historiastamme jotakin? Mielestäni olemme, sillä olemme kansanäänestyksellä ilmoittaneet selvästi kuuluvamme Euroopan unionin täysvaltaisena jäsenenä länteen ja siten kunnioittavamme läntisiä arvoja ja perinteitä. EU on meille myös turvallisuustekijä. Samalla se on tekijä, jota venäläiset eivät pidä etujensa vastaisena.”

(Kokoomuksen ryhmäpuheenvuoro hallituksen rauhanturva- ja humanitaaristen valmiuksien kehittämistä koskevan selonteon palautekeskustelussa 17.6.1996, kansanedustaja Ilkka Kanerva, 4-5)

“Taloudellinen integraatio syvenee yli koko Euroopan: EU on laajenemassa ja muukin taloudellinen yhteistyö entisen idän ja lännen välillä on kasvussa.”

(SDP:n eduskuntaryhmän ryhmäpuheenvuoro turvallisuuspoliittisesta selonteosta 6.6.1995, eduskuntaryhmän puheenjohtaja, kansanedustaja Matti Puhakka, 1).

Vaikka kommunismi aatteena on historiallisesti kuollut ja edustaa mennyttä ajanjaksoa, se on edelleen puolueiden mielissä vaikuttava mentaalinen vedenjakaja. Kommunismin perintöä kantavista maista tulee itäisyyden symboli. Mentaalisen vaikuttavuutensa vuoksi puhun omassa tulkinnassanikin “itäisestä” “entisen itäisyyden” sijasta. Itäisyyden symboliksi ja kiteytymäksi nousee Venäjää, jonka kehityksen suunnasta ei voida olla varmoja lännessä saati itse Venäjällä. Taloudellinen kehittymättömyys, elintason alhaisuus on yleisin Venäjään teksteissä liitettävä piirre. Maan merkitystä Suomen kehitykselle ei vähätellä: Venäjä on edelleen ennen kaikkea kooltaan merkittävä toimija, mikä ei tee mahdolliseksi sen unohtamista merkittäviä poliittisia ratkaisuja tehtäessä. Maiden väliset koot kontrastoituvat: Venäjä näyttäytyy edelleen “mahtavana”, potentiaalisena maailmanpoliittisen tasapainon horjuttajana, kun taas Suomea pidetään korostetun pienenä. Pienuus on ollut mitätöitävissä ainoastaan EU-jäsenyyssratkaisun tekemisen seurauksena: Suomen koko on vastaavasti suhteessa saavutettuun vaikutusvallan lisääntymiseen. Eräs johtopäätös itäisyyden käsitteellä operoimisesta on, että vaikka maailma muuttuu, sitä koskevat käsitykset muuttuvat hitaammin. Todellisuuden muutokset eivät

lineaarisesti heijastu puhunnan muutoksiin, vaan voivat ilmetä puheen tasolla vasta vuosien jälkeen konkreettisten muutosten tapahduttua.

“Venäjän suhteissa tarvitsemme kuitenkin edelleen Paasikiven painottamaa realismia. Venäjän tilanne vaikuttaa myös Suomen oloihin, mikä on aina otettava huomioon Suomen ulkopoliitikassa. Maantiede ei muutu. Suomen on varauduttava myös sellaiseen tilanteeseen, jossa olot itäisessä naapurissamme muuttuvat radikaalisti. Suomalaisten turvallisuus ei voi perustua hätäratkaisuihin tai ainoastaan toiveisiin siitä, että Venäjän demokraattinen kehitys jatkuu, ja tilanne pysyy vakaana.”

(Kokoomuksen ryhmäpuheenvuoro hallituksen turvallisuuspoliittista selontekoa koskevassa keskustelussa 6.6.1995, kansanedustaja Pertti Salolainen, 2.)

“Venäjän kansantalouden ja ulkomaankaupan laajuus on jäänyt jo usean entisenkehityksensä taakse, mikä saattaa houkutella aliarvioimaan Venäjää ja sen asemaa Euroopassa. Suomelle Venäjä on kuitenkin aina suuri ja merkittävä ja meidän on korostettava tämän seikan merkitystä myös muille.”

(SDP:n eduskuntaryhmän ryhmäpuheenvuoro turvallisuuspoliittisesta selonteosta 6.6.1995, sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän puheenjohtaja, kansanedustaja Matti Puhakka, s.5.)

Mikkeli on kirjassaan *Europe as an Idea and Identity* (1998) käsitellyt historiassa vallinneita vuosisataisia myyttisiä käsityksiä Euroopasta ja sen ulkopuolisesta. Valtaosa historioitsijoista ja filosofiista, jotka ovat käsitelleet Eurooppa-teemaa tuotannossaan, ovat nähneet maailman polarisoituvan kahtia, ylempään Eurooppaan ja vähempiarvoiseen ulkopuoliseen. Eurooppalaisten ylempiarvoisuutta on kuvastanut sivilisoituneisuus, jolle vastapainoksi on nähty ulkopuoliset, toiset. Nämä ovat edustaneet barbariaa, vastakohtaa sivilisoituneelle eurooppalaiselle maailmalle. Toiseuden ajatus on ollut voimissaan erityisesti 1500-luvulla jolloin eurooppalaiset valloittivat Uuden maailman, Amerikan. Vallankumous Yhdysvalloissa käänsi mantereiden väliset roolit ylösäläisiin ja uusi Amerikka yhdistettiin perustuslaillisuuden, kansalaisuuden ja suvaitsevaisuuden positiivisiin arvoihin. Eurooppa alkoi edustaa kaikkea vanhaa, aristokraattista ja epädemokraattista. 1800-luvulla yleistyi näkemys Yhdysvaltojen ja Venäjän välisestä valtataistelusta Euroopasta. Eurooppalaisten suhtautuminen Yhdysvaltoihin on ollut ambivalenttia: sitä on toisaalta pidetty potentiaalisena uhkana, toisaalta se on toiminut eräänlaisena mallina Euroopalle, henkilökohtaisen utopiansa saavuttajana. (Mikkeli 1998, 141, 144, 151.) Sivilisaation ja barbarian välinen ero on edelleen olemassa, mutta nyt raja vedetään

taloudellisten ja moraalisten kriteerien mukaan: EU-todellisuuden aikaiseen turvallisuuskäsitykseen liittyvää barbariaa on joko kyvyttömyys hyväksyä markkinatalouden turvallisempaa vaikutusta (kokoomus) tai uuden markkinalogiikan edellyttämiä positiivisia arvoja (SDP).

Eurooppalaiset ovat pitkän historiansa aikana tehneet eron Venäjään, ja mielissään piirtäneet sivilisaation ja barbarian, Euroopan ja Venäjän välisen rajan Uralille. Muun muassa saksalainen filosofi Immanuel Kant kannatti Uralia Venäjän ja Euroopan toisistaan erottavana rajana. 1800-luvulla voimistui myös koulukunta, joka piti Venäjää Aasian mantereen laajentumana. (Mikkeli 1998, 164.) Yhteistä kaikille Eurooppaa ja sen ulkopuolista kuvaaville määritelmille on ollut se, että kaikki ovat lähteneet eronteon ajatuksesta. Eurooppa ja eurooppalaisuus on kuvattu lähtökohtaisesti parempana kuin vastapuolen asemassa oleva kulttuuri ja kansallisuus.

Myös ajattelijat ovat historian läpi tehneet eurooppalaisuudesta oikeutetumpaa vetoamalla käsityksiin eri kansallisuuksien olemuksellistetuista luonteista. Jo muinaiset kreikkalaiset tekivät omasta olemassaolostaan hyväksytympää luomalla kuvan itselleen vastakkaisesta barbaarista, joka on kykenemätön puhumaan kreikan kieltä ymmärrettävästi. Myöhemmin barbaariuden raja siirtyi uskonnon alueelle, ja barbaareina alettiin pitää kaikkia ei-kristillisiä. (Mikkeli 1998, 7.) Uskonnon osalta vahva Euroopassa vaikuttava jakolinja on ollut protestanttisuuden ja katolilaisuuden välinen ero, joka on toiminut vuosisatojen ajan merkittävänä moraalisen rajana Euroopassa. Katolilaisuus on ilmennyt tiukkana yksilö- ja yhteisötasoa sitovana moraalisen periaatteena, jonka vastapainona on toiminut protestanttisen etiikan tehokkuuden korostus. Pohjois-Eurooppaa luonnehtiva protestanttinen etiikka perustuu pitkälti markkinatalouden hyveiden asemaan nostamiin arvoihin, mahdollisimman suuren tehokkuuden saavuttamiseen mahdollisimman vähäisellä panostuksella. Protestanttisen etiikan periaatteet ovat saavuttaneet jalansijaa monilla taloudesta irrallaan olevilla ihmisten yksityisillä elämänalueilla, niin että yhteiskunnat ovat kaksinkertaisesti markkinataloistuneet, sekä talouden että yksityisten elämänalueiden osalta. Uudessa EU-todellisuudessa me- ja muut/he-logiikkaan perustuva eronteon perinne jatkuu, mutta uskonnon sijasta uudeksi merkitykselliseksi eronteon alueeksi on kehittynyt talous, jonka perusteella Euroopan maat jaetaan järjestyksen- ja perustankaltaisen aseman saavaan vauraaseen sisäpuoleen ja kaaoksen uhkaa edustavaan ulkopuoleen.

Markkinatalous ja sen saavutukset saavuttavat etenkin kokoomuksen puhunnassa uuden itseisarvoisen aseman. Myös SDP:llä esiintyy jako hyvinvoivaan länteen ja taloudellisesti takapajuiseen itään, mutta sitäkin vahvemmassi nousee turvallisuus moraalisesti Eurooppaa kantavana rakenteena. Eurooppalainen turvallisuus on seurausta “moraalisesti oikeasta” toiminnasta.

EU-jäsenyyden aikaisessa maailmassa tuntuu vaikuttavan jossain määrin vanhasta järjestyksestä irtaantunut “uuden alun” myytti, joka korostaa kaiken aloittamista puhtaalta pöydältä, tabula rasa. Tämä uuden alun myyttisyys tekee toiminnasta ajasta irronnutta: Suomen ratkaisuihin eivät vaikuta enää menneisyyden tavat toimia, vaan toiminnan tavat ovat valittavissa joka kerta tilannekohtaisesti uudelleen. Vaikka vanha, sotilasliittojen aikainen todellisuus on taakse jätetty, kaikkia siinä vallinneita realiteetteja ei voi täysin unohtaa. Jakaantuneen Euroopan aikaisesta todellisuudesta peräisin olevat maamerkit erityisesti maatoimijoiden muodossa vaikuttavat edelleen uudessa todellisuudessa, joka ei siis merkitse tässä mielessä täysin vanhan hylkäämistä. Tietyt viiteryhmät ovat edelleen olemassa ja vaikuttavat Suomen ratkaisuihin, mutta jokaisessa tilanteessa eri tavalla. Jos kokoomuksella nousee esiin Baltia Suomen kannalta merkityksellisenä viiteryhmänä, niin SDP korostaa Pohjoismaiden seuraamisen merkitystä suomalaisten turvallisuusratkaisujen ohjaajana. Retorisissa perusteluissaan kokoomus velvollisesti Suomea toimimaan Baltian maiden jäsenyyden edistämiseksi kaikin tavoin, kun taas SDP näkee tulevaisuuden vahvuuden piilevän Pohjolan vakauden edistämisessä. Molemmat puolueet korostavat, että EU-jäsenyyden aikaisessa todellisuudessa ulko- ja turvallisuuspolitiikka on luonteeltaan joka hetkellä uudelleen hankittavaa, tosin mielipiteet hankkimisen tavoista eroavat. Taustalla näkyvät hämärinä ääriivoina edelleen jollain lailla potentiaalisesti vaikuttavat raaminasettajat, muut maatoimijat ja historiallisen tilanteen muuttuvuus. Kokoomuslaisessa puheessa nousee korostetusti esille turvallisuuden olevan ennen kaikkea ylärakenteiden tuottamaa, kun taas SDP uskoo vahvemmin turvallisuuden kollektiivisesti tehtävään luonteeseen, siihen, että tuottajina on mukana toimijoiden kenttä laajasti niin kansalaisyhteiskunnasta kuin ylätasolta.

Ad hoc-tyylinen realismi on yleistynyt EU-jäsenyyden aikaisessa todellisuudessa ja tuntuu luontevimmalta tilanteessa, jossa päivittäiset varmuudet ovat kadonneet ja jokaisen päivän turvallisuusagenda muotoutuu aina uudestaan. *Ristiriitaisesti SDP tuntuu kannattavan*

jatkuvuuden merkitystä ulkopoliittisten päätösten ohjenuorana. Vanhasuomalaiset periaatteet elävät voimallisemmin sosialidemokraattien ulkopoliittisessa puhunnassa kuin suuremmin vanhasuomalaisesta perinteestä voimansa imevällä kokoomuksella.

“Itse asiassa meille riittää se, että tiedämme, miten meidän tulee toimia juuri nyt sekä se, että pidämme itsellämme sen mahdollisuuden, että voimme jossakin toisessa tilanteessa toimia toisinkin, mikäli siihen on aihetta tai tarvetta.”

(Kokoomuksen eduskuntaryhmän ryhmäpuheenvuoro turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon lähetekeskustelussa 17.3.1997, kokoomuksen eduskuntaryhmän puheenjohtaja Ben Zyskowitz, 4).

“Myös Suomen turvallisuuspolitiikan perusratkaisuissa on jatkuvuutta: olemme sotilaallisesti liittoutumaton valtio, jonka turvallisuus perustuu aktiiviselle ulkopoliitikalle ja itsenäiselle, uskottavalle puolustukselle.”

(Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän ryhmäpuheenvuoro turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa koskevan selonteon lähetekeskustelussa 17.3.1997, kansanedustaja Antero Kekkonen, 1).

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kokoomuksen ja SDP:n EU-jäsenyyden aikaisista ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa käsittelevistä ryhmäpuheenvuoroista piirtyy esiin johdonmukaisesti käytetty retoristen keinojen kaava, joka paljastuu niin tarkasteltaessa puhuja- ja yleisöpositioiden toimintaa keskenään kuin esisopimusten ja perustelutason vastavuutta. Kansallisuuspohjainen puhujapositio ja Suomen valtio itsellisenä toimijana-tyylinen puhujapositio saavat vastineensa kuvitteellisena yleisönä rakennettavassa abstrahoidussa Suomessa, joka pitää sisällään niin puolueet kuin kansalaiset etäännytettyinä toimijoina. Päävastuulliseen asemaan nousee Suomi, jolle valta ja vastuu delegoituvat poliittisten toimijoiden ja kansalaisten sijasta. Vallan sysääminen valtiolle ja esivallalle siirtää samalla responsiivisuuden astetta abstraktimmalle Suomi-toimijalle: puolueet on upotettu osaksi sitä kokonaisuutta, jolla viimekätinen vastuu on. Uskollisuuden kohde ei EU-todellisuudessa ole enää vanhasuomalaisittain hallitsija vaan abstrakti maanosatoimija, jolle uskollistaminen ei tapahdu perinteisten kansallisen kulttuurin “suursaaeutusten” kautta vaan korostamalla ajatusta tunteenomaisesti yhteenkiinnittyneestä kansakollektiivista, joka taistelee viime kädessä yhteisten päämäärien puolesta.

Kuvitteellisina yleisinä toimivat puolueet ja kansalaiset sisällään pitävä abstrahoitu Suomi ja politiikan toimintakonventioiden noudattajat vs.rikkurit. Kyseessä on eräänlainen autokommunikatiivisuuden tapa: puhujat ja yleisöt menevät yksi yhteen, kyseessä on itselle kohdistettu puhe. Puhujapositiot sulautuvat osaksi “vastaanottavia kuvitteellisia yleisöjä”, argumentaatio jää pyörimään ympyrää kehässä (eikä välttämättä suuntaudu itsensä ulkopuolelle). Kokoomuksen edistyksellinen päätöksentekijä ja SDP:n maailma moraaliyhteisönä -puhujapositio ovat selkeimmin puolueiden omasta ideologisesta perimästä kumpuavia puhujaposition muotoja, jotka ovat pelkästään kummankin puolueen omassa käytössä. Molemmat puolueet tuottavat kansan yhtenäisyyden rauhanturvaamiseen liittyvän lojaalisen asenteen avulla: luodaan ainakin illuusio kansalaisten keskuudessa vallitsevasta yksimielisyyden tunteesta suhteessa rauhanturvaamisen perinteen kunniakkuuteen, jota on ylläpidettävä myös EU-todellisuudessa osallistumalla turvallisuuspoliittisen kokonaisuuden ylläpitämiseen.

Esisopimusten osalta kokoomuksen ja SDP:n puhunta on varsin yhtenäistä ja ainoat erot löytyvät

kokoomuksen tavasta korostaa Suomen velvollisuutta toimia Baltian maiden EU-jäsenyyttä edistävästi. Esisopimuksissa määritellään yhteisöllisen turvallisuustodellisuuden yleinen luonne, joka tehdään perustelutasolla haltuunotettavaksi ja ennustettavammaksi. Uuden turvallisuustodellisuuden dominoivaksi piirteeksi näyttää muodostuvan sekä kokoomuksella että SDP:llä sen luonne epävarmuuden ontologian hallitsemana tilana; tämän vastapainoksi esitetään tietysti vanha sotilasliittojen vakauteen perustunut perinteisen turvallisuustodellisuuden aikakausi. Yhteisötasolla epävarman ontologian hallitsemaa todellisuutta kuvataan erityisesti *vastuullisuuden* arvon kautta, joka toteutuu siis erityisesti moraalisesti velvoittaviin rauhanturvaoperaatioihin osallistumisen kautta. Perustelutasolla yläperusteluna esitetty “EU-todellisuus turvallisuuspoliittisena kokonaisuutena, jonka vakaus saavutetaan kollektiivisen tekemisen tuloksena” toimii esisopimuksena esitetyn uuden epävarmuuden ontologian hallitseman turvallisuustodellisuuden vahvistajana. Joka puolelta potentiaalisesti peräisin olevien uhkien aikana turvallisuus muuttuu luonteeltaan hankittavaksi ja tehtäväksi, ja sen hankkimisessa ovat mukana niin kokoomuksen korostamat ylätason toimijat (erityisesti talouden puolelta) kuin SDP:n esille nostamat kansalaisyhteiskunnan pienimmätkin osat.

Turvallisuuden hankittavuuden korostuksessa tulevat selkeimmin esiin kokoomuksen ja SDP:n puhunnassa implisiittisesti vaikuttava ideologinen perimä, joka on peräisin niinkin kaukaa kuin 1900-luvun alusta, kansalaissodan jälkeiseltä ajalta. Kettusen (1986) mukaan monarkistinen oikeisto kannatti tuolloin “lujan hallitusvallan” ideaa, tasavaltaisen keskustan (johon kuului myös SDP keskustan lisäksi) painottaessa “kansanvaltaisen valtioelämän” ajatusta “kansan kokonaisuuden edun” saavuttamisen edellytyksinä. “Lujan esivallan” korostaman valtion esivallan paikan lunastaa turvallisuuspoliittisessa yhteisötodellisuudessa talous, josta muodostuu erityisesti kokoomuksen kannattama väline uuden yhtenäisyyskertomuksen luomiseksi. SDP:n puhunnassa edelleen elävä “kansanvaltainen valtioelämä” toteutuu EU-jäsenyyden aikaisessa todellisuudessa tekstuaalisella tasolla kansalaisyhteiskunnan, erityisesti kansalaisjärjestöjen, toimijoiden turvallisuuden hankkimiseen osallistumisen kautta. Jos 1800-luvulla lojaalistaminen on tapahtunut yhteisestä kulttuuriperinnöstä koulutuksen kautta tietoiseksi tekemällä, niin EU-jäsenyyden aikana lojaalistaminen ilmenee yrityksenä vakuuttaa tarpeesta taistella uuden abstraktin entiteetin, turvallisuuspoliittisen yhteisötodellisuuden, eteen.

EU-jäsenyyden aikaisessa maailmassa vallitsevaksi tuntuu muodostuneen sekä kokoomuksen että SDP:n piirissä uusi “talvisodan henkeen” verrattavissa oleva *yhtenäistämiskertomus*, jonka keskeinen osapuoli on Euroopan unioni. Sen turvallisuutta jäsenmaat ovat yhdessä itselleen sopivana panoksena tekemässä. Tehokkaana retorisenä perusteluna, joka puoltaa turvallisuuspoliittisen kokonaisuuden eteen taistelua, toimii suomalaisten erityisosaamisen esille nostaminen rauhanturvaamisen alalla. Kyse on kansalaisia jopa tunteenomaisesti yhdistävästä toiminnasta, joka takaa sen, että kaikki voivat olla mukana eurooppalaisen turvallisuuden rakentamisessa yhtä lailla kuin kaikki kansanluokat mihinkään ominaisuuteen katsomatta ovat olleet mukana talvisodan hengen toteutumisessa. EU-jäsenyyden aikana vallitseva yhtenäistämiskertomus korostaa “uutta alkua” eurooppalaisessa kontekstissa, jossa muuten vallitsee epävarmuus. Yhteiseksi viholliseksi on talvisodan aikoihin nimetty Venäjä; EU-jäsenyyden aikana sen sijaan ainoa selkeästi nimettävä yhteisen vihollisuuden kohde on köyhyys tai matala elintaso, jonka molemmat puolueet esittävät selkeäksi uhkaksi eurooppalaisen turvallisuustodellisuuden edustamalle läntiselle järjestykselle. Muutoin uhkan kohteet ovat vaikeammin nimettävissä.

Perusteluissa kokoomuksen ja SDP:n osalta tuntuu vallitsevan yksimielisyys myös toisesta merkittävästä kvasiloogisesta perustelun muodosta, politiikasta eräänä yhteiskunnallisena sektorina, joka koostuu osapolitiikoista. Poliitiikan osalohkoista erityisesti ulkopoliittikka esitetään yhteisymmärryksen alueena, jossa keskeisin toimintasääntö on pyrkimys konsensukseen. Konsensuksen saavuttamisen jälkeen ei säröääniä sallita enää. Poliitiikasta on tullut epäpoliittinen, uusi yhteisymmärryksen alue, joka vertautuu lähinnä kasvatustoimintaan. Poliitiikan sisä- ja ulkopuoliset toimijat on sosialisoitava kunnioittamaan näitä sääntöjä, joita hallitustoimijoiden (kokoomuksen ja SDP:n) esitetään itsestäänselvästi kunnioittavan. Ainoa taso, jolla ulko- ja turvallisuuspolitiikka politisoituu on hallituksen ja eduskuntaryhmien välisenä kiistakysymyksenä: tämä ilmenee toistuvana viittaamisena parlamentaariseen tekstintuotantoprosessiin, jonka luonnollistunut tapa on, että eduskuntaryhmien ryhmäpuheenvuorot ovat vastaus hallituksen selontekoihin. Selontekoihin viitataan jopa kriittiseen, arvioivaan sävyyn. Kielen politiikka ulko- ja turvallisuuspoliittisen tekstituotannon osalta tuntuu aktualisoituvan siis ainoastaan parlamentaaristen toimijoiden välisenä kiistanä, ei tekstuaalisella tasolla, jota leimaa harvinainen yksimielisyys. Vanhasuomalaisten keskuudessa

vallinnut yksimielisyys sivistyksen ja koulutuksen arvosta, viime kädessä kansallisia kulttuurisaavutuksia koskevan tietoisuuden lisäämisen myötä, on EU-jäsenyyden aikaisessa todellisuudessa muuntunut tarpeeksi tehdä poliittiset toimijat tietoisiksi politiikan toimintakentällä vallitsevista pelisäännöistä. Rauhanturvaaminen edustaa kokoomukselle ja SDP:lle sitä toiminnan aluetta, jonka alalla kaikki kansalaiset voivat olla mukana rakentamassa yhteistä eurooppalaista turvallisuutta, tehdä työtä turvallisuuspoliittisen kokonaisuuden hyväksi. “Idealisoitu kansojen yhteisö” on nyt sen vanhasuomalaisten ihannoiman myyttisen kansakunnan korvaava ihanne, jonka turvallisuuden eteen kokoomus ja SDP velvoittavat työtä tekemään. Myyttitasolla paljastuvat selkeimmin kokoomuksen ja SDP:n väliset erot tavassa rakentaa EU-jäsenyyden aikana päteviä turvallisuuskäsityksiä. Molempien turvallisuuskäsitykset nostavat oman priorisoidun turvallisuuden käsittämisen tapansa järjestyksen ja sisäpuolen asemaan, jolle vastakkaiset käsitykset edustavat kaaosta. Molemmat turvallisuuskäsitykset ovat havaittavissa erityisen selkeästi sosialidemokraattien kohdalla jo puhujapositionien (moraalinen maailmayhteisö) ja esisopimusten (ihmisarvon lokus) tasolla. *Kokoomuksen dedusoitu turvallisuuskäsitys* korostaa turvallisuuden ylärakenteista, erityisesti taloudesta, peräisin olevaa luonnetta. *SDP* pitää EU-jäsenyyden aikana pätevänä *redusoitua turvallisuuskäsitystä*, joka nostaa esille turvallisuuden moraalisen suurena ja kollektiivisen kansalaistoiminnan merkityksen sen saavuttamiseksi. Sosialidemokraateille turvallisuudessa on kyse yleisesti hyväksytyjen (länsimaisten) moraaliperiaatteiden leviämisestä kansalaisten keskuuteen; länsimaisesta moraalikäsitteestä rakentuu 1800-luvun vanhasuomalaiselle puolueelle tyypillistä itsellistä, toimeentulonsa puolesta raatavaa talonpoikaa vastaava ideaali. Nyt raadetaan “idealisoitun kansojen kokonaisuuden”, viime kädessä oikeudenmukaisuuden kansainvälisessä kontekstissa toteutumisen eteen.

Kokoomuksen EU-jäsenyyden aikana vallitseva turvallisuuskäsitys on luonteeltaan vertikaalinen, ylätasoinen rakenteet lävistävä, kun SDP puolestaan korostaa turvallisuuden horisontaalista luonnetta: sitä, että kyseessä ei ole pelkästään ylärakenteiden toiminnasta seuraava vakauden ja järjestyksen tila, vaan turvallisuutta ovat mukana tekemässä yhteiset moraaliperiaatteet omaksuneet kansalaisyhteiskunnan toimijat. Sosialidemokraattien “moralisoitu turvallisuus” heijastuu jo moraalinen maailmayhteisö-tyylisenä puhujapositiona ja esisopimusten ihmisarvon lokuksen korostuksena. Vanhasuomalaisille “kieli” ja “sivistys” ovat toimineet kansaa

yhtenäiseksi ja hallitsijalle lojaaliksi tekevinä apuvälineinä; EU-jäsenyyden aikana lojaalistaminen tapahtuu joko kokoomuslaisen *“turvallisuuden ekonomisoimisen”* tai SDP:läisen *“turvallisuuden moraalistamisen”* kautta. Taloudellisen turvallisuuden käsite korostaa tarvetta levittää hyvinvoinnin ja vaurauden ilosanomaa ja laajentumisen kautta saattaa ennen alhaisen elintason maat korkean elintason turvallisuutena kumuloituaan vaikutuspiiriin. Velvoittavuus Baltian maita kohtaan ilmenee juuri tänä pyrkimyksenä edistää jäsenyysmahdollisuuksien kautta niiden pääsyä osalliseksi rauhoittavasta vauraudesta. Myös SDP:llä esiintyy implisiittisenä teemana vaurauden piirin laajentamisen tärkeys EU:n ulkopuolisiin maihin ja samalla niiden saattaminen osaksi sisäpuolta. Laajentuminen ei kuitenkaan merkitse sosialidemokraateille pelkästään vaurauden leviämisen muodossa tapahtuvaa turvallistumista vaan myös yleisesti hyväksytyjen (länsimaisten) moraaliperiaatteiden iskostumisena ruohonjuuritason toimijoiden mieliin. Vanhasuomalaisia teemoja vasten peilaten kyseessä on mahdollisuudesta talouden tai moraalin avulla ylittää oma kohtalo.

Ulko- ja turvallisuuspoliittisesta Euroopasta rakennetaan molempien puolueiden puheenvuoroissa läntisyyden aluetta, joka asettuu järjestyksen ja sisäpuolen asemaan. Myyttiseen länteen kuulumisen merkitsee nyt entistä korostetummin markkinatalousarvojen ensisijaisuuden hyväksymistä: markkinavakaus luo pohjan uudentalaiselle yhtenäistämiskertomukselle eurooppalaisessa kontekstissa, ja sen luomisessa ovat mukana tasapuolisesti kaikki jäsenmaat. Taloudellinen järjestys on toisaalta ollut aina keskeinen jakava tekijä, joka on peräisin sosialismin ja kapitalismin välisen kiistan ajoilta, mutta EU-jäsenyyden aikana sen merkitys tuntuu nousevan aiempaa merkityksellisempänä esiin. Markkinavakautettu Eurooppa muodostaa uudentalaisen yhteisymmärryksen alueen, joka vertautuu presidentti Koiviston aikaiseen *“näkyttömän Neuvostoliiton”*-myyttiin. Neuvostoliiton potentiaalinen läsnäolo on toiminut jokaista ulkopoliittista päätöstä varjostavana mahdollisen uhkan periaatteena. Samankaltaisen julkilausumattoman hyväksynnän saa osakseen taloudellinen hyvinvointi, joka turvallisuuden muotoisena leviää läpi Euroopan pitäen yllä järjestystä ja torjuen kaaoksen uhkan, jonka oletetaan leviävän erityisesti alhaisen elintason muodossa. Turvallisuuspoliittinen kaaos ei saa enää siis välttämättä perinteistä sotilaallista ilmiä. Kekkoslaisessa ulkopoliittikan teon traditiossa ennustettavuutta ulkopoliittisiin olosuhteisiin toi YYA-sopimuksen olemassaolo; yhteisöllisessä turvallisuustodellisuudessa ennustettavuutta luodaan nostamalla korokkeelle talouden eheyttävä

vaikutus, josta muodostuu uudessa epävarmassa todellisuudessa ainoa pysyvä, turvallisuuden takaava entiteetti. Taloudellisesta hyvinvoinnista rakentuu uudessa turvallisuustodellisuudessa vallitseva kansalaisille ja muille poliittisille toimijoille osoitettu yhtenäistämiskertomus, jonka päämäärä on viime kädessä yhtäläinen vanhasuomalaisen yhtenäistämiskertomuksen keskeisenä elementtinä toimineen “sivistyksen” kanssa. Kansalaisyhteiskunnan ja valtion rajaa on hämärretty tuolloin hämärretty lähes samoja tarkoituspäätä varten kuin EU-todellisuudessa; jotta saataisiin kansalaisyhteiskunnan toimijat osallistumaan seura- ja yhdistystoimintaan, EU-jäsenyyden aikana erityisesti SDP:n tarkoituksena on saattaa kansalaisyhteiskunnan toimijat mukaan turvallisuuden tuottamiseen. Ristiriitaisesti nimenomaan kokoomus sanoutuu tässä suhteessa irti vanhasuomalaisesta perinteestä turvallisuuden ekonomisoimiskorostuksen kautta.

EU-jäsenyyden aikaisessa todellisuudessa vanhasuomalaisen poliittisen realismin korostukset, jotka ovat ilmenneet ulkopoliittikan konkreettisissa toteutumissa (fennomaanit 1800-luvulla, Paasikiven ja Kekkonen ulkopoliittiset ajatukset ja suhtautuminen kansalliseen yhtenäistämiseen 1900-luvulla), joutuvat uudelleenarvioinnin kohteeksi. Ad hoc-tyylinen realismi, joka korostaa valmiutta olla mukana lyhyellä varoitusajalla toteutettavissa (rauhanturva)operaatioissa, on uudessa todellisuudessa vaikuttava realismin muoto. Vanhasuomalaista kokonaisuusajattelua (“kansan kokonaisuuden tahto”) tuntuvat sekä kokoomus että SDP soveltavan uudella tavalla omiin tarkoituspäätä sopivalla tavalla. Kokonaisuusajatus liittyy kaikkiin kolmeen keskeiseen perusteluun: ajatukseen eurooppalaisesta turvallisuuspoliittisesta kokonaisuudesta, politiikasta sektorina, joka koostuu eri tavalla politisoitavissa olevista osapolitiikoista ja kolmanneksi tärkeydestä valjastaa suomalaisten rauhanturvaosaaminen tämän abstraktin turvallisuuspoliittisen entiteetin palvelukseen. Ulkopoliittikka esitetään poliittisten konventioiden mukaisesti ennen muuta *yksimielisyyden alueena*, joten näkemystä rauhanturvaosaamisen tarjoamisesta Euroopan palvelukseen ei näiden sääntöjen puitteissa ole mahdollista kyseenalaistaa. Tämä on se keskeinen vanhasuomalainen idea, jonka kokoomus ja SDP haluavat kansalaisille EU-jäsenyyden aikaisessa todellisuudessa välittää. Yksimielisyyden keskellä esiintyy vain harvoja konsensuksen rikkovia säröäniä.

LÄHTEET:

Aarnio, Eeva & Pekonen, Kyösti (1999): "Changing Conceptions of Party Programmes in Finland". Teoksessa Haikala, Sisko, Kotkavirta, Jussi & Palonen, Kari (eds.): *Finnish Yearbook of Political Thought, vol.3*. University of Jyväskylä, SoPhi.

Aarnio, Eeva (1997): "Poliittiset kielet yhteisöllisyyden vahvistajina". Teoksessa Mälkiä, Matti & Stenvall, Jari (toim.): *Kielen vallassa. Näkökulmia politiikan, uskonnon ja julkishallinnon kieleen*. Tampere University Press, Tampere.

Aarnio, Eeva (1998): *Päämäärät liikkeessä. Puolueohjelmien kirjoittamisen muuttuvat merkitykset Suomessa 1950-luvulta 1990-luvulle*. Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, julkaisu 30. SoPhi.

Alapuro, Risto (1988): *State and Revolution in Finland*. University of California Press, London.

Alapuro, Risto (1997): *Suomen älymystö Venäjän varjossa*. Tammi, Helsinki.

Alapuro, Risto (1999): "Kertomus suomalaisista idän ja lännen välissä". Teoksessa Löytönen, Markku & Kolbe, Laura (toim.): *Suomi-maa, kansa, kulttuurit*. SKS:n toimituksia 753. Gummerus, Helsinki.

Antola, Esko (1994): "Euroopan turvallisuusinstituutiot". *Ulkopolitiikka* 2/1994, s. 23-30.

Antola, Esko (1989): "Euroopan yhteisön poliittinen integraatio". *Tiedepolitiikka* 1/1989, s. 3-8.

Antola, Esko (1984): "Eurooppalainen turvallisuuspoliittinen vaihtoehto". *Katsaus Länsi-Euroopassa käytävään turvallisuuspoliittiseen keskusteluun ja sen taustoihin*. Aseidenriisunnan neuvottelukunta, A 4.

Antola, Esko (1997a): "Pouvoir politique ja Euroopan unioni: johtaako talous- ja rahaliitto liittovaltioon?" Teoksessa Kettunen, Pekka & Valanta, Jose (toim.): *Hallinto ja kansanvalta. Esseitä Voitto Helanderin 60-vuotispäivän kunniaksi*. Turku.

Antola, Esko (1997b): *Talous- ja rahaliiton vaikutukset Euroopan unionin toimintaan ja institutionaaliseen rakenteeseen*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 18, Helsinki.

Barthes, Roland (1964/1972): *Elements of Semiology*. Jonathan Cape Ltd, London.

Barthes, Roland (1957/1994): *Mytologioita*. Gaudeamus, Tampere.

Barthes, Roland (1993): *Tekijän kuolema, tekstin syntymä*. Vastapaino, Tampere.

Berndtson, Erkki & Kivimäki, Timo (toim.) (1998): *Suomen kansainväliset suhteet*. Helsingin yliopisto, yleisen valtio-opin laitos. "Tutkimustietoa politiikasta ja hallinnosta", no. 9.

- Borg, Olavi (1980): *Puolueiden ja eduskuntaryhmien suhteet 1907-1977*. Tampereen yliopisto, politiikan tutkimuksen laitos, julkaisu 53.
- Borg, Sami (toim.) (1997): *Näkökulmia suomalaiseen puolueloimintaan*. Turun Yliopisto, Turku. Valtio-opillisia tutkimuksia n:o 53.
- Bryder, Tom (1984): *Political Culture, Language and Change. A Conceptual Framework and Analysis of the Debate on Political Union (EUT) in the European Parliament*. Institute of Political Studies, University of Copenhagen.
- Burke, Kenneth (1962/1969): *Rhetoric of Motives*. University of California Press, London.
- Clayton Thomas, John (1980): "Ideological Trends in Western Political Parties". Teoksessa Merkl, Peter H. (ed.): *Western European Party Systems*. The Free Press, New York.
- Connolly, William E. (1984): "The Politics of Discourse". Teoksessa Shapiro, Michael (ed.): *Language and Politics*. New York University Press, New York.
- Culler, Jonathan (1994): *Ferdinand de Saussure*. Tutkijaliitto, Helsinki.
- van Dijk, Teun (1980): *Macrostructures. An Interdisciplinary Study of Global Structures in Discourse, Interaction and Cognition*. Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey.
- Eco, Umberto (1984): *The Role of the Reader. Explorations in the Semiotics of the Text*. Indiana University Press, Bloomington.
- Edelman, Murray (1988): *Constructing the Political Spectacle*. The University of Chicago Press, Chicago.
- Edelman, Murray (1977): *Political Language. Words That Succeed and Policies That Fail*. Academic Press, New York.
- Edelman, Murray (1964): *Symbolic Uses of Politics*. University of Illinois Press, Illinois.
- Eliassen, Kjell A. (Ed.) (1998): *Foreign and Security Policy in the European Union*. SAGE Publications, London.
- Fairclough, Norman (1998): *Discourse and Social Change*. Polity Press, Padstow.
- Forsberg, Tuomas & Vaahtoranta, Tapani (toim.) (1993): *Johdatus Suomen ulkopolitiikkaan. Kylmästä sodasta uuteen maailmanjärjestykseen*. Gaudeamus, Helsinki.
- Foucault, Michel (1969/1995): *The Archaeology of Knowledge*. Routledge, London.
- Haikala, Sisko, Kotkavirta, Jussi & Palonen, Kari (eds.) (1999): *Finnish Yearbook of Political Thought, vol.3*. University of Jyväskylä, SoPhi.

Harle, Vilho & Moisio, Sami (2000): *Missä on Suomi? Kansallisen identiteettipolitiikan historia ja geopolitiikka*. Vastapaino, Tampere.

Heiberg, Esben Oust (1998): "Security Implications of the EU Expansion to the North and the East". Teoksessa Eliassen, Kjell A. (ed.): *Foreign and Security Policy in the European Union*. SAGE Publications, London.

Heininen, Lassi, Jalonen, Olli-Pekka & Käkönen, Jyrki (1995): *Expanding the Northern Dimension*. Tampere Peace Research Institute, Research Report no.61.

Hobsbawm, Eric (1988): "Inventing Traditions". Teoksessa Hobsbawm, Eric & Ranger, Terence (eds.): *The Invention of Tradition*. Cambridge University Press, Cambridge.

Hobsbawm, Eric & Ranger, Terence (eds.) (1988): *The Invention of Tradition*. Cambridge University Press, Cambridge.

Holland, Martin (1993): *European Community Integration*. Pinter Publishers, London.

Huru, Jouko & Jalonen, Olli-Pekka (toim.) (1995): *Eurooppalaistuvan Suomen turvallisuushaasteet*. Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus, nro 72. Tampereen yliopisto.

Hänninen, Sakari & Palonen, Kari (eds.) (1990): *Texts, Contexts, Concepts. Studies on Politics and Power in Language*. The Finnish Political Science Association, Jyväskylä.

Jansson, Jan-Magnus (1993): *Hajaannuksesta yhteistoimintaan. Suomalaisen parlamentarismien vaihteita*. Gaudeamus, Tampere.

Joenniemi, Pertti, Alapuro, Risto & Pekonen, Kyösti (toim.) (1993): *Suomesta Euro-Suomeen: keitä me olemme ja mihin matkalla*. Rauhan- ja konfliktintutkimuslaitos, Tampere.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993): *Diskurssianalyysin aakkoset*. Vastapaino, Tampere.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1999): *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Vastapaino, Tampere.

Kanerva, Jukka (toim.) (1991): *Suomalaisten puolueohjelmien retoriikasta*. Jyväskylän Yliopisto, valtio-opin laitos, julkaisuja 63/1991.

Karinen, Risto (1998): "Nykyinen turvallisuuskeskustelu menneisyyden valossa". *Ulkopolitiikka* 3/1998, s. 65-76.

Kekkonen, Urho Kaleva (1966): "Tasavallan presidentti Urho Kekkosen puhe Nuoren polven ulkopoliittisen yhdistyksen esitelmätilaisuudessa 29.11.1965". Teoksessa *Ulkopoliittisia lausuntoja ja asiakirjoja 1965*. Ulkoasiainministeriön julkaisuja. Valtioneuvoston kirjapaino, Helsinki.

- Keränen, Marja (1998): *Kansallisvaltion kielioppi*. SoPhi 28, Jyväskylän yliopisto.
- Kettunen, Pauli (1986): *Poliittinen liike ja sosiaalinen kollektiivisuus. Tutkimus sosialidemokratiasta ja ammattiyhdistysliikkeestä Suomessa 1918-1930*. Historiallisia tutkimuksia 138. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.
- Kivimäki, Timo & Tiilikainen, Teija (1998): "Suomen EU-politiikan haasteet". Teoksessa Berndtson, Erkki & Kivimäki, Timo (toim.): *Suomen kansainväliset suhteet*. Helsingin yliopisto, yleisen valtio-opin laitos. "Tutkimustietoa politiikasta ja hallinnosta", no.9.
- Klinge, Matti (1975): *Bernadotten ja Leninin välissä*. WSOY, Helsinki.
- Klinge, Matti (1980): "Poliittisen ja kulttuurisen Suomen muodostuminen". Teoksessa Tommila, Päiviö, Reitala, Aimo & Kallio, Veikko (toim.): *Suomen kulttuurihistoria II*. WSOY, Helsinki.
- Klinge, Matti (1982): *Suomen sinivalkoiset värit*. Otava, Helsinki.
- Klinge, Matti (1999): "Suomi-myytti". Teoksessa Löytönen, Markku & Kolbe, Laura (toim.): *Suomi-maa, kansa, kulttuurit*. SKS:n toimituksia 753. Gummerus, Helsinki.
- Kuusisto, Riikka (2000): *Western Definitions of War in the Gulf and in Bosnia: the Rhetorical Framework of the United States, British and French Leaders in Action*. Helsinki Finnish Society of Sciences and Letters Finnish Academy.
- Lehtomäki, Timo (1993): *Maastrichtin sopimus Euroopan poliittisessa integraatiossa*. Eurooppainstituutin julkaisuja 6/1993.
- Lehtonen, Mikko (1996): *Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia*. Vastapaino, Tampere.
- Liikanen, Ilkka (1995): *Fennomania ja kansa. Joukkojärjestäytymisen läpimurto ja Suomalaisen puolueen synty*. Historiallisia tutkimuksia 191. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.
- Luostarinen, Heikki (1986): *Perivihollinen. Suomen oikeistolehdistön Neuvostoliittoa koskeva viholliskuva sodassa 1941-44: tausta ja sisältö*. Vastapaino, Tampere.
- Löytönen, Markku & Kolbe, Laura (toim.) (1999): *Suomi-maa, kansa, kulttuurit*. SKS:n toimituksia 753. Gummerus, Helsinki.
- Manner, Eeva-Liisa (1977): *Kuolleet vedet*. Tammi, Helsinki.
- Merkl, Peter H. (ed.) (1980): *Western European Party Systems*. The Free Press, New York.
- Mickelsson, Max (2000): Kokoomuksen eduskuntaryhmän ryhmäsihteeri, eduskunta. Haastateltu Helsingissä 16.6.2000, haastattelijana Rita Dahl.
- Mikkeli, Heikki (1998): *Europe as an Idea and Identity*. Macmillan Press Ltd, London.

Mylly, Juhani & Berry, Michael (ed.) (1987): *Political Parties in Finland: essays in History and Politics*. Turun Yliopisto, poliittisen historian julkaisuja.

Mälkiä, Matti & Stenvall, Jari (toim.) (1997): *Kielen vallassa. Näkökulmia politiikan, uskonnon ja julkishallinnon kieleen*. Tampere University Press, Tampere.

Norrena, Vaula (1988): *Sosiaalidemokratian myytit murroksessa-semioottinen viitekehys mainonnan analyysiä varten ja sen käyttö tutkimuksessa SDP:n vaalimainosten arvojärjestelmistä eduskuntavaaleissa*. Pro gradu-tutkielma, yleinen valtio-oppi, Helsingin yliopisto.

Nyysönen, Heimo (toim.) (1993): *Nimet poliittisessa retoriikassa*. Jyväskylän Yliopisto, yleisen valtio-opin laitos, julkaisu 66/1993.

Paasikivi, J.K. (1959): "Ote Tasavallan Presidentti Paasikiven puheesta toisen presidenttikauden päättyessä 1.3.1956" Teoksessa *Ulkopoliittisia lausuntoja ja asiakirjoja 1956-1958*. Ulkoasiainministeriön julkaisuja. Valtioneuvoston kirjapaino, Helsinki.

Paasikivi, J.K. (1964): "Tasavallan Presidentin puhe Suomen suurlähetystössä järjestetyillä päivällisillä 3.12.1963". Teoksessa *Ulkopoliittisia lausuntoja ja asiakirjoja 1963*. Ulkoasiainministeriön julkaisuja. Valtioneuvoston kirjapaino, Helsinki.

Palonen, Kari (1997a): "Eduskunnan politisointi". *Politiikka* 39:3, s.271-277.

Palonen, Kari (1997b): *Kootut retoriikat*. Sophi, yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 11. Jyväskylän Yliopisto, Jyväskylä.

Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.) (1996): *Pelkkää retoriikkaa*. Vastapaino, Tampere.

Palonen, Kari (1994): *Politics, Rhetoric and Conceptual History*. Studia Politica Jyväskyläensia, publications 6. University of Jyväskylä.

Palonen, Kari (1988): *Sanan saivartelua. Poliitikasta teksteissä ja teksteistä politiikassa. Ohjelmapuheenvuoroja, polemiikkeja, sormiharjoituksia, minitutkimuksia ja sartrologiaa*. Jyväskylän Yliopiston Ylioppilaskunta, julkaisusarja 25, Jyväskylä.

Palonen, Kari (1987): *Tekstistä politiikkaan. Johdatusta tulkintataitoon*. Jyväskylän Yliopisto, valtio-opin laitos. Julkaisuja n:ro 54, Jyväskylä.

Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.) (1992): *Vai pelkkää retoriikkaa ? Tutkimus kansalaisuuden, ajan ja argumentoinnin poliittisista ulottuvuuksista*. Jyväskylän Yliopisto, valtio-opin laitos, julkaisu 65/1993.

Pekonen, Kyösti (1990): "Community as a Topic in Finnish Social Democratic Discourse". Teoksessa Hänninen, Sakari & Palonen, Kari (eds.) (1990): *Texts, Contexts, Concepts. Studies on Politics and Power in Language*. The Finnish Political Science Association, Jyväskylä.

Pekonen, Kyösti (1991a): "Puolueohjelman tutkimuksen muuttumisesta." Teoksessa Kanerva, Jukka (toim.) (1991) *Suomalaisten puolueohjelmien retoriikasta*. Jyväskylän yliopisto, valtio-opin laitos, julkaisu 63.

Pekonen, Kyösti (1993): "Suomen representoiminen EU-puhunnassa: ulkopoliittikan paradigmaattisuudesta talouden merkitystä korostavaan näkökulmaan". Teoksessa Joenniemi, Pertti, Alapuro, Risto & Pekonen, Kyösti (toim.) (1993) *Suomesta Euro-Suomeen: keitä me olemme ja mihin matkalla*. Rauhan- ja konfliktitutkimuslaitos, Tampere.

Pekonen, Kyösti (1991b): *Symbolinen modernissa politiikassa*. Jyväskylän Yliopisto, Nykykulttuurin tutkimusyksikkö, julkaisuja 25.

Perelman, Chaim (1996): *Retoriikan valtakunta*. Vastapaino, Tampere.

Perelman, Chaim & Olbrechts-Tyteca (1958/1971): *The New Rhetoric. A Treatise on Argumentation*. The University of Notre Dame Press, Notre Dame.

Pessoa, Fernando (2001): *En minä aina ole sama*. Suomentanut Pentti Saaritsa. Otava, Helsinki.

Pryce, Roy (ed.) (1987): *The Dynamics of European Union*. Croom Helm, London.

Rantala, Onni (1982): *Suomen puolueiden muuttuminen*. Gaudeamus, Helsinki.

Ricoeur, Paul (2000): *Tulkinnan teoria*. Tutkijaliitto, Helsinki.

Saukkonen, Pasi (1999): *Suomi, Alankomaat ja kansallisvaltion identiteettipolitiikka. Tutkimus kansallisen identiteetin poliittisuudesta, empiirinen sovellutus suomalaisiin ja hollantilaisiin teksteihin*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 752, Helsinki.

De Saussure, Ferdinand (1916/1995): *Cours de linguistique générale*. Grande Bibliothèque Payot, Paris.

Seppä, Sisko (2000): Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän ryhmäsihteeri, eduskunta. Haastateltu Helsingissä 9.6.2000, haastattelijana Rita Dahl.

Shapiro, Michael (1990): "Kieli ja valta: genealoginen näkökulma". *Politiikka* 2/1990, s. 95-101.

Shapiro, Michael (ed.) (1984): *Language and Politics*. New York University Press, New York.

Sulkunen, Pekka (1997): "Todellisuuden ymmärrettävyys: diskurssianalyysin rajat". Teoksessa Sulkunen Pekka & Törrönen, Jukka (toim.): *Semioottisen sosiologian näkökulmia*. Gaudeamus, Tampere.

Sulkunen, Pekka & Törrönen, Jukka (toim.) (1997): *Semioottisen sosiologian näkökulmia*. Gaudeamus, Tampere.

Summa, Hilka (1990): "Ethos, Pathos and Logos in Central Governmental Texts: Rhetoric as

an Approach to Studying a Policy-Making Process”. Hänninen, Sakari & Palonen, Kari (eds.): *Texts, Contexts, Concepts. Studies on Politics and Power in Language*. The Finnish Political Science Association, Jyväskylä.

Summa, Hilikka (1989a): ”Hallinnon retoriikka ja poliitikkojen synty”. *Politiikka* 3/1989, s.159-168.

Summa, Hilikka (1989b): *Hyvinvointipolitiikka ja suunnitteluretoriikka*. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskuksen julkaisu A 17.

Suomi, Juhani (1973): *Talvisodan tausta. Neuvostoliitto Suomen ulkopolitiikassa 1937-1939. I: Holstista Erkkoon*. Otava, Helsinki.

Suvanto, Pekka (1994): *Konservatismi. Ranskan vallankumouksesta 1990-luvulle*. Suomen Historiallinen Seura, Tampere.

Thomas, John Clayton (1980): Ideological Trends in Western Political Parties. Teoksessa Merkl, Hans (ed.): *Western European Party Systems*. The Free Press, New York.

Tiilikainen, Teija (1995): ”Euroopan yhdentymisen vaatimukset Suomen ulkopolitiikalle”. Teoksessa Huru, Jouko & Jalonen, Olli-Pekka (toim.): *Eurooppalaistuvan Suomen turvallisuushaasteet*. Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus, nro 72. Tampereen yliopisto.

Tiilikainen, Teija (1992): ”Suomen doktriini murtuu. Suomalaisen politiikan kulku Paasikiven-Kekkonen realismista kohti yhteisöllisyyden Eurooppaa”. *Ulkopolitiikka* 4/1992, s. 15-22.

Tommila, Päiviö, Reitala, Aimo & Kallio, Veikko (toim.) (1980): *Suomen kulttuurihistoria II*. WSOY, Helsinki.

Tähti, Aarre (1992): ”Eduskuntaryhmien ja puolueiden välisistä suhteista”. *Politiikka* 34:2, s.170-182.

Uino, Ari (1985): *Nuori Urho Kekkonen*. Kirjayhtymä, Helsinki.

Valtioneuvosto. ’Kaikki ministerit.’ (<http://www.vn.fi/vn/suomi/vn625f.html>)

Weidenfeld, Werner (ed.) (1994): *Europe '96. Reforming the European Union. Strategies for Europe*. Bertelsmann Foundation publishers, Güttersloh.

AINEISTO:

Kokoomuksen ryhmäpuheenvuorot:

Kansallisen Kokoomuksen eduskuntaryhmä. Ryhmäpuheenvuoro eduskunnan WEU-keskustelussa 17.1.1995, eduskuntaryhmän varapuheenjohtaja Kimmo Sasi.

Kansallisen Kokoomuksen eduskuntaryhmä. Ryhmäpuheenvuoro hallituksen EU-poliittista

selontekoa koskevassa keskustelussa 15.2.1995, eduskuntaryhmän puheenjohtaja Ben Zyskowitz.

Kansallisen Kokoomuksen eduskuntaryhmä. Ryhmäpuheenvuoro hallituksen turvallisuuspoliittista selontekoa koskevassa keskustelussa 6.6.1995, kansanedustaja Pertti Salolainen.

Kansallisen Kokoomuksen eduskuntaryhmä. Ryhmäpuheenvuoro hallituksen turvallisuuspoliittista selontekoa koskevassa palautekeskustelussa 31.10.1995, kansanedustaja Ilkka Kanerva.

Kansallisen Kokoomuksen eduskuntaryhmä. Ryhmäpuheenvuoro valtioneuvoston "Suomen osallistuminen Bosnia-Hertsegovinan rauhansopimuksen sotilaalliseen toimeenpanoon"-selonteon lähetekeskustelussa 18.12.1995, eduskuntaryhmän puheenjohtaja, kansanedustaja Ben Zyskowitz.

Kansallisen Kokoomuksen eduskuntaryhmä. Ryhmäpuheenvuoro hallituksen rauhanturva- ja humanitaaristen valmiuksien kehittämistä koskevan selonteon lähetekeskustelussa 25.4.1996, kansanedustaja Ilkka Kanerva.

Kansallisen Kokoomuksen eduskuntaryhmä. Ryhmäpuheenvuoro hallituksen rauhanturva- ja humanitaaristen valmiuksien kehittämistä koskevan selonteon palautekeskustelussa 17.6.1996, kansanedustaja Ilkka Kanerva.

Kansallisen Kokoomuksen eduskuntaryhmä. Ryhmäpuheenvuoro hallituksen Suomen osallistumista Bosnia-Hertsegovinan sotilaallisen toimeenpanon jatko-operaatioon koskevan selonteon keskustelussa 16.12.1996, kansanedustaja Kalevi Lamminen.

Kansallisen Kokoomuksen eduskuntaryhmä. Ryhmäpuheenvuoro turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon lähetekeskustelussa 17.3.1997, eduskuntaryhmän puheenjohtaja Ben Zyskowitz.

Kansallisen Kokoomuksen eduskuntaryhmä. Ryhmäpuheenvuoro turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon palautekeskustelussa 27.5.1997, kansanedustaja Kaarina Dromberg.

Kansallisen Kokoomuksen eduskuntaryhmä. Ryhmäpuheenvuoro hallituksen selontekoon Suomen osallistumisesta sotilaalliseen rauhanturvaoperaatioon (KFOR) Kosovossa 16.6.1999, kansanedustaja Ilkka Kanerva.

Kansallisen Kokoomuksen eduskuntaryhmä. Ryhmäpuheenvuoro pääministerin ilmoitukseen aiheesta Euroopan unionin turvallisuus- ja puolustuspolitiikka: kriisinhallinta Suomen puheenjohtajuuskaudella 8.12.1996, kansanedustaja Ilkka Kanerva.

Kansallisen Kokoomuksen eduskuntaryhmä. Ryhmäpuheenvuoro valtioneuvoston selonteosta vuoden 2000 hallitusten välisessä konferenssissa 9.2.2000, kansanedustaja Tuija Nurmi.

Kansallisen Kokoomuksen eduskuntaryhmä. Ryhmäpuheenvuoro pääministerin ilmoituksen yhteydessä ulkopoliittisen päätöksenteon käytännöstä 7.3.2000, eduskuntaryhmän puheenjohtaja

Ben Zyskowicz.
SDP:n ryhmäpuheenvuorot:

Sosialidemokraattien ryhmäpuheenvuorot:

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä. Ryhmäpuheenvuoro turvallisuuspoliittisesta selonteosta 6.6.1995, eduskuntaryhmän puheenjohtaja, kansanedustaja Matti Puhakka.

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä. Ryhmäpuheenvuoro turvallisuuspoliittisessa selontekokeskustelussa 31.10.1995, kansanedustaja Erkki Tuomioja.

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä. Ryhmäpuheenvuoro keskustelussa valtioneuvoston eduskunnalle antamasta Bosnia-selonteosta 18.12.1995, eduskuntaryhmän toinen varapuheenjohtaja, kansanedustaja Erkki Tuomioja.

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä. Ryhmäpuheenvuoro valtioneuvoston selonteosta Suomen lähtökohdista ja tavoitteista Euroopan unionin vuoden 1996 hallitusten välisessä konferenssissa 27.2.1996, eduskuntaryhmän puheenjohtaja Pertti Paasio.

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä. Ryhmäpuheenvuoro valmiusjoukkojen perustamista koskevan selonteon lähetekeskustelussa 25.4.1996, kansanedustaja Kimmo Kiljunen.

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä. Ryhmäpuheenvuoro HVK-keskustelussa 8.5.1996, eduskuntaryhmän varapuheenjohtaja Erkki Tuomioja.

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä. Ryhmäpuheenvuoro hallituksen valmiusjoukkoselonteon palautekeskustelussa 17.6.1996, kansanedustaja Antero Kekkonen.

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä. Ryhmäpuheenvuoro Suomen osallistumisesta Bosnia - Hertsegovinan rauhansopimuksen sotilaallisen toimeenpanon jatko-operaatioon koskevan selonteon käsittelyssä 16.12.1996, kansanedustaja Markus Aaltonen.

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä. Ryhmäpuheenvuoro turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa koskevan selonteon lähetekeskustelussa 17.3.1997, kansanedustaja Antero Kekkonen.

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä. Ryhmäpuheenvuoro pääministerin ilmoitukseen Euroopan unionin turvallisuuspolitiikka: kriisinhallinta Suomen puheenjohtajuuskaudella 25.11.1999, kansanedustaja Liisa Jaakonsaari.

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä. Ryhmäpuheenvuoro pääministerin ilmoitukseen ulkopoliittisen päätöksenteon käytännöstä 7.3.2000, kansanedustaja Antero Kekkonen.

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä. Ryhmäpuheenvuoro Suomen lähtökohdista ja tavoitteista vuoden 2000 hallitusten välisessä konferenssissa -selonteon palautekeskustelussa 5.4.2000, kansanedustaja Kalevi Olin.